

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

**BANKALARDAKİ TİCARİ KREDİ UYGULAMALARINDA
MALİ TAHLİL VE İSTİHBARATIN ETKİNLİĞİ
(GAZİANTEP HALICILIK SEKTÖRÜ UYGULAMASI: 1999-2004)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İSMET ÖZTÜRK

GAZİANTEP
TEMMUZ 2005

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

**BANKALARDAKİ TİCARİ KREDİ UYGULAMALARINDA
MALİ TAHLİL VE İSTİHBARATIN ETKİNLİĞİ
(GAZİANTEP HALICILIK SEKTÖRÜ UYGULAMASI: 1999-2004)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İSMET ÖZTÜRK

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Metin YILDIRM

GAZİANTEP
TEMMUZ 2005

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. Osman ERKMEN
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

Yrd. Doç. Dr. İbrahim ÖRNEK
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımda okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Metin YILDIRIM
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmzası

Yrd. Doç. Dr. Metin YILDIRIM (Tez Danışmanı)

Yrd. Doç. Dr. İbrahim ÖRNEK

Yrd. Doç. Dr. H.Ali ATA

---

*Rahmetli anneme ve
Rahmetli ağabeylerim, Mehmet'e, Şükrü'ye, Reşit'e ve Vahit'e*

ÖZET

BANKALARDAKİ TİCARİ KREDİ UYGULAMALARINDA MALİ TAHLİL VE İSTİHBARATIN ETKİNLİĞİ (GAZİANTEP HALICILIK SEKTÖRÜ UYGULAMASI: 1999-2004)

ÖZTÜRK, İsmet

Yüksek Lisans Tezi, İktisat Ana Bilim Dalı
Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Metin YILDIRIM
Temmuz 2005, 153 sayfa

Bankalarda ticari kredi uygulamalarının en önemli süreçlerden biri, kredi talep eden firmalar için yapılan mali tahlil ve istihbarat raporlarıdır. Mali tahlil ve istihbarat; kredi talebinde bulunan firmanın karakteri, kapasitesi, likiditesi, mali durumu, kârlılığı ve sektörel faaliyetleri hakkında edinilen bilgiler aracılığı ile firmanın kredibilitesinin olup olmadığını tespit etmek için yapılan çalışmaların tamamıdır. Bankalar firmaları kredilendirirken; güvence, likidite ve kârlılık temel prensiplerine göre hareket etmektedir. Bu prensipler doğrultusunda kredinin geri ödeme koşulları, miktarı, vadesi, teminatları ve fiyatlama konularında müşteri ihtiyaçlarının doğru tespit edilmesi gerekmektedir. Bankalar bu tür uygulamalarla olası risklerin hafifletilmesini amaçlamaktadır. Çalışmada örnek firma için yapılan mali tahlil ve istihbarat çalışması iki dönem halinde ele alınmaktadır. Firmanın mali analizi, 1999-2004 yıllarına ait vergi dairesi onaylı bilanço ve gelir tabloları baz alınarak yapılmaktadır. Çalışmada 1999-2000-2001 yıllarına ait mali tahlil birinci dönem olarak ele alınmakta olup, 2002-2003-2004 yıllarına ait mali tahlil ise ikinci dönem olarak incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Mali tahlil ve istihbarat, Ticari krediler, Halıcılık sektörü

ABSTRACT

THE EFFECTIVENESS OF CREDIT ANALYSIS AND INTELLIGENCE IN COMMERCIAL BANKING CREDITS (APPLICATION: GAZIANTEP CARPETING SECTOR, 1999-2004)

ÖZTÜRK, İsmet

M.A. Thesis, Department of Economics

Supervisor: Assist Prof. Dr. Metin YILDIRIM

July 2005, 153 pages

One of the most important procedures of commercial credit applications in banking is the credit analysis and intelligence reports prepared for the firms applying for credit. The credit analysis and intelligence is a comprehensive study to assess the credibility of the firm by the information about the character, capacity, liquidity, financial position, profitability and sectoral activities of the firm. When evaluating a credit application, the decision mainly depends on the security, liquidity and profitability principles. Repayment period and conditions, collaterals, credit amount, and pricing must be carefully selected based on the needs of the client. These measures help minimize the risks taken by the bank. The financial analysis and intelligence study of our case firm is based on the balance sheets and income statements approved by the Ministry of Finance between 1999 and 2004. The financial analysis study involves two periods, the first one covering the years 1999 through 2001 while the second one covering the years 2002 through 2004.

Keywords: Credit analysis and intelligence, Commercial credit, Carpeting sector

ÖN SÖZ

Ülke ekonomilerindeki mali sistemin temel unsurlarından birisi olan bankacılık sektörü, Türkiye’de gerek mali gerekse kurumsal yapıları itibariyle oldukça önemli gelişmeler göstermektedir. Bankalar yaptıkları iş gereği yoğun risklerle yaşamak zorunda olan kuruluşlardır. Zaten yoğun risk altında bulunan bankaların kriz dönemlerinden yara almadan çıkabilmeleri, risklerin minimize edilmesi ile mümkündür. Nihayet bankacılık sektöründen 22 bankanın faaliyetinin durmasına yol açan son bankacılık krizinin Türkiye ekonomisine 37.6 Milyar dolarlık maliyet getirmesi, sektörün ekonomideki önemini ve etkinliğini göstermektedir.

Bankalar, verdikleri kredilerden elde ettikleri faiz ve komisyon gelirleri ile varlıklarını sürdürmektedirler. Kredi vererek riske giren bankalar, bu risklerini en aza indirmek için çeşitli çalışmalarda bulunurlar. Yapılan bu çalışmada, ticari kredi riskini en aza indiren yöntemlerden birisi olan, mali tahlil ve istihbarat uygulamalarının etkinliği anlatılmaktadır. Bu amaçla Gaziantep ilinde halıcılık sektöründe faaliyet gösteren bir firmanın kriz dönemi ve kriz dönemi sonrası mali verileri incelenmiştir. Bu çalışma ile bankaların mali tahlil ve istihbarat çalışmalarına verdikleri önemin haklılığı da ortaya çıkmaktadır.

Yoğun iş tempoma ve tez çalışmama büyük bir sabırla hiçbir fedakârlıktan kaçınmadan destek veren sevgili eşim Fatma’ya, bana moral kaynağı olan kızlarım Senanur’a ve Sudenaz’a, İktisat Bölümü’nün saygıdeğer hocalarına, mesai arkadaşlarıma, mesai mefhumu gözetmeksizin büyük bir özveri ile bilgi birikimlerini benimle paylaşan saygıdeğer bilim adamı, danışmanım sayın Yrd.Doç.Dr. Metin YILDIRIM’a ayrı ayrı teşekkürlerimi sunarım.

Temmuz 2005
İsmet ÖZTÜRK

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖN SÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolarIN LİSTESİ	vii
KISALTMALAR	viii
1. GİRİŞ	1
1.1. GİRİŞ.....	1
2. LİTERATÜR	
2.1. BANKACILIKTA İSTİHBARAT	4
2.1.1. İstihbaratın Tanımı ve Önemi	4
2.1.2. İstihbaratın Amaçları.....	4
2.1.3. İstihbaratın Kaynakları	5
2.1.3.1. Özel kaynaklar.....	5
2.1.3.2. Resmi kaynaklar	8
2.1.3.3. Yarı resmi kaynaklar.....	12
2.1.4. İstihbarat Yapılarak Saptanacak Hususlar	12
2.1.4.1. Şahsi durumla ilgili istihbarat (karakter).....	13
2.1.4.2. Mali durumla ilgili istihbarat (kapital).....	15
2.1.4.3. Piyasa durumu ile ilgili istihbarat (kapasite).....	17
2.1.5. Pazar ve Sektör Analizi	19
2.2. MALİ TAHLİLİN KAPSAM VE ESASLARI	20
2.2.1. Mali Tahlilin Tarihsel Gelişimi	20
2.2.2. Mali Tahlilin Amacı.....	22
2.2.3. Mali Tahlilin Önemi	23
2.2.4. Mali Tahlilin İlkeleri	25
2.2.5. Mali Tahlilin Kapsamı	26
2.2.6. Mali Tahlil İçin Gerekli Şartlar	26
2.2.7. Mali Tahlil ve Bilgisayar Uygulamaları	30
2.2.8. Mali Tahlilin Türleri.....	30
2.2.8.1. Mali tahlilin yapılış amacına göre tahlil çeşitleri	30
2.2.8.2. Mali tablolar tahlilinin kapsamına göre tahlil çeşitleri	33
2.2.8.3. Mali tahlili yapan veya yaptıran kişilere göre mali tahlil türleri	33
2.2.9. Mali Tablolar.....	34
2.2.9.1. Mali tabloların sınırları.....	35
2.2.9.2. Mali tahlilde kullanılan veri kaynakları	37
2.2.10. Bilanço (Hesap Durum Belgesi)	40
2.2.10.1. Aktif yapı.....	40

	<u>Sayfa No</u>
2.2.10.2. Pasif yapı.....	45
2.2.11. Gelir Tablosu.....	49
2.2.12. Mali Tahlide Kullanılan Teknikler	53
2.2.12.1. Karşılaştırmalı mali tahlil	54
2.2.12.2. Yüzde metodu ile mali tahlil (dikey tahlil)	56
2.2.12.3. Eğilim yüzdeleri (trend analizi)	57
2.2.12.4. Oran tahlili.....	59
2.2.13. Mali Tahlide Kullanılan Rasyolar.....	62
2.2.13.1. Likidite oranları	62
2.2.13.2. Aktivite oranları.....	66
2.2.13.3. Mali bünye oranları.....	69
2.2.13.4. Kârlılık oranları.....	71
2.3. TÜRKİYE’ DE BANKALARIN TİCARİ KREDİ POLİTİKALARI.....	73
2.3.1. Kredi Kavramı ve Türleri.....	73
2.3.2. Kredilendirme Süreci	76
2.3.2.1. Kredi kullandırma ilkeleri.....	77
2.3.2.2. Kredilerin yapılandırılması-kredi talebine uygun kredi türü ve koşullarının tespiti	78
2.3.2.3. Kredi yapılandırmasının krediler süreci içindeki yeri ve önemi	79
2.3.2.4. Alternatif finansman kaynakları.....	80
2.3.2.5. Kredinin teminatlandırılması	80
2.3.3. Kredi Yönetimi.....	80
2.3.3.1. Kredi politikası	81
2.3.3.2. Kredi onay süreci	82
2.3.3.3. Kredilerin izlenmesi	83
2.3.4. Risk Yönetimi	84
2.3.4.1. Riskin niteliği ve türleri	86
2.3.4.2. Kredi riskinin dağıtılması	88
2.3.4.3. Riskin doğmasını önlemeye yönelik politikalar	89
2.3.5. Türkiye’de Yaşanan Bankacılık Krizleri	91
2.3.5.1. Bankerler krizi	92
2.3.5.2. 1990’lı yıllarda bankacılık ve 1994 krizi	95
2.3.5.3. Kasım 2000 krizi	98
2.3.5.4. Şubat 2001 krizi ve yeniden yapılandırma	105
2.3.6. Kredilendirmede Avrupa Birliği İlkeleri	108
2.3.7. Kredilerin Geri Dönüşümünde Yaşanan Sorunlar	110
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	115
4. BULGULAR VE TARTIŞMA.....	118
4.1. TÜRKİYE’ DEKİ HALICILIK SEKTÖRÜ	118
4.2. GAZİANTEP HALICILIK SEKTÖRÜ	121
4.3. BANKACILIKTA MALİ TAHLİL VE İSTİHBARATIN GAZİANTEP HALICILIK SEKTÖRÜ UYGULAMASI: 1999-2004	122
4.3.1. Firmanın Tanıtımı	123
4.3.2. Firmanın Faaliyetleri	126
4.3.3. Firmanın Mali Kuruluşlarla İlişkileri	129

	<u>Sayfa No</u>
4.3.4. Firmanın Mali Tahlili.....	130
4.3.5. Mali Tahlil Sonuçlarının Değerlendirilmesi.....	134
SONUÇ	135
KAYNAKLAR	138
EKLER	142
ÖZGEÇMİŞ (VITAE)	153
EKLER	142
EK A. İlk Dönem (1999-200-2001 yılları) Mali Tabloları.....	143
Ek A.1. Bağdat Tekstil Halı San.ve Tic. Ltd. Şti.' ne ait ilk dönem bilanço verileri.....	144
Ek A.2. Bağdat Tekstil Halı San.ve Tic. Ltd. Şti.'ne ait ilk dönem gelir tablosu ve rasyolar.....	145
Ek A.3. Bağdat Tekstil Halı San.ve Tic. Ltd.Şti.' ne ait ilk dönem özkaynak oluşum tablosu.....	146
EK B. İkinci Dönem (2002-2003-2004 yılları) Mali Tabloları.....	147
Ek B.1. Bağdat Tekstil Halı San.ve Tic. Ltd. Şti.' ne ait ikinci dönem bilanço verileri.....	148
Ek B.2. Bağdat Tekstil Halı San.ve Tic. Ltd. Şti.'ne ait ikinci dönem gelir tablosu ve rasyolar.....	149
Ek B.3. Bağdat Tekstil Halı San.ve Tic. Ltd. Şti.'ne ait ikinci dönem özkaynak oluşum tablosu.....	150
EK.C. Firmanın 31.12.2004 Tarihli Hesap Dökümü.....	151
Ek.C.1. Firmanın 31.12.2004 tarihli hesap dökümü.....	152

TABLULARIN LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 4.1. İhracat değerleri(1997-2004).....	131
Tablo 4.2. 2004 yılı için Türkiye'nin ülkelere göre halı ihracat değerleri...	131
Tablo 4.3. Firma ve ortaklarına ait gayrimenkuller.....	136
Tablo 4.4. Firma ve ortaklara ait gayrimenkuller üzerindeki ipotek bilgileri	136
Tablo 4.5. Firmanın üretim ve satış miktarları.....	138
Tablo 4.6. Firmanın yurtiçi alışları.....	139
Tablo 4.7. Firmanın yurtiçi satışları.....	140
Tablo 4.8. Firmanın 31.12.2003 tarihli TCMB kayıtları.....	141
Tablo 4.9. Firmanın 31.12.2004 tarihli TCMB kayıtları.....	141

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
A.Ş.	: Anonim Şirket
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BIS	: Banking International Settlement
BSMV	: Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi
DİBS	: Devlet İç Borçlanma Senedi
EUR	: Euro
GBS	: Gaziantep Birleşik Sanayiciler
IMF	: Uluslararası Para Fonu
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KDV	: Katma Değer Vergisi
Ltd.Şti.	: Limited Şirketi
M.D.V.	: Maddi Duran Varlıklar
NİV	: Net İç Varlık
San.ve Tic.	: Sanayi ve Ticaret
SSK	: Sosyal Sigortalar Kurumu
SMM	: Satılan Malın Maliyeti
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TEDAŞ	: Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TTSG	: Türkiye Ticaret Sicil Gazetesi
USD	: Amerikan Doları
U.V.Y.K.	: Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
YP	: Yabancı Para

BİRİNCİ BÖLÜM GİRİŞ

1.1. GİRİŞ

Bir ekonomide mali sistem; mali araçlar, mali araçlar ve mali piyasalardan oluşmaktadır. Mali sistemin temel unsurlarından biri olan bankacılık sektörü, mali sistem içerisinde üzerinde kurulu olduğu ödemeler sistemi aracılığı ile, tasarrufların yatırıma dönüştürülmesinde kaynak (fon) aktarımına aracılık eden önemli sektörlerin başında gelmektedir.

Türk bankacılık sektörü, bugün gerek mali, gerekse kurumsal yapıları itibariyle gözardı edilemeyecek bir seviyeye ulaşmış bulunmaktadır. Bu olumlu gelişmelere rağmen, Türk bankacılık sektörünün gelişimini etkileyen bazı olumsuzluklar da bulunmaktadır. Bankalar, yaptıkları iş gereği yoğun risklerle karşılaşmaktadır. Finansal piyasalar var olduğu sürece, risk unsuru sistem içerisinde varlığını sürdürecektir. Önemli olan risklerin doğru tanımlanıp, yönetilmesi olmaktadır. Banka üst yönetimleri, kurumsal olarak alınan riskler hakkında daha fazla bilgi edinme ihtiyacında olmakta ve riskin yönetilmesi için gerekli sistemlere sahip olmak isteyecektir. Böylece, piyasada oluşacak risklerin zararları, bankaları en alt düzeyde etkileyecek ve oluşacak krizlerin zararları minimuma inecektir.

Bankaların en temel fonksiyonlarından birisi kredi vermek olduğu gibi kredilerden alınan faiz ve komisyonlar da bankaların başlıca gelir kaynaklarını oluşturmaktadır. Bankalar, kredilendirme yoluyla aynı zamanda ülke ekonomisine de kaynakların daha iyi kullanılması yoluyla önemli ölçüde katkı sağlamaktadır. Bankaların özellikle mevduat şeklinde topladığı kaynakları, toplumsal ve ekonomik açıdan öncelikli alanlara, etik kurallara uygun ve verimli bir şekilde aktarması, bankaların ülke ekonomisinin büyümesine katkısını o ölçüde artırmaktadır.

Kredi kararları alınırken, ne ölçüde titizlik gösterilirse gösterilsin, kredi riskini tamamen ortadan kaldırmak mümkün değildir. Banka kredilerinin bir

bölümünün donuk hale gelmesi, bir bölümünün de tahsilinde karşılaşılan güçlükler bunun en önemli göstergesi olmaktadır.

Bankaların firmaları kredilendirmeleri sistemli bir süreç doğrultusunda yapılmaktadır. Firma ile kredi ilişkisine girmeden önce başlayan bu süreç, kredi ilişkisine girildikten sonra da devam etmektedir. Ancak bankaların kredilendirme politikalarındaki farklılıklar bu sürecin boyutlarını değiştirebilmektedir. Genel olarak kredi taleplerinin yapılandırılarak kredi türünün tespit edilmesi, uygun koşulların tespit edilmesi ve teminatların önceden belirlenmesi sürecin başlangıcında yapılması gereken esasları oluşturmaktadır.

Bankaların müşterileri ile kredi ilişkisine girmeden önce, müşterinin krediye yaraşırılığını ölçmesi gerekmektedir. Bunun için bankaların müşteriye tanınması gerekmektedir. Müşteri ile yapılan ilk görüşme bu tanıma sürecinin başlangıcı sayılmaktadır. Daha sonraki aşamalarda ise bankaların kendi kredi politikaları paralelinde yaptığı bir takım çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmaların en önemlisini, kredi talep eden firmalar için hazırlanan mali tahlil ve istihbarat raporları oluşturmaktadır.

Bankaların müşterileri hakkında yaptığı incelemeler ile; müşterilerin kredi yükümlülüklerini ekonomik yönden ne oranda yerine getirebileceğini kestirebilmeleri gerekmektedir. Firmaların kredi taleplerinde kredi yaraşırılığının incelenmesi işlemi büyük önem taşımaktadır. Çoğu kez bu incelemelerden elde edilen toplam izlenim, müşterinin vereceği teminatlardan önce gelmektedir (Yüksel, 1992:107).

Müşterilerin telkin ettiği güven, çalışkanlık ve beceri derecesi, mesleğindeki başarı ve deneyimi gibi özellikler bankalar açısından aranılan unsurlardan bazılarını ifade etmektedir. Firmaların ekonomik ve finansal faaliyetlerinin ne oranda düzenli olduğu ve gelecekteki gelişmesi açısından krediyi geri ödeyecek durumda olup olmadığının, kredi ilişkisine girilmeden önce araştırılması gerekmektedir.

Bankalar, firmalarla ticari kredi ilişkisine girerken; bir kısmı müşteri tarafından verilen, bir kısmı ise banka tarafından derlenen çeşitli belgeler yardımıyla incelemeler yapmaktadır. Genel olarak bankaların bu çalışması mali tahlil ve istihbarat birimleri tarafından yapılmaktadır. Bankaların müşterilerden aldığı bilgiler, banka içi istihbarat ve aynı sektörde faaliyet gösteren diğer firmalardan alınan referanslar iyi bir istihbarat çalışmasının ilk aşamasını oluşturmaktadır.

Kamu sicil özetleri diye tanımladığımız, ticaret sicil gazeteleri, tapu sicili, gemi sicili gibi kaynaklar müşterilerin hukuk ve servet ilişkilerine açıklık getirmektedir. Bunun yanında mali analizde kullanılacak, firmaların bilanço, gelir tablosu ve hesap durum belgesi gibi tablolar aracılığı ile firmanın mali tahlili yapılmaktadır. Mali tahlil yapılarak; kredi talep eden işletmenin dönemler arasındaki gelişmesi incelenmekte ve aynı sektördeki diğer işletmelere göre karşılaştırmalar yapılarak firmanın gerçek durumu hakkında olumlu ya da olumsuz yorumlar yapılmaktadır.

Bankalardaki ticari kredi uygulamalarında firmalara kredi kullandırılmadan önce yapılacak iyi bir mali tahlil ve istihbarat çalışması kredilerin güvenliği ve geri dönüşümündeki riski azaltması bakımından oldukça önemli bir çalışma olarak değerlendirilmektedir. Finans kuruluşları firmaları kredilendirmeden önce sağlam güvenceler talep etmektedir. Ancak ülkemizde yaşanan finansal krizler, bankaların firmalardan almış olduğu, ipotek, kefalet vb. güvencelerin kredinin dönüşünde yüzde yüz yeterli etkenler olmadığını göstermektedir. Bankaların firmalara vermiş olduğu ticari kredilerde, güvencelere ek olarak firmanın faaliyetlerinde ne kadar başarılı olduğu, sektörün ülke ekonomisindeki durumu, yöneticilerin karakteri ve firmanın mali tablolarının yapılacak iyi bir analizle yorumlanması konularının iyi bir şekilde incelenmesi gerekmektedir. Kısacası kredi talep eden firmaların iyi bir mali tahlil ve istihbarat çalışmasından geçirilmesi bankalar açısından yapılması zorunlu olan bir çalışma olarak değerlendirilmektedir.

Çalışmanın Birinci bölüm Giriş bölümünden oluşmakta olup, ikinci bölüm literatürden oluşmaktadır. İkinci bölümde, bankacılıkta mali tahlil ve istihbarat tanım, kapsam ve esaslar açısından ele alınarak Türkiye’ de bankaların ticari kredi politikaları ve kredilendirmede AB ilkelerine yer verilecektir.

Üçüncü bölümde, çalışmadaki materyal ve yöntem üzerinde durulacaktır.

Dördüncü Bölüm, bankacılıkta mali tahlil ve istihbaratın Gaziantep ili halıcılık sektöründe bir uygulamasından oluşacaktır. Bir firma 1999-2004 yılları üçer yıllık iki dönem halinde incelemeye tabi tutulacaktır. Bu bölümde uygulama sonuçları belirtilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM LİTERATÜR

2.1. BANKACILIKTA İSTİHBARAT

2.1.1. İstihbaratın Tanımı ve Önemi

İstihbaratın sözlük anlamı; haber, bilgi toplamak, araştırmak, soruşturma yapmak şeklinde belirtilmektedir (Emlak Bankası, 1997:10). Bankacılıkta ise; kredi değerliliğinin tespiti ve riskin azaltılması amacıyla, gizlilik ve tarafsızlık içinde, bankalar tarafından şahıslar veya firmaların ahlaki ve mali durumlarını doğru olarak tespit için çeşitli kaynaklardan yapılan bilgi toplama ve değerlendirme işine istihbarat denilmektedir.

Kredinin güvenli, verimli ve akışkan(seyyal) olarak plase edilmesine özen gösterilmesi gerekir. Kredinin seyyal olarak çalışması, verimli ve güvenli bir şekilde kullanılması, kredi talebinde bulunan işletmenin tanınması ile mümkündür (Çiloğlu, 1988:7). Kredinin geleceğinin güvencede olması ve riskin vadesinde tahsil edilebilmesi; müşterinin ve onun kredi limitinin en iyi bir şekilde tespiti ve işletmelerin tanınması ise ancak yapılacak iyi bir istihbarat ile sağlanmaktadır. Bu açıdan istihbarat bankalar için büyük önem taşımaktadır.

2.1.2. İstihbaratın Amaçları

İstihbaratın amacı; müşterilerin veya müşteri olabilecek firmaların hukuki, mali ve ahlaki durumlarını, iş yeterliliği ve girişimciliğini, sektörün ve ekonominin genel durumu çerçevesinde değişik ve inanılır kaynaklardan saptayabilmek ve izleyebilmektir.

Kredi, belirli miktarda bir satın alma gücü veya kefaletin belirli bir zamanda iade edilmek şartıyla, belirli menfaatler karşılığında itimat edilen şahıs lehine verilmesidir. Kredi işlemi ise, borçlunun aldığı parayı vadesinde ödeme sözüne dayanmaktadır. Zaman unsurunun bulunduğu her işlemde olduğu gibi kredilerde de risk mevcuttur. İstihbaratın amacı; işletmelerin genel durumları hakkında bilgi ve

görüş sahibi olmak, kredi hazırlığını belirli usul ve esaslara dayanan bir disiplin altına almak, işletmenin ödeme gücünü tespit etmek sureti ile kredi riskinin azaltılmasını sağlamaktır. Bankaların kredi risklerini azaltmaları ancak istihbarat yapımları ile mümkün olabilmektedir. Kredinin nerede kullanılacağı ve nasıl geri ödeneceğini kredi açan bankanın önceden bilmesi gerekmektedir.

Müşterinin kredi talebi olduğunda, müşteri ile ilk kez çalışılıyorsa müşteri hakkında bilgi toplanmaktadır. Müşterinin iş konusu, ortakları, sermaye yapısı, yönetimde etkin olan ortak, yönetim kadrosu, başka bankalarla ilişkileri, mevcut kredi limit ve riskleri, geciken ödemeleri vb. konularda edinilen bilgiler ve ön istihbarat denilen bu süreç, firmanın bankanın kredilendirme ön koşullarına uyup uymadığının tespiti için yapılmaktadır (Şakar, 2002:66).

Müşteriyi iyi tanımak, isabetli, süratli karar ve tedbir almaya yaramaktadır. İyi tanınmayan bir müşterinin talepleri isabetli ve emniyetli cevaplandırılmamakta, dolayısıyla alınacak kararlarda yanılma payı yüksek olmaktadır. Müşterilerin kredi talepleri değerlendirilirken isabetli bir karara varılabilmesi, istihbarat yapılmasını gerekli kılmaktadır.

2.1.3. İstihbaratın Kaynakları

İstihbaratın kaynakları genel olarak kalitatif ve kantitatif şeklinde sınıflandırılmakta olup, İstihbaratı birkaç kaynağa dayandırmak ve sınırlı kaynaklarla istihbaratta bulunmak sıhhatli olmamaktadır. Kredi talep edenlerin moralitesi, cari mali gücü, özvarlığı, gelir yaratma kapasitesi hakkında bilgi sağlayıcı, kredi taleplerinin değerlendirilmesinde büyük öneme sahip bu faktörlerin kavranmasına imkan veren, çeşitli kaynaklar mevcuttur. Bu kaynaklardan en önemlileri; özel, resmi ve yarı resmi kaynaklardır. (Ziraat Bankası, 2003:10).

2.1.3.1. Özel kaynaklar

a) Şirket ana sözleşmesi

Şirket ana sözleşmesi, ortaklık halindeki, özellikle ticari şirketlerde önem kazanmaktadır. Ortaklığın tanınması için öncelikle inceleme gerekmektedir. Şirket ana sözleşmesinde yer alan konuların başlıcaları; ortaklığın türü, ticaret ünvanı, adresi, ortakları ve bunların hakkında bilgi, kuruluş tarihi, süresi, sermaye durumu, yetki ve sorumluluk, kârın dağılımı, yöneticiler.

Bu bilgilere aynı zamanda ticaret sicil gazetelerinden de ulaşmak mümkündür. Bunun yanında bir takım resmi belgeler de firmadan temin edilebilmektedir. Bunlar; kapasite raporu, oda kayıt belgesi, hazirun cetveli, tapu bilgileri vb. dir.

b) Hesap durum belgesi ve mali hesapların açıklayıcı notları

Bankalar tarafından açılacak krediler ve verilecek kefalet ya da teminatlar için kredi talebinde bulunanlardan, Bankalar Kanunu'nun 11. Maddesine göre Türkiye Bankalar Birliği tarafından saptanan örneğe uygun olarak düzenlenmiş hesap durum belgesi alınması zorunludur (BDDK, 2001).

Hesap durum belgesi alınmasını gerektirmeyen kredi işlemleri için T.C. Merkez Bankası ile Türkiye Bankalar Birliği'nin görüşü alınmaktadır. Mali hesapların açıklayıcı notları, hesap vaziyetindeki bilanço ve gelir tablosunda yer alan rakam ve bilgilerin ayrıntılı olarak gösterildiği tablolardır. Bunlar hesap durum belgesi ile birlikte kredi talebinde bulunan firmadan alınmaktadır.

Hesap durum belgesinin, hesap dönemini izleyen 7. ayın sonuna kadar alınması zorunludur. Hesap durum belgesinde yer alan rakamların, işletmenin yasal defterindeki kayıtlarına uygun olması gerekmektedir. Uygunluğun var olup olmadığı firmadan alınacak olan “vergi dairesine verilen bilanço ve gelir tablosu ve ekleri” ile karşılaştırılarak saptanmaktadır. Firmadan alınacak olan bilanço ve gelir tabloları ile eklerinin mutlaka vergi dairesi veya yeminli mali müşavir onaylı olması gerekmektedir.

c) Şirket yetkili/ortakları ile karşılıklı görüşme

Eldeki bilgiler değerlendirilerek firma hakkında bir sonuca varılamıyorsa ya da firma ile bankanın çıkarları gereği ilişki kurulması isteniyorsa, firmanın yerinde incelenmesine ihtiyaç duyulmaktadır (Berk, 2001:77-78).

Firma ziyaretinde, firmanın teknik ve sosyal yapısı yönetimin kalitesi ve firma sahipleri ya da temsilcilerinin mesleki nitelikleri hakkında oldukça yararlı bilgi ve izlenimler edinilmektedir. Bununla ayrıca, üretim birimlerinin müşterilerle ticari özelliklerinin yerinde değerlendirilmesi imkânı vardır. Kredi görüşmesine muhasebe yöneticisinin de katılması bölümün yapısı ve çalışma şekli, borçların ve alacakların yapısı, iskontodan yararlanma, ödeme hedeflerine bağlılık, ödeme araçları ve ödeme şekilleri, uyarılar v.b. bilgilerin alınmasını sağlamaktadır (Hilscher, 1979:311). Görüşmeler, aynı zamanda işletmenin ürünlerinin satış başarısı ve pazar payları ya da rekabet gücüne ilişkin yargı yürütmeye de katkıda bulunmaktadır. Satış, ihracat ve

müşteri hizmetlerine ilişkin alanlarda bu bölümden aşağıdaki bilgiler alınabilmektedir:

- Rakip firmalar aracılığı ile müşteri değerlendirilmesi,
- Personel yapısındaki değişiklikler,
- Yapılması düşünülen yatırımlar,
- Varlıklarda meydana gelen olağanüstü değişimler,
- İşletme sahibinin yaşam biçimi ve özel harcamaları,
- Müşterinin pazar ve rekabet davranışları,
- Örgütsel yapı, sözgelimi eksik belge kullanımı,
- Ödeme şekli ve alacak tahsil politikası,
- Siparişler ve siparişlerdeki değişme eğilimleri,
- İstihdam durumu ve personel sayısındaki değişme.

Pazarlama bölümünün müşterilerle yakın ilişkide olması ve satış tahsilat politikasıyla doğrudan ilgili olmaları nedeniyle, bilgilerine başvurulması kaçınılmazdır. Böylece kredi talebinde bulunan finansman bölümünün isteğinin pazarlama bölümünce de onaylanması bakımından da önemlidir. Böyle bir yaklaşım özellikle kredi limitlerinin saptanmasında pazarlama ve finansman bölümünün çabalarının koordine edilmesine katkı sağlayacaktır.

İşletmelerin kredi değerliliğinin belirlenmesinde, işletme görüşleri en önemli yeri kapsamaktadır. İşletme ilgilileriyle karşılıklı görüşmenin yanında, işletme tesislerini, işyerlerini, inşaat işletmelerinde inşaatları yerinde görmek, kredi taleplerinin değerlendirilmesinde önemli yarar sağlamaktadır. Karşılıklı görüşmede kapsaması gereken bazı soru örnekleri aşağıda verilmiş olup, karşılıklı görüşmeyi yapan kişi, soracağı soruları bir sorgulama havasında değil, rahat bir atmosferde ancak laubaliliğe kaçmayan bir sıcaklıkta müşteriye iletmeli ve inisiyatifi elden bırakmadan soruları bu alanlara çekmelidir (George, 1987:102):

- Müşterinin resmi ismi ve kuruluşun hukuki yapısı nedir?
- Müşterinin iş kolundaki deneyimi nedir?
- Firmanın sektör içindeki yeri nedir?
- Firmanın sahipleri ve yöneticilerinin öz geçmişleri hakkında bilgi,
- Hangi mamûller üretilmektedir?
- Pazarlama kanalları ve stratejileri nasıldır?
- Üretim sipariş üzerine mi yapılmaktadır?

- Satış fiyatları ve satış politikaları nasıldır?
- İhraç edilecek mamûlün temin şekli nedir?
- İhracat yapılan ülkeler hangileridir ve ihracat bağlantısının türü nasıldır?
- İthalatta ödenen vergi ve fonlar nelerdir?

d) Şirketlerin bankalarla olan ilişkileri

Bazı bankalar, kredi ve hatta büyük mevduat müşterileri hakkında dosya düzenlemektedirler. Bu dosyalarda, daha önce verilmiş krediler, bu kredilerin geri ödenmesinde sorunlarla karşılaşmış ve karşılaşmadığı, ilgilinin bankada bulundurduğu mevduat, mevduatın gösterdiği gelişim hakkında bilgiler yer almaktadır. Bu bilgiler, şüphesiz dosyası mevcut bulunan bir müşteriden kredi talebi geldiği takdirde göz önünde tutulmaktadır. Bankalar, başka bir finansman kurumunun talebi üzerine de, ilgili kredi istekleri hakkında önceden bilgi toplamış olabilir. Kredi talebi değerlendirilirken, daha önce başka bir kuruma bilgi vermek için toplanmış olan verilerden de yararlanılabilir.

Kaynakların en güvenilir olanı, firmanın bankalarla olan ilişkileridir. İşletmelerin özellikle kredi ilişkisine girmeyi düşündüğü banka ile yaptığı işlemleri belgelemek mümkündür. Tahsil ve teminattaki senetleri, bunların tahsil hızı, mevduatı, kredisinin akışkanlığı ve verimi gibi işlemleri banka kayıtlarında görülebilmektedir. Bu yolla elde edilen sonuçlar diğer kaynaklardan daha gerçekçi ve inandırıcı olarak görülmektedir. Banka bilgileri, firmaların ticari yaşamlarının perde arkasının en net görüntüsünü oluşturmaktadır (Ziraat Bankası, 2003:13).

e) Diğer rapor ve belgeler

Bankaların istihbarat çalışmalarında başvurduğu ve önemli görülen diğer rapor ve belgeler şunlardır; dış denetim raporu, Yeminli Mali Müşavir raporu, Serbest Muhasebeci Mali Müşavir raporu, firma faaliyet raporları, kapasite raporu, hakediş belgesi, iş bitirme belgesi, iş sözleşmesi, gümrük çıkış beyannameleri, yatırım teşvik belgesi, ihracatçı-ithalatçı belgesi, vergi beyannamesi.

2.1.3.2. Resmi kaynaklar

a) Ticaret sicil kayıtları

Ticaret sicil işleri; İstanbul ve İzmir’de müstakil Ticaret Sicili Memurlukları tarafından, Ticaret ve Sanayi Odaları veya Ticaret Odaları bulunan yerlerde bu odalarca, Ticaret ve Sanayi Odalarının bulunmadığı yerlerde ise bütün il sınırlarını kapsayacak şekilde Belediyelerce yerine getirilmektedir.

Ticaret veya Sanayi Odası veya Ticaret Odası bulunan bütün ilçelerde birer ilçe Ticaret Sicili Memurluğu bulunmakta ve ildeki bazı ilçeler bu memurluklara bağlanmaktadır. Bir işyerinin veya bu işyerine ait unvanın, Ticaret Sicil Memurluğu'na tescili; Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi'nde ilan edilerek sonuçlanmakta ve ilgiliye bir Sicil Tasdiknamesi verilmektedir. Her tacirin bu kaydı yaptırmaması ve Sicil Tasdiknamesi alması gerekmektedir. Sicil Tasdiknamesi bir yıl için geçerlidir. Bu durum karşısında işine devam eden her tacirin yıl sonlarında sicil memurluklarına başvurarak bu belgelerini vize ettirmeleri gerekmektedir.

Kredi ilişkisinde bulunan her şirketin dosyasında bu tasdiknamenin sicil memurluğunca tasdikli bir suretinin veya ilanı içinde bulunduran Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi'nin bulunması zorunludur. Sicil tasdiknameleri her yıl için geçerli olduğundan, bu belgelerin asılları her sene görülerek değişiklik bulunup bulunmadığı hususu müşteri dosyalarındaki suretleri üzerine işaret edilir. Sicilde bir değişiklik veya ilave varsa bu husus not ettirilmekte ya da değişikliği gösteren Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi istenmektedir.

Şahıs firmalarının; ticaret unvanları, ticari ikâmetgahları, kuruluş tarihleri, faaliyet konuları, ünvan değişiklikleri, ticareti terk tarihleri, şirketlerde ise; statüler, statü değişiklikleri, fesih ve tasfiyeleri hakkındaki bilgiler TTSG (Türkiye Ticaret Sicil Gazetesi)'nden öğrenilmektedir.

b) Esnaf ve sanatkârlar sicil kayıtları

Esnaf ve Küçük Sanatkârlar Kanunu'na göre, esnaf ve sanatkâr olan kimselerin Esnaf ve Küçük Sanatkârlar Derneği'ne kayıt yaptırmaları gerekmektedir. Üyelere kayıt karşılığında bir belge verilmektedir. Kredili şirket, Esnaf ve Sanatkârlar hüviyetinde ise bu belgenin bir sureti istenir, Ticaret Odası Sicil kaydı aranmamaktadır. Esnaf ve Küçük Sanatkârlar Derneği'nin bu belgesinden veya kayıtlarından şirketin unvanı ve faaliyet konusu öğrenilmektedir.

c) Trafik tescil, liman tescil, tapu sicil ve vergi kayıtları

Araç rehni karşılığı kullanılacak kredilerden, güvence olarak verilen veya şirketin makine parkına kayıtlı araçlar için Trafik Tescil Belgesi, gemiler için ise Liman Tescil Belgesi gerekmektedir. Tapu ve vergi kayıtları da resmi belgelerdendir. Tapu sicilleri açıktır. İlgili olduğunu ispat eden herkes kendisince önemli olan başlıca sayfaların memur huzurunda gösterilmesi veya bunların birer suretlerinin verilmesini isteyebilmektedir.

Gayrimenkul durumlarının tetkiki için şirketlerden tapu kayıtlarını tetkike yetki veren bir belge alınır. Tetkik gerektiğinde bu belge tapu memurluğuna ibraz edilir. Kredili müşterilerin veya kredi talep eden şirketlerin; Bilanço içi ve Bilanço dışı gayrimenkul varlıkları, bunlar üzerinde ipotek v.b. şartlara bağlanmış bir durumun mevcudiyeti, ibraz edilecek tapu senetlerinden ve tapu kayıtlarından öğrenilebilmektedir.

İşletmenin kâr/zarar durumu ve ödediği vergi miktarı ise mâliyet bilançolarının tetkikinden ve vergi dairelerinin açıklamalarından saptanmaktadır. Firmaya ait vergi beyannamelerinin onaylanmış örneğinin incelenmesi, kredi talep eden firmanın vergi dairesine verdiği mali tablolar ile bankalara sunduğu tablolar arasında farklar olup olmadığını; bir vergi incelemesi sonucunda vergi isteklisi aleyhine ek vergi tarhiyatı yapılması olasılığını ortaya koymakta olup, ilgili kişinin dürüstlüğü hakkında bazı ipuçları vermektedir. Cezalı, ilave vergi alınmasının, kişi veya firmaları mali açıdan zor durumlara sokabileceği, incelenmemiş her vergi beyannamesinin firma için şarta bağlı bir borç doğurma tehlikesi taşıdığı, kredi tahlillerinde dikkate alınması gereken etmenler arasında yer almaktadır.

d) T.C. Merkez Bankası kaynakları

T.C. Merkez Bankası idare merkezinde Bankacılık ve Krediler Genel Müdürlüğü'ne bağlı bir müdürlük santralizasyon işleriyle görevlidir. Bu müdürlük, bankaların müşterilerinin kredi ve risk durumlarını toplamak, toplanan bu bilgilerden firma kredilerini ve risklerini santralize ederek bu konuda bankalara bilgi vermek, bankaların müşterilerine açmış oldukları ve kullandırdıkları kredilerin çeşitlerine, niteliklerine, iktisadi faaliyet gruplarına göre bölgeler, iller ve bankalar itibariyle dağılımını tespit etmektedir. Ayrıca Türkiye genelinde elde edilen bilgileri bir değerlendirmeye tabi tutarak karşılaştırmak; kredi ve risk bildiri cetvelleri üzerinde gerekli kontrolü yapmak, Elektronik Bilgi İşlem Müdürlüğü'ne devrederek bu müdürlükle işbirliği yapmak suretiyle kredi ve risklerin memzuç hale getirilmesini sağlamak v.b. işleriyle sorumlu ve yetkili organ olarak faaliyetlerini sürdürmektedir (Eyüpgiller, 1997:169).

Merkez Bankası ile müşteri arasındaki her türlü işlem kredi veren bankalara kaynak teşkil etmekte ve risk santralizasyonu, protestolar, karşılıksız çekler olmak üzere üçe ayrılmaktadır:

1- Risk santralizasyonu: Bankalar, müşterilerine açtıkları kredi limitleri ile kullandırdıkları kredileri T.C. Merkez Bankası'na bildirmektedir. T.C. Merkez

Bankası, bankalarca bildirilen kredi bilgilerini birleştirerek, tekrar bankalara gönderir. Bu bilgilerde, işletmeye tüm bankalarca açılan ve kullanılan krediler görülür. Bu uygulamaya bankacılık dilinde memzuç *risk cetvelleri* adı verilmektedir (Seval, 1990:126). Bilgisayar ortamında gönderilen bu tablolar, incelenerek bir takım sonuçlar çıkartılması açısından çok önemli bir kaynaktır. Bu tablolardan çıkartılacak başlıca sonuçlar şunlardır;

- Bankalar tarafından açılan veya kullanılan kredi miktarının işletmenin gücünün üzerinde olup olmadığı tespit edilebilir.
- Bankalarca açılan veya kullanılan kredilerde dönemler itibarı ile artma veya azalma varsa, bunlar izlenebilir.
- Kredilerdeki artma, işletmenin başka bankalarca kredilendirildiğini müşteri kaybetme tehlikesi olabileceğini gösterir.
- Kredilerdeki azalma ise, işletmenin bankalardaki kredilerinin çeşitli nedenlerle kapatıldığını gösterir. Bu nedenlerin öğrenilmesi kullanılan kredinin riskinin azaltılması açısından önemlidir.
- İşletmenin bünyesindeki bozulma diğer bankalarca tespit edilmiş ve bunun sonucunda kullanılan krediler tasfiye edilmişse, geç kalan bankanın riskle karşı karşıya kalması kaçınılmazdır. Bu açıdan dikkatli olunmalıdır.
- Hangi dönemlerde işletmenin daha fazla kredi kullandığı tespit edilebilir.
- Kredi çalışması içerisindeki banka ile diğer bankaların açtığı ve kullandığı krediler arasında mukayese yapılarak işletmenin verimliliğinin artırılması sağlanabilir.
- Açılmış ve kullanılmış kredilerin türü incelenerek, müşterinin ağırlıklı olarak ne tür kredi kullandığı tespit edilebilir. Müşterinin bankadaki kredi ve riskleri o kredi türlerine yönlendirilebilir.

2- Protesto kayıtları: Çalışma döneminin protesto kayıtlarının; işletmelerin söz ve taahhütlerine bağlılıkları ile mali durumları hakkında bilgi vermesinden, bankaların kredi işlemlerinin büyük bir bölümünü senet karşılığı yapmalarından kaynaklanmaktadır.

Senet borçlusu senedi verirken belli bir vade sonunda belli bir miktar ödeyeceğini belirtmekte ve söz vermektedir. Senedi vadesinde ödemeyenler protesto olmakta, dolayısıyla da sözlerini yerine getirmemiş olmaktadır. Bu da işletmenin söz ve taahhütlerine bağlı olmadığını bir göstergesidir. Söz ve taahhütlerine bağlı olmayanlarla çalışmak, bankanın plasmanlarının riskini arttırmaktadır. Protestoların

devamlılık göstermesi ise, işletmenin mali durumunun da kötüye gittiğini göstermektedir. Ülkemizde ödenmeyen senetler Noterler tarafından protesto edilmektedir. Bütün Türkiye’de Noterler tarafından yapılan protestolar T.C. Merkez Bankası tarafından yayınlanmaktadır. Bu yayınlardan senetleri protesto olan şirketler izlenebilmektedir.

3- Karşılıksız çekler: T.C. Merkez Bankası, çek kullanan müşterilerin karşılıksız çıkan çeklerini bankalara bildirmektedir. Bankalar için kaynak teşkil eden bu yayımlar, istihbarat için de iyi bir kaynaktır. Kredi talep edenlerin çekleri karşılıksız çıkıyorsa, bunlar söz ve taahhütlerine bağlı değil demektir. Bu gibi müşterilere plase edilen kredilerin riski fazla olarak kabul edilmektedir.

e) İcra iflas dairesi kayıtları

Her asliye mahkemesinin yargı çevresinde yeteri kadar icra dairesi bulunmaktadır (İcra ve İflas Kanunu, Md:1). Borçlunun borcunu alacaklıya ödemesi için Devlet eliyle cebri tahsilat işlemlerinin yapıldığı kurumda, kaydı bulunan şirketlere kredi kullanılması riskli olarak görülmektedir. Dolayısıyla bu kayıtlar, bankalar için önemli bir istihbarat kaynağı olarak değerlendirilmektedir.

f) Kanun, kararname ve tebliğler

Şirketlerin ticari faaliyetlerine sınırlama getiren veya faaliyet alanlarını belirleyen kanun, kararname ve tebliğler de önemli istihbarat kaynakları arasında yer almaktadır.

2.1.3.3. Yarı resmi kaynaklar

Noterler, ticaret ve sanayi odaları, esnaf ve küçük sanatkârlar dernekleri, ihracatçı birlikleri, mühendis ve mimar odaları, kooperatif birlikleri, serbest muhasebeci, mali müşavirler ve yeminli mali müşavirler odaları, menkul kıymetler borsası gibi kuruluşlar yarı resmi kaynaklar olarak sayılmaktadır.

2.1.4. İstihbarat Yapılarak Saptanacak Hususlar

İstihbaratta saptanacak hususlar içerisinde müşterinin özelliklerinin krediye yaraşır olmasına özen gösterilmelidir. İstihbaratta oldukça önemli olan krediye yaraşırılık çoğu kez müşterinin vereceği teminattan önce gelebilmektedir. Kişisel yaraşırılık açısından müşterinin telkin ettiği güven, çalışkanlık ve beceri derecesi, mesleğindeki başarı ve deneyimi gibi özelliklerinin aydınlığa çıkarılmasına çaba gösterilir. Maddi yönden krediye yaraşırılık bakımından da; ekonomik ve finansal

yaşamının ne oranda düzenli olduğu, ekonomik durumu ve gelecekteki gelişmesi açısından krediyi geri ödeyecek durumda olup olamayacağı araştırılmaktadır (Yüksel, 1992:107).

Kredi taleplerinin sağlıklı olarak nedenlerini bilmek, kredinin riskini azaltmak bakımından önemlidir. Bu nedenle kredinin riski tespit edilirken, işletmenin, ortaklarının veya yöneticilerinin şahsi, mali ve ekonomik durumları üzerinde ayrı ayrı durmak ve bunları incelemek gerekmektedir. Diğer bir ifade ile, işletmenin KARAKTER, KAPİTAL ve KAPASİTE'si hakkında bilgi edinilmesi gerekmektedir.

2.1.4.1. Şahsi durumla ilgili istihbarat (karakter)

Kredinin risk yaratmasında kişisel etkenlerin önemi çok büyüktür. Kredinin geri ödenmemesinin nedenleri; yöneticilerin yeteneği, yaşantısı, yaşı, tahsili, sağlık durumu, piyasa değişikliklerine uyumu gibi şahsi etkenlere sıkı sıkıya bağlı olmaktadır. Her şeyden önce yöneticilerin kabiliyetleri ile iş ahlakı ve karakteri hakkında bilgi sahibi olunmalıdır. Kredi müşterisi iyi niyetten ve/veya borçlarını geri ödeme konusunda gerekli çabayı göstermekten yoksun olduğu takdirde, bankalar ne kadar maddi teminat alırlarsa alsınlar, kredilerinin geri ödenmesinde önemli sorunlarla karşılaşmaktadırlar (Akgüç, 2000:15).

Kredibilite incelemelerinde, işletme sahibinin değerlendirilmesinde özellikle küçük ve orta boy işletmelere özel önem verilmektedir. Burada her şeyden önce işletme sahibi ve işletme ilişkileri, firma sermayesi, işletme yetki ve sorumlulukların çok ya da az sayıda kişide toplanması ve sübjektif risk söz konusu olmaktadır.

Uzmanlaşma ilkesine uygun olarak kurumsal görev bölümü oluşturan büyük işletmelerin aksine küçük ve orta boy işletmelerde yetki genellikle tek kişide, işletme sahibinde yoğunlaşmaktadır. Böylece işletmelerin başarısı, işletme sahibinin kapasite ve yeteneklerine bağlı olmaktadır. İşletmenin değerlendirmesinde ağırlık noktasını rasyonel maddi kredi incelemeleri yerine işletme sahibinin kişisel kredibilitesi, kapasite ve hataları oluşturmaktadır. Kişisel göstergelerle kredi için başvuranın anlaşmalara bağlı kalma yeteneği ve isteği araştırılmaktadır.

Müşterinin karakteri kredi tahlilinde taviz verilemeyecek bir unsurdur. Karakter, müşterinin dürüstlüğü ve borcunu geri ödeme konusundaki istekliliğinin bir ölçüsü olarak değerlendirilmektedir. Şahsi durumla ilgili şu bilgilerden faydalanılmaktadır:

a) Hviyet

Ticaret nvanı, işletme adı, ikmetgah (iş merkezi) adresi, çalışma konusu, uyruğu, kuruluş tarihi ve süresi, ticaret sicil numarası ve hukuki ehliyet.

b) Ahlak ve seciye

Söz ve taahhütlerin yerine getirilmesi-borcunu geri ödemek konusunda samimi ve dürüst, kanun dışı uygulamalara (vergi kaçakçılığı, haksız rekabet, karaborsacılık gibi) başvurmayan kişiler olması gerekmektedir. Kanun dışı uygulamalara başvuranların, uzun vadede mali durumlarını tehlikeye sokma ihtimallerinin yüksek olduğu da gözden uzak tutulmamalıdır. Bunun yanında; karakter özelliği, işletme sahibinin orijini-dış görünüş özellikleri, açıklık derecesi (ekonomik ilişkileri ortaya koyma durumu), yaşı, aile durumu ve ilişkileri, işletme dışındaki sosyal rolleri, hobileri gibi kişisel özellikleri de kapsamaktadır.

c) İçtenlik, açıklık, akılcı davranış ve bilgi

Bir müşteri, kredi görüşmeleri sırasında, kredi almayı kolaylaştıracak etmenler kadar, kredi kararı üzerinde olumsuz etki doğurabilecek hususları da büyük bir içtenlikle ortaya koymalı, bankaca olumsuz karşılanabilecek faktörleri, gizleme, saklama çabası içine girmemelidir. İyi bir kredi müşterisi, bankalarca kendisine yapılan öneri ve tavsiyeleri yerine getirmeğe açık olmalı ve özellikle bankaların finansman konusundaki deneyimlerinden yararlanmaya çaba göstermelidir. Bankalar bir anlamda müşterilerinin mali danışmanları olduğundan, finansman sorunlarının çözümünde, müşterilerine yol gösterebilmekte, yardımcı olabilmektedirler. Bankaların müşterilerine yapacakları ölçülü, akla uygun öneri ve düzeltmelerin müşterilerce benimsenerek yerine getirilmesi, firmaların gelecek dönemlerdeki başarisına katkıda bulunabilir.

Ayrıca kredi talep eden kişinin; firması, firmasının faaliyette bulunduğu endüstri kolu ve ekonomik hayattaki gelişmeler hakkında yeterince bilgi sahibi olması gerekmektedir. Firmanın sorunlarını bilmeyen, faaliyette bulunduğu endüstri kolunun özelliklerini, rakiplerini tanımayan, ekonomik yaşamdaki gelişmeleri izlemeyen bir kredi müşterisinin bankaya güven vermeyeceği açıktır.

d) Yetenek ve işte başarı derecesi

Firma ve ortakların ticari geçmişleri, yapılan iş ile ilgili deneyimleri ve bu konuda aldıkları eğitim hakkındaki bilgiler, ticari nitelikleri, eğitim durumu, yönetim tarzı, yetki devri, işletmenin kurucusu değilse kuruluştan bu yana kaçıncı nesle ait olduğu gibi özellikleri, kredi talebini değerlendirecek olan organların kararlarına

yardımcı olacak konulardan bazılarıdır. Firmaların başarısızlığa uğramasına, finansal yapısının zayıflamasına yol açan etmenlerin başında yönetim hataları gelmektedir. Firma yöneticilerinin, bir yöneticide bulunması gerekli yetenek ve niteliklerden yoksun oluşları firmanın varlığını tehlikeye düşürebilmektedir (Akgüç, 1998:948).

Bankalar açısından, soğukkanlı, sabırlı, ölçülü, borç ödemede titiz, karar almada cesur, firmanın geleceği ile kumar oynamayan, çalışkan, değişen koşullara uyum yeteneği olan, ekip çalışması yapabilen kişiler, iyi müşteri olarak bilinmektedir. Buna karşılık, sabırsız, bir an önce ne pahasına olursa olsun başarıya ulaşmak isteyen, olaylar karşısında serinkanlılığını yitiren, almış olduğu kredileri spekülâtif amaçlarla hatta yasa dışı alanlarda kullanan, yönetimde tek başına gösteri yapmaktan hoşlanan, ekip çalışması yapma yeteneğinden yoksun, girişim yeteneği zayıf, karar almada duraksayan (tereddütlü), değişen koşullara uyum yeteneği olmayan müşteriler, cari mali durumları iyi olsa dahi bankalar açısından tercih edilecek bir müşteri tipi olmamaktadırlar.

Kredi açılmasına engel veya sınırlı kredi kullandırılmasını gerektiren hallerin olup olmadığı, kişinin kredi karakteri ile ilgili en iyi değerlendirme onun geçmişini, geçmişteki davranışlarını incelemektir. Geçmişteki tutum ve davranışları gelecekte de nasıl davranacağı konusunda mali tahlil yapan banka uzmanına ışık tutacaktır.

2.1.4.2. Mali durumla ilgili istihbarat (kapital)

Kapital (sermaye), müşterinin finansal yönden değerini ifade etmekte ve genellikle net değerle ölçülmektedir. Kapital, firmaya verilen kredilerin geri ödenmesinde ve zararların ortadan kaldırılmasında bir tampon görevi üstlenmektedir. Diğer taraftan, işletmenin daha etkin ve verimli çalışmasını, faaliyetleri için gerekli nakit akışını gerçekleştirmesini sağlayacak olan işletme varlıklarını oluşturmaktadır. Bu nedenle, kredi değerlendirmelerinde dikkate alınan unsurlardan birini oluşturmaktadır. Banka, kredi müşterisinin mali tahlilini yaparken sermayesinin alacaklarına karşılık yeterli güvence sağlayıp sağlayamayacağına büyük önem vermektedir (Matar ve Baktır, 2001).

Değerlendirme açısından incelemelerin ağırlık noktasını, kredilerin geri ödenebilmesi için işletmenin nakit çıkışı sürecinden ne oranda finansman kaynağı sağlayabileceği konusu oluşturmaktadır (Berk, 2001:81).

Kredi talep edenin yükümlülüklerini zamanında yerine getirebilme kapasitesi veya gücü, yükümlülüklerini karşılamaya yetecek tutarda kaynak bulmasına bağlıdır. Kredi talep edenin moralitesinin yüksek oluşu, yukarıda belirtilen kişisel özelliklere sahip olması, kredi taleplerinin değerlendirilmesinde oldukça önemli olmaktadır. Ancak bu durum, kredinin geri ödenebilmesi için, kredi talep edenin yeterli ölçüde kaynak sağlamasının gereğini ortadan kaldırmaz. İlgilinin moralitesinin yanı sıra, kaynak sağlama yeteneği ve kapasitesi de dikkatle incelenmelidir. Bir borç genel olarak; varlıkların satışıyla, başka bir kaynaktan sağlanan borçlarla ve faaliyet sonucu sağlanan fonlarla ödenebilmektedir (Akgüç, 2000b:17-18).

Varlıkların satışı yoluyla kredinin tahsili, beraberinde şu sakıncaları getirmektedir: Pahalı bir yoldur, zaman alıcıdır, firmanın varlığını tehlikeye düşürebilmektedir, bankanın kredi taleplerini iyi değerlendirmedeği konusunda bir gösterge oluşturabilmektedir, banka hakkında kredi müşterilerinde olumsuz izlenimlerin doğmasına yol açabilmektedir, başarısızlığa uğrayan firmaların kredilendirilmesi yoluyla kıt fonların israf edildiği kanısı yaygınlaşmaktadır. Bu sakıncalar nedeniyle, varlıkların, fiziki güvencenin paraya çevrilerek kredinin tahsili, bankalar açısından arzu edilen, olağan bir yol değildir. Bankacılıkta önemli olan, firmanın varlığını, gelir oluşturma kapasitesini sürdürerek, kredinin geri ödenmesini sağlamaktır.

Kişi, firma veya kuruluşların, başka bir kaynaktan borçlanarak mevcut bir borcu ödemeleri de bankalar için istenen bir yol değildir. Böyle bir durum, borçlunun ekonomik gücünün zayıflamakta olduğunu ortaya koymaktadır. Varlıkların paraya çevrilmesi veya başka bir kaynaktan borçlanılarak mevcut bir borcun ödenmesi, olağan yollar olmadığından, bankalar, kredi talep edenlerin yükümlülüklerini karşılayabilecek tutarda gelir yaratma gücüne sahip olmalarına büyük önem vermektedirler.

Bir firmada öz sermayesinin iki fonksiyonu bulunmaktadır; iktisadi değerlerin elde edilmesi için kaynak sağlamak ve firmanın alacakları için güvence oluşturmak şeklinde olmaktadır. Diğer koşullar aynı kalmak üzere öz sermayesi yeterli olan firmalara kredi vermek bankalarca kredilendirmeden doğan riski hafifleten bir önlemdir. Kredi talep eden kişi veya firmaların sahip oldukları iktisadi varlıklar, gösterebilecekleri güvence ve güvence tutarı hakkında da bankalara fikir vermektedir.

2.1.4.3. Piyasa durumu ile ilgili istihbarat (kapasite)

Yalnız mali ve şahsi durumla ilgili yönler hakkında bilgi edinilmesi yeterli değildir. Diğer ekonomik ve teknik etkenlerin de bilinmesi gerekmektedir. İşletmenin piyasadaki durumu; üretim, satış ve stok politikası gibi koşulların tayin edilmesinde rol oynamaktadır. Kredinin geri dönüşünün öngörülebilmesi için, yukarıdaki konular ve ek olarak şirketlerin rakipleri ve hitap edilen piyasa ve bu piyasanın özellikleri, şirketlerin üretim, pazarlama ve büyüme stratejileri gibi konular da önem kazanmaktadır.

Kredinin riski tespit edilirken 3 K olarak adlandırılan ve yukarıda açıklanmakta olan, işletmenin **KARAKTER**, **KAPİTAL** ve **KAPASİTE**'si hakkında bilgi edinilmeye çalışılmaktadır. Öte yandan kimi kaynaklar bu ilkelerin sayısını 5 K olarak belirlemekte ve yukarıdaki üç ilkeye **KOŞULLAR** (çevre-sektör-ekonomik) ve **KREDİ TEMİNATI** konularını eklemektedirler (Ziraat Bankası, 2003:14).

Müşteriler, zaman zaman beklenmeyen ekonomik ve siyasi koşullarla karşılaşabilmektedirler. Kredi geri ödemesi, sadece karakter, kapasite ve teminata değil, ayrıca firma dışı unsurlara da dayanmaktadır. Kredi analisti, sektörlerin yapılarını, işsizliği, satış azalışlarına ve faaliyet zararına neden olabilecek tüm olumsuz faktörleri belirleyen erken uyarıları dikkate almak zorundadır. Düşen satışlar ve gelir kaybının olumsuz baskısı altında, güçlü, hatta dürüst olan müşteriler dahi varlıklarını koruyabilmek için bankaya karşı olan sorumluluklarını yerine getiremeyebilmektedir. Bu tür koşullar kredilendirme sırasında dikkate alınması gereken faktörler arasında yer almaktadır (Matar ve Baktır, 2001). Genel olarak koşullar ve kredi teminatında etkili faktörler şunlardan oluşmaktadır:

a) *Ekonomik hayatta meydana gelen dalgalanmalar* : Şirketlerin gelir yaratma kapasitesini etkilemektedir. Ancak endüstri kollarının dönemsel hareketlerden etkilenme dereceleri birbirinden çok farklı olmaktadır. Dönemsel hareketlere karşı duyarlı endüstri kollarında faaliyetlerde bulunan firmaların ürettikleri mal ve hizmetlere karşı talep, ekonomik genişleme dönemlerinde çok canlı olduğu halde, durgunluk dönemlerinde önemli ölçüde azalış göstermektedir. Başka bir deyişle, talebin gelir esnekliği yüksek olan mal veya hizmetleri üreten firmalar, genellikle ekonomik hayattaki dalgalanmalardan daha büyük ölçüde etkilenmektedir (Akgüç, 2000b:20). Enflasyon oranının yüksek olduğu ekonomilerde fiyatlarla

ücretler aynı oranda artmadığı için, mal satışları ve buna bağlı olarak da şirketlerin kârlılığı azalabilmektedir.

b) *Şirketin içinde bulunduğu sektörde yaşanan gelişmeler* : Sektörel büyüme hızı, teknolojik yenilikler, talepteki değişimler, yeni pazarlama metodları gibi konularla ilgili sektördeki gelişmeler hakkında bilgi sahibi olmak, kredi taleplerinin değerlendirilmesi açısından önem taşımaktadır. Bankaların, kredi politikalarını tespit ederken ve kredi taleplerini değerlendirirken çeşitli endüstri kollarındaki büyüme hızlarındaki farklılığı da göz önünde tutmaları gerekmektedir. Aynı endüstri kolunda zamanla rekabet koşullarında oluşan değişimler de, kuşkusuz bankalarca dikkate alınacak bir etmendir. Rekabete karşı korunmuş, garantili pazarları bulunan firmalar, rekabete açık firmalara kıyasla, diğer şartlar aynı kalmak üzere daha az riskli olmaktadır. Rekabetin sınırlı olduğu endüstri kollarında iş riski görece olarak daha az olup, bu tür endüstrilerde firmaların satışları ve kârları genellikle daha fazla kârlılık göstermektedir. Teknolojik gelişmenin hızlı olduğu endüstri kollarında faaliyette bulunan firmaları finanse eden bankalar, riski azaltıcı bazı önlemler alabilmektedir.

c) *Hükümetlerce izlenen ekonomik politikalar* : Hükümetler tarafından alınan ekonomik kararlar, çıkartılan yönetmelikler, vergi ve iş kanunlarında yapılan değişiklikler ve kurumsal reformlar şirketlerin gelir yaratma kapasitesini olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilecektir. İhracatta vergi iade oranlarının kaldırılması, yatırım teşvik tedbirleri, fiyatların dondurulması veya serbest bırakılması, işçilere ödenecek asgari ücret ve kıdem tazminatları, devalüasyon gibi karar ve önlemler firmaların gelirlerini önemli ölçüde etkilemektedir. Buna göre şu niteliklere sahip firmaları finanse etmek daha az riskli olarak görülmektedir; pazara yerleşmiş ve pazar payı büyük firmalar, faaliyette bulunduğu sektörde rekabetten az etkilenen firmalar, satışlarını dış rekabete karşı korunmuş piyasalara yapmakta olan firmalar, ekonomik dalgalanmalardan az etkilenen firmalar, satış fiyatları ve maliyetlerinde kararlı olan firmalar, hızla gelişen sektörde faaliyette bulunan firmalar, çeşitli alanlarda faaliyet gösteren firmalar, herhangi başarı veya başarısızlık durumunda hükümet kararlarından fazla etkilenmeyen firmalar.

d) *Uluslararası anlaşmalar* : Uluslararası anlaşmalar sektörün gelişimini olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

2.1.5. Pazar ve Sektör Analizi

Pazar ve sektör hakkındaki bilgilerin pek çoğu, müşterinin pazar içindeki rekabet gücünü tespit etmek üzere yapılan istihbarattan elde edilmektedir.

Bir işletmenin başarısı büyük ölçüde faaliyet gösterdiği pazara bağlı olabilmektedir. Bu nedenle yöneticiler ürünleri için belirli bir pazar olduğunu, pazardaki yerlerini tanımlamaları gerektiğini ve pazardaki beklenen paylarının ne olacağını bankaya anlatmak ve bildirmek zorundadır.

Kredi müşterisi, firmanın pazarlama stratejisini ve bu stratejinin dayandığı varsayımları bankaya açıkça izah edebilmelidir. Pazarlama stratejisi, pazarlama politikalarına ve ürünün niteliğine bağlı olarak verilen hizmeti, ürünün kalitesini, fiyatını veya başka unsurları ön plana çıkarabilmektedir. İyi organize edilmiş ve dikkatle planlanmış bir pazarlama stratejisinin varlığı şirketin iyi bir yönetime sahip olduğunun göstergesidir. Ancak kredi yöneticisi bir aşama daha ileri gidip firmanın uyguladığı pazarlama stratejisinin doğru ve geçerli bir strateji olup olmadığını saptayabilmelidir.

Firmanın bankaya sunduğu pazarlama planlarının varlığını doğrulayacak bilgiler yönetim tarafından bankaya verilmelidir. Bankacıya burada düşen görev kendisine sunulan bilgilerin doğruluğunu çeşitli kaynaklar aracılığı ile belgelemek olacaktır. Bu da diğer bankaları, firmaları ve kaynakları tarayarak büyük çaplı bir araştırmayı gerektirmektedir.

Benzer pazarlarda faaliyet gösteren diğer şirketlerle yapılan karşılaştırmalar da firmanın başarı derecesi hakkında fikir verebilmektedir. Karşılaştırmalı değerlendirmelerin yanı sıra pazarlama planının dayandığı varsayımlar, müşteri grupları, demografik koşullar, dağıtım koşulları ve coğrafik koşullar daha yakından izlenerek satış tahminlerinin ne derece gerçekçi varsayımlara dayandırıldığı incelenebilir.

İşletmenin içinde faaliyet gösterdiği sektörün çoğu zaman kredi kararının verilmesinde etkileyici rolü bulunmaktadır. Bazı bankalar belirli sektörlerle taşıdıkları risk derecesini fazla buldukları için kredi vermezler. Öte yandan bazı sektörlerde faaliyet gösteren şirketler sadece belirli hizmetleri sunan ve belirli tekniklere sahip olan bankalarla iş yaparlar. Sektörün özellikleri sektördeki risk unsurlarını da etkilemektedir. Rekabetin çok yoğun olduğu, kâr marjlarının düşük, talep esnekliğinin fazla, piyasanın doymuş olduğu istikrarlı, rekabete karşı korunmuş,

garantili pazarlara sahip olan ve ekonomik hayattaki dalgalanmalara karşı duyarlılığı az olan sektörler daha az riskli sektörler olarak değerlendirilmektedir.

Riskli sektörlerde faaliyet gösteren firmalar bankalarca istikrarlı sektörlerde faaliyet gösteren firmalara nazaran daha az tercih edilirler. Ancak bu tür firmalar sağlam finansal yapıya sahip olarak bu sakıncalarını giderebilmektedirler (Seval, 1990:127-128).

Şirketin içinde bulunduğu piyasadaki, Türkiye ve Dünya piyasalarındaki yerinin belirlenmesi, üretilen mal ve hizmetlerin stok, satış durumları ve fiyat hareketlerinin araştırılması gerekmektedir.

Kural olarak, talebin gelir esnekliği yüksek olan mal ve hizmetleri üreten şirketler, ekonomik hayattaki dalgalanmalardan daha fazla etkilenmektedir. Diğer yandan hükümetçe alınan ekonomik kararlar, çıkarılan yönetmelikler, vergi kanunlarındaki ve iş hukukundaki değişiklikler, faiz, para, ücret, teşvik politikaları şirketlerin mali bünyelerini olumlu ya da olumsuz etkileyebilmektedir. Bankalar bu faktörlerden fazla etkilenen şirketleri tercih etmemektedirler.

2.2. MALİ TAHLİLİN KAPSAM VE ESASLARI

Bankaların kredi ilişkisinde bulunduğu ya da bulunmayı düşündüğü gerçek ve tüzel kişi işletmelerin kredi değerliliği ve ödeme gücüne göre hangi tutarlarda hangi tür kredilerin hangi teminatlarla kullanılması gerektiğinin tespiti ve riskin azaltılması amacıyla gizlilik, tarafsızlık, doğruluk ve geçerlilik ilkeleri altında edinilen bilgileri ilgililere sunma ticari, mali ve moralite açısından çeşitli kaynaklardan araştırma yapma, bilgi toplama, değerlendirme ve raporlama işlemidir.

Başka bir deyişle mali tahlilin kapsam ve esasları, bir işletmenin mali durumunu, faaliyet sonuçlarını ve finansal yönden gelişmesini değerlendirebilmek, gelişme yönlerini saptayabilmek ve söz konusu işletme ile ilgili geleceğe dönük tahminlerde bulunabilmek için, mali tablolarda yer alan kalemler arasındaki ilişkilerin ve bunların zaman içinde göstermiş oldukları eğilimlerin incelenmesinden oluşmaktadır.

2.2.1. Mali Tahlilin Tarihsel Gelişimi

Bir firmanın hesaplarının özetini yapmak, başka bir deyişle ilkel şekilde de olsa mali tablolar hazırlamak gereksinimi, modern muhasebe uygulaması ile birlikte duyulmaya başlanmıştır. Nitekim modern muhasebenin kurucularından sayılan Lucas

Pacioli, hesapların özetinin hazırlanması konusunda da belirli esaslar ortaya koymuştur. Mali tablolar hazırlanmasının tarihi oldukça eski olduğu halde, mali tablolar tahlilinin en fazla yüz yıllık bir geçmişi bulunmaktadır (Akgüç, 2005:10-13).

Mali Tablolar analizine bankerlerce başlanmıştır. Mali tablolar analizi, ilk kez XIX'uncu yüzyılın sonlarında 1890'larda bankerler tarafından yapılmaya başlanmıştır. Bankerler, kredi talebinde bulunan kişi veya firmalardan, kredi açılması hususundaki kararlarına dayanak oluşturmak üzere, bilanço istemeğe başlamışlardır. Bu nedenle, kredi taleplerinin incelenmesi ve firmaların borç ödeme güçlerini saptamak için bilançolardan yararlanılmasına, XIX'uncu yüzyılın sonlarından itibaren başlandığı söylenebilmektedir. Bu şekilde bankerler, bir firmanın kredilendirilmeye değer olup olmadığını belirlemek için mali tablolardan yararlanılabileceği esasını ortaya koymuşlar ve mali tabloları bu amaçla kullanmışlardır.

Başka bir anlatımla bankerler, kredi verirken, kredi talep edenin borç ödeme gücü olup olmadığını, bilançolar aracılığıyla tespit etmeye çalışmışlardır. Bununla beraber bankerlerce, XIX'uncu yüzyılın sonunda, bir analiz tekniğinin geliştirildiği görülmemektedir. Bu dönemde mali tabloların kapsamını nicel olarak ölçebilecek herhangi bir girişim yapılmamıştır. XIX'uncu yüzyılın sonlarında bilanço kalemleri bankerlerce incelenmiş, fakat bu kalemler arasındaki ilişkileri nicel olarak ölçecek esaslar ortaya konulmamıştır. Bu dönemde yazarların analiz yöntemleri hakkında görüşleri de çok açık değildir.

1900'lü yılların başlarında James G. Cannon, bilançoların karşılaştırmalı olarak paralel sütunlar şeklinde gösterilmesi görüşünü savunmuştur. Cannon, bir analiz tekniği geliştirmekten çok birbirini izleyen dönemlere ilişkin olarak bilançolardaki değişikliklerin daha belirli bir şekilde gösterilmesine imkân vermiştir. Denilebilir ki Cannon'un bu konudaki katkısı, bir analiz metodu geliştirmekten çok şekil yönünde olmuştur.

1906 yılında Charles W. Reihl, inceleme ve karşılaştırma yapmak yoluyla mali tabloların analiz edilmesi görüşünü savunmuştur. Mali tabloların geçmiş dönemlerle karşılaştırmalı olarak tahlili, yeni bir görüş olmakla beraber, Charles W. Reihl, hangi kalemlerin karşılaştırılması gerektiği hususunda belirli esaslar ortaya koymamıştır.

Mali tahlil için karşılaştırma yapılmasının gerekli olduğu görüşünü benimseyen bankerler, XX'nci yüzyılın başlarından itibaren, anlamlı

karşılaştırmaların nasıl yapılabileceğini, hangi kalemlerin karşılaştırılması gerektiğini araştırmaya başlamışlardır. 1908 yılında William M. Rosendale, kredi verilirken, firmanın hazır değerlerine yani para veya çok kısa süre içinde paraya dönüşme imkânı yüksek değerlerine önem verilmesi gerektiği üzerinde durmuş ve hazır değerlerin kısa süreli borçlara oranının yeterli olabilmesi için bu oranın 1- 2,5 arasında olması gerektiğini ileri sürmüştür. Bu şekilde 1908 yılından itibaren bilançoların analizinde oranlar (ratio) kullanılmaya başlanmıştır.

XX'nci yüzyılın başlarında, mali tabloların incelenmesi yoluyla bir firma ve o firmanın gelişme yönleri hakkında bilgi edinilmesi görüşü, sermaye sahipleri arasında da yayılmaya başlamıştır. Birikim sahipleri de, bir şirketin pay (hisse) senetlerini, tahvillerini satın alırken veya ortak olurken mali tablolardan ve bunların analizinden yararlanmaya başlamışlardır. Bu tarihten itibaren menkul değerlere yatırım alanında da mali tahlil gittikçe yaygınlaşmaya başlamıştır.

Lawrence Chamberlain, 1911 yılında yayınlanan "The Pirinciples of Bond Invesment" isimli yapıtında ilk kez bilançoların yüzde yöntemi ile analiz tekniğini kullanmıştır. Bu yöntemde, her bilanço kaleminin genel toplam içindeki göreceli önemi yüzde olarak hesaplanmakta ve değerlendirme buna dayanılarak yapılmaktadır.

2.2.2. Mali Tahlilin Amacı

Mali tahlil yapılmasındaki amaç; kredi işlemlerindeki riski en aza indirmektir. Mali tahlil yapılması için genel olarak; yeni müşterilerin kredi taleplerinin incelenmesi, eski müşterilerin kredilerinin arttırılması veya revize edilmesi, banka müşterisi işletmenin durumunda olumsuzluk görülmesi, kredi ilişkisi kurulması olası şirketlerin tanınması gibi durumlarda gerekmektedir.

Mali tablolar kredi talep eden firmalar hakkında kredi kararının en önemli dayanağını teşkil eden bilgi kaynaklarıdır. Bu bakımdan tabloların tahlili bankalarca büyük önem taşımaktadır. Kredi analistleri firmaların gelişme eğilimini görebilmek ve dinamik tahlil yapabilmek için birbirini izleyen birkaç döneme ait mali tabloları istemektedir. Böylece dönemler itibariyle değişiklikleri inceleyerek, firmanın ve mali durumunun hangi yönde gelişmekte olduğu hakkında bilgi sahibi olmakta ve firmanın geleceği için tahminde bulunabilmektedirler (Soydan, 1987:108).

Mali Tahlil uzmanı, firmalardan aldığı mali tabloları incelerken firmanın rakam yığınları arasında yatan gerçek durumunu görebilmeli, kredi talebinin gerçek

nedenini saptayabilmelidir. Mali tahlil sadece masa başında ve dosya ile sınırlı kalmamalı, şirketin iş yeri ziyaret edilerek ve firma yetkilileri ile görüşülerek, mali tablolarda görülmeyen hususlar belirlenebilmelidir.

Mali tabloların tahlilinde amaç; tabloların düzenlendiği tarihte firmanın borç ödeme gücünün tespiti, borç ödeme gücünün gelecekte devam olasılığını, firmanın gelirlerinin geçmiş dönemlerde göstermiş olduğu eğilimi, firmanın gelecek dönemlerde talep ettiği krediyi geri ödeyebilecek ölçüde fon yaratıp, yaratamayacağını saptamaktır.

Ayrıca; bir şirketin kârlılığı, likiditesi ve etkinliği ile ilişkili rasyoların muhasebesi, şirketlerin performansının mutlak ve görelî şartlara göre ölçülmesi ve şirketin performansının yorumlanması, muhasebe bilgisinin sınırlamalarının ve kullanımının anlatımı, şirketin karar alma mekanizmasında finansın öneminin anlaşılması amaçları ile de mali tahlil yapılmaktadır (Giles ve Capel, 1987:289).

Kredi tahlilinin ana amacı, kredi talep eden şirketin sözleşme şartlarına uygun olarak krediyi geri ödeme kapasitesine ve arzusuna sahip olup olmadığını saptamak suretiyle kredi riskini azaltmaktır. Diğer bir amacı da şirketin finansman gereksinimine doğru tanı koymak ve kredi gereksinimine uygun tutar ve vadede kredi verilmesini sağlamaktır.

Kredi tahlillerinde özellikle firmalara ilişkin göz önünde tutulacak başlıca hususlar; firmanın deneyimi, moralitesi, yönetim kadrosu ve kapasitesi, rekabet gücü, pazar payı, firmanın likidite ve kârlılık durumu, firmanın faaliyette bulunduğu sektörün yapısı, ürettiği mal ve hizmetlere ilişkin talepteki gelişmeler, müşteri profili, firmanın gösterdiği güvenceler olarak belirtilmektedir.

2.2.3. Mali Tahlilin Önemi

Bankaların kredi işlemlerinde kullandıkları mali kaynakları; özkaynaklar, alınan krediler ve daha büyük ölçüde de mevduat, yani tasarruf sahiplerine ait paralar oluşturmaktadır. Dolayısıyla, plasmanların emniyet ve akıcılığı sadece kredi veren banka için değil yurt ekonomisi bakımından da önem taşımaktadır.

Şirket veya şirket sahiplerini, adı ve çalışma konusu ile yakından tanımak kredi belirleme çalışmalarında kolaylık ve rahatlık sağlamaktadır. Müşteriyi iyi tanımak isabetli, çabuk karar ve tedbir almaya imkân vermektedir. Yakından tanınmayan müşterilerin istekleri isabetli ve güvenli olarak cevaplandırılmamakta, alınacak kararlarda yanılma payı yüksek olmaktadır. Müşterilerin kredi istekleri

değerlendirilirken isabetli ve emniyetli karara varılabilmesi, mali tahlil yapılmasını gerekli kılmaktadır.

Bankaların, gerek kanunların emredici hükümlerini yerine getirmeleri, gerekse kredi risklerini azaltmaları mali tahlili önemli kılmaktadır. Çağdaş iş hayatında mali tahlil, geniş ölçüde kullanılmakta ve bu konu giderek daha da önem kazanmaktadır. Aşağıdaki etkenler, özellikle yirminci yüzyılda mali tahlilin önemini artırmış, kullanım alanını genişletmiştir (Akgüç, 2000a:3-4):

İşletmelerin sürekli büyüme eğilimi göstermeleri ve yeni tür örgütlenmeye gereksinim duymaları; çağdaş iş hayatında işletmelerin büyüme eğilimi içinde olmaları veya büyük kapasitelerle kurulmaları, yeni tür örgütlenmeyi gerekli kılmaktadır. Büyük işletmelerde ilişkiler kişisel olmayıp, işletme hakkında her türlü nicel bilgiyi içeren muhasebe kayıtlarının tasnifli ve anlamlı özeti niteliğinde olan mali raporlar, işletme yönetimi için yararlı, zorunlu araçlar olmaktadır. Mali tahlil, bir denetim aracı olarak büyük yararlar sağladığı gibi, işletmenin izleyeceği çeşitli politikaların, işletme ile ilgili olarak alınacak kararların dayanağını da oluşturmaktadır. Büyük kapasitelerle kurulma büyük üretimde bulunma zorunluluğu, sermaye şirketlerinin özellikle yönetici, ortak, girişimci ayırımına imkân veren çok ortaklı anonim şirketlerin gelişmesinde etkili olmaktadır. Şirketlerde mali çıkarları bulunan ortaklar, şirketlerin kısa ve uzun süreli borç ödeme gücü, fon üretme gücü, faaliyet sonuçları, kâr dağıtma imkânı, finansal yapısı hakkında gerekli bilgileri mali tahlil aracılığı ile alabilmekte ve bunları değerlendirerek şirketin yöneticilerini denetleyebilmektedir.

*Vergi yasaları;*yirminci yüzyılda gelir vergilerinin önem kazanması, mali tablolar hazırlanmasını, işletmeler için yasal olarak zorunlu kılmıştır. Gerçekten vergi matrahının hesaplanabilmesi ve vergi denetiminin etkin bir şekilde yapılabilmesi için işletmelerin düzenli muhasebe kayıtlarının olması ve her hesap dönemi sonunda bilanço ve gelir tablosu düzenlemesi gerekmektedir. Bu nedenle vergi yönetimi, kamu otoriteleri, işletmeleri belirli niteliklere ve kurallara uygun mali tablolar düzenlemeleri konusunda zorlamaktadırlar. Vergi uygulamaları, mali tabloların hazırlanmasını zorunlu kılmakta ve bunların kullanış alanlarını genişletmektedir.

Sermaye piyasasının genişlemesi; yatırımcılar, bir şirketin hisse senedi ve tahvil gibi menkul kıymetlerine (finansal varlıklarına) yatırım yaparken, ortaklığın ödeme gücü, faaliyet sonuçları, kârlılığı, özkaynakları hakkında açık ve sağlıklı

bilgilere ihtiyaç duymaktadırlar. Bu bilgiler de mali tablolar ve bu tablolarda yer alan rakamların yorumlanması ile yani mali tahlil ile elde edilebilmektedir.

Bankacılığın ve kredi ilişkilerinin gelişmesi; bankacılığın gelişmesi ve bankaların kredi taleplerini incelerken başvuruda bulunan işletmelerin, borç ödeme gücünü belirlemek için mali tablolarından yararlanmaları, bankaların kredi müşterilerinden hesap durumu alma zorunluluğu, mali tabloların kullanım alanını genişleten, mali tahlilin önemini artıran bir etmen olmuştur. Yalnız bankalar, finans kurumları değil, işletmelere kredili mal satan veya diğer şekillerde kredi ilişkisine giren kişi ve kuruluşlar da, gereksinim duydukları bilgileri, o işletmenin mali tabloları aracılığı ile edinmektedirler.

Kamu girişimciliğinin artması; Kamu teşebbüslerinin denetlenmesi, faaliyet sonuçlarının değerlendirilmesi için mali tabloların hazırlanması ve yorumlanması gerekli olmaktadır. Kamu teşebbüsleri, mali raporlar aracılığı ile faaliyet sonuçlarını somut bilgilerle kamuya açıklamaktadırlar.

2.2.4. Mali Tahlilin İlkeleri

a) Gizlilik

Güvene dayalı bir hizmet faaliyeti olan bankacılıkta gizlilik esastır. Bu nedenle, sıfat ve görevleri dolayısıyla öğrendiklerini, bankaya ya da müşterilere ait sırları bu konuda kanunen açıkça yetkili bulunan mercilerden başkasına açıklayan banka mensupları Bankalar Kanunu uyarınca cezalandırılmaktadır (Ziraat Bankası, 2004:18).

b) Tarafsızlık

Lehine kredi kullandırılan veya kullandırılması düşünülen gerçek ve tüzel kişi işletmeler hakkında yapılacak mali tahlil ve istihbarat çalışmalarının her türlü önyargıdan uzak bir biçimde objektif olarak yapılması, edinilen bilgilerin çeşitli kaynaklardan doğrulanması, birbirini doğrulamayan bilgilere değer verilmemesi gerekmektedir.

c) Süreklilik

Belli bir zamanda yapılan mali tahlil, işletmenin belli bir dönemdeki durumunu ortaya koymaktadır. Hâlbuki kredinin, kullandırıldıktan sonra da takip edilmesi gerekmektedir. Kredinin vadesinde ödeninceye kadar az ya da çok risk taşıdığı dikkate alındığında kredinin vadesinde geri ödeninceye kadar oluşabilecek risklerin göz önünde tutulması gerekmektedir.

d) Gerçeklik

Kural olarak kredilendirilmiş veya yeni kredilendirilecek işletmelerin mali tablolarının gerçek durumu yansıtması gerekmektedir. Ancak bu tabloları düzenleyen yetkililerin gerek kredi kararına etki edecek bir takım olumsuz hususları gizlemek istemeleri gerekse tabloları düzenleyecek bilgi ve deneyimden yoksun olmaları gibi sebeplerden dolayı mali tablolar, işletmelerin gerçek durumlarını yansıtmaktan uzak olabilir. Böylesi durumlara karşı gerekli araştırmaların yapılması ve düzenlenecek olan raporların, doğru ve güncel bilgileri kapsamı gerekmektedir.

2.2.5. Mali Tahlilin Kapsamı

Mali tahlil, mali tablolarda yer alan kalemler arasında yüzdeler, oranlar, devir hızları ve benzeri şekillerde yapılacak hesaplamalarla bunların ölçülmesi, değerlendirilmesi, yorumlanması ve bunlar arasında kurulacak ilişkilerle işletmenin faaliyet sonuçlarının, mali yapısının, karlılık durumunun ve benzeri hususların tespitinde kullanılacak yöntemleri içermektedir (Özer, 1997b:710).

Mali tahlil, yalnızca bankalar tarafından kredi değerlendirme amacıyla değil, çeşitli amaçlarla işletme yöneticileri ve/veya hissedarları, devlet kurumları, yatırımcılar gibi değişik kişi ve gruplarca da başvurulur. Mali tablolar, kredi talebinde bulunan firmalar hakkında bilgi kaynaklarından biri olmakla beraber, kredi kararının en önemli dayanağını teşkil etmektedir. Bu nedenle tabloların tahlili bankalar açısından önem taşımaktadır.

Bankalar kredi kararı verirken, kredi talebinde bulunan firmaların yalnızca mali tablolarını incelemekle yetinmemektedir. Mali tablolar kredi analizinde nicel boyutu oluştururken bir de nitel boyutu vardır. Nitel boyut çoğunlukla sayısal olmayan verilerden oluşmaktadır. Kredi analizinde firmanın gelecekteki performansını etkileyen ya da etkileyebilecek nitel ve nicel bütün faktörler analize dahil edilmektedir (Babuşçu, 1997:47).

2.2.6. Mali Tahlil İçin Gerekli Şartlar

Mali tahlilin bu denli büyük bir öneme sahip olmasına rağmen mali tahlilin yapılabilmesi ve başarısı ancak belirli şartların varlığına bağlı olmaktadır. Genel olarak bu şartları üç grupta toplamak mümkündür. Bunlardan birincisi mali analist ile ilgili şartlar, diğeri mali tablolarla ilgili şartlar ve diğeri şartlardır.

a) Mali analist

Mali analist ile ifade edilmek istenen husus her kim olursa olsun mali tabloları tahlile tabi tutan kimse anlaşılmaktadır. Mali tahlil için mali tabloların düzenlenmiş olması yeterli değildir. Çünkü mali tahlil sonuçlarını etkileyen en önemli faktörlerin başında mali analistin yeterli eğitim düzeyine sahip olup olmadığı, yeterli tecrübeye sahip olup olmadığı ve iyi bir yargılama ve yorum kabiliyetine sahip olup olmadığı hususları gelmektedir.

Yeterli bilgi seviyesine sahip olmayan mali analist tarafından üretilen sonuçların gerçeği yansıtmaktan uzak olacağı, büyük bir hata ve risk payı içereceği açıktır. Bu nedenle mali analistin yeterli bilgi seviyesine sahip olması en az mali tablolar kadar büyük bir öneme sahip olmaktadır.

Diğer taraftan mali analistin yeterli teorik bilgi seviyesine sahip olmakla birlikte tecrübesinin olmaması da pek çok hata ve risk ihtimalini beraberinde getireceğinden dikkatli olunması gerekmektedir. Mali tahlilde, hesapların sürekli olarak birbirini etkilemesi ve mali tahlil tekniklerinin tek başına ele alınmasının yeterli olmaması nedeniyle, pek çok ihtimalin aynı anda düşünülmesini, geniş bir yorum ve kabiliyetini gerektirmektedir. Mali tahlil yeterli bilgi ve tecrübeye sahip olsa dahi olaylara geniş bir açıdan bakarak yorum yapamıyorsa, mali olayların birbiriyle bağlantılarını kuramıyorsa, hesapların ve olayların birbirine olan muhtemel etkilerini hesaplayamıyor yahut öngöremiyorsa mali tahlil sonuçları konusunda yine temkinli davranılması gerekecektir (Özer, 1997a:707).

Sağlıklı ve güvenilir bir raporun düzenlenebilmesi, mali tahlil işleri ile görevlendirilecek personelde bazı niteliklerin bulunmasını gerektirmektedir. Her şeyden önce mali tahlil işi, özel bir meslek bilgisine ve uzmanlığa ihtiyaç göstermektedir.

Mali tahlil elemanının özellikle muhasebe, iktisat, işletme iktisadı, Ticaret Kanunu, Borçlar Kanunu, Vergi Kanunları, Teşvik Tedbirleri, İthalat ve İhracat rejimleri gibi konularda bilgi sahibi olması gerekmektedir.

Mali tahlil elemanları temsil yeteneğine sahip, sır saklayan, tarafsız, dürüst, nazik, araştırma ve muhakeme gücüne, takip fikrine, sezgi kabiliyetine sahip personelden seçilmelidir. Mali tahlil elemanları, kredi talebi ile ilgili olarak müşterilere olumlu veya olumsuz kanaatini açıklamamalı, her türlü önyargıdan uzak kalmalıdır (Ziraat Bankası, 2003:17).

b) Mali tablolar

Belki de mali tahlilin ilk ve temel şartı mali tahlile elverişli, doğru, güvenilir ve güncel mali tabloların hazırlanıp sunulabilmesidir. Mali tablolar çeşitli formatlarda düzenlenebilmektedir. Farklı formatlarda düzenlenen mali tabloların işletmeyle ilgili bilgileri yahut gerçek ve güvenilir bilgileri yansıtmadığı iddia edilemez. Ancak bütün mali tablolar da mali tahlile tabi tutulamamaktadır. Mali tabloların tahlile tabi tutularak güvenilir sonuçlar elde edilebilmesi, ancak mali tabloların aşağıdaki özellikleri taşımaları ile mümkün olmaktadır.

Bu şartlardan birincisi; Mali tablolar tahlile uygun bir formatta düzenlenmelidir. Tek düzen muhasebe sistemi ile düzenlenme zorunluluğu getirilen mali tablolar tamamıyla tahlile uygun yapıdadır. Bu nedenle tebliğde(1 Seri Numaralı Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği) açıklanan esaslara uyularak düzenlenen mali tablolar üzerinden tahlil öncesi herhangi bir işlem yapılmasına gerek yoktur. Ancak bu yapıya uygun olmayan mali tabloların bu açıklamalar doğrultusunda yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

İkinci olarak; mali tabloların güncel ve gerçeğe uygun şekilde düzenlenmiş olmaları gerekmektedir.

Mali tabloların genel nitelikleri şunlardır (Akdoğan ve Tenker, 2001:31-33):

Uyumlu olma: Uyumlu olma özelliği mali tabloların özel amaçlı değil, genel amaçlı olmasını gerekli kılmaktadır. Mali tablolarda kullanıcıların ortak ilgileri belirlenerek mali tablolardaki bilgilerle kullanıcılar arasında bir uyum sağlanmalıdır.

Anlaşılır olma: Anlaşılır olma özelliği, mali tablo kullanıcılarının finansal bilgileri kolaylıkla anlamalarını sağlayacak bir finansal bilgi sunuş şeklini gerekli kılmaktadır. Ancak bu durum mali tabloların herkesçe anlaşılacak ölçüde basit olması gerektiğini göstermez. Mali tabloların basitleştirilerek sunulması bir takım ekonomik gerçeklerin gözden kaçırılmasına neden olacağından, anlaşılabilirlik, basitlik olarak algılanmamalıdır. Mali tablolar hazırlanırken, kullanıcıların muhasebe yöntemleri, işletme hayatı ve ekonomik olaylar hakkında az da olsa bilgi sahibi olduğu varsayılmaktadır.

Doğrulanabilir olma: Doğrulanabilir finansal bilgiler, ayrı değerlendirme yöntemlerini kullanan değişik bağımsız analistler tarafından benzer sonuçlara varılmasını sağlamaktadır. Objektif belgelere dayanılan ve değerlendirme ölçülerinde olabildiğince bir örneklige kavuşturulabilen finansal bilgiler, doğrulanabilir olma niteliğine kavuşmaktadır.

Tarafsız olma: Finansal tabloların tarafsız olma niteliği, finansal tabloların belirli bazı kullanıcıların isteklerine uygun hazırlanmamasını gerekli kılmaktadır. Diğerlerinin aleyhine olacak şekilde belirli bazı kullanıcıların isteklerine ve onlara kolaylık sağlayacak biçimde hazırlanan finansal tablolar tarafsız olma niteliğinden uzaklaşmaktadır.

Zamanında sunulma: Finansal tablolar alınacak ekonomik kararlara yardımcı olabilecek kadar bir süre öncesinden kullanıcılara ulaşmalıdır. Aksi takdirde finansal tabloların sunulmasında meydana gelebilecek gecikmeler ekonomik kararların başarısını olumsuz yönde etkileyecektir.

Karşılaştırılabilir olma: Bir işletmenin birden fazla döneme ait işlemlerinin benzerlik ve farklılıklarının ortaya konulabilmesini sağlamaktadır. Bu özelliğin gerçekleşmesi için bazı koşullar gerekmektedir:

- Finansal tabloların hazırlanışında bir örneklik sağlanmış olmalıdır.
- Finansal tablolarda yer alan kalemler aynı bölüm başlıkları altında toplanmalı ve dönemler itibariyle farklılıkların ortaya çıkmasına imkân tanınmalıdır.
- Uygulanan muhasebe ilkeleri, imkânlar ölçüsünde değiştirilmemelidir. Çünkü her dönem farklı ilkelerin uygulanması karşılaştırmaları güçleştirir.
- Ülkemizde yeni uygulanmaya başlayan enflasyon muhasebesinin, üzerinde çalışma yapılan tüm dönemlere uygulanması gerekmektedir (2005 yılında yapılan çalışmalarda 2003 ve 2004 yılı mali tablolarının, sermaye piyasalarına kayıtlı firmalarda ise 2002-2003 ve 2004 yıllarının mali tablolarının enflasyona tabi tutulması gerekmektedir.).

Tam olma: Bu özellik diğer tüm özellikleri bütünleştirecek şekilde tüm finansal bilgiyi kapsamayı gerekliliğini vurgulamaktadır. İşletme ile ilgili tüm finansal bilgileri finansal tablolara aktarmak diğer özelliklerle çelişebilir. Bu nedenle finansal tabloların tamlık ya da bütünlük özelliği yerine getirilmesi zor bir özellik olmaktadır.

c) Diğer şartlar

Göz önünde tutulması gereken bir diğer önemli konu ise, mali tahlilin yapılış amacıdır. Mali tahlil sonuçları, mali tahlilin yapılış amacına göre farklı olmaktadır.

Mali tahlilin matematiksel formüllerle ifade edilen bir takım rakamlar olarak ele alınması mümkün değildir. Bir çok mali tahlil tekniği elbette matematiksel formüllere dayanmaktadır. Ancak bu formüller sonucu bulunacak rakamların yorumu mali tahlilin amacına göre farklılık arz edebilir. Örneğin kredi verenlerin işletmeye ilişkin mali tablolar üzerinde yapacakları mali tahlile ilişkin yorumlar işletmeye yatırım yapacak kişilerin yapacakları mali tahlillere ilişkin yorumlarla aynı olmayabilir. Bu nedenle mali tahlilin yapılış amacı başta doğru olarak tespit edilmelidir.

2.2.7. Mali Tahlil ve Bilgisayar Uygulamaları

Mali tahlile esas teşkil eden bütün veriler muhasebe sistemi içerisinde yer alan verilerdir. Artık günümüzde bütün işletmelerin muhasebeye ilişkin uygulamalarını bilgisayar ile yürüttükleri düşünülecek olursa bilgisayarın mali tahlil içindeki yeri daha da iyi anlaşılacaktır. Mali tabloların mali tahlile tabi tutulabilmesi için; sıralama, sınıflama, toplama, sorgulama ve hesaplama gibi bazı işlemlerin yapılması gerekmektedir. Mali tahlil elemanı, bu işlemleri bilgisayar ortamının dışında manuel olarak yapabileceği gibi doğrudan bilgisayar ortamında da yapabilmektedir. Mali tahlil öncesi işlemlerin bilgisayarda yapılması zaman tasarrufu sağlarken muhtemel hataları en aza indirerek mali tahlil sonuçlarının güvenilirliğini de olumlu yönde etkileyebilmektedir.

Buna göre mali tahlil elemanının bilgisayar ortamından iki yönde yararlanması gerekli ve zorunlu olmaktadır. Bunlardan birincisi bilgisayar ortamında kayıtlı veriler, ikincisi ise bilgisayarın işlem hızıdır. İşletmeye ilişkin en detay hususlara kadar bütün bilgilerin mali tahlil çalışmasında kullanılabilir olması güven ve zaman tasarrufu açısından önemli olmaktadır.

2.2.8. Mali Tahlilin Türleri

Mali tahlil türleri, mali tahlilin amacına göre, kapsamına göre ve mali tahlili yapan/yaptıran kişilere göre gruplandırılmaktadır.

2.2.8.1. Mali tahlilin yapılış amacına göre tahlil çeşitleri

Mali tahlil, yapılan mali tahlilin amacına göre, kapsamına göre ve mali tahlili yapan yahut yaptıran kişi ve kuruluşlara göre sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflama kısaca aşağıdaki şekilde olmaktadır:

a) Yönetim tahlilleri

İşletmeler kâr amacına yönelik olarak kurulurlar. İşletmenin faaliyetine devam edebilmesi ise doğal olarak uzun dönemde kârlılığı bağlı olmaktadır. Kârlılığı etkileyen en önemli faktör ise işletme yönetimi ve işletme yönetiminin uyguladığı politikalarıdır. İşletmenin kâr amacına yönelik olarak kurulmasına rağmen işletmenin başarısının ölçülmesinde dönem faaliyet kârı tek ölçü değildir. Yönetimin başarısı için işletme faaliyetlerinin her yönüyle değerlendirilmesi gerekmektedir. Dönem faaliyet sonuçları zararla kapanmasına yahut beklenen seviyede kâr elde edilmemiş olmasına rağmen yönetim başarılı olabilmektedir. Yahut beklenen seviyeden daha yüksek kârlar elde edilmiş olmakla birlikte yönetim başarısız sayılabilmektedir. Unutmamak gerekir ki, işletmelerin ömrü sınırsız olarak kabul edilir. Kısa vadede yüksek kâr politikası yahut uzun vadeye yaygın istikrarlı ve büyümeyi hedefleyen işletme politikası, işletme yönetim ve politikalarına bağlıdır. Daha açık bir ifadeyle, kâr başarısının ölçülmesinde önemli bir araç olmakla birlikte tek gösterge olmamaktadır (Özer, 1997b:717).

Mali raporlar, yöneticilerin elinde görev ve işlevlerini yerine getirmede önemli araçlar olarak değerlendirilmektedir (Akgüç, 2000a:5). Bu araçlar sayesinde işletme yönetimi yapılan yanlışlıkları, muhtemel hata ve riskleri önceden görerek gerekli tedbirleri alabilmektedir. Diğer taraftan mali tahlil, işletme yönetimine önemli planlama araçları da sunmaktadır. Bütün bu unsurların işletme yönetimi tarafından iyi değerlendirilmesi durumunda, mali tablolar tahlilinin işletme yönetimi için vazgeçilmez bir unsur olduğu anlaşılmaktadır.

Yönetim, finansal tabloların analizi suretiyle ulaşılmış olduğu sonuçları, gelecekteki beklentileri, işletmenin içinde bulunduğu sektördeki değişimleri, işletme ile ilgili yasal değişimleri ve genel ekonomik durumu da göz önünde bulundurmak suretiyle değerlendirmekte varmış olduğu sonuçlara göre gelecek için hedefler tespit etmektedir (Akdoğan ve Tenker, 2001:516).

b) Yatırım tahlilleri

İşletmeye yatırım yapan yahut yapacak olan kişi ya da kuruluşlar tarafından yapılan tahlildir. İşletmeye yatırım yapacak yatırımcılar açısından işletmenin verimlilik ve kârlılık durumu işletmeyle ilgili yatırımları etkileyecek en önemli unsurdur.

İşletmenin ortakları doğal olarak işletmeden tatmin edici düzeyde bir kâr bekleyeceklerdir. Ancak bilinçli yatırımcı için sadece bir dönemde ödenecek

temettüden ziyâde işletmenin mali yapısı ve verimliliği gibi hususlar daha önemli olmaktadır.

İşletmeye ortak olacak kişiler ise doğal olarak mevcut ve geçmişteki faaliyetleri değerlendirerek ortak olma noktasında geleceğe dönük bir karar vereceklerdir. Sermaye piyasaları yoluyla işletmeye fon sağlayan yatırımcılar açısından da mali tablolar tahlili önemli bir araçtır. Zira hisse senedi değerlerinin tespitinde de mali tahlil tekniklerinden yararlanılmaktadır.

Yatırım tahlillerinde, ortaklarla ortak olmayı düşünenler, işletmenin mevcut ve gelecekteki kazanma gücü ile dağıtacakları kâr payları ve hisse senetlerinin değerlerindeki değişimleri araştırılmaktadır (Akdoğan ve Tenker, 2001:517).

c) Kredi tahlilleri

Kredi tahlilleri, işletmenin kısa ve uzun vadeli yükümlülüklerini yerine getirme gücünü ölçmeye yarayan tahlildir. İşletmenin finansman yapısı ve borç ödeme gücü gerek işletme ve gerekse işletmeye kredi sağlayan üçüncü kişiler açısından hayati öneme sahip olmaktadır. Çünkü işletme tarafından borç ödeme gücü konusunda yapılacak stratejik bir hata işletmeyi iflas riskiyle bile karşı karşıya getirebilmektedir. Diğer taraftan kredi verenler açısından yapılacak yanlış bir yatırım ise verilen kredinin geri dönmemesi gibi bir durumla sonuçlanabilir.

İşletmelere kredi veren yurt içi ve yurt dışındaki finans kurumları işletmenin kredi değerliliği, ödeme gücü, kredi riski konusundaki karar ve değerlendirmelerinde, işletmenin mali raporlarından yararlanmaktadırlar (Akgüç, 2000a:6). Mali tabloların tahlili, kredi kurumları açısından kredi riskini, kredinin geri ödenmemesi ihtimalini azaltan araçlardan biridir. Özellikle bankalar, banka işletmeciliği ve/veya yasal düzenlemeler gereği, kredi müşterilerinden mali tablolarını almak durumundadırlar. Mali raporlar, kredi kurumları elinde yalnız kredi değerliliğini tespit etmede değil, mevcut kredili müşterilerin izlenmesinde de kullanılan önemli araçlardan birisi olmaktadır.

Kredi tahlilleri, mali yapıya ilişkin tahlillerdir. Kredi tahlillerinde amaç, işletmenin borç ödeme yeteneğini ölçmek ve borçların zamanında ödenip ödenmeyeceğini araştırmaktır. Gerek işletmeye kredi sağlayan finansman kuruluşları gerekse işletmeye kredili mal satan diğer işletmeler, işletmeye verecekleri borcun tutarını, vadesini ve teminat olarak isteyecekleri karşılıkların risk durumuna göre tutarlarını tespit edebilmek için, kredi tahlillerine başvurmaktadır. Bu tahlillerde en çok üzerinde durulan konuların başında ise cari aktiflerle kısa vadeli yükümlülükler

gelmektedir. Çünkü işletme için en önemli risklerin başında kısa vadeli yükümlülüklerini yerine getirmedeki başarısız politikalar gelmektedir. Genellikle bankaların kredilendirmek istedikleri ticari firmalar için yaptığı çalışmalar bu tür tahlil teknikleri kullanılarak yapılmakta olup, kredi komitelerinin kararlarını önemli ölçüde etkilemektedir.

2.2.8.2. Mali tablolar tahlilinin kapsamına göre tahlil çeşitleri

Kapsamlarına göre mali tablolar tahlili, sabit ve yaygın yahut statik ve dinamik tahlil olmak üzere iki kısımda ele alınmaktadır. Mali tablolar her iki tahlil çeşidini kapsadığı için her iki tahlil çeşidinin de kullanılması, işletme faaliyetlerinin değerlendirilmesinde oldukça yararlı olmaktadır.

a) Sabit (statik) tahlil

Belirli bir tarihte düzenlenmiş veya belirli bir döneme ait mali tablolarda yer alan kalemler arasındaki ilişkilerin saptanmasına ve bu ilişkilerin incelenmesine statik tahlil denmektedir. Statik tahlille, ancak işletmenin belirli bir dönemdeki likidite durumu, finansal yapısı ile kârlılık ve faaliyet sonuçları hakkında, faydalı bilgiler sağlanabilmektedir. Sabit tahlil, mali tahlilin temelini oluşturmaktadır.

b) Yaygın (dinamik) tahlil

İşletmelerin birbirini izleyen dönemlerine ilişkin finansal tablolarda yer alan kalemlerin incelenerek, göstermiş oldukları eğilimlerin tespit edilmesi olarak tanımlanmaktadır. Dinamik tahlilde, işletmenin içinde bulunulan dönemle geçmiş dönemlerine ilişkin finansal tabloları karşılaştırılarak incelenmekte ve zaman içinde işletmenin göstermiş olduğu değişme tespit edilmektedir. Bu analiz, işletmenin aynı sektördeki diğer işletmelerle karşılaştırılması suretiyle de daha geniş bir biçimde yapılabilmektedir. Böylece işletmenin benzer alanda faaliyet gösteren işletmeler karşısındaki durumu ortaya konabilmektedir.

2.2.8.3. Mali tahlil yapan veya yaptıran kişilere göre mali tahlil türleri

Mali tablolar tahlili, işletmeler tarafından yapılabileceği gibi, işletme dışındaki üçüncü kişiler tarafından da yapılmış olabilir. Bu açıdan mali tahlil işletme içi tahlil ve işletme dışı tahlil olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır.

a) İşletme içi mali tablolar tahlili

İşletme yönetimince, işletme içinde yaptırılan tahlillerdir. İşletme dışı tahlillerden temelde iki noktada farklılık gösterilebilirler. Birinci olarak mali

tablolarla esas teşkil eden tüm belge ve bilgiler normal işletmede mevcuttur. Bu nedenle işletme içi tahlilde, işletme dışı tahlile oranla daha fazla imkânlar olduğu, bu nedenle işletme içi tahlilin daha sağlıklı olacağı söylenebilir. İkinci olarak, farklı amaçlarla yapılması nedeniyle farklı yorum ve değerlendirmelerin olması da mümkün olmaktadır.

b) İşletme dışında yapılan mali tahliller

İşletmeyle ilgili diğer üçüncü kişiler tarafından işletme dışında yapılan tahlildir. İşletme içi tahlile göre taşıdığı dezavantaj ise bu tahlilde işletme tarafından yayımlanan mali tablolar ve dipnotlarından yararlanılacaktır. Bu nedenle mali tablolar ve dipnotları haricinde ortaya çıkan bilgi ihtiyacının karşılanması zordur.

2.2.9. Mali Tablolar

Bir işletmenin sorumlusu veya mali uzmanı ya da kredi işlerinde yetkili bir bankacı için; çeşitli belge ve bilgilere dayanarak, o işletmenin sermaye durumu ve ekonomik yapısı hakkında fikir edinmek, finansal işlemlerin ilk basamağını oluşturmaktadır. İşletmenin mali ve ekonomik bünyesiyle ilgilenen kimse için, istediği bilgileri derlemeye bir takım belgeler kaynaklık etmektedir.

Mali tablolar, bankalara kredi talep eden firmaların mali yapısı hakkında bilgi veren en önemli kaynaklardır. Bu nedenle mali tabloların analizi bankalar açısından büyük önem taşır. Mali tabloların analizinde amaç, işletmenin finansal durumunu, faaliyet sonuçlarını, mevcut kaynaklarını etkin kullanıp kullanmadığını, almış olduğu krediyi ödeyebilecek ölçüde fon yaratıp yaratamayacağını saptamaktır (Arda ve Gögebakan, 2003:61).

Kredi analistleri firmaların gelişme eğilimini görebilmek ve dinamik analiz yapabilmek için birbirini izleyen birkaç döneme ait mali tabloları istemektedirler. Böylece dönemler itibarıyla değişiklikleri inceleyerek, firmanın ve mali durumunun hangi yönde gelişmekte olduğu hakkında bilgi sahibi olmakta ve firmanın geleceği için tahminde bulunabilmektedirler.

Bu konuda bankaya ışık tutacak, gerekli bilgileri sağlayacak mali tablolar şunlardır:

- Bilanço (Mali Durum Tablosu, Aktif-Pasif Tablosu)
- Gelir Tablosu (Kâr-Zarar Tablosu)
- Net İşletme Sermaye Değişim Tablosu,

- Özsermaye (Özvarlık) Değişim Tablosu,
- Fon Akım Tablosu (Kaynak/Kullanım Tablosu)
- Nakit Akım Tablosu (Para Akım Tablosu)

2.2.9.1. Mali tabloların sınırları

Mali tahlil, mali tablolarda yer alan verilere dayandırılarak yapılmaktadır. Ancak bu tabloların belirli sınırları, hazırlanmalarında bazı sorunlar vardır. Başlangıçta bu tabloların sınırlarını hatta eksik yönlerini açıkça belirtmek, yapılacak mali tahlilin değeri yönünden yararlı ve zorunlu olmaktadır (Akgüç, 2000a:8-10).

Mali tablolar geçicidir: Mali tablolar, belli tarihlerde veya belli hesap dönemlerini kapsayacak şekilde hazırlanırlar. Bir işletme satılmadıkça veya tasfiye edilmedikçe gerçek öz varlığı, kesin kâr veya zararı tespit edilememektedir. Ancak işletmelerin belirli dönemler itibariyle faaliyet sonuçlarını görebilmek, gelişme yönlerini belirleyebilmek için, işletmelerin sınırsız varsayılan yaşam süreleri sınırlı uzunlukta belirli zaman dilimlerine bölünmekte ve her dönemin faaliyet sonuçları, diğer dönemlerden ayrı olarak tespit edilmektedir. Bu nedenle, muhasebedeki dönemsellik ilkesine uyumlu olarak hazırlanan, genellikle 12 aylık hesap dönemlerini kapsayan bu tablolar geçici nitelikte olup, kesin olmamaktadırlar.

Mali tablolarda yer alan değerler salt doğru ve kesin değildir: Mali tablolar, muhasebenin genel kabul görmüş ilkeleri, muhasebenin temel kavramları, kamu otoritelerinin düzenlemeleri çerçevesinde üretilmektedir. Bu nedenlerle, mali tablolarda yer alan rakamlar, değerler, salt doğru ve kesin olmamaktadırlar. Örneğin, işletmenin varlık tutarı, gerçekleşmesi beklenen satış fiyatını veya rayiç bedelini (varlıkların değerlendirme günündeki normal alım satım değerini) yahut işletmenin tasfiyesi halinde, tasfiye değerini, başka bir deyişle bunların satışından elde edilecek para tutarını göstermemektedir. Mali tablolar, işletmenin sürekliliği varsayımı altında düzenlenmektedir. İşletmenin faaliyetlerinin bir süreye bağlı olmaksızın sürdüreceği varsayımı, bilançolarda varlıkların dönen varlık, duran varlık olarak bulunmasına, harcamaların ise cari ve sermaye harcamaları olarak bölümlenmesine, duran varlıklar bedellerinin amortisman ayırma yoluyla yararlı ömürleri içinde gider yazılmasına neden olmaktadır.

Belli bir döneme ilişkin kâr veya zararın hesaplanması öznelidir: Bir işletmenin belli bir döneme ilişkin kâr veya zararı, muhasebenin belli varsayımlarına ve seçilen değerlendirme ölçülerine göre hesaplanmaktadır. Gerçekten, özellikle

varlıkları değerlendirme ölçüleri, seçilen amortisman yöntemi, sermaye harcamalarıyla cari harcamalar arasındaki ayırım, karşılık ayrılmasında izlenen politikalar, dönem kârının hesaplanmasını büyük ölçüde etkilemektedir. Farklı varsayımlar, farklı değerlendirme ölçüleri, farklı dönem kârı veya zararı hesaplanmasına yol açmaktadır. Mali tablolarda yer alan rakamlar, belli muhasebe varsayımlarına, bu tabloları hazırlayanların benimsedikleri muhasebe politikalarına hatta değer yargılarına göre belirlendiğinden, bir ölçüde öznel olmaktadır.

İşletme yöneticilerinin tercihleri, amaçları, eğilimleri, mali tabloları etkilemektedir: Yöneticiler, muhasebe yöntemlerini, değerlendirme ölçülerini seçerken, karşılık ayırma ve amortisman ayırma politikalarını belirlerken, farklı tercihler yapabilmektedirler. Vergi tasarrufu sağlayarak az vergi ödemek, halka açık anonim şirketlerde hisse senetlerinin fiyatlarını etkileme, kredi sağlama imkânlarını artırma, kaynak maliyetini azaltma, başarılı gözükme, dağıtılacak kâr payını sınırlama, toplu pazarlıklarda veya işgücü piyasasından gelebilecek yüksek ücret isteklerini önleme gibi düşünceler, güdüler mali tabloların hazırlanmasında etkili olmaktadır. Bilanço makyajı olarak nitelendirilen düzenlemeler, saptırmalar, mali tabloların güvenilirliğini azaltmakta, daha ciddi ve nesnel denetleme gereğini doğurmaktadır. Mali tablolar, yasal zorunlulukların özellikle vergi yasalarının gereklerini yerine getirme, bir formaliteye uyma anlayışı ile hazırlandıklarında, bazı işlemleri tam yansıtmadıklarından eksik yönleri bulunmaktadır.

Mali tablolar, bazen yeterli açıklıkta, yeterli şeffaflıkta düzenlenmemektedir: Bazı işletmelerin çeşitli nedenlerle faaliyetlerini gizlilik içerisinde yürütme eğiliminde olmaları, kamuya fazla bilgi vermekten kaçınmaları, mali tabloların içeriğini de etkilemektedir. Şeffaflıktan yoksun, yeterli açıklıkta düzenlenmemiş, ekleri ve dipnotları eksik mali tablolar, işletmelerin faaliyet sonuçlarını değerlendirmek için gerekli bilgileri sağlamamaktadır.

Hesap planlarının tekdüzen olması: İşletmelerin hesap planlarında içerik olarak tekdüzelik bulunmaması, mali tablolara da yansımakta, mali tabloların standart ürünler olmasını etkilemekte, dolayısıyla işletmeler arası karşılaştırmaları zorlaştırmaktadır. Hatta aynı işletmenin farklı tercihlerle, farklı muhasebe uygulama ve politikalarına yönelmeleri, aynı işletmenin mali tabloları arasındaki tutarlılığı da bozmaktadır.

Mali tablolar işletmeyi etkileyen tüm etmenleri yansıtmazlar: Bir işletmenin mali durumuna, faaliyet sonuçlarına, finansman imkânlarına değerine etki yapan

birçok etken, parasal olarak ifade edilemediklerinden mali tablolarda yer almamaktadır. Örneğin; işletmenin kuruluş yeri, sahip olduğu müşteri kitlesi, kamuoyundaki imajı, saygınlığı, personelin beceri ve yetenekleri, işletmeye bağlılıkları, çevre ilişkileri, hammadde sağlama imkânları gibi etmenlerin, işletmenin başarısında etkili oldukları halde nicel olarak değerlendirilerek mali tablolarda gösterilmemektedirler.

2.2.9.2. Mali tahlilde kullanılan veri kaynakları

Mali tahlil yapılabilmesi için kullanılan bazı tablolar bulunmaktadır. Mali tahlil yapılırken kullanılan veri kaynakları, aşağıda maddeler halinde açıklanan tablolardan elde edilmektedir.

a) Bilanço

Bilançonun çeşitli tanımları bulunmaktadır Bunlar; 1 seri numaralı Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'ne göre; "*Bilanço, bir işletmenin belli bir tarihte sahip olduğu varlıklar ile bu varlıkların sağladığı kaynakları gösteren mali tablodur.*" şeklinde tanımlanmaktadır. 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 192'nci maddesinde ise ; "*Bilanço, envanterde gösterilen kıymetlerin tasnifli ve karşılıklı olarak değerleri itibariyle tertiplenmiş hülasasıdır.*" şeklinde ve TTK'nun 74'üncü maddesinde ise; "*Bilanço, envanterde gösterilen kıymetlerin tasnifi ve karşılıklı olarak değerleri itibariyle tertiplenmiş hülasasıdır.*" şeklinde tanımlanmaktadır.

Bilançonun yasal tanımlamalarının yanında, pek çok yazar tarafından yapılan değişik tanımlamaları bulunmaktadır. Teknik ilerlemeler, işletme ekonomisi ilmindeki gelişmeler ve bunların etkisinde kalan muhasebe kuralları, doğal olarak bilançolara da aktarılmış ve bilanço tanımlamasında da ekonomik yönleri dahil edilmiştir. Bilanço belirli bir tarihteki durumu saptayan statik bir tablo olmaktan çıkarılmış işletmenin iktisadi ve mali durumunun bir döneme ait sonuçlarını gösteren bir tablo olarak görülmeye başlanmıştır (Ünalın vd., 1977:167).

Yapılan çeşitli tanımlamalardan sonra genel olarak Bilanço, belirli bir tarihte firmanın varlıklarını, borçlarını ve öz sermayesini tasnifli bir şekilde göstererek, ilgili firmanın mali durumunu muhasebe kayıtlarına göre ortaya koyan tablo olarak tanımlanabilmektedir.

b) Gelir tablosu

Gelir tablosu ile ilgili açıklamalar “2.2.11. Gelir Tablosu” kısmında detaylı olarak anlatılmaktadır.

c) Net işletme sermayesi değişim tablosu

Bir hesap dönemi içerisinde işletme sermayesinin kaynaklarını ve kullanılış yerlerini belirtmek yoluyla o dönemde net İşletme sermayesinde artış veya azalışı ortaya koymaktadır. İşletmenin kısa vadedeki ödeme gücünü belirlemekte olup, sektörel farklılıklar göstermekle birlikte en azından pozitif bir bakiye göstermesi beklenmelidir. Bu, işletmenin tüm kısa vadeli yükümlülüklerini vadesiz varlıkları ve kısa vadeli alacaklarıyla karşılayabileceğini ifade eder ki, bu da işletmenin ani genel ve/veya sektörel krizlere karşı direncinin bir ölçüsü olmaktadır (Şakar, 2002:66).

Net işletme sermayesi ve değişiklikler bulunduktan sonra net işletme sermayesinin kaynak ve kullanımların değişimleri de bulunmalı ve birlikte değerlendirilerek yorumlanmalıdır. Böylelikle, net işletme sermayesindeki değişimlerin sözcüğü önemli bir olumlu artışın; işletmenin faaliyetlerindeki artıştan ve faaliyet kârından mı, yoksa uzun vadeli bir başka borçlanmadan mı kaynaklandığı veya bir sabit varlık satışından mı artmış olduğunu görme şansı ortaya çıkar ve yapılan analiz yönlendirilebilmektedir.

d) Özsermaye (özvarlık) değişim tablosu

Bir hesap dönemi içerisinde firmanın özsermayesinde meydana gelen değişiklikleri ve bunun nedenini gösteren tablolardır.

İşletmelerin bugünkü ve gelecekteki finansal gücünün en önemli göstergesi özkaynaklarının mevcut kompozisyonu ve özvarlıkların yıllar itibarıyla göstermiş olduğu değişiklik ve bu değişikliğin yönüdür. İşletmelerin elde etmiş oldukları kârları yıllar itibarıyla tabii tutmuş oldukları işlemler, (kâr payı olarak ortaklara dağıtılıp dağıtılmadığı, işletmede tutulan ve sermayeye eklenen kârların genel kârlara oranı) ödenmiş sermayenin maddi olan bölümünün ayrımı gibi özkaynakların kompozisyonunu belirleyen tüm ayrıntılar özvarlık değişim tablosunda görülebilmektedir.

Özvarlık değişim tablosu, diğer mali tablolara göre daha az öneme sahip bir mali tablo gibi görünse de özellikle yatırımcılar açısından oldukça önemli bilgileri de içermektedir. Bu mali tablonun da diğer mali tablolar gibi mukayeseli mali tablolardan olması işletmeyle ilgili üçüncü kişilere ve özellikle de yatırımcılara önemli bilgiler sağlamaktadır.

e) Fon akım tablosu (kaynak/kullanım tablosu)

İşletmenin peşpeşe iki hesap dönemi ele alınarak elde edilen ve işletmenin hangi kaynaklardan kaynak sağlayıp, nerelere yatırım yaptığını gösteren dinamik bir tablodur. İki farklı dönemin bilanço kalemleri arasındaki farklar elde edilmekte ve belli bir sınıflandırma yöntemine göre gruplandırılarak oluşturulmaktadır. Fon akım tablosunun hazırlanması için, bilançoların arındırma ve düzeltme işlemlerinden geçirilmiş olması gerekmektedir, mümkünse enflasyon muhasebesi yapılmış bilançolar üzerinden yapılması gerekmektedir. Dönemlerin kısalması halinde veya ortalama bilançolar üzerinden yapılması halinde daha gerçekçi ve sağlıklı olmaktadır.

Fon akım tablolarının düzenlenme amacı, bir işletmenin yatırım ve finansman faaliyetlerini ve dönem içindeki finansal durumdaki değişikliklerini kapsayan bilgilerin, mali tablo kullanıcılarına sunulmasıdır. Tablolar, işletmenin nakit veya işletme sermayesini doğrudan etkileyen finansman ve yatırım faaliyetlerinin bütün önemli yerlerini açıklayarak; işletmenin dönem boyunca faaliyetlerden sağladığı fonları yatırım ve finansman faaliyetlerini özetlemekte olup, dönem boyunca finansal durumda meydana gelen değişiklikleri açıklamaktadır.

Fon akım tabloları diğer mali tablolarda görülmeyen fon giriş ve çıkışlarını belirli bir sistematik içerisinde özetlemektedir. Fon akım tablolarında gerek faaliyetler sonucu oluşan kaynaklar ile gerek olağandışı gelir ve kârlardan, varlıklardan ve gerekse bilançonun kaynak hesaplarındaki azalışlardan ortaya çıkan fon kaynakları ile bu kaynakların nerelere tahsis edildiği açıkça görülmektedir.

f) Nakit akım tablosu (para akım tablosu)

İşletmeden, bir dönemdeki nakit giriş ve çıkışları ile nakit artış ve azalışlarını tasnifli bir şekilde gösteren tablodur. Bu tabloda fon kavramı fon akım tablosuna göre daha dar anlamda kullanılmıştır. Nakit akım tablosu, işletmenin belirli bir hesap dönemi içinde ortaya çıkan nakit akışlarını, kaynakları ve kullanım yerleri bakımından gösteren tablo olarak tanımlanmaktadır. Fon kavramı burada kasa ve bankalardaki mevduatları kapsamaktadır. Bu tablo, nakit/gayrinakit kaynak ve kullanım ayrımının yapıldığı ve işletmenin nakde dönme veya nakdi ödeme gücünü göstermektedir. Çok kârlı görünen bir işletmenin günlük ödemelerini yapamayacak derecede likidite krizi olabileceği gibi, çok kârlı görünmeyen bir işletmenin tüm ödemelerini nakden ve zamanında yapmak gibi çok önemli bir özelliği olabilir. Bu tablo işletmenin kârlılık oranını göstermemekte olup, sadece nakit akışlarını gösterir. Kârı etkileyen unsur gelirdir. Nakit akım tablosunun temelinde ise gelir ve gider

değil nakit tahsilat ve ödemeleri yatmaktadır. Bu nedenle nakit akım tablosunun değerlendirilmesi sırasında işletmenin kârlılığında ziyâde kâra etki eden unsurların nakde dönüşme kabiliyetleri üzerinde durulmalıdır. Bu husus özellikle işletmenin kısa vadeli yükümlülüklerini yerine getirmesi bakımından hayati önem taşımaktadır. Elbette gerek işletme yöneticileri işletme sermayesi ve kısa vadeli borçlanma stratejisi belirlerken ve gerekse kredi verenler işletmenin bu yükümlülüklerini yerine getirme kabiliyetleri yönünden bu tablolardan çıkacak bilgileri dikkate alacaklardır.

2.2.10. Bilanço (Hesap Durum Belgesi)

Bilanço, bir işletmenin belli bir tarihte sahip olduğu varlıklar ile bu varlıkların sağlandığı kaynakları gösteren tablodur (Sevilengül, 2003:37). Bilanço genel olarak aktif ve pasif yapıdan oluşmakta olup, bu bölümlerin alt hesapları aşağıda kısaca açıklanmaktadır.

2.2.10.1. Aktif yapı

İşletmenin sahip olduğu mevcutlar ile alacakların bulunduğu, en likit olandan en az likit olana doğru bir sıralama ile bilançodaki yerini alan hesap kalemlerinin oluşturduğu varlıklardan oluşmaktadır. Aktif yapı dönen varlıklar ve duran varlıklardan oluşmaktadır.

a) Dönen varlıklar

İşletmenin herhangi bir vadeye bağlı olmayan varlık ve alacaklarıyla, vadesi bir yıldan az olan veya işletmenin normal faaliyet dönemi içerisinde paraya çevrilmesi yahut tüketilmesi öngörülen varlık ve alacaklarının toplamını kapsamaktadır. Dönen varlıklar, işletmenin mali durumunu, borç ödeme gücünü ve gelişimini, geleceğini görmeye yarayan bir gruptur. Bu nedenle bu grupların iyi düzenlenip iyi incelenmesi gerekmektedir. Dönen varlıkları oluşturan kalemler şunlardır:

Hazır değerler : Nakit ve istenildiği zaman herhangi bir değer kaybına uğranılmadan nakde çevrilebilen unsurların yer aldığı hesaplardan oluşmaktadır. Gerçekte hazır değerler sınıfında yer alan hesaplara bakıldığında hemen hemen hepsinin nakit ya da nakit olarak kabul edilen hesaplar olduğu görülmektedir. Bunlar tek düzen hesap planındaki likiditesi en yüksek hesaplar grubu olarak kabul edilmektedir (Özer, 1997a:51). Hazır değerler; Kasa, Alınan Çekler, Bankalar, Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri (-) ve Diğer hazır değer (damga ve posta pulları,

vadesi gelmiş kuponlar, tahsil edilecek banka ve posta havaleleri gibi değerlerdir.) kalemlerinden oluşmaktadır.

Menkul kıymetler: Faiz geliri veya kâr payı sağlamak, fiyat değişmelerinden faydalanarak kârlar elde etmek amacı ile geçici bir süre elde tutulmak üzere alınan hisse senedi, tahvil, hazine bonosu, finansman bonosu, yatırım fonu katılma belgeleri, kâr zarar ortaklığı katılma belgesi, gelir ortaklığı senedi gibi menkul kıymetler ile bunlara ilişkin değer azalma karşılıklarının izlenmesi amacıyla tutulan hesaptır. Türkiye’de geçerli olan muhasebe mevzuatı yapılan kayıtların maliyet bedeli üzerinden yapılmasını öngördüğü için, dönem sonlarında değerlendirme işlemine tutularak ortaya çıkan fark Menkul Değerler Artış/Azalış hesabında muhasebeleştirilmektedir. Menkul kıymetler; Hisse Senetleri, Özel Kesim Tahvil-Senet ve Bonoları, Kamu Kesim Tahvil, Senet ve Bonoları, Diğer Menkul Kıymetler ile Menkul Kıymetler Değer Düşüklüğü Karşılığı (-) hesap kalemlerinden oluşmaktadır.

Ticari alacaklar: Bir yıl içerisinde paraya dönüşmesi öngörülen veya işletmenin ticari ilişkisi nedeniyle ortaya çıkan senetli ve senetsiz alacaklarının izlendiği hesap grubudur. Ticari ilişkilerden dolayı ana kuruluş, bağlı ortaklık ve iştirâklerden olan alacaklar bu gruptaki kalemlerde ayrıntılı olarak gösterilmelidir. Satış yapılırken peşin tahsilatlar dışında yapılan tüm vadeli işlemler iki biçimde yapılmaktadır. Uzun zamandır çalışılan ve daha çok güven veren müşterilerle kambiyo senedi alınmadan açık hesap şeklinde çalışılabilir. Bu durumda, satış sırasında alıcılar hesabına borç verilirken, borcun ödenmesi sırasında ters kayıt yapılır. Senetli çalışılması sırasında fayda görülen müşterilere yapılan satışlar karşılığında kambiyo senetleri alındığında senetli alacaklar hesabına borç verilerek kayıt yapılırken, bu tür alacakların geri ödenmesinde aynı hesaba alacak verilerek tasfiye işlemi yapılmaktadır.

Dönem sonlarında işletmeler isterlerse, borç ve alacak senetlerinde birlikte olmak koşuluyla reeskont yapabileceklerdir. Bu işlem sırasında, reeskont eğer önceden belirlenen bir oran var ise bu oran üzerinden, yoksa resmi oran üzerinden yapılacaktır. Yapılacak reeskont iki türlü hesaplanabilmektedir. Düz hesaplama yapılırken senet tutarına doğrudan faiz oranının uygulanmasıyla reeskont tutarı bulunurken, iç verim hesaplaması yoluyla hesaplama yapılırken bilinen bir faiz oranı varsayımıyla (anapara+anapara x faiz oranı) formülü ile reeskont tutarı bulunur. Ticari Alacaklar; Alıcılar, Alacak Senetleri, Alacak Senetleri Reeskontu (-), Verilen

Depozito ve Teminatlar, Diğer Ticari Alacaklar, Şüpheli Ticari Alacaklar, Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı (-) hesap kalemlerinden oluşmaktadır.

Diğer alacaklar: Herhangi bir ticari nedene dayanmadan meydana gelmiş ve en çok bir yıl içinde tahsil edilmesi düşünülen senetli ve senetsiz alacaklar ile bunlara ilişkin şüpheli alacaklar ve şüpheli alacaklar karşılığının izlenmesinde kullanılan hesapların yer aldığı gruptur. Bu grupta yer alan hesaplar işleyiş ve dönem sonu işlemleri bakımından ticari alacaklar grubundaki hesap kalemleri paralelinde çalışmaktadır. Diğer alacaklar; Ortaklardan Alacaklar, İştirâklerden Alacaklar, Bağlı Ortaklardan Alacaklar, Personelden Alacaklar, Diğer Çeşitli Alacaklar, Diğer Alacak Senetleri Reeskontu (-), Şüpheli Diğer Alacaklar, Şüpheli Diğer Alacaklar Karşılığı (-) hesap kalemlerinden oluşmaktadır.

Stoklar: İşletmenin satmak, tüketmek, yahut üretimde kullanmak üzere edindiği, ilk madde malzeme, yarı mamûl, mamûl, ticari mal, yan ürün, artık ve hurda gibi bir yıldan az bir sürede kullanılacak olan veya bir yıl içinde nakde çevrilebileceği düşünülen varlıkların yer aldığı hesap grubunu oluşturmaktadır (Özer, 1997a:82). Hesap dönemi sonunda sayımı yapılan stokların uygulanan değerlendirme yöntemine göre oluşan tutarı stoklar hesabına borç, alınan mallar hesabına alacak verilerek oluşturulmaktadır. Genellikle, bu hesap Türkiye’de doğrudan doğruya günlük işlemler sırasında kullanılmamakta olup, dönem sonlarında yapılan sayım sonrasında stok oluşturma işlemi gerçekleştirilmektedir. Ayrıca, dönem sonunda çeşitli nedenlerle satılabilir, kullanılabilir olma özelliğini yitirmiş olan veya çeşitli nedenlerle değeri artmış olan stoklar için stok değer artışı/düşüş hesabına gerekli borç veya alacak kaydı yapılmaktadır. Stoklar; İlk Madde ve Malzeme, Yarı Mamûller, Mamûller, Ticari Mallar, Diğer Stoklar, Stok Değer Düşüklüğü (-), Verilen Sipariş Avansları hesap kalemlerinden oluşmaktadır.

Yıllara yaygın inşaat ve onarım maliyetleri: Bilanço gününde henüz devam etmekte olan inşaatlar için yapılan giderlerin izlendiği bu gruptaki hesaplar, kayıtlı değerleriyle değerlendirilecek ve bilançoda kayıtlı değerleriyle görünmektedir. İnşaat tamamlandığı sürece bu hesaplara ilişkin olarak yapılacak bir işlem bulunmamaktadır. İnşaatın geçici kabulü yapıldığında ise sonuç hesaplarına aktarılarak bu hesap kapanmaktadır. Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Maliyetlerinin yanında Taşeronlara Verilen Avanslar alt hesabı da bulunmaktadır.

Gelecek aylara ait giderler ve gelir tahakkukları: Bu grup, içinde bulunulan dönemde ortaya çıkan, ancak gelecek dönemlere ait olan giderler ile faaliyet

dönemine ait olup da kesin borç kaydı hesap döneminden sonra yapılacak olan gelirlerden oluşmaktadır.

Diğer dönen varlıklar: İşletmenin peşin ödemiş bulunduğu ve henüz ödenmesi gerekmeyen her türlü harcama, vadesi gelene kadar bu hesapta bekletilmektedir. Verilen Avanslar, peşin ödenmiş vergiler ve işletmeye kesilen faturalar üzerinde bulunan KDV bu hesapta muhasebeleştirilir. İndirilecek KDV pasifte bulunan ödenecek KDV'den düşülmekte ve varsa kalan tutar ödenmektedir. Eğer indirilecek KDV ödenecek KDV'den fazla ise bakiye bir sonraki ödeme dönemine indirilecek KDV hesabı bakiyesi olarak devredilmektedir.

b) Duran varlıklar

Bu ana hesap grubu; bir yıldan veya normal faaliyet döneminden daha uzun sürelerle, işletme faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi için kullanılmak amacıyla elde edilen ve ilke olarak bir yılda veya normal faaliyet dönemi içinde paraya çevrilmesi veya tüketilmesi öngörülmeven varlıkları kapsamaktadır (Özer, 1997:124). Bilanço aktifinin ikinci ana bölümünü oluşturan duran varlıkların genel özellikleri, bunların birden fazla dönemi ilgilendiren kıymetlerden oluşması, dönen-duran varlık arasındaki sınırın bir dönem olarak kabul edilmesinin doğal bir sonucu olarak değerlendirilmesinden kaynaklanmaktadır. Duran varlıklar aşağıdaki gruplardan oluşmaktadır:

Ticari alacaklar: Bir yıldan fazla uzun vadeli senetli ve senetsiz ticari alacakların izlendiği hesap olup, vadesi bir yılın altına düşenler dönen varlıklar içerisinde ilgili hesaplara aktarılmaktadır. Ticari ilişkilerden dolayı ana kuruluş, iştirak ve bağlı ortaklıklardan olan alacaklar varsa, bu gruptaki ilgili hesapların ayrıntılarında gösterilmektedir. Bu grupta; alıcılar, alacak senetleri, alacak senetleri reeskontu, verilen depozito ve teminatlar, şüpheli ticari alacaklar karşılığı ve diğer alacaklar alt hesapları bulunmaktadır.

Diğer alacaklar: Herhangi bir ticari işleme dayanmadan ödünç verme ve benzer nedenlerle meydana gelmiş ve bir yıldan uzun sürede tahsil edilmesi söz konusu olan alacakları kapsamaktadır. Vadesi bir yılın altına düşenler dönen varlıklar içerisinde ilgili hesaplara aktarılmaktadır. Bu grupta; ortaklardan alacaklar, iştirâklerden alacaklar, bağlı ortaklıklardan alacaklar, personelden alacaklar, diğer çeşitli alacaklar, diğer alacak senetleri reeskontu, şüpheli diğer alacaklar karşılığı hesapları yer almaktadır.

Mali duran varlıklar: Uzun vadeli amaçlarla veya yasal zorunluluklar nedeniyle elde tutulan uzun vadeli menkul kıymetlerle veya paraya dönüşme niteliğini kaybetmiş uzun vadeli menkul kıymetler, diğer bir işletmeye veya bağlı ortaklığa ortak olmak amacıyla edinilen sermaye payları bu grupta yer almaktadır.

Maddi duran varlıklar: İşletme faaliyetlerinde kullanılmak üzere edinilen ve tahmini yararlanma süresi bir yıldan fazla olan fiziki varlık kalemlerinin ve bunlarla ilgili birikmiş amortismanların izlendiği hesap grubunu oluşturmaktadır. İşletmenin mal ve hizmet üretmek ya da elde etmek, diğer işletmelere kiralamak için veya idari amaçlarla elde tuttuğu varlıkları kapsamaktadır. Bu varlıklar; satılmak amacıyla değil de işletmede sürekli kullanılmak amacıyla satın alınmakta veya inşa edilmektedirler. Ayrıca işletme normal faaliyetlerini sürdürdüğü sürece satılmaları düşünülmeyen bir yıldan veya normal faaliyet döneminden fazla kullanım süresine sahip olunan vadeli, taşınmaz ve taşınır varlıkları kapsamaktadır. Bu grupta; arazi ve arsalar, yer altı ve yerüstü düzenleri, binalar, tesis, makine, cihazlar, taşıtlar, demirbaşlar, diğer maddi duran varlıklar, birikmiş amortismanlar, yapılmakta olan yatırımlar ve verilen avanslar hesapları bulunmaktadır.

Maddi olmayan duran varlıklar: Herhangi bir fiziksel varlığı bulunmayan ve işletmenin belli bir şekilde yararlandığı veya yararlanmayı beklediği aktifleştirilen giderler ile belli koşullar altında hukuken himaye gören haklar ve şerefiye gibi kalemlerden oluşmaktadır. Maddi olmayan duran varlıklar işletmece yaratıldığı takdirde bilançoda genellikle gösterilmemektedirler. Bunun nedeni, bu tür oluşturulan değerlerin değerlendirilmesinin imkânsızlığıdır. Örneğin; senelerin verdiği tecrübe ve iyi hizmet nedeniyle bir işletmenin sağladığı ticari itibarın (şerefiye) değerlendirilmesi son derece güç ve subjektiftir. Diğer taraftan oluşturulan bu değer işletmece satın alındığında satın alan işletme açısından bir maliyet söz konusu olmaktadır. Çünkü bir bedel ödenmiştir. Ödenen bu bedelin satın alma işleminin yapıldığı dönemin sonuçlarına aktarılması genel muhasebe ilkeleri açısından doğru olmamaktadır. Bu maliyetin dönemler arasında dağıtılması gerekmektedir. Bu ise satın alınan bu değerın aktifleştirilmesi ve zaman içinde itfa edilmesini gerektirmektedir. Aktifleştirilme ise maddi olmayan duran varlık kavramından başka bir şey değildir. Bu grupta; haklar, şerefiye, kuruluş ve örgütlenme giderleri, araştırma ve geliştirme giderleri, özel maliyetler, diğer maddi olmayan duran varlıklar, birikmiş amortismanlar ve verilen avanslar alt hesap kalemleri bulunmaktadır.

Özel tükenmeye tabi varlıklar: Belirli bir maddi varlıkla çok yakından ilgili bulunan veya tamamen tüketime tabi varlıklar için yapılan ve üretim çalışmalarının zaman ve yoğunluğu ile sınırlı bir ömre sahip giderleri kapsamaktadır. Üretim ile tamamen tüketilen ve yerine aynen konması mümkün olmayan varlıklardır. Örneğin maden, petrol yatakları, orman alanları, taş ocakları gibi. Bu grupta; arama giderleri, hazırlık ve geliştirme giderleri, diğer özel tükenmeye tabi varlıklar, birikmiş tükenme payları (-) ve verilen avanslar alt hesap kalemleri bulunmaktadır.

Gelecek yıllara ait giderler ve gelir tahakkukları: Bu grup, içinde bulunan dönemde ortaya çıkan ancak gelecek yıllara ait olan giderlerle, faaliyet dönemine ait olup da ileriki yıllarda tahsil edilebilecek gelirlerden oluşmaktadır. Bu grupta; gelecek yıllara ait giderler, gelir tahakkukları ve ertelenmiş giderler alt hesap kalemleri yer almaktadır.

Diğer duran varlıklar: Duran varlıklar kalemlerine girmeyen kendi bölümlerinde tanımlanmamış diğer duran varlıklar kalemlerinden oluşmaktadır. Bu grupta; diğer KDV, gelecek yıllar ihtiyacı stoklar, elden çıkarılacak stoklar ve maddi duran varlıklar, peşin ödenen vergiler ve fonlar, diğer çeşitli duran varlıklar stok değer düşüklüğü karşılığı (-) ve birikmiş amortismanlar (-) alt hesap kalemleri bulunmaktadır.

2.2.10.2. Pasif yapı

Pasif, işletmedeki aktif değerlerin hangi kaynaklarla finanse edildiğini göstermektedir. Bu kaynaklar kısa ve uzun süreli yabancı kaynaklar ile özkaynaklar şeklinde sıralanmaktadır.

a) Kısa vadeli yabancı kaynaklar

Kısa vadeli yabancı kaynaklar, dönen varlıkların ayrılmasında kullanılan ölçüye uygun olarak, en çok bir yıl veya işletmenin normal faaliyet dönemi sonunda ödenecek yabancı kaynakları kapsamaktadır (Ziraat Bankası, 2003:43). En çok bir yıl veya bir yıldan daha kısa bir sürede dönen değerlerle ödenmesi gereken yükümlülüklerden oluşmakta olup, bu grupta yer alan hesaplar şunlardır:

Mali Borçlar: Kredi kurumlarına olan kısa vadeli borçlar ile kısa vadeli para ve sermaye piyasası araçları ile sağlanan krediler ve vadesine 1 yıldan daha az bir süre kalan uzun vadeli mali borçların anapara, taksit ve faiz tutarlarını kapsamaktadır. Bu grupta; banka kredileri, uzun vadeli kredilerin anapara taksitleri ve faizleri, tahvil anapara borç taksit ve faizleri, çıkarılmış bonolar ve senetler,

çıkarılmış diğer menkul kıymetler, menkul kıymet ihraç farkı (-) ve diğer mali borçlar alt hesap kalemleri bulunmaktadır.

Ticari borçlar: İşletmenin ticari ilişkileri nedeniyle ortaya çıkan senetli ve senetsiz yurt içi/yurt dışı kısa vadeli borçları kapsamaktadır. İşletme esas faaliyet konusu ile ilgili olarak ortaya çıkan her türlü mal ve kıymet alımlarından kaynaklanan, en fazla bir yıl içinde ödenmesi gereken senetli, senetsiz tüm borçlar, bu grupta yer almaktadır. Bu grupta; satıcılar, borç senetleri, borç senetleri reeskontu (-), alınan depozito ve teminatlar ve diğer ticari borçlar alt hesap kalemleri bulunmaktadır.

Diğer borçlar: Bu grupta herhangi bir ticari nedene dayanmadan meydana gelmiş ve en çok bir yıl içinde ödenmesi gereken borçları kapsayan hesaplar yer almaktadır. Bu grupta; ortaklara borçlar, iştiraklere borçlar, bağlı ortaklıklara borçlar, personele borçlar, diğer çeşitli borçlar, diğer borç senetleri reeskontu (-) alt hesap kalemleri bulunmaktadır.

Alınan avanslar: Gerek satış sözleşmeleri, gerekse diğer nedenlerle, işletme tarafından üçüncü kişilerden alınan avansların izlendiği hesaptır. Firmanın satış amacıyla gelecekte yapacağı mal ve hizmet teslimleri ile ilgili olarak peşin tahsil edilen tutarları ifade etmektedir. Bu grupta; alınan sipariş avansları ve alınan diğer avanslar alt hesap grupları yer almaktadır.

Yıllara yaygın inşaat ve onarım hakedişleri: İşletmenin üstlendiği yıllara yaygın inşaat ve onarım işlerinden tamamladıkları kısımlar için düzenlenen hakediş bedellerinin izlendiği hesaptır. Hakedişler içerisinde firma tarafından düzenlenmiş ancak işveren kurum tarafından ilgili tarih itibarıyla onaylanmamış hakediş bedelleri tespit edildiğinde, aktifteki karşılığında mahsup edilmektedir.

Ödenecek vergi ve diğer yükümlülükler: İşletmenin sorumlu veya mükellef sıfatıyla ödeyeceği vergi, resim, harç, kesinti, sigorta primi, sendika aidatları, icra taksitleri ve benzeri borçların izlendiği hesap grubunu oluşturmaktadır. Firmanın cari faaliyet dönemi ile ilgili olduğu halde mükellef ve vergi sorumlusu olarak gelecek hesap döneminde kamu kurumlarına ödemekle yükümlü olduğu vergi, resim, sigorta primi ve diğer kesintiler bu hesapta gösterilmektedir. Bu grupta; ödenecek vergi ve fonlar, ödenecek sosyal güvenlik kesintileri, vadesi geçmiş ertelenmiş veya taksitlendirilmiş vergi ve diğer yükümlülükler ile ödenecek diğer yükümlülükler alt hesap kalemleri bulunmaktadır.

Borç ve gider karşılıkları: Bilanço tarihinde belirgin olarak ortaya çıkan, ancak tutarının ne olacağı kesin olarak bilinmeyen veya tutarı bilinmekle birlikte ne zaman tahakkuk edeceği bilinmeyen kısa vadeli borçlar veya giderler için ayrılan karşılıklar bu hesap grubunda izlenmektedir. Bu grupta; dönem kârı vergi ve diğer yasal yükümlülük karşılıkları, dönem kârının peşin ödenen vergi ve diğer yükümlülükleri (-), kıdem tazminatı karşılığı ile diğer borç ve gider karşılıkları alt hesap kalemleri yer almaktadır.

Gelecek aylara ait gelirler ve gider tahakkukları: Bu grup, içinde bulunulan dönemde ortaya çıkan ancak gelecek aylara ait gelirler ile faaliyet dönemine ait olup ödenmesi gelecek aylarda yapılacak giderlerden oluşmaktadır. Bu grupta; gelecek aylara ait gelirler, gider tahakkukları ve ertelenmiş gelirler alt hesap kalemleri yer almaktadır.

Diğer kısa vadeli yabancı kaynaklar: Özellikle kendi bölümlerinde tanımlanmamış olan diğer kısa vadeli yabancı kaynaklar bu grupta yer almaktadır. Bu grupta; hesaplanan KDV, diğer KDV, sayım ve tesellüm fazlaları ile diğer çeşitli kısa vadeli yabancı kaynaklar alt hesap kalemleri bulunmaktadır.

b) Uzun vadeli yabancı kaynaklar

Bilançonun düzenlendiği tarihte vadeleri bir yıldan daha fazla olan borçlar bu hesap grubunda yer almaktadır. Uzun vadeli yabancı kaynaklar aynen kısa vadeli yabancı kaynaklarda olduğu gibi ; mali borçlar, ticari borçlar, diğer borçlar, alınan avanslar, borç ve gider karşılıkları, gelecek yıllara ait gelirler ve gider tahakkukları ile diğer uzun vadeli yabancı kaynaklar ana hesapları ve bunların alt hesap kalemlerinden oluşmaktadır. Dolayısıyla kısa vadeli yabancı kaynaklar bölümünde yer alan borç kalemlerinden bir çoğu bu bölümde yer almaktadır. Bilanço düzenlenirken bu bölümde yer alan hesaplardan vadesi bir yılın altına düşenlerin, kısa vadeli bölümündeki ilgili hesaplara aktarılması gerekmektedir. Bu anlamda çalışma ilkeleri kısa vadeli yabancı kaynaklara benzeyen uzun vadeli yabancı kaynakların ayrıntısına girilmeyecektir.

c) Özkaynaklar

İşletmeyle ilgili ikinci kişilerin işletme üzerindeki haklarını göstermektedir. Genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinden kişilik ilkesine göre birinci kişinin işletme, ikinci kişi ve kişilerin işletme sahip veya sahipleri, üçüncü kişilerin de bunların dışındakiler olduğunu görmekteyiz. Buna göre, ikinci kişiler işletme sahipleri, yani işletmeye sermaye koyanlar olmaktadır. Özkaynaklar, bu nedenle

işletme sahiplerinin işletme üzerindeki haklarını göstermekte olan bir bölüm olmaktadır. Özkaynaklar grubunda yer alan hesap kalemleri şunlardır:

Ödenmiş sermaye: Bu hesap grubunda, şirketin ortaklarının taahhüt ettiği sermaye ile bu sermayeden henüz ödenmemiş sermaye paylarını (apellerini) gösteren iki hesap yer almaktadır. Bunlar; sermaye ve ödenmemiş sermaye (-) alt hesap kalemlerinden oluşmaktadır.

Sermaye yedekleri: Hisse senedi ihraç primleri, iptal edilen ortaklık payları ve yeniden değerlendirme değer artışları gibi sermaye hareketleri dolayısıyla ortaya çıkan ve işletmede bırakılan tutarlar bu hesap grubunda izlenmektedir. Bu grupta; hisse senedi ihraç primleri, hisse senedi iptal kârları, MDV (maddi duran varlıklar) yeniden değerlendirme artışları, iştirakler yeniden değerlendirme artışları, borsada oluşan değer artışları ve diğer sermaye yedekleri alt hesap kalemleri bulunmaktadır.

Kâr yedekleri: Kanun, ana sözleşme hükümleri ya da ortaklıkların yetkili organları tarafından alınan kararlar uyarınca, dağıtılmamış ya da işletmede alıkonulmuş kârlar bu hesap grubunda gösterilmektedir. Dönem kârının yedeklere ayrılmasında çeşitli amaçlar bulunmakta olup bu amaçlar; zararların karşılanması, işsizliğin önüne geçmek için gerekli önlemlerin sağlanması, kârın olmadığı dönemlerde kâr dağıtımına imkân tanınması, otopfinansman imkânının elde edilmesi, düzenli bir kâr dağıtımını politikası izlenebilmesi, sorumluluğun konulan sermaye ile sınırlandırıldığı işletmelerde üçüncü kişilerle küçük sermaye sahibi ortakların haklarının korunması şeklinde özetlenebilmektedir. Bu grupta; yasal yedekler, statü yedekleri, olağanüstü yedekler, diğer kâr yedekleri ve özel fonlar alt hesap kalemleri yer almaktadır.

Geçmiş yıllar kârları: Geçmiş faaliyet dönemlerinde ortaya çıkan ve işletme sahibine veya ortaklarına dağıtılmamış bulunan kârlardan ilgili yedek hesaplarına alınmayan tutarların izlendiği hesaptır. Geçmiş yıl kârlarından ortaklara dağıtılmasına karar verilen kısım, dağıtılma süresi göz önüne alınarak kısa vadeli veya uzun vadeli ortaklara borçlar kalemine aktarılmakta olup, bakiyesi özkaynaklarda (geçmiş yıl kârları kaleminde) bırakılmaktadır.

Geçmiş yıllar zararları (-): Geçmiş faaliyet dönemlerinde ortaya çıkan dönem net zararlarının izlendiği hesap olup, bu kalem özkaynaklardan indirilmektedir.

Dönem net kârı (zararı): Bu grup işletmenin nihai faaliyet sonucunu gösteren hesapları kapsamaktadır. Dönem net kârı, işletmenin faaliyet dönemine

ilişkin vergi sonrası net kâr tutarının izlendiği hesaptır. Dönem kârından veya zararından, dönem kârı vergi ve diğer yasal yükümlülük karşılıklarının indirilmesi suretiyle bulunan değeri ifade etmektedir. Firmanın vergi ve yasal yükümlülük karşılığının eksik veya fazla ayrıldığı belirlenmesi durumunda, ödenecek vergi ayrıca hesaplanarak (vergi beyannamelerinden yararlanılır) eksik tutar dönem net kârından kısa vadeli borç ve gider karşılıkları kalemine aktarılmakta; fazlalık varsa, fazla tutar vergi karşılıkları azaltılarak özkaynaklara eklenmektedir.

2.2.11. Gelir Tablosu

Belirli bir hesap dönemi içinde işletme faaliyetlerini ve faaliyet sonuçlarını özetleyen tablo şeklinde tanımlanabilmektedir. Gelir tablosu, mizanda bulunan gelir ve gider kalemlerinin sınıflandırılarak belli formatlara göre hazırlanmasıyla elde edilen ve hesap dönemi sonunda işletmenin ulaştığı kâr veya zarar durumunu ayrıntılarıyla gösteren tablodur (Şakar, 2001:158).

1 seri numaralı Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'ne göre; *“Gelir tablosu, işletmenin belirli bir dönemde elde ettiği tüm gelirler ile aynı dönemde katlandığı tüm maliyet ve giderleri ve bunların sonucunda işletmenin dönem net kârını veya dönem net zararını kapsar.”* şeklinde tanımlanmaktadır.

Gelir tablosunun tanımına vergi kanunları açısından bakacak olursak, teknik tanımda bir farklılık olmadığı görülmektedir. Çünkü vergi kanunları açısından da gelir tablosu muayyen bir dönemdeki gelir ve kârların yine aynı dönemdeki gider ve mâliyetlerle karşılaştırılması ile dönem kâr yahut zararının tespitine yöneliktir (Özer, 1997a:306).

İşletmeler kâr elde etmek amacıyla kurulduklarından, işletmelerin varlığı kâr edebilmelerine bağlıdır. İlk kuruluş yıllarında zarar oluşması ileriki dönemlerde kâr beklentisi olması kaydıyla normal karşılanabilmektedir. Kârın işletmenin hayatiyeti bakımından olan önemi nedeniyle gelir tablosu dikkatle incelenmelidir.

Gelir tablosunu incelerken sektördeki diğer firmaların gelir tablolarına ve/veya ilgili firmanın geçmiş yıl sonuçlarına göre inceleme döneminde görülen önemli sapmalar, genel eğilimler dışına düşen gelişmeler üzerinde özellikle durulmalıdır. Firmaların muhasebe uygulamalarındaki farklılık, bazı konularda muhasebeciler arasındaki görüş ayrılıklarının bulunması, vergi yasalarının gelirin belirlenmesine ilişkin hükümlerinin yorumu, firma yönetiminin çeşitli nedenlerle

dönem kâr veya zararını yüksek veya düşük göstermek eğilimleri, gelir tablosunda yer alan rakamlara öznel bir karakter vermekte ve/veya özneliği arttırmaktadır.

Firma yöneticilerinin bazen, vergi yükümlülüklerini azaltmak, cari vergi yükünü gelecek yıllara aktarmak, ortaklara daha düşük oranda kâr dağıtmak, toplu iş sözleşmeleri görüşmelerine daha güçlü oturmak, çalışanların ücret konusundaki isteklerini belirli sınırlar içinde tutabilmek için bazı dönemlerde düşük kârlar açıklamayı yeğledikleri, bazen de kamuoyunda başarılı gözükme, prestij sağlamak, bankalardan kredi sağlanmasını kolaylaştırmak, ortaklara yüksek oranda kâr dağıtabilmek, pay senetlerinin borsa değerini korumak ve yükseltmek, sermaye artışı planlarının gerçekleştirilmesi için elverişli bir ortam yaratmak, sermaye piyasası kurulundan menkul değer çıkarma izni almak, kâr üzerinden dağıtılan primleri arttırmak, ortaklar genel kuruluna veya işletme sahiplerine başarılı faaliyet sonuçları sunabilmek gibi nedenlerle gerçekçi olmayan kârlar göstermeyi benimsedikleri gözlenmektedir. Bu nedenle gelirlerin ve giderlerin nasıl saptandığı, kullanılan muhasebe yöntemleri (sektörden sektöre ve dönemden döneme değişebilir.) v.b, göz önüne alınmalıdır (Ziraat Bankası A.Ş., 2003:61).

Gelir tablosu incelemeleri firmanın satış performansının belirlenmesi açısından da önem taşımaktadır. Mali analist, firmanın pazarlama stratejisini, satışta gösterilen başarının veya başarısızlığın nedenlerini ve firmanın pazardaki yerini ve gelecek dönemlerde gerçekleştirebileceği satış performansını gerekli araştırmaları yaparak iyice anlayabilmelidir.

Tam ve açık bir gelir tablosu şu bilgileri içermelidir; işletmenin ve tablonun adı, içerdiği dönem, işletmenin esas faaliyetlerinin oluşturduğu gelir kaynakları, bunların maliyet ve giderlerini, dönem faaliyet kârı veya zararını, döneme ait diğer olağan gelir ve giderleri, dönemin olağan kârı ve zararını, dönemin olağandışı gelir ve giderlerini, vergiden önceki dönem kârını veya zararını, vergi karşılıklarını, dönem net kârını veya zararını.

Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'ne göre benimsenen ayrıntılı gelir tablosu kalemleri kısaca aşağıda açıklanmaktadır.

Brüt satışlar: İşletmenin esas faaliyetleri çerçevesinde satılan mal ya da hizmetler karşılığında alınan ya da tahakkuk ettirilen toplam değerleri kapsamaktadır. Satılan mal ve hizmetlerle ilgili sübvansiyonlar, satış tarihindeki vade farkları, ihracatla ilgili dönem içinde ortaya çıkan kur farkları, vergi iadeleri brüt satışlar içinde gösterilmektedir. Satış hasılatı ile birlikte devlet adına tahakkuk

ettirilen vergiler (KDV, BSMV, v.b.) bu gruba alınmamaktadır. Bu gruba alındığı tespit olunan ilgili tutarlar bu hesap kaleminden düşülmektedir. Brüt Satışlar; yurt içi satışlar, yurt dışı satışlar, diğer gelirler şeklinde bölümlenmektedir.

Satış indirimleri (-): Net satış hasılatına ulaşabilmek için brüt satışlardan indirilmesi gereken değerleri kapsamaktadır. Satıştan iadeler, satış iskontoları ve diğer indirimler şeklinde bölümlenmektedir.

Net satışlar: Brüt satışlardan satış iadeleri, satış iskontoları, diğer satış indirimleri gibi satış indirim unsurları indirildikten sonra kalan tutarı ifade etmektedir.

Satışların maliyeti (-): İşletmenin dönem içindeki stok hareketleri ile satılan mamul, yarı mamul, ilk madde ve malzeme ile ticari mal gibi maddelerin ve satılan hizmetlerin maliyetini kapsamaktadır. Başka bir deyişle, dönem içinde alıcılara satılan ya da devredilen mal ve hizmetlerin üretimi (imalatı) ya da satın alınması için yapılan tüm giderleri içermektedir.

Firmanın en önemli gider kalemini oluşturması nedeniyle kârlılıktaki değişimlerin sağlıklı olarak anlaşılabilmesi için bu kalemin oluşumu dikkatle irdelenmelidir. Üretim maliyetlerinin içindeki sabit ve değişken gider ayrımının belirlenmesi firmanın kârlılık gelişimi ve faaliyet riskinin saptanması açısından önemli olmaktadır. Kapasite kullanımı ve üretim seviyesi arttıkça yükselen maliyet (hammadde, elektrik, yakıt vs.) unsurları değişken, üretim seviyesindeki değişimlerden etkilenmeyen maliyet (amortisman, kira vs.) unsurları sabit maliyetlerdir. Direkt işçilik giderleri kısa vadede sabit, uzun vadede değişken maliyet türüdür. Bazı maliyet unsurlarının da kısmen sabit, kısmen değişken olduğu görülmektedir.

Sabit maliyetlerin yüksek olduğu firmalarda üretim ve satışlardaki dalgalanmaların kârlılığa etkilerinin çok yüksek olduğu görülmektedir. Maliyet oluşumunda değişken maliyet unsurlarının daha yüksek olduğu işletmelerin kârlılığı satış miktarındaki değişimlerden fazla etkilenmemektedirler. Sanayi işletmelerinde sabit maliyetler, pazarlama işletmelerinde ise değişken maliyetler yüksektir. Sanayi işletmelerinde sektörlere, teknolojiye üretilen ürünün türüne, v.b. göre sabit maliyet-değişken maliyet oluşumu farklılık göstermektedir. Satışların maliyeti (-), satılan mamuller maliyeti (-), satılan ticari malların maliyeti (-), satılan hizmet maliyeti (-) ve diğer satışların maliyeti (-) şeklinde bölümlenmektedir.

Faaliyet giderleri (-): İşletmenin esas faaliyeti ile ilgili bulunan ve üretim maliyetlerine yüklenmeyen araştırma ve geliştirme giderleri; pazarlama, satış ve dağıtım giderleri ile genel yönetim giderlerinden oluşmaktadır. İşletmelerin Satılan malın maliyetinden (SMM) sonra gelen en önemli gider kalemi olan faaliyet giderlerinin yüksek olduğu ve/veya önceki yıllara göre yükseldiği görülen işletmelerde söz konusu kalemin oluşumu dikkatle irdelenmelidir. Yükselen veya azalan giderlerin yükselme veya azalma nedenleri araştırılmalıdır. Faaliyet giderleri içerisinde yer almaması gereken tutarlara rastlanması durumunda belirlenen tutarlar ilgili kalemlere aktarılmaktadır. Faaliyet giderleri; araştırma geliştirme giderleri (-), pazarlama, satış ve dağıtım giderleri (-) ile genel yönetim giderleri bölümlerinden oluşmaktadır.

Diğer faaliyetlerden olağan gelir ve kârlar: İşletmenin esas faaliyetleri dışında, iştirâklerden, bağlı ortaklıklardan elde edilen temettü gelirleri ile faiz ve diğer temettü gelirleri, reeskont faizleri, komisyon gelirleri, kambiyo kârları gibi diğer süreklilik gösteren olağan faaliyetlerden elde edilen gelir ve kârlar bu bölümde gösterilmektedir. Bazı işletmelerde çok yüksek rakamları bulabilmekte ve işletme kârlılığına etkisi çok önemli olabilmektedir. Bu nedenle üzerinde önemle durulmalı, kârlılık oluşumundaki önemi kârlılık yorumlarında irdelenmelidir. Bu bölümde; iştirâklerden temettü gelirleri, bağlı ortaklıklardan temettü gelirleri, faiz gelirleri, komisyon gelirleri, konusu kalmayan karşılıklar, menkul kıymet satış kârları, kambiyo kârları, reeskont faiz gelirleri, borsa değer artış kârları ile diğer olağan gelirler ve kârlar bölümleri bulunmaktadır.

Diğer faaliyetlerden olağan gider ve zararlar (-): İşletmenin esas faaliyetleri dışında kalan olağan faaliyetlerle ilgili gider ve zararları içermektedir. Bazı işletmelerde önemli tutarları bulabilmekte ve işletme kârlılığına etkisi önemli olabilmektedir. Bu nedenle üzerinde önemle durulmalı, yüksekliğinin nedenleri araştırılmalı ve kârlılık oluşumundaki önemi kârlılık yorumlarında irdelenmelidir. Yüksekliğinin nedeni borçlanma ile ilgili kur farkı giderlerinin bu kalemde muhasebeleştirilmesi olabilmektedir. Bu durumda ilgili tutar finansman giderlerine aktarılmalıdır. Bu bölümde; komisyon giderleri, karşılık giderleri, menkul kıymet satış zararları, kambiyo zararları, reeskont faiz giderleri, borsa değer azalış zararları ile diğer olağan gider ve zararlar bölümleri bulunmaktadır.

Finansman giderleri: İşletmenin borçlandığı tutarlarla ilgili olarak katlanılan ve varlıkların maliyetine eklenmemiş bulunan faiz, kur farkları, kredi

komisyonları ve benzeri diğer giderler bu hesapta izlenmektedir. Önceki dönemlerde aktifleştirilmiş olan finansman giderlerinin daha sonraki bir dönemde giderleştirilmesi durumunda söz konusu finansman giderlerinin, önceki dönem gideri olarak olağandışı giderler kaleminde muhasebeleştirilmesi gerektiğinden bu türdeki finansman giderleri olağandışı giderler kalemine aktarılmaktadır. Finansman giderleri; kısa vadeli borçlanma giderleri ve uzun vadeli borçlanma giderleri şeklinde iki bölümde izlenmektedir.

Olağandışı gelir ve kârlar: Olağandışı işlem ve olaylardan kaynaklanan, arızı bir nitelik taşıyan, sık sık ve düzenli olarak ortaya çıkması beklenmeyen olay ve işlemlerden doğan kazanç ve önceki döneme ait gelirlerin hata ya da unutulma nedeniyle kendi dönemlerinin finansal tablolarına yansıtılmayıp, cari dönemin gelir tablosuna yansıtılan tutarlar bu kısımda gösterilmektedir. Bu bölümde; önceki dönem gelir ve kârlar ile diğer olağandışı gelir ve kârlar bölümü bulunmaktadır.

Olağandışı gider ve zararlar (-): İşletmenin olağan faaliyetlerinden bağımsız olan ve bu nedenle sık sık ve düzenli olarak ortaya çıkması beklenmeyen işlem ve olaylardan kaynaklanan gider ve zararlar ile cari dönemden önceki döneme ait olan ve bu dönemlerin finansal mali tablolarına hata ya da unutulma nedeni ile yansıtılmayan veya sonradan ortaya çıkan gider ve zararlar bu bölümde izlenmektedir. Bu bölümde; çalışmayan kısım giderleri, önceki dönem gider ve zararları ile diğer olağandışı gider ve zararlar bölümleri yer almaktadır.

Dönem kârı vergi ve diğer yasal yükümlülük karşılıkları (-): Vergi kanunlarına göre kârdan ödenmesi gereken Kurumlar Vergisi, fonlar ve diğer yasal yükümlülükler için ayrılan karşılık tutarlarını içermektedir. İşletmelerin dönem kârından ödeyeceği her türlü verginin bu kaleminde gösterilmesi gerekmekte olup eksik karşılık ayrıldığı veya hiç karşılık ayrılmadığının belirlenmesi durumunda işletmenin dönem kârından ödeyeceği vergi hesaplanarak (vergi beyannamelerinden yararlanılır) eksikliği veya fazlalığı giderilmektedir.

Dönem net kâr veya /zararı: Dönem kârından ödenecek vergi ve diğer yasal yükümlülükler için karşılık ayrıldıktan sonra kalan tutar işletmenin o hesap döneminde sağladığı dönem net kâr veya zararını göstermektedir.

2.2.12. Mali Tahlide Kullanılan Teknikler

Mali tablolar, işletme ile ilgili çeşitli önemli ve uygulamaya yönelik soruların cevaplarını araştırmak için analize tabi tutulmaktadır (Akgüç, 2005:345).

İşletmenin borç ödeme gücü var mıdır? İşletme sermayesi yeterli midir? İşletme dengeli bir şekilde finanse edilmiş midir? İşletme, uzun süreli borçlarını ödemedeki güçlüklerle, imkânsızlıklarla karşılaşabilir mi? İşletme duran varlıklara aşırı yatırım yapmış mıdır? İşletmenin faaliyet sonuçları, kârlılığı yeterli midir? Bu sorular artarak devam edebilir.

Finansal tablolar, kredi talebinde bulunan firmalar hakkında başlıca bilgi kaynağı olmalarının yanı sıra kredi kararının en önemli dayanağını oluşturmaktadır. Bu nedenle, finansal tablolar analizi bankalar için çok önemli olmaktadır. Bankalar kendilerine sunulan finansal tabloların doğruluğu ve güvenilir olmalarını kontrol etmektedirler. Finansal tablolar sağlıklı bir şekilde hazırlanmadığı takdirde analiz teknikleri ile kredi talep etmekte olan firmaların mali durumu hakkında güvenilir sonuçlara ulaşmak mümkün olmamaktadır (Polat, 1995:86-87).

Genel olarak muhasebe verilerinin, bu soruların büyük bir kısmını cevaplamada yardımcı olduğu söylenebilmektedir. Ancak mali tablolarda yer alan hangi kalemlerdeki değişikliklerin, eğilimlerin ve kalemler arasındaki ilişkilerin, bu soruları cevapladığını bilmek, ortaya koymak gerekmektedir. Örneğin, bir işletmenin duran varlıklarının tutarı, o işletmenin kısa süreli borç ödeme gücü hakkında çok az bilgi vermekte, hatta hiç bilgi vermeyebilmektedir. Yine tek bir yıla ilişkin kâr rakamı, o işletmenin faaliyet sonuçlarının değerlendirilmesinde yeterli olmayabilir. Buna göre, işletmelerle ilgili soruları cevaplayabilmek için, mali tablolar incelenirken hangi noktalar üzerinde durulması gerektiğinin, hangi ilişki, eğilim ve değişikliklerin, hangi sorunun cevabını oluşturduğunun açık olarak bilinmesi zorunlu olmaktadır. Gerçekten mali tablolar tahlili, bir işletmenin mali durumunun ve mali yönden gelişmesinin yeterli olup olmadığını belirlemek için, mali tablolarda yer almakta olan kalemlerdeki değişikliklerin, kalemler arasındaki ilişkilerin ve bu ilişkilerin incelenmesinden ve gerektiğinde aynı endüstri kolundaki diğer işletmelerle karşılaştırmalar yapılmasından ibaret olmaktadır.

Çeşitli göstergeler, ölçüler, karşılaştırmalar, işletmenin mali durumunun, kârlılığının, verimliliğinin değerlendirilmesinde yardımcı olmaktadır. Mali tabloların tahlilinde aşağıda açıklamaları yapılan teknikler kullanılmaktadır.

2.2.12.1. Karşılaştırmalı mali tahlil

Karşılaştırmalı mali tahlil, bir işletmenin iki veya daha fazla dönemlerine ilişkin mali tablolarının birbirini izleyen dönemler bakımından karşılaştırmalı

düzenlenmesi ve bu tablolarda yer almakta olan kalemlerde zaman içerisinde oluşan değişikliklerin incelenerek değerlendirilmesi şeklinde tanımlanmaktadır (İnan, 1994:64-65). Bu mali tahlil türü dinamik bir tahlil türü olup, belirli bir tarihte düzenlenmiş mali tablolarda yer alan kalemlerin zaman içinde göstermiş olduğu artış veya azalış miktarlarını incelemektedir.

Finansal tabloların iki dönemli olarak düzenlenmesi durumunda, cari dönemin verileri geçmiş dönemin verileri ile karşılaştırılmakta ve artış veya azalışlar ve bunların yüzdeleri buna göre saptanmaktadır. Buna karşın, karşılaştırmalı tabloların ikiden fazla dönemi içerecek biçimde düzenlenmesi durumunda, karşılaştırmalar iki biçimde yapılmaktadır (Akdoğan ve Tenker, 2001:519):

1- En önceki yıl temel yıl olarak alınmakta ve tüm karşılaştırmalar bu yıla göre yapılmaktadır.

2- Her iki yıl, kendisinden önce gelen yıllarla karşılaştırılmaktadır.

Karşılaştırmalı mali tahlilin en büyük üstünlüğü, incelenen işletmenin gelişme yönü hakkında görüş verecek verileri sağlamasıdır. Mali tablolarda yer alan kalemlerdeki değişikliklerin incelenmesi, işletmenin ve onun mali karakteristiklerinin hangi yönde gelişmekte olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca karşılaştırmalı mali tahlil, işletmenin gelecekteki gelişmesi hakkında tahminlerde bulunmak yönünden de yararlı olmaktadır. Koşullarda büyük değişiklik olmadığı sürece, işletmenin geçmişteki eğilimine uygun düşen bir gelişme göstereceği beklenebilir (Akgüç, 2005:347).

Karşılaştırmalı tablolar analizinde beklenen yararın sağlanabilmesi için karşılaştırmaya esas alınan dönemlerin aynı uzunlukta olması, tablonun içerdiği bilgilerin aynı muhasebe kuram ve ilkelerine göre belirlenmiş olması gerekmektedir (Akdoğan ve Tenker, 2001:519).

Karşılaştırmalı mali tahlil yapılırken analistin, işlemlerin daima cereyan ettikleri tarihlerde muhasebeleştirildiğini, bu nedenle mali tablolarda yer alan kalemlerin çok farklı fiyat düzeylerini yansıtabileceğini gözönünde tutması gerekmektedir. Mali tablolarda yer alan bazı kalemler, para değerindeki değişiklikleri çok yakından izleyebildikleri halde bazı kalemler, ancak işletme tarafından elde edildikleri tarihteki maliyet bedelleri ile tablolarda gösterilebilmektedirler. Ayrıca bazı kalemlerdeki artış veya azalışlar, reel olmaktan ziyade, fiyat düzeyinin değişmesi nedeniyle tamamen görünüşte fiktif olabilmektedir. Bu nedenle, fiyat dalgalanmalarının hızlı ve aşırı olduğu dönemlerde, mali tablolarda yer alan

kalemlerdeki artış ve azalışlar incelenirken, değişiklikler yorumlanırken, ihtiyatlı davranmak gerekmektedir.

Karşılaştırmalı mali tahlil ile işletmenin verimlilik, kârlılık, mali yapısı gibi konularda detaylı bilgi edinilmektedir. İşletmenin cari dönem verileri ile geçmiş dönem verileri yahut sadece geçmiş dönem verileri üzerinde karşılaştırmalı analiz yapılmaktadır. İşletmenin mevcut durumu ve geçmiş faaliyet dönemlerinin karşılaştırılmasıyla ortaya konulan analiz sonuçları doğrultusunda işletme politikalarına yön verilirken işletmenin başarısı da ortaya konulmaktadır.

2.2.12.2. Yüzde metodu ile mali tahlil (dikey tahlil)

“Dikey yüzdeler analizi”, ”Ortak paydaya indirgenmiş tablolar” olarak da adlandırılan yüzde metodu ile mali tahlilde, mali tablolarda yer alan her bir kalemin, toplam içerisindeki payı yüzde olarak ifade edilmektedir. Bu yöntemle mali tablolar tahlil edilirken birden fazla yılın rakamlarının karşılaştırılması esas alınmamaktadır. Bir yılın rakamları üzerinde hesaplama yapılmaktadır. Ancak aynı tablo üzerinde birden fazla yılın verilerinin de bulunması durumunda yüzde tutarlar itibariyle karşılaştırmalar yapmak mümkün olmaktadır. Bu metod daha çok işletmenin sektördeki ortalamalar veya diğer firmalarla karşılaştırılması için kullanılmaktadır (Özer, 1997b:738).

Bilançoların yüzde yöntemine göre tahlilinde inceleme dönemine ilişkin bilanço verilerine gereksinim vardır. Tahlil üç sütun üzerinde yapılmakta ve birinci sütuna bilanço verilerinin tutarları, ikinci sütuna her kalemin kendi grup toplamı içerisindeki oranı yazılmaktadır. Üçüncü sütuna ise, her kalemin bilanço toplamına olan oranı yazılmaktadır. Böylece bu biçimde hazırlanacak bilançoların her kaleminin, hem mutlak değerlerini hem de gerek kendi grupları içindeki gerekse genel toplam içindeki ağırlıklarını görme ihtimali elde edilmektedir.

Gelir tablolarının yüzde yöntemine göre tahlilde, net satışlar 100 olarak kabul edilmekte ve diğer kalemler net satışlara oranlanmaktadır. İstenirse gelir tablosu verilerinin kendi grupları içindeki oranları da bulunabilmektedir.

Bir işletmenin mali durumunu ve faaliyet sonuçlarını tanıyıp, hakkında tam bir hüküm verebilmek için, onun faaliyette bulunduğu endüstri kolundaki diğer işletmelerin durumuyla karşılaştırılması gerekmektedir. Bunun için kalemleri tablo içindeki nispi önemlerine göre yazarak başka işletmelerinki ile karşılaştırırız. Bu

metod, aynı zamanda işletmenin kendi içinde analiz edilmesini mümkün kılmaktadır (Bektöre ve Çömlekçi, 1980:55).

Bu tahlil yönteminin, diğer tekniklere kıyasla iki önemli üstünlüğü bulunmaktadır (Akgüç, 2005:347-348):

1) Diğer mali tahlil teknikleri, mali tablolarda yer alan kalemlerin toplam içindeki görece önemlerini göstermedikleri halde, bu yöntem, her bir kalemin toplam içindeki yüzdesini, payını açıkça ortaya koymaktadır.

2) Mali tablolar ve bu tablolarda yer alan kalemlerdeki değişiklikler salt rakamsal olarak gösterildiğinde, aynı endüstri kolunda benzer işletmeler arasında anlamlı karşılaştırmalar yapmak imkânı bulunmamaktadır. Örneğin aynı endüstri kolunda A işletmesinin stoklarının 100.000 YTL, B işletmesinin stoklarının ise 200.000 YTL olması halinde, salt rakamları esas alarak yapılacak bir karşılaştırma anlamlı olmayabilmektedir. Buna karşılık, stokların A işletmesinde varlık toplamının %10'unu oluşturmasına karşılık B işletmesinin %30'unu oluşturduğunun ifadesi, çok daha anlamlı olabilmektedir.

2.2.12.3. Eğilim yüzdeleri (trend analizi)

Bu yöntemde, finansal tablolarda bir yıl baz yıl olarak kabul edilmekte ve o yıla ait tutarlar 100 kabul edilerek bunu izleyen dönemlere ilişkin aynı tür değerlerin baz yılına göre yüzde olarak değişimi hesaplanmaktadır. Trend analizi veya indeks yöntemi ismi ile de anılan bu yöntem, işletmede dinamik analiz yapılmasına imkân vermektedir. Eğilim yüzdeleri analizinde, işletmelerin finansal tablolarında yer alan kalemlerin dönemler arasında göstermiş olduğu artış veya azalışlar tespit edilmekte ve bu değişikliklerin temel yıla göre oransal önemleri ortaya konularak işletmenin gelişme yönü incelenmektedir (Akdoğan ve Tenker, 2001:575).

Yüzdelerin yorumundan beklenen faydanın sağlanabilmesi için incelenen dönemin uzun tutulması faydalı olmaktadır. Baz alınarak seçilecek yılın mali verilerinin olağanüstü durumlardan etkilenmemiş (teşvik, mevzuat, grev v.b.) ayrıca enflasyon oranının çok farklılık göstermemiş yıllardan seçilmiş olması bu metodun başarısını artırmaktadır (Emlak Bankası, 1997:45). Mali analist, bilanço kalemlerinin göstermiş olduğu eğilimleri saptayarak ve aralarında örgütsel (organik) bağ bulunan belirli kalemlerin göstermiş olduğu eğilimleri karşılaştırarak, inceleme dönemindeki olumlu veya olumsuz gelişmeler hakkında sonuçlara varmaktadır.

Eğilim yüzdeleri hesaplanırken esas amaç, birbiri ile ilişkisi olan aralarında örgütsel bağ bulunan bilanço kalemlerinin göstermiş olduğu eğilimlerin karşılaştırılması gerekmektedir. Bu nedenle, bilançoda yer alan önemsiz, diğer bilanço kalemleriyle aralarında organik bağ kurulamayan kalemler için eğilim yüzdesi genellikle hesaplanmamaktadır. Bilanço kaleminin tek başına göstermiş olduğu eğilim, mali analist için fazla aydınlatıcı, bilgi verici olmayabilmektedir. Birbiriyle ilgili kalemlerin göstermiş oldukları eğilimlerin karşılaştırılması, daha anlamlı, analiz için daha değerli olmaktadır.

Trend analizlerinde dikkate alınması gerekli bazı hususlar bulunmaktadır. Bunlara uyulmaması yanlış ve yanıltıcı sonuçlar elde edilmesine neden olacağından, elde edilen sonuçların güvenilirliği açısından bu hususların sağlanması gerekmektedir. Bunlar kısaca aşağıda açıklandığı şekildedir.

a) Seçilen baz yılı analiz sonuçlarını olumlu ya da olumsuz yönde etkileyerek hatalı sonuçlara gidilmesine neden olabilmektedir. Örneğin piyasalardaki aşırı durgunluk yahut dalgalanma veya krizin olduğu bir dönemin ele alınması durumunda buna bağlı olarak bütün işletme faaliyet sonuçları da farklı çıkmaktadır. Aşırı durgunluk döneminin baz alınması halinde normal faaliyet dönemindeki satışlar bile yüksek görünürken, kârlılık oranları da gerçek durumu yansıtmayacaktır.

b) Mali tablolar enflasyona göre düzeltilmeli yahut mali tablolar üzerindeki enflasyon etkileri dikkate alınmalıdır. Enflasyon etkilerinin dikkate alınmaması durumunda, sonraki yıllarda ortaya çıkacak artışların gerçek artış mı, yoksa fiyat artışlarından kaynaklanan fiktif (gerçek değeri yansıtmayan) artışlar mı olduğu anlaşılmayacak ve tamamı gerçek artışarmış gibi dikkate alınacaktır. Gerçekte enflasyona ilişkin özel düzenlemeler yapılmadıkça enflasyonun etkilerinin mali tablolarda yapılacak düzenlemelerle ortadan kaldırılması mümkün olmamaktadır. Ancak bunun asgariye indirilmesi açısından yararlı olmaktadır.

c) Trend analizleri tek başına yeterli olmayacağından diğer analiz teknikleriyle, özellikle rasyolarla birlikte kullanılması gerekmektedir. Trend analizlerinde mali tablolarda yer alan kalemlerin yıllar itibariyle trendleri incelenirken aynı dönem içerisindeki işletmenin başarı ve verimliliğine ilişkin diğer yöntemlerle bunların desteklenmesi gerekmektedir.

d) Sadece trend yüzdeleri değil, aynı zamanda mutlak rakamların da esas alınması gerekmektedir. Sadece trend yüzdelerinin esas alınması durumunda analiz sonuçlarının hatalı olması sonucu ortaya çıkabilmektedir. Yukarıdaki a ve b başlığı

altında açıklandığı üzere baz yılının doğru seçilmesi ve enflasyonun mali tablolar üzerindeki etkilerinin tam olarak giderilmesi mümkün olmamaktadır. Diğer taraftan tabloda yer alacak yüzdeler, dikey yüzde yönteminde farklı olacağı için mali tablo kalemlerinin tablo içerisindeki genel ağırlığını göstermeyecektir. Örneğin, net baz yılının net satışlarının 100.000 YTL olduğu kabul edilirse, birinci yılın net satışlarının 105.000 YTL olduğu bir ortamda satışlardaki artış sadece %5 olmaktadır. Diğer taraftan 50.000 YTL olan diğer olağan gider ve zarar kaleminin 200.000 YTL olduğu düşünülürse, diğer olağan gider ve zararlar hesabındaki artışın %400 olduğu görülecektir. Mutlak rakamların dikkate alınmaması durumunda, net satışlardaki %5 gibi önemsiz bir artışa karşın diğer olağan gider ve zararlar kaleminde %400 gibi önemli bir artışla karşılaşılacaktır. Mutlak rakamlar dikkate alınmadığı için analistin normal şartlar altında %400 oranında artan giderler ile daha yakından ilgilenmesi gerekmektedir. Oysa mutlak rakamların da yer alması durumunda artışın 150.000 YTL gibi ihmal edilebilir bir rakamdan kaynaklandığı ve üzerinde durulmaması gerektiği anlaşılmaktadır.

Trend analizinde sadece esas alınan baz yılına göre ilgili yılda artış yahut azalışlara ilişkin olumlu veya olumsuz yüzdeler hesaplanmaktadır. Bu yüzde rakamlarının mukayesesi için her sektör için değişmez kriterler mevcut olmamaktadır. Bu rakamların yorumu ve değerlendirilmesi tamamıyla analizi yapan kişiye bağlı olmaktadır.

2.2.12.4. Oran tahlili

Bir işletmenin finansal durumu, faaliyet sonuçları incelenirken ve değerlendirilirken, işletmenin finansal tablolarında görülen rakamlardan çok, bilanço ve gelir tablosunda yer alan kalemler arasındaki ilişkiler daha anlamlı olmaktadır. Bu nedenle finansal analizde, oranlar (rasyo - reşyo) dan geniş ölçüde yararlanılmaktadır. Oran tahlili, işletmenin finansal durumu ve faaliyet sonuçlarını kendi içinde ve aynı veya farklı sektörden diğer işletmelerin sonuçları ya da sektör sonuçlarıyla karşılaştırarak incelemek amacıyla kullanılmaktadır. Bu kullanım sadece bir dönem için olabileceği gibi, iki veya daha fazla dönem için olabilmektedir. Bu yönüyle oranlar işletme içinde ya da dışında olan analizciye işletmenin mevcut durumu, yönetimin yeterliliği veya işletmenin uzun vadeli beklentilerini değerlemeye çalışma, yönetime kendi faaliyetlerini değerlendirme, hatalarını düzeltme ve finansal kararsızlıklar ile ticari başarısızlıklara sürükleyici

koşullardan ve kararlardan kaçınma gibi durumlarda yardımcı olmaktadır (Özdemir, 1999:26).

Rasyo analizleri statik analiz türünden olmaları nedeniyle sadece bir yıla ilişkin mali tablolar üzerinde yapılmaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki, rasyolarda herhangi bir orana ulaşmak değil, o oranı yorumlayabilmek önemli olmaktadır. Elde edilen sonuçların yorumlanmasında temel olarak üç ilke esas alınmaktadır.

Bunlardan birincisi, işletmenin önceki yıl standartlarıdır. Bu standartlar ise ancak işletmenin 5, 6 veya daha fazla yıl verileri üzerinde yapılacak aynı türden analizlerle elde edilecek standartlar olabilmektedir. İşletmenin sadece ilgili dönem verilerini tek başına değerlendirmesi yerine, özellikle yönetim analizlerinde geçmiş yıllara göre izlediği trendin de dikkate alınması yararlı olmaktadır. Bu nedenle bu analiz tekniğinin sadece bir yıla ilişkin mali tablo kalemleri arasında yapılmasına rağmen daha açık bir ifade ile ilgili oranların birden fazla yıla ilişkin mali tablo kalemlerinin birbiriyle oranlanması mümkün olmamasına rağmen birden fazla yıla ilişkin mali tablolar üzerinde yapılacak analiz sonuçlarının bir arada değerlendirilmesi de analiz sonuçlarının daha sağlıklı yorumlanması için gerekli bir hal almaktadır.

Sonuçların yorumlanmasında esas alınacak bir diğer kriter ise, işletmenin içinde bulunduğu sektörlerle ilişkin standartlardır. Ancak bu standartların esas alınabilmesi için, öncelikle bu standartların belirlenmiş olması gerekmektedir. Bu şekilde işletmenin durumu sektörde standart kabul edilen değerlerle mukayese edilerek işletmenin likiditesi, mali yapısı, kârlılığı v.b. durumları hakkında bir kanaate varılacaktır.

Sonuçların yorumlanması sırasında dikkat edilmesi gereken bir diğer önemli husus ise, uluslararası standartlardır. İlgili konuda belirlenen uluslararası standartların da analiz sonuçlarının yorumlanmasında kullanılabilmesine rağmen, bu konuda oldukça dikkatli davranılması gerekmektedir. Çünkü uluslararası standartların bütün işletmeler için bir standart olarak kabul edilerek çok katı şekilde uygulanması oldukça hatalı sonuçlara neden olabilmektedir.

Analizlerde önemli olan oranların hesaplanması değil, bu oranların yorumlanmasıdır. Bu itibarla; analizi yapacak olan kişinin yeterli bilgi düzeyine sahip olması yanında yeterli tecrübesinin de olması zorunludur. Bu yorumlarda yapılacak bir hata işletmenin, olduğundan daha farklı şekilde ele alınmasına neden olacağından belirli bir risk payı da içermektedir.

Analizlerde bir tek oran ile sonuca gidilmesi mümkün olmayacağından varılan sonuçların birden çok rasyo ile desteklenmesi gerekmektedir.

Mali tablolara yansımayan yahut yansımakla birlikte rasyolarda net olarak görülmeyen nedenlerden dolayı işletmenin karşı karşıya kaldığı riskler daha açık bir ifadeyle gizli riskler de tespit edilebildiği oranda bu analizlerin yorumunda kullanılabilirdir.

Dikkat edilmesi gereken bir diğer konu ise, temel rasyoların tali ve diğer rasyolarla desteklenmesi zorunluluğunun bulunmasına rağmen gereğinden fazla rasyoların esas alınması durumunda ise, analizi yapan kişi gereksiz detaylarla uğraşmak zorunda kalacağı için asıl önemli noktaları gözden kaçırabilmektedir. Bu nedenle analizi amacına yönelik olarak hangi rasyoların kullanılacağı önceden tespit edilmeli ve gereksiz detaylarla uğraşılmamalıdır.

Rasyoların yorumlanması sırasında gerek işletmenin özel durumlarının ve gerekse ekonominin ve diğer çevresel şartların da dikkate alınması gerekmektedir.

İşletmelerin mali tabloları üzerinden hesaplanacak rasyolar işletme sahip ve yöneticilerine yahut ortaklara yada işletmeye yatırım yapacak yatırımcılara aşağıdaki konularda bilgi sağlamaktadır (Özer,1997b:757).

- İşletmenin likidite durumu hakkında, mali yapısı hakkında, kârlılık durumu hakkında ve benzeri diğer hususlar hakkında geniş bilgiler sağlamaktadır.
- İşletmenin rakip firmalarla mukayese imkânı vereceğinden, işletmenin rekabet gücü hakkında bir kanaat edinilmektedir.
- İşletmenin mevcut durumu ve geçmişteki elde edilen sonuçlar ışığında sektör standartları ve rakip firmaların durumları da dikkate alınarak geleceğe yönelik bir planlama aracı olarak kullanılabilir.

Kredi verenler açısından verilen kredilerin ne denli risk altında olduğu ortaya konulacak ve en önemlisi verilen kredinin geri dönmeme ihtimalinin olup olmadığı belirlenmeye çalışılarak muhtemel riskler önceden görülerek gerekli tedbirler alınacaktır.

Bu analizler işletme içinde yapılabileceği gibi yatırımcılar, kredi verenler yahut işletmeyle ilgili üçüncü kişiler tarafından işletme dışında da yaptırılabilir. İşletme içinde yapılan analizlerde mali tabloların yanı sıra muhasebe sisteminde yer alan diğer verilerden de yararlanılacağı için yapılan mali tahlil daha sağlıklı olmaktadır.

Mali tahlilde, sadece oranları hesaplamak, mali tablolarda yer alan kalemler arasında basit matematiksel ilişkileri göstermek, tek başına yeterli olmamaktadır. Deyim yerinde ise, oranları hesaplamak mali tahlilin mekanik yönü olarak ifade edilebilir. Önemli olan hesaplanan oranların yorumlanması ve değerlendirilmesidir (Akgüç, 1998:21).

2.2.13. Mali Tahlilde Kullanılan Rasyolar

Firmalarda yapılacak her analiz bir amaca yönelik olup, basit bir oranı ifade eden rasyoyu, finansal tabloların çeşitli kalemlerini kullanarak hesaplamak mümkün olmaktadır. Ancak analizin amacının ne olduğunu hiçbir zaman akıldan çıkarmamak gerekmektedir. O zaman görülecektir ki, hesap edilen çok sayıda rasyonun ancak belli sayıda olanları amaca uygun düşmektedir (Türko, 1994:86).

Örneğin, firmaya kısa vadeli kredi bulmak için yapılan mali tahlilde likiditenin ölçülmesi önem kazanmaktadır. Firmaya kısa vadeli kredi verenler için önemli olan, borcun zamanında ve tamamen geri ödenebilmesi olmaktadır. Firmanın uzun vadedeki kârlılığını kısa vadeli kredi verenler için pek fazla önem ifade etmemektedir. Uzun vadeli kredi sağlanması için yapılacak mali tahlilde ise, önemli olan firmanın faaliyetlerinin verimliliği ile kazanç gücü olmaktadır. Verimin düşük oluşu, kârın azlığı uzun vadede borçların geri ödenmesinde yetersiz kalacağına işaret eder. Mali tahlilde kullanılan rasyolar aşağıda anlatılmaktadır.

2.2.13.2. Likidite oranları

Likidite (akışıklık) oranları, kısa vadeli borç ödeme gücünü ölçmek, başka bir deyişle likidite riskini değerlendirmek, net işletme sermayesinin yeterli olup olmadığını tespit etmek için kullanılmaktadır (Akgüç, 2005:380). Gerek firma yöneticileri gerekse firmaya borç verenler açısından firma borç ödeme kapasitesinin bilinmesi oldukça önemli olmaktadır. Bu nedenle firmanın dönen varlıkları ile kısa süreli borçları arasında bir ilişki kurularak firmanın kısa sürede borçlarını ödeyebilme kapasitesi belirlenmeye çalışılmaktadır.

İşletmelerin cari durumlarının belirlenmesinde; dönen varlıkların ne derece güvence teşkil ettiğinin, varlıkların kalitesi ve likiditesi açısından incelenmesi gerekmektedir. Bu nedenle, işletmeye borç verenlerin güvencede olup olmadığı belirlenirken, net işletme sermayesinin yanında, varlıkların kalitesi ve likidite derecesine de bakmak gerekmektedir.

Bir varlığın kalitesi ile o varlığın satışa çıkarıldığı zaman gerçek değerini bulma ihtimali ifade edilmektedir. Örneğin devlet tahvillerinin kalitesi yüksektir. Çünkü vadesi geldiğinde, kayıtlı değeri üzerinden ödenmektedir. Varlığın likiditesinden belirtilmek istenen ise; bir varlığın paraya çevrilmesindeki çabukluk ve kolaylık özelliği olarak ifade edilmektedir.

Net işletme sermayesi, dönen varlıklardan kısa vadeli yabancı kaynakların çıkarılması ile bulunan tutarı ifade etmektedir. Net işletme sermayesinin finansmanı uzun vadeli yabancı kaynaklar ve özkaynaklar ile karşılanmaktadır. Başka bir ifade ile net işletme sermayesi, firmanın uzun vadeli bir varlığı olmaktadır. Net işletme sermayesi yatırım projeleri değerlendirilirken, yatırım olarak dikkate alınmaktadır (Ercan ve Ban, 2005:22).

Net işletme sermayesinin yeterliliği, net işletme sermayesinin tutarından çok, cari oranla, başka bir deyişle dönen varlıkların kısa süreli yabancı kaynaklara oranı ile ölçülmektedir. Normal olarak, bu oran ne kadar yüksek ise, işletmenin borç ödeme gücü o kadar fazla anlamına gelmektedir. Bununla beraber cari oranın çok yüksek olması, işletmenin yönetimi açısından sakıncalı görülebilmektedir. Gerçekten bu oranın gereğinden yüksek olması, işletmenin elinde atıl fonlar bulunduğunu veya mali kaynakların verimli olmayan varlıklara yatırılmış olduğunu, kaynakların etkin bir şekilde kullanılmadığını göstermektedir (Akgüç, 2005:284).

Net işletme sermayesi gereksinimini etkileyen başlıca faktörler şunlardır; işletmenin niteliği, karakteri, üretim süresi veya satılacak malların tedarik süresi, satılacak malların birim maliyeti, işletmenin satış hacmi, satın alma ve satış koşulları, stokların devir hızı, alacakların devir hızı, dönen varlıkların değerinde düşme ihtimali, konjonktür hareketler, mevsimlik hareketler ve kullanılan teknoloji şeklinde sayılabilir.

Firmaların likidite durumlarının incelenmesinde ve yapılacak mali tahlilde kullanılan oranlar genel olarak şunlardır:

a) Cari oran

Kısa vadeli yabancı kaynaklar ile dönen varlıklar arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Kısa vadeli yabancı kaynakların ödenmesinde herhangi bir sıkıntıya düşülüp düşülmeyeceği konusunda bir fikir vermekte olan cari oran, dönen varlıkların kısa vadeli borçlara oranlanması ile bulunmaktadır. Mali tahlilde en çok kullanılan oranlardan birisi olan, cari oran şu formül ile hesaplanmaktadır:

$$\text{Cari Oran} = \frac{\text{Dönen varlıklar}}{\text{Kısa vadeli yabancı kaynaklar}} * 100$$

Cari oran, oldukça kaba bir ölçü olmasına karşın, bir işletmenin cari mali gücünü göstermekte olan bir endeks olarak yaygın bir şekilde kullanılmaktadır (Akgüç, 2005:381).

Genel bir kural olarak cari oranın 2:1 olduğu kabul edilmekle birlikte reel ekonomi, faaliyet kolu, çalışma koşulları, iş hacmi, sektör yapısı (inşaat taahhüt, karayolu taşımacılığı gibi.) vb. faktörler dikkate alındığında; oranın 2'den büyük olması yetersiz olarak yorumlanacağı gibi, 2'nin altında olması da yeterli olarak kabul edilebileceği göz önünde tutulmalıdır. Gelişmekte olan ülkelerde likidite çok yüksek olmadığından, bu ülkelerde sınai ve ticari işletmelerde cari oranın 1,5 olmasının yeterli olabileceği ileri sürülmektedir.

Gerçekten gelişmekte olan ülkelerde, ticaret bankalarının genellikle kısa süreli kredi verme eğiliminde olmaları, sermaye piyasasının gelişmemiş olması, gerçek anlamda sermaye şirketlerinin (anonim şirketlerin) sayısının sınırlı oluşu gibi kurumsal nedenler ve varlık yapıları, işletmelerin daha çok kısa süreli yabancı kaynak kullanmalarına neden olmaktadır. Bu durum, anılan ülkelerdeki firmaların cari oranlarının, gelişmiş ülkelere kıyasla daha düşük olmasına yol açmaktadır. Ayrıca sürekli enflasyonist süreç içinde yaşayan ekonomilerde artan işletme sermayesi esas itibarıyla kısa süreli borçlarla finanse edildiğinden, bu olgu da cari oranda düşüşe neden olmaktadır.

Cari oranın hesaplanmasında amaç, işletmenin kısa vadeli borçlarını ödeme gücünü ölçmek ve net işletme sermayesinin yeterli olup olmadığını ortaya koymaktır. Cari oran, işletmenin borç ödeme kapasitesini, net işletme sermayesi tutarına kıyasla daha iyi gösteren bir ölçü olarak kabul edilmektedir. İşletmenin borç ödeme gücünü net işletme sermayesine göre daha iyi gösteren cari oranın yeterli olup olmadığına karar verebilmek için (Akgüç, 2005:382-387);

- Dönen varlıkların yapısının
- Satın alma ve satış şartlarının
- Satışların düzenliliğinin ve kârlılığının
- İş hacminin özelliklerinin
- Mevsimlik hareketlerin
- İşletmenin faaliyette bulunduğu sektörün
- İşletmenin bankalardaki kredi riskinin
- Stok devir hızının
- Alacak devir hızının incelenmesi gerekmektedir.

Bu hususlar dikkate alınmadan sadece cari orana bakarak bir firmanın mali gücü hakkında karar vermek yanıltıcı sonuçlara sebep olabilmektedir. İncelenen firmanın cari oranının yüksek olması olumlu bir faktör ise de, işletmenin faaliyeti için gerekli olandan fazla dönen varlıklara sahip olduğuna, başka bir deyişle bir kısım fonların atıl bırakıldığına veya dönen varlıklar içinde nakde dönüşümü zor değerlerin bulunduğuna işaret edebilmektedir.

b) Likidite oranı (asit-test oranı)

İşletmenin ani kısa süreli borç ödeme yeteneğini gösteren ve cari oranı tamamlayan bir orandır. Bu oran, para ve kolaylıkla paraya çevrilebilen değerlerin kısa süreli borçlara bölünmesi suretiyle bulunmaktadır. Kısacası dönen değerlerden stokların düşülmesi sonucu kalan tutarın kısa vadeli borçlara bölünmesi şeklinde formüle edilmektedir. Likidite oranı, aşağıdaki formül ile hesaplanmaktadır:

$$\text{Likidite oranı} = (\text{dönen varlıklar} - (\text{stoklar} + \text{diğ. dön. varlıklar})) / \text{ks. vad. yb. kay.} * 100$$

Bu oran; cari oranı tamamlayan bir orandır. Başka bir deyimle firmanın ani kısa vadeli borç ödeme yeteneğinin daha duyarlı bir ölçüsüdür. Genel olarak literatürde bire-bir oranını ideal bir ölçü olarak kabul etmekle birlikte oranın yorumunda aktivite oranlarına da dikkat etmek gerekmektedir. Şöyle ki alacakların tahsil süresinin borç ödeme süresinden kısa ve stok devir hızı yüksek olan firmaların nakit ihtiyacının asgari düzeyde olduğu kabul edilmektedir.

Firmanın çalışma konusu ve faydalandığı kredi türlerine göre örneğin emtia ve vesaik karşılığı kredilerini geniş ölçüde kullanıyor ise bu kredilerin karşılığı emtia içerisinde bulunduğundan, daha düşük oranda bulunacak likidite oranı da bu açıdan yeterli sayılabilmektedir. Likidite oranının üç yıl içerisindeki seyri firmanın kısa vadeli mali imkanlarının gelişmesi hakkında fikir verebilecek nitelikte olup, mali tahlil sırasında dikkate alınması gereken hususlardan birisidir.

Likidite oranı değerlendirilirken incelenen firmanın kısa süreli borçlarının yapısı de dikkate alınmaktadır. Büyük ölçüde müşteri avansı ile çalışan, müşterilerinden peşin tahsilat yapan firmaların likidite oranlarının düşük görülmesi doğal karşılanmaktadır. Çünkü müşteri avansları normal olarak gelecek hesap döneminde stokların satılması ile kapatılacaktır.

Kısaca özetlemek gerekirse, işletmenin stok ve alacak devir hızları, kısa süreli borçlarının yapısı, borçların para ya da mal olarak ödenme şekilleri ve vade dağılımı, satış düzensizliğinden doğan iş riski gibi etkenler dikkate alınmadan likidite oranı hakkında kesin bir yargıya varmak yanlış yorumlamalara sebep olmaktadır.

c) Nakit oranı (disponibilite oranı)

Bu oran, para ve benzeri değerlerin kısa vadeli yabancı kaynaklara oranını ifade etmektedir. İşletmenin elindeki mevcut hazır değerleri ile kısa vadeli borçlarını ne ölçüde karşılayabildiğini gösteren bir oran olarak değerlendirilmektedir. Bir anlamda işletmenin acil bir durumda mevcut para durumunu göstermektedir.

Firmanın faaliyetlerinin durdurulduğu varsayılarak; likit değerleri ile mevcut faaliyetleri kapsamında yapmış olduğu olağan giderlerini ne kadar süre ile finanse edebileceğini göstermekte olan nakit oranının %20'nin altına düşmemesi genel bir kural olarak arzulanmaktadır (Akdoğan ve Tenker, 2001:615).

Gerek cari orana göre gerekse likidite oranına göre daha duyarlı bir oran olan nakit oranı, aşağıdaki formül ile hesaplanmaktadır.

$$\text{Nakit oranı} = \frac{\text{hazır değerler}}{\text{ks.vad.yb.kay.}} * 100$$

Bu oranın bir civarında olması istenmesine rağmen, bu oranların yorumu, mali tahlilin yapılaş amacına göre farklı olmaktadır. Kredi analizlerinde bu oranın 1 çıkması iyi bir değer olarak kabul edilmektedir. Çünkü işletme bütün kısa vadeli borçlarını hazır değerleriyle karşılayabilecektir. Bu nedenle kredi üzerindeki risk payı azaltılmış olmaktadır. Ancak yönetim analizlerinde 1 oranı çok olumlu karşılanmamaktadır. Çünkü kısa vadeli yabancı kaynakları karşılayacak oranda elde hazır değer tutulması, işletmenin kaynaklarını verimli kullanmadığı ve elde atıl fon tuttuğu anlamına gelmektedir ki, bu da işletmenin verimliliğini olumsuz yönde etkilemektedir.

2.2.13.3. Aktivite oranları

İşletmenin çalışma durumunun tahlilinde, işletme faaliyetlerinde kullanılan varlıkların etkili bir biçimde kullanılıp kullanılmadığını ölçmek için kullanılan oranlar olarak tanımlanmaktadır. Mali tahlil çalışmalarında genel olarak aşağıda maddeler halinde açıklanan aktivite oranları kullanılmaktadır.

a) Ticari alacakların satışlara oranı ve ticari alacakların ortalama tahsil süresi

Ticari alacakların satışlar içerisinde yüksek bir oran oluşturup oluşturmadığını, yani kredili (vadeli) satışların peşin satışlardan fazla olup olmadığını göstermektedir. Oranın yüksek çıkması, satışların çoğunlukla kredili (vadeli) yapılmakta olduğunu veya kredili satışlarda uzun vadeye gidildiğini göstermektedir.

Firmanın normal ticari ve sınai çalışmaları ile ilgili satışlarından doğmuş alacaklarının yani, aktifteki kısa ve uzun vadeli alıcılar, alınan çekler, alacak senetleri ve diğerleri toplamının gelir tablosunda gösterilen yıllık net satışlar toplamına bölünmesi ile hesaplanmakta olup, aşağıdaki şekilde formüle edilmektedir.

Ticari alacakların satışlara oranı= (kısa vadeli ticari alacaklar + uzun vadeli ticari alacaklar) / net satışlar * 100

Bu oran aracılığıyla ticari alacakların ortalama tahsil süresi hesaplanmaktadır. Bunun için bulunan yüzde sayısını 365 ile çarpmak yeterlidir. Örneğin hesaplanan oran %20 ise ortalama tahsil süresi $0.20 * 365 = 73$ gün olarak hesaplanmaktadır.

Ortalama süre, ticari alacaklar bakiyesinin, satışların günlük ortalamasına bölünmesi şeklinde de hesap edilmektedir. Bu şekilde hesaplanan ortalama süre kredili satışların ortalama süreleri değil, tüm satışların ortalama süresidir. Kredili satışlara ait ortalama sürenin hesaplanabilmesi için, kredili yıllık satışlar toplamının bilinmesi gerekmektedir. Kredili satış tutarını bulmak her zaman mümkün olmadığından ticari alacakların satışlara ait oranı hesaplanırken eldeki verilerle yetinilmektedir. Firmanın alacaklar toplamı, dönen varlıklar arasında büyük bir yekün oluşturuyorsa, bu alacaklarının gerçek duruma uygun olup olmadığını anlamak üzere esaslı bir şekilde inceleme yapılması gerekmektedir.

b) Ticari borçların satışların maliyetine oranı ve ticari borçların ortalama tediye süresi

Firmanın normal ticari ve sınai çalışmaları ile ilgili satışların maliyetine ilişkin alımlardan kaynaklanan ticari borçların yani, pasifteki kısa ve uzun vadeli satıcılar, borç senetleri ve diğer ticari borçlar toplamının gelir tablosunda gösterilen yıllık satışların satılan malın maliyeti (SMM) toplamına bölünmesi suretiyle hesaplanmakta ve çıkan değer 100 ile çarpılmaktadır.

Ticari borçların satışların maliyeti içerisinde yüksek bir oran oluşturup oluşturmadığını, yani kredili (vadeli) alışların peşin alışlardan fazla olup olmadığını göstermektedir. Oranın yüksek çıkması, faaliyetler kapsamında mal alışlarının çoğunlukla kredili (vadeli) olduğuna, ek finansman imkanlarının bulunduğuna işaret etmekle birlikte firmanın vadesi gelen borçlarını yenilediği ve ödeme gücünün içinde bulunduğu durumları da ifade edebilmektedir. Bu oran aşağıdaki gibi formüle edilmektedir.

Ticari borçların satışların maliyetine oranı= (kısa vadeli ticari borçlar + uzun vadeli ticari borçlar) /SMM *100

Bu oran aracılığıyla ticari borçların ortalama tediye süresi hesaplanmaktadır. Bunun için bulunan yüzde sayısını 365 ile çarpmak yeterlidir. Örneğin; oran %30 ise ortalama tediye süresi $0.30 * 365 = 109$ gün olarak hesaplanmaktadır.

c) Stok devir hızı - devir sayısı

Firmalar için stokların devir hızı önemli bir gösterge olup, bu hız stokların ne kadar zamanda nakde dönüştüğünü, yılda kaç defa satıldığını ve geri dönüşüme uğradığını ifade etmektedir. Bazı sanayi firmalarında stok devir hızının yüksek olması verimlilik göstergesi olarak kabul edilmektedir(Ercan ve Ban, 2005:41). Gelir tablosunda gösterilen yıllık satışların maliyeti toplamı verilen sipariş avansları dışında tutularak ortalama stok toplamına bölünerek elde edilmektedir. Ortalama stok, devre başı ve devre sonu değerlerin toplanıp ikiye bölünmesi ile pratik olarak hesaplanmaktadır. Stok devir hızı; stokların yılda kaç kez devrettiğini göstermektedir. Bulunan sayının olumlu veya olumsuz olduğu, satışa konu olan malların alım ve satım özelliklerine göre değerlendirilmektedir. Aşağıdaki şekilde formüle edilebilir:

$$\text{Stok devir hızı} = \text{S.M.M} / \text{ortalama stok}$$

Stok devir hızının yeterli olup olmadığı konusunda bir standart bulunmamaktadır. Firmanın geçmiş yıl stok devir hızları veya aynı iş kolundaki diğer firmaların stok devir hızları ile karşılaştırılması gerekmektedir. Stok devir hızının yüksek olması, firmanın daha fazla kazanç elde etmek için stoklara daha az para bağladığının göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Bu durumda firma daha etkili bir rekabet imkanına sahip olmaktadır. Özellikle işletmelerin incelenmesinde stok devir hızı; stoktaki malların kalitesi, satış çalışmalarının verimi, malların satış kabiliyeti. hakkında fikir edinmek için kullanılan bir tahlil aracı olmaktadır.

d) Aktif devir hızı

Net satış tutarının ortalama aktif toplamına bölünmesi suretiyle hesaplanır. Ortalama aktif toplamı dönem başı ve dönem sonu aktif toplamlarının 2'ye bölünmesi ile elde edilmektedir. Aşağıdaki formül aktif devir hızını vermektedir.

$$\text{Aktif devir hızı} = \text{net satışlar} / \text{ortalama aktif toplamı}$$

Firmanın mevcut kaynaklarının etkin kullanılıp kullanmadığının göstergesi olan oran; firmada sermaye ve emek yoğunluğu ile varlık kullanımı hakkında bilgi vermektedir. Aktif devir hızı, firmanın varlık yapısı içerisinde duran varlıklarının

görelî önemini vurgulamaktadır. Bu bağlamda aktif yapısı varlık devir hızını etkilemektedir. Aktif devir hızı yavaş iş kollarında maddî duran varlıklar yapı içerisinde genellikle önemli yer tuttuğundan bu durum kârlılığı etkilemekte ve iş riskini yükseltmektedir. Bu oranın düşük olması işletmenin tam kapasite ile çalışmadığını göstermektedir. Buna karşılık aktif devir hızı yüksek olan iş kollarında talebe göre varlık ayarlaması daha kolay yapılabildiğinden iş riski de o ölçüde azalabilmektedir.

Aktif devir hızının yavaş olması firmada tam olarak kullanılmayan varlıkların bulunduğuna işaret edebilmektedir. Buna karşın firmanın duran varlıklarını yeniden değerlemeye tabî tutup tutmadığı aktif devir hızını yorumlarken dikkate alınması gerekmektedir (Ziraat Bankası, 2000:86).

e) Nakde dönüşüm süresi ve finansman süresi

Nakde dönüşüm süresi; firmanın mal alımından nakde dönüşmesine kadar geçen süreyi ifade etmektedir. Bu sürenin kısa olması olumlu olarak değerlendirilmektedir. Bu oranlar aşağıdaki gibi formüle edilmektedir.

Nakde dönüşüm süresi=alacakların ortalama tahsil süresi+stok tutma süresi

Finansman süresi=alacakların ort.tahsil sür.+stok tutma sür.-borç tediye sür.

Nakde dönüşüm süresi ile borç tediye süresi arasındaki fark ise firmanın finansmana ihtiyacı olan gün sayısını vermektedir.

2.2.13.4. Mali bünye oranları

İşletmenin kaynak yapısının ve uzun vadeli borç ödeme gücünün ölçülmesinde kullanılan oranlar bu grupta toplanmaktadır. Başka bir deyişle işletmenin özkaynağının yeterli olup olmadığı, kaynak yapısı içinde borç ve özkaynağın dengesi ve özkaynak olarak oluşturulan fonların ne tür dönen varlık ya da duran varlıklara kullanıldığının ölçülmesinde kullanılan oranlardır. İşletmenin gerek uzun vadeli borçlarının ana para ve faizlerinin ödenip ödenemeyeceğinin analizinde, gerek kaynaklardan yararlanma derecesinin belirlenmesinde bu oranlardan yararlanılmaktadır (Akdoğan ve Tenker, 2001:618).

İşletmenin sağlamlık derecesi hakkında tam bir yargıya ulaşmak için, kaynak yapısının ve sermaye yeterliliğinin analizi gerekmektedir. İşletmenin uygun bir şekilde finanse edildi mi? Özkaynaklar ile yabancı kaynaklar arasında uygun bir denge var mıdır? Finansman kaynaklarının toplam kaynaklar içerisindeki oranları

nelerdir? Gibi soruların cevapları bu gruptaki oranlar yardımıyla bulunmaya çalışılmaktadır. En çok kullanılan oranlar aşağıda maddeler halinde açıklanmaktadır.

a) Finansman oranı

İşletmenin maddi özkaynaklara göre ne oranda borçlandığını göstermektedir. Normal olarak orta çaptaki işletmelerde bu oranın %100'ü (bire bir) geçmemesi gerekmektedir. Yani işletmenin maddi özkaynaklardan fazla bir miktar borçlanması, mali güven bakımından istenen bir sonuç olmamaktadır. Bu oran ne kadar büyük olursa alacaklılar da o oranda düşük bir mali güven ile korunmuş olmaktadır. Bu oran aşağıdaki formül yardımıyla hesaplanmaktadır.

$$\text{Finansman oranı} = \frac{\text{yabancı kaynaklar}}{\text{özkaynaklar}} * 100$$

Bu oranın %100'ün üzerinde olması toplam yabancı kaynakların özkaynaklardan daha fazla olduğunu, %100'ün altına düşmesi ise toplam kaynaklar içerisinde özkaynakların oranının daha fazla olduğunu göstermektedir. Özkaynakların fazlalığı temelde iki şekilde etki göstermektedir. Birincisi, işletmenin mali yapısı yabancı kaynak oranının fazla olması durumuna göre daha kuvvetli olacağı için, işletmeyi dışarıdan gelecek olumsuz baskılara karşı daha güçlü kılmaktadır. Başka bir ifadeyle işletmenin, ekonomideki herhangi bir istikrarsızlık yahut fiyat dalgalanmaları ya da ekonomik krizden daha az etkilenmesini sağlamaktadır. Diğer taraftan özkaynak oranının fazlalığı işletmeden alacaklı olanların haklarının daha fazla güvencede olduğunu göstereceği için işletmeye kredi verecek olan kişi ve kuruluşların daha uygun şartlarla işletmeye yabancı kaynak sağlamalarına zemin hazırlamaktadır.

Ancak bütün bunlara rağmen özkaynak oranının yüksekliğinin temelde şu sakıncaları bulunmaktadır; Bunların başında yabancı kaynak maliyetlerinin bir noktadan sonra ek maliyetler getirmesidir. Yani denge noktasından sonra yabancı kaynağın getirisi maliyetinin altına düşeceğinden, bu dengenin çok iyi kurulması gerekmektedir. Diğer taraftan yabancı kaynak oranının özkaynak oranından fazla olması işletmeyi sürekli olarak bir risk altında bırakmaktadır. Bunun doğal bir sonucu olarak özellikle kriz dönemlerinde işletmenin çok zor durumda kalması da ihtimal dahilinde değerlendirilmektedir. Başka bir sıkıntı ise yabancı kaynak oranının belirli bir seviyenin üstüne çıkması durumunda, işletmenin mali bağımsızlığını kaybedeceğidir.

b) Toplam mali borçlar / pasif toplamı (%)

Toplam kaynakların % kaçının, mali borçlardan oluştuğunu ifade etmektedir. Oranın yüksekliği firmanın işletme dışı kaynak olarak daha çok banka kredisi ve diğer mali borçlara başvurduğunu göstermektedir. Oranın düşüklüğü ise firmanın finansman kaynağı olarak banka dışı kaynaklardan (satıcı kredisi, finansman bonusu gibi borçlanma senetleri çıkarılması, müşteri avansları v.b.) yararlandığını ortaya koymaktadır (Akgüç, 2005:402).

c) Maddi Duran Varlıkların Özkaynak ve Uzun Vadeli Yabancı Kaynak Toplamına Oranı

Bu oran şöyle formüle edilmektedir;

$$\text{M.D.V. (Net) / (U.V.Y.K.+ Özkaynak) *100}$$

Duran varlıklar toplamının prensip olarak özkaynaklarla karşılanması gerekmektedir. Özkaynakların yetersiz kaldığı durumlarda uzun vadeli yabancı kaynaklardan da yararlanılmaktadır. Bulunan oran; özkaynak ve uzun vadeli yabancı kaynakların net maddi duran varlıklara bağlanmış olan kısmını vermektedir. Diğer bir deyimle, net maddi duran varlıkların ne oranda firmanın kendi kaynakları ve uzun vadeli yabancı kaynak imkanları ile finanse edildiğini göstermektedir.

2.2.13.5. Kârlılık oranları

Nihai hedefi kâr olan işletmeler kâr amacına yönelik olarak kurulmakta olup, faaliyetleri sonucu uzun vadede kâr sağlayabildikleri sürece varlıklarını sürdürebilmektedirler. Bu nedenle işletmelerin kârlılığı bütün faaliyetlerin odak noktası olarak kabul edilmektedir.

Kârlılık oranları, yatırım ve satışlar üzerine kârlılık olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

İşletmelerin kârlılığı işletme yöneticileri açısından önemli olup, kârlılık bu kişilerin başarısını göstermektedir. İşletmenin zarar etmesi ya da beklenen kârın sağlanamaması da başarısızlıklarını göstermektedir. Çünkü oluşan kârdan bu kişiler pay almaktadır. İşletmeye yatırım yapacak üçüncü kişiler de kârlılıkla ilgilenmektedir. Dolayısıyla yatırımın asıl amacı yatırımdan beklenen düzeyde gelir elde edilmesi olarak kabul edilmektedir. Kredi verenler açısından en önemli faktör ise kredinin geri dönmesi olduğundan kredinin geri dönmesi işletmenin kârlılığına bağlı olmaktadır. Yine Devlet açısından da önemli görülen kârlılık, vergilendirme yönüyle önemli hal almaktadır.

Bir firmanın elde ettiği kârın, ölçülü ve yeterli olup olmadığını belirlemek için şu etmenlerin gözönünde tutulması gerekmektedir (Akgüç, 2005:427):

- Sermayenin alternatif kullanılış alanlarında sağlayabileceği gelir,
- Genel ekonomik koşullar,
- Aynı endüstri kolunda benzer firmaların kâr oranları,
- Geçmiş yıllarda kârın göstermiş olduğu eğilim,
- İşletmenin planladığı kâr hedefleri.

İncelenen firmanın kârı ilk bakışta tutar olarak az gözüксе dahi, kârlılık oranı, aynı endüstri kolundaki diğer işletmelerden daha yüksek ise, görece olarak söz konusu işletmenin kârının tatminkâr olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Ayrıca, iktisadi hayattaki durgunluk nedeniyle bir işletme zarar edebilir. Eğer zarar oranı, aynı endüstri kolundaki benzer işletmelerden daha az ise, uğranılan zararı yöneticilerin başarısızlığı olarak yorumlamamak gerekir. Kârlılık oranları aşağıda maddeler halinde açıklanmaktadır;

a) Brüt kâr marjı

Brüt kâr/net satışlar oranını ifade etmektedir. Brüt satış kârı oranının zaman içerisinde yükselme eğilimi göstermesi, firmanın lehine yorumlanacak olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.

b) Net kâr marjı

Net kâr/net satış tutarı oranını ifade etmektedir.

c) Bilanço kârının net satışlara oranı

Net satışların yüzde kaçının işletmenin vergi öncesi karını oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Anılan oranın yüksek olması ve yükselme eğilimi göstermesi firma için olumlu bir gelişme olarak yorumlanmaktadır. Aşağıdaki gibi formüle edilmektedir.

$$\text{Bilanço kârlılığı} = \frac{\text{bilanço kârı (vergi öncesi/sonrası)}}{\text{net satışlar}} * 100$$

d) Özsermaye kârlılığı

Özkaynakların kârlılığını ifade eden bu oran, işletmenin ortaklar tarafından yatırılmış bulunan sermaye ve diğer fonların kârlılık derecesini saptamaya yaramaktadır. Aşağıdaki gibi formüle edilmektedir.

$$\text{Özsermaye kârlılığı} = \frac{\text{net kâr}}{\text{Özsermaye}} * 100$$

Genel olarak bu oran ne kadar yüksek olursa sermaye sahiplerinin firmaya temin ettiği fonların kârlılık derecesi de o kadar yüksek olmaktadır. Öz sermaye kârlılığının düşmüş olması, daima olumsuz bir gelişmeye işaret olmayıp, böyle

durumlarda düşüşün nedenleri araştırılmalı, işletmenin yeni yatırımlara girip girmediği veya geçen yıllarda gösterilmesi veya yıllara dağılması gereken bir takım giderlerin bir yılda gösterilip gösterilmediği tespit edilerek bir sonuca varılması gerekmektedir. Yüksek kârlılık oranına, firmanın aşırı borçlanması sonucu ulaşılmış ise bu sonucun ihtiyatla karşılanması gerekmektedir.

e) Aktif kârlılığı

İşletmenin öz ve yabancı kaynaklarını ne derece kârlı kullandığını saptamaya yaramaktadır. Elde edilen oran ne kadar yüksek olursa kaynakların da o derece kârlı kullanılmış olduğu sonucuna varılmaktadır. Aşağıdaki gibi formüle edilmektedir.

$$\text{Aktif kârlılığı} = \text{net kâr/aktif toplamı} * 100$$

Net kârın, özkaynaklara ve aktif toplamına oranları firma sahibinin veya şirket yöneticilerinin yönetimde gösterdiği başarıyı belirlemektedir. Ancak rantabilite oranları, firmaların çalışma konularına, özellikle sanayi sektöründeki yeni kuruluşlara ve konjonktür şartlarına göre değişebileceğinden değerlendirmede bu faktörlerin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

2.3. TÜRKİYE'DE BANKALARIN TİCARİ KREDİ POLİTİKALARI

2.3.1. Kredi Kavramı ve Kredi Türleri

Genel olarak kredi, itibar anlamını taşımaktadır. Ekonomik ilişkilerde, vadeli mal ve hizmet satışı ve ödünç para verme olayını ifade etmektedir. Bankacılıkta ise, geri ödeyeceği konusunda kendisine güven duyulan bir firmaya (gerçek veya tüzel kişiye) nakdi veya gayrinakdi bir itibarın, geri alınmak kaydıyla, bir bedel (faiz, komisyon) karşılığında belirli bir süre için verilmesi veya bir hizmet taahhüdünün garanti edilmesi olarak tanımlanmaktadır (Ziraat Bankası, 2004:1).

Bugünkü iktisadi faaliyetlerde kredi önemli bir rol oynamaktadır. Babadan kalma üretim metodlarını sürdüren işletmelerin, modern üretim metodlarını uygulayabilmeleri, emek yoğun üretim yönteminden sermaye yoğun üretim yöntemine geçmeleri, üretilen malların iç ve dış pazarlarda sürümünü sağlayan ticari faaliyetin etkinliğinin artırılması, sanayi işletmelerinin kurulması, genişletilmesi ve işletilmesi, taşıma hizmetlerinin geliştirilmesi v.b. sermaye gerektirmektedir. Sermaye ihtiyacını özkaynakları ile karşılayamayanlar kredi talep etmektedirler. Halkın kısa ya da uzun bir süre kullanmadığı paraları gelecek bir tarihte geri ödeme vaadinde bulunarak almak istemektedirler. Böylece kısa ya da uzun bir süre

kullanmak istemedikleri paralarını ödeme vadedine karşı vermek isteyenler ile ödeme vaa­dinde bulunarak para almak isteyenler arasında bir piyasa oluşmaktadır (Zarakolu, 1993:51).

Geleneksel olarak, ticari bankaların müşterilerine geçici bir destek sağlamak için sadece kendini likidite eden krediler sundukları varsayılmaktadır. Hatta ticari bankaların ilk dönemlerinde, bu geleneğin realiteden daha çok ideal olarak kalmasının mümkün olabileceği kabul edilmektedir. Bugün ise uygulamada krediler sadece kısa vadeli, kendi kendini likidite eden ticari kredilerden oluşmamaktadır. Bunun yanında farklı özelliklerde, farklı vadelerde ve değişik amaçlara yönelik pek çok kredi türü uygulamaya konu olmaktadır (Aras, 1996:7).

Kredi talebinde bulunan gerçek veya tüzel kişinin güvenilir olup, olmadığı çeşitli yöntemlerle hakkında yapılacak istihbaratla anlaşılmaktadır. Bununla birlikte kredi alanın aldığı krediyi kısmen ya da tamamen geri ödeyememesi her zaman olasıdır. Bankacıların bu konudaki görevi, kredinin geri ödenmeme riskini en aza indirgeyecek önlemleri almaktır. Ticari bankaların müşterilerine kullandırdığı krediler iki temel grupta incelenmektedir. Bunlar, kurumsal krediler ve bireysel krediler olarak ikiye ayrılmaktadır.

a) Kurumsal krediler

Bankaların firmalara kullandırdıkları büyük montanlı krediler kurumsal krediler kapsamında değerlendirilmektedir. Müşterilerin kredilendirilmesi; sunulan fonlara belli ödeme süreleri tanınmasını, kullanım ve geri ödeme koşullarını belirleyerek, alacakların güvenceye alınmasını gerektirmektedir. Alacakların müşterilerden tahsil edilmesi, alacak sürelerini izleyerek, vadesi dolmaları tahsil etmek ve gerektiğinde uyarı yöntemine başvurarak, kredilerin geri dönmemesi nedeniyle uğranılacak kayıpların en az düzeyde tutulması çabalarını gerektirmektedir (Capell ve Swinne, 1981:11).

Bankalar yaşadıkları deneyimler sonucu kredilendirme konusunda yeteneklerini oldukça geliştirmişlerdir. Değişken şartlar ve çeşitli amaçlarla şirketlere uygun kredi çeşitleri sunmada başarılı olduklarını ispatlayan bankalar, çeşitli işletmelerin yanında büyük kamu kuruluşlarına bile kredi kullandırmaktadırlar. İşletmeler genel olarak şu sebeplerden dolayı kredi kullanmaktadırlar; mevsimlik çalışma sermayesi ihtiyacı, vadeli çalışma sermayesi ihtiyacı, duran varlıkların finansmanı, duran varlıkların yenilenmesi, ödeme koşullarındaki değişmelerin

finansmanı, olağanüstü harcamaların finansmanı ve zarar eden işletmelerin kaynak ihtiyacıdır.

İşletmelerin kredi kullanımı için başkaca pek çok sebep sayılabilmektedir. Her ne kadar, birbirlerinden farklı olsalar da, kredi çeşitleri vadelerine, teminatlandırılmalarına ve diğer özelliklerine göre farklı gruplara ayrılmaktadırlar. Kısa ve uzun vadeli kredi, yenilenen ya da süresi uzatılabilen kredi, durumuna ya da nakdi-gayrinakdi olarak kullanılmaktadırlar. Kredilerin önemli bir bölümü çalışma sermayesinin finansmanına yönelik kullanılmaktadır. Bir yıldan kısa süreli olan bu tür kredilerin yarısı mevsimsel özelliklere sahip sektörlerde faaliyet göstermekte olan veya projelere bağlı çalışan firmalar tarafından kullanılmaktadır. Finansal yapısı zayıf veya kârlılığı yetersiz küçük işletmelere kısa vadeli krediler teminatlı olarak kullanılmaktadır.

İşletmeler uzun vadeli kredileri genellikle eşit taksitler halinde geri ödemektedirler. Bu tür krediler sabit varlık alımı veya işletme sermayesinin süreklilik gösteren kısmının finansmanında kullanılmaktadır. Borçlanma amacına göre vadeli krediler teminatlı veya teminatsız olabilmektedir. Genelde kredilerin vadesi iki ile beş yıl arasında değişmektedir (Berk, 2001:9).

Uzun vadeli krediler ülkemizde yaygın kullanılmasa bile, batı da bu tür krediler bankaların kredi portföyünde artarak önemli bir yer almaktadır. Büyük bankaların ticari ve endüstriyel kredilerinin önemli bir kısmı bu tür kredilerden oluşmaktadır. Batılı ülkelerde bankalar bu tür kredileri kullandırmayı, sağladığı daha yüksek getiri yüzünden tercih etmektedirler. Fakat kısa vadeli kredilerle karşılaştırıldığında bankaların daha uzun dönemde riske girmelerine yol açmaktadırlar.

b) Bireysel krediler

Herhangi bir hizmetten yararlanılması ya da varlığın satın alınmasında, ticari amaçlar dışında tüketime yönelik olarak, belirlenmiş koşullarda ödenmek üzere kullanılan krediler geniş anlamda bireysel kredi olarak adlandırılmaktadır. Tüketicilere kullanılmakta olan bireysel krediler, son yıllarda riskin dağıtılması prensibine uygun olarak oldukça önemli bir paya ulaşmıştır.

Bireysel kredilerinin temel amacı, bir mal ya da hizmetin satışını özendirmek veya bir ihtiyacı karşılamaktır. Oysa ticari kredilerin temel amacı kârlılıktır. Bireysel krediler, genellikle aylık taksitler halinde geri ödenmek iken, ticari kredilerin geri ödemesi kredinin türüne göre değişkenlik kazanmaktadır. Ticari

kredilerde teminat olarak, işletme rehni, teminat mektubu, ticari senetler, şirket varlıkları ya da şirket ortaklarının özel varlıkları kullanılırken, bireysel kredilerde borçlunun potansiyel geliri ve satın alınan mal teminat oluşturmaktadır.

2.3.2. Kredilendirme Süreci

Modern iş bölümünün yer aldığı bir ekonomide kredi kurumlarının işletmelere kredi sunma işlevi, eldeki kaynakları işletmelere ya da özel müşterilere güvenceli bir şekilde dağıtmaktan oluşmaktadır. Bu sürecin aynı zamanda gerçekten fon gereksinimi olan projelerin önem sırasına göre kredilendirilmesi gerekmektedir (Berk, 2001:111).

Kurumsal müşterilerin kredilendirilmesinde, fonların firma hedeflerine uygunluğunu sağlamada bilinçli bir planlama, yürütme, koordinasyon ve kontrol faaliyetlerine gereksinim duyulmaktadır. Ayrıca kredilendirilen işletmelere sunulabilecek fon tutarlarının, müşterilerin özelliklerine ve kredi kurumlarının imkanlarına göre değişebileceği de belirtilmelidir.

Kamu bankaları, uluslararası genel kabul görmüş Banking International Settlement (BIS) çerçevesinde hazırlanan kredi politikaları gereği kârlı faaliyetlere ağırlık vermektedir. Pazarlama birimleri ile koordineli yürütülen çalışmalar sayesinde hem krediler ayağında ham de şube dışı kâr birimlerinde çağdaş bankacılık anlayışı yerleşmektedir.

Kamu bankalarının bu yeni vizyonunun ilk ayağında krediler grubu, bankacılık bilgisi yüksek, deneyimli, piyasa bilgisine hakim, ileri teknolojiden yararlanabilen, hızlı ve doğru karar alabilen, inisiyatif kullanabilen, riski sürekli izleyen, uzmanlaşmış personel ile donatılmıştır.

Sektör ve piyasaların, sürekli ve etkin bir şekilde izlenmesi yanında, oluşturulacak çağdaş bilgi işlem altyapısı, veri tabanı ve etkin teknoloji kullanımıyla müşteri segmentasyonlarına göre farklı kredilendirme sistemleri geliştirilmektedir. Muhtemel risklerin izlenmesi, birimler arasında etkin ve sürekli bir işbirliğiyle, iletişim sağlanması, hizmet içi ve dışı eğitim kanalları ile sürekli eğitilen nitelikli insan kaynağı ile iş süreçlerinin tam-doğru tanımlanması ve uygulanmasıyla, öne çıkan bir kredi politikası izlenmektedir.

Kamu bankalarında kredi riskinin minimize edilmesi konusunda yapılacak çalışmalar ile daha sağlam bir aktif yapı elde edilmektedir. Müşteriler içerisinde sektör, bölge ve kişi bazında risk derecelendirmesi (az riskli, orta riskli, riskli gibi)

yapılmak suretiyle riskin düşürülmesi, kredi kayıt bürosu veritabanı yardımı ile oluşturulan değerlendirme (scoring) programı ile müşterinin kredibilitesi belirlenerek geri ödememe riskinin en aza indirgenmesi, orta ve uzun vadeli proje kredileri taleplerinin değerlendirilebilmesi için, analiz ve değerlendirme kriterleri oluşturularak mevzuat düzenlemesine gidilmektedir. Risk artışlarının nedenleri araştırılarak makul olmayan gelişmelere derhal müdahale edilmesi ve çok boyutlu erken uyarı sisteminin hayata geçirilmesi çalışmaları sürmektedir. Kaynakların nihai tüketiciler, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerde yoğunlaşması ile risk tabana yayılarak minimize edilmektedir (Erdoğan, 2002:191-192).

2.3.2.1. Kredi kullandırma ilkeleri

Bankacılık uygulamalarında müşterilerin kredilendirilmesinde, temel oluşturan prensipler; güvence, likidite, kârlılık olarak bilinmektedir. Günümüz bankacılık sisteminde, değişen çevre koşulları bu temel prensiplere yenilerini eklemektedir. Bu konudaki temel prensipler aşağıda açıklanmaktadır.

a) Güvence

Bu prensibe göre müşterilerin kredilendirilmesi, bankanın finansal güç ve yapısını olumsuz etkilememelidir. Kredilendirmede bankayı güvenceye almanın temel koşulu, kredi kararının güncel ve güvenilir bilgilere dayandırılması olarak değerlendirilmektedir. Bunun yanında müşteri ile kredi ilişkisine girilmeden önce, bankaların iyi bir mali tahlil ve istihbarat çalışması yapması gerekmektedir. Ayrıca bir firmanın kredilendirilmesinde, firmanın ortak ve yöneticilerinin moralite, yetenek, kapasite ve bilgi seviyelerinin belirlenmesi bankaların potansiyel riskten korunmasında etkili olmaktadır. Kredinin teminatlara başvurulmadan geri dönmesini tüm bankalar arzu etmektedir (Şakar, 2001:59). Bu sebeple kredinin kullanım alanlarının iyi analiz edilmesi gerekmektedir.

b) Likidite(seyyaliyet)

Kullandırılan kredinin kısa sürede ödenmesi, donuklaşmaması, firmaların faaliyet yapısına ve sezona uygun şekilde kullandırılması anlamında önemli bir prensip olarak kabul edilmektedir. Likiditesi yüksek kredilerin, güvenilirliği ve kârlılığı daha da artmaktadır. Kredilerin likit olması halinde, bankalar daha fazla kredi talebini karşılar ve bunun sonucunda, çok sayıda müşteri ile ilişki kurulabilmektedir.

c) Verimlilik

Kredinin pazar şartlarına göre rantabl kullandırılması, kredi faizinin yanı sıra yeterli düzeyde komisyon ve gelirin sağlanması anlamına gelmektedir. Bankacılıkta giderek artmakta olan rekabet, kredilerin koşullarında farklılaştırma imkanı, kurumsal müşterilerin pazarlık gücünü artırmakta ve bankaların kâr marjlarını büyük ölçüde daraltmaktadır (Berk, 2001:112). Bu nedenle verimin artırılmasında, bir yandan maliyetlerin kontrol altına alınmasına ağırlık verilirken, diğer taraftan da bankaların gelir kaynaklarının artırılmasını gerekli kılmaktadır.

2.3.2.2. Kredilerin yapılandırılması - kredi talebine uygun kredi türü ve koşullarının tespiti

Ticari bankalar son yıllarda başarılı kredi kullandırma yöntemleri geliştirmiş ve farklı koşullarda, farklı amaçlarla firmalara uygun kredi çeşitlerini başarılı bir şekilde sunmaktadırlar. Hemen her iş kolundan firmalar zaman zaman kredi kullanmaktadır. Hatta büyük kamu kuruluşlarının da banka kredisiyle finansman sağlama yoluna gittikleri sıkça görülmektedir (Hempel vd., 1990:449).

Kredilerin yapılandırılması aşamasına ulaşıncaya kadar geçen adımlarda, kredi mülakatlarında, firma ziyaretlerinde, yapılan istihbarat ve mali tahlilde toplanan bilgiler kredi analizcisine müşterinin krediyi geri ödeme konusunda, isteklilik derecesi ve firmanın geri ödeme kapasitesi hakkında yeterli bilgileri sağlamaktadır. Kredi analizcisi, bu bilgileri değerlendirerek kredi tahsis etmeye karar verdiği takdirde kredilendirme sürecinde bir sonraki aşama kredinin yapılandırılması olarak belirlenmektedir (Seval, 1990:209).

Müşterilere tahsis edilen krediler çok çeşitlilik göstermektedir. Krediler teminatsız, maddi teminatl, garantili veya şahsi teminatl olabileceği gibi, bir kez ödemeli kredi limiti şeklinde veya eşit ödemeli olarak kısa vadeli, orta vadeli veya uzun vadeli koşullarla verilmektedir. Kredi yapılandırılmasının başarılı olabilmesi için uygulanacak temel ilke, müşterinin finansman ihtiyaçları ile kredi imkanlarını uyumlu bir şekilde birleştirebilmek, müşterinin ihtiyaçlarına cevap verecek kredi imkanları sunabilmektedir. Müşterinin kredi değerliliği yüksek olsa dahi, kredinin kötü bir şekilde yapılandırılması geri ödenememesine yol açmaktadır.

Kredilerin yapılandırılmasında birinci aşamayı, uygun borçlanma ve finanslama koşullarının seçilmesi oluşturmaktadır. Yapılacak bu seçim, kredinin amacına, finanse edilen işlemin niteliğine, müşterinin geri ödeme kapasitesine ve geri

ödeme kaynaklarına bağlı olarak yapılmaktadır. Genel olarak bir kredi finansladığı varlıkların meydana getirdiği nakit ile geri ödenmektedir. Bu bakımda krediler; cari varlıkları finanse eden krediler ve sabit varlıkları finanse eden krediler olarak iki gruba ayrılmaktadır.

2.3.2.3. Kredi yapılandırmasının krediler süreci içindeki yeri ve önemi

Kredi yapılandırma süreci, kredinin geri ödeme koşullarının kredinin amacına uygun olarak biçimlendirilmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Yetersiz istihbarat ve yetersiz mali tahlil, kredinin geri ödenmemesinin nedeni olabileceği gibi müşterinin ihtiyacına uygun olmayan ve kötü yapılandırılmış bir kredi de olumsuz sonuçların doğmasına sebep olabilmektedir. Örneğin çok sıkı geri ödeme koşulları olan bir kredi sözleşmesi müşteriyi faaliyetlerini sürdürebilmesi için ihtiyaç duyduğu sermayeden yoksun bırakabilmektedir. Müşteri bu durumda yeni kredi bulamadığı takdirde işini büyütüp geliştiremeyecek, başlangıçta kötü geri ödeme koşulları ile almış olduğu bir kredi firmayı daha fazla dış fonlara ve yeni kredilere bağımlı hale getirmektedir. Diğer taraftan çok serbest bir şekilde belirlenmiş geri ödeme koşulları da bankanın müşterinin borçlarını geri ödeme üzerindeki kontrolünü kaybetmesine neden olmaktadır.

Miktarı doğru saptanmayan bir kredi de sonradan sorunlu hale gelebilmektedir. Gerçekte 500 Bin YTL'ye ihtiyaç duymakta olan bir firmanın ihtiyaçları doğru olarak tespit edilemez ve sadece 200 Bin YTL kredi verilirse sonuçta banka geri ödenmeyen 200 Bin YTL ve yeni bir kredi veya süre talep etmekte olan bir firma ile uğraş vermek zorunda kalabilir. Bu durumun tam tersi olarak 200 Bin YTL kredi ihtiyacı olan bir firmaya 500 Bin YTL kredi tahsis edilmesi halinde müşteri ihtiyacını aşan 300 Bin YTL'yi kredinin amacı dışında başka yerlerde kullanabilmektedir. Firmanın bazen fazladan almış olduğu kredileri, bilgisi olmadığı alanlarda değerlendirmeye çalışması, firmayı zarara uğratabilmektedir. Sonuçta firmanın zarar görmesi, bankanın da bu durumdan olumsuz etkilenmesine sebep olmakta, dolayısıyla geri ödeme aşamasında yeterli fon sağlayamayan firma, bankanın da sıkıntı yaşamasına sebep olmaktadır.

Genel olarak özetlemek gerekirse; geri ödeme koşulları, miktarı, vadesi, teminatları ve fiyatı müşteri ihtiyaçlarına göre tespit edilememiş, yani doğru olarak yapılandırılmamış bir kredi, bankalara önemli ölçüde sorun çıkarmaktadır. Kredilerin doğru yapılandırılması; kredi ihtiyacının çok iyi anlaşıldığını, alınan

fonların nerede kullanılacağına bilindiğini, geri ödeme kaynaklarının önceden tespit edildiğini ve müşterinin geri ödeme kapasitesinin iyi tahmin edildiğini göstermektedir.

2.3.2.4. Alternatif finansman kaynakları

Firmalar için bankaların çeşitli krediler aracılığıyla müşterilere sundukları finansman kaynaklarından başka alternatif imkanlar da bulunmaktadır. Bunlardan bazıları banka kredilerine rakip nitelikte olup, bazıları da banka kredilerini tamamlayıcı özelliğe sahip olmaktadır. Bankacı olarak kredi yöneticisinin de kredi müşterisine açık olan imkanları iyi bilmesi sadece rekabet açısından değil, müşterilerine finansal konularda yol gösterebilme açısından da önem kazanmaktadır. Kredi müşterilerine sunulabilecek bazı alternatif finansman kaynakları; ticari kredi, finansman bonusu, tahvil ihracı, factoring ve forfaiting şirketleri ile leasing ile tanımlanmaktadır.

2.3.2.5. Kredinin teminatlandırılması

Bankalar, müşterinin borcunu vadesinde ödememesi durumunda almış oldukları teminatları nakde dönüştürerek kredinin kapatılmasını sağlamaktadırlar. Müşterinin krediyi vadesinde ödememesi durumunda, kredinin güvencesi olarak alınan teminatın paraya çevrilerek kredinin kapatılmasında kullanılabilmesi için gerekli dökümanların önceden hazırlanmasında bankalar çok dikkatli davranmaktadır.

Firmanın gayrimenkulleri teminat olarak gösterildiğinde, banka bu mallar üzerine ipotek koymakta ve tapuya bu ipoteği kaydettirmektedir. Bu şekilde banka kendisini üçüncü kişilere karşı garantiye almaktadır. Banka, kolayca nakde dönüştürebileceği bir teminat aracılığı ile müşterinin güvenilirliğini izleyebilmektedir.

Bankalar kullanacakları kredinin güvencesine gayrimenkul haricinde; hisse senedi, tahvil, bono, vadeli mevduat, kefalet, müşteri çeki, senedi, alacağın temliki, stoklar, işletme rehni vb. teminatlarını da alabilmektedir.

2.3.3. Kredi Yönetimi

Kredi yönetimi, bankanın kredilendirmeye ilişkin uygulamalarının banka politikaları ile tutarlı olması ve kredi portföyünün krediye ait faiz ve anapara

ödemelerinin zamanında yapılması ve problemlerin önceden teşhisini sağlayacak şekilde yönetilmesi çabalarını içermektedir.

Kredi yönetimi, bankanın büyüklüğüne ve organizasyon yapısına, kredi fonksiyonunun niteliğine, tepe yönetiminin amaçlarına ve eldeki personele göre bankadan bankaya farklılık göstermektedir. Genellikle büyük bankalarda kredi yönetimi daha kapsamlı ve daha uzmanlaşmış bir fonksiyon niteliğinde olmaktadır. Daha küçük bankalarda ise tüm kredi fonksiyonu tek bir servis tarafından yürütülebilmektedir. Şekli ne olursa olsun etkin bir kredi yönetimi sağlıklı bir kredi politikası, bu politikanın uzman krediciler ve yöneticiler arasındaki koordinasyonu ve bankanın ihtiyaçlarına yönelik organizasyon ve sistemler ile desteklenmesi sonucu gerçekleşmektedir (Seval, 1990:251). Kredi yönetimi, aşağıda açıklanan aşamalardan oluşmaktadır:

2.3.3.1.Kredi politikası

Kredi politikası, bankanın temel yönetim felsefesi ile kredilere ilişkin prosedürlerin birleştirilmesi olarak tanımlanmaktadır. Kredi politikası, bankanın tüm yönetim tarzını yansıtmakta ve bankanın kredilere yaklaşımının tutucu mu yoksa liberal mi olacağını önemli ölçüde belirlemektedir. Bankanın varlıkları arasında en önemli payı kredi portföyünün oluşturduğu gözönünde bulundurulursa, söz konusu portföyün yönetimine ilişkin politikanın da tüm banka organizasyonu üzerindeki önemli bir etkisinden bahsetmek gerekmektedir.

Kredi politikası, kredi fonksiyonunun sınırlarını tanımlamakta ve kredi yöneticilerinin bu sınırlar içinde karar almalarını sağlamaktadır. Belirli bir kredi politikası olmaması halinde her yönetici kendi standartlarına ve birikimine göre karar alacağından yönetim açısından bütünlükten uzaklaşma sorunları ortaya çıkabilmektedir. Bir bankanın kredi politikasında mutlaka bulunması gereken unsurlar şöyle sıralanmaktadır (Donald ve Kinleye, 1981:349):

- Kredilerin onaylanmasına ilişkin sistemin ana hatları
- Kredilerin sınıflanmasına ilişkin ana hatlar
- Kredi onay makamlarının limitleri
- Kredilerin izlenmesine ve değerlendirilmesine ilişkin bir sistem
- Kredilendirme standartları
- Kredilendirme standartlarına ve onay uygulamalarına istisna teşkil eden durumlar.

Yukarıda sayılan unsurlara ek olarak bir çok kredi politikasının şu unsurları da kapsadığı görülmektedir:

- Tercih edilen ve edilmeyen kredilere ilişkin açıklamalar
- Kredi türleri
- Kredi vadeleri
- Teminatlara ilişkin belirlemeler
- Fiyatlama politikası
- Coğrafi pazar tanımları
- Belgelemeye ilişkin yöntemler ve uygulamalar.

Kredi politikası, genellikle tepe yönetim tarafından belirlenmekte ve yönetim kurulu tarafından onaylanmaktadır. Politikanın izlenmesi ve gözden geçirilmesi kredilerden sorumlu tepe yöneticisinin sorumluluğunda bulunmaktadır. Kredi politikasında ayrıca şu istisnai durumlarda görülmektedir. Bunlar; vadesi geçen ödemeler, limit aşmaları, avanslar, teminatlarda yetersiz marjlar, dönemsel olarak izlenmeyen krediler, zamanında alınmayan finansal tablolar, yetersiz veya düzenli olmayan belgeleme, geri ödemeye ilişkin anlaşmanın değiştirilmesi, kredi sözleşmesine uyulmaması, kredilerin bir sektörde yoğunlaşması ve bankanın verim standartlarını karşılamayan krediler.

Bu tür istisnai durumların ortaya çıkması halinde mutlaka sorumlu kişiye veya bölüme rapor edilmesi ve raporlama sonucunda gerekli önlemleri almaya yönelik harekete geçilmesi gerekmektedir. Mümkün olduğu ölçüde bu istisnai durumlarda yapılması gereken işlemler kredi politikasında özetlenmelidir. Bazı bankalar kredilerin takibine ve değerlendirmesine yönelik özel sistemler geliştirerek ne gibi olağandışı durumlarda neler yapılacağını önceden tahmini olarak belirlemektedirler.

2.3.3.2. Kredi onay süreci

Kredi onay mercileri, her mercinin bir üst makamın onayını gerektirmeden tahsis edebileceği kredi miktarının belirlendiği ve bu limitlere kadar kontrolün o merci tarafından sağlandığı yerler olarak tanımlanmaktadır. Bankanın kredilendirme felsefesi tutucu olduğu ölçüde kontrol miktarı da o ölçüde artmaktadır.

Kredi onay sürecinde, ölçeğin bir ucunda kredi yöneticisine hiçbir yetki vermeyen “merkezi” onay sistemi yer almaktadır. Burada kredi yöneticisi krediyi bir paket olarak hazırlayan ve onay yetkisi olan makama veya komiteye sunan kişi veya

departman niteliğindedir. Bu sistemin temel avantajı kredi kararlarında nesnellığın sağlanması olup, diğer taraftan kredi yöneticisinin insiyatifinin azalmasına ve bütün yükün onay merkezine yayılarak işlemlerin yavaşlamasına neden olabilmektedir.

Ölçeğin öteki ucunda, kredi yöneticisine tam yetki veren merkezkaç onay sistemi olarak adlandırılan sistem yer almaktadır. Bu sistemin avantajı kredi müşterisinin kredi hakkında en fazla bilgisi ve yetkisi olan kişiyle doğrudan temas halinde bulunması ve kredi yöneticisini karar veren kişi olarak kredi taleplerine daha çabuk cevap verebilmesidir. Ancak bu sistem çok fazla bireysel kapasitelere dayandığından organizasyon içindeki uygulamalarda tutarsızlıklara ve kontrol kaybına neden olabilmektedir.

Her iki yöntemin sakıncalarını giderebilecek ve orta yol olarak nitelendirilen bir üçüncü yol ise her kademeye tecrübelerine ve kapasitelerine uygun olacak miktarlarda belirli sınırlar çerçevesinde yetki vermek ve her kademeyi belirli sınırlar içinde onay merkezi haline getirmek olabilmektedir. En tepede en üst sınırdaki kredi miktarlarını onaylayacak kredi komitesi ve yönetim kurulu bulunmaktadır.

Türkiye'deki uygulamada kredi onay mercilerinin Bankalar Kanunu ile belirlendiği görülmektedir. Bankalar Kanunu'na göre, belirli bir limite kadar kredi onay yetkisi Genel Müdürlüğe, daha üst bir limite kadar Kredi Komitesine, bu limitler üzerinde Yönetim Kuruluna verilmiştir. Genel Müdürlük yetkisini banka politikalarına uygun limitler ve koşullar çerçevesinde şubelere ve bölge müdürlüklerine devredebilmektedir. Şubelerde şube kredi komiteleri, bölgelerde ise bölge kredi komiteleri kredi onay mercilerini oluşturmaktadır.

2.3.3.3. Kredilerin izlenmesi

Tahsis aşamasından sonra krediyi tamamen unutup bir kenara koymak ve soruna bitmiş gözüyle bakmak mümkün olmadığından, kredinin tahsisi ile geri dönüşü arasında geçen süre içinde kredi müşterisinin kredi değerliliği artabilmekte veya bu iki sınır arasında değişiklikler gösterebilmektedir (Seval, 1990:254). Kredi kalitesinin hiç değişmeden sabit kalması son derece nadir rastlanan durumlardandır. Kredi izlemeden sorumlu olan yönetici elindeki sınırlı imkanlarla çok sayıda kredi müşterisini izlemek ve mevcut kredi ilişkilerini gözden geçirmek durumundadır.

Kredileri izlemenin ve belirli aralıklarla gözden geçirmenin bankaya sağlayabileceği çeşitli yararlar arasında kredi müşterisinin kredi sözleşmesi koşullarına uygun hareket edip etmediğinin tespit edilmesi gelmektedir. Bunun

yanında problem oluşturan ve buna yatkın kredilerin zaman geçirmeden belirlenmesi, sorunlu kredilerin çözümü için tedbirlerin gecikmeden alınabilmesi için banka yönetimine kredilerin kalitesi, tahsil kabiliyeti ve kredi portföyünün yapısı hakkında bilgi sağlanması ve bankanın şüpheli krediler karşılığının veya sermayesinin uğranılabilecek zararlar için yeterli olup olmadığı konusunda yönetimi bilgilendirmek gerekmektedir.

Kredileri izleme araçları genel olarak aşağıda belirtilen konulardan oluşmaktadır (Berk, 2001:128):

- Finansal tabloların periyodik olarak değerlendirilmesi,
- Firmanın müşterileri, satıcıları ve rakipleri ile ilişkilerinin incelenmesi
- T.C. Merkez Bankası Risk Santralizasyon bilgilerinin, protestolu senet, sorunlu krediler, haciz, iflas vb. enformasyonun periyodik olarak izlenmesi,
- Firma ziyaretlerinde sağlanan güncel bilgi ve veriler,
- Kredi ve teminat koşullarına uygunluğun incelenmesi,
- Kredilendirme koşullarındaki eksikliklerin şube kredi yönetimi tarafından periyodik olarak raporlanması,
- Ticaret ve Sanayi Odası raporları, sektörel raporlar ve bültenler ile yazılı ve görsel basında firmaya ilişkin açıklamalar,
- Aylık toplam kredi işlemi ve kârlılık raporları.

Potansiyel müşteriler hakkında yeterli bilgi olmaması durumunda bazı sinyaller uyarıcı olarak kullanılmaktadır. Bu uyarı sinyalleri; isme yazılı araba plakaları, gösterişli ofisler, prezantabl güzel sekreterler kullanma, şirket uçağı/yatı, lüks araba kullanımı, yönetim kurulunda finansçının olmaması, çok sayıda denetçiye yer verilmesi, bankacılarla çok sıkı ilişkiler içinde olma, çok sayıda banka ile çatışma vb. konular sayılabilmektedir.

2.3.4. Kredi Riski Yönetimi

Kredi analizi, bir bankanın kredi müşterisinin kredi anlaşmasına uygun bir biçimde yükümlülüklerini yerine getirip getiremeyeceğinin değerlendirilmesinin yanında, kredi riskinin yönetimi konusunu da içermektedir. Kredi riski yönetiminin amacı; ortaya çıkabilecek finansal riskleri ölçmek, izlemek, kontrol etmek olarak özetlenmektedir. Bankacılık sektöründe uygulanan aktif / pasif yönetimi günümüzde risk yönetimi adını almaktadır (www.tbb.org.tr).

Diğer bütün iş alanlarında olduğu gibi bankacılıkta da temel amaçlardan biri hissedarlarının kârlarının maksimizasyonunu sağlamaktır. Ancak bu noktadaki en önemli sorun, yüksek kârların yüksek riskler olarak elde edilebilmesidir. Dolayısıyla bir bankayı başarılı olarak yönetebilmek için dikkat edilmesi gereken nokta, kârı maksimize etmeye çalışırken risklerin de kontrolden çıkmamasına özen göstermek gerekmektedir. Risk; planlanan ve arzu edilen başarının elde edilememesi, gerçekleşen gelir ile beklenen gelir arasındaki farkın negatif olma olasılığı olarak tanımlanmaktadır.

Bankacılıkta riskleri daha iyi anlayabilmek için öncelikle bir bankanın varlıkları ile kaynaklarının özelliklerini karşılaştırmak gerekmektedir. Bir müşterinin bankadaki çek hesabı bankanın kaynak kalemlerine iyi bir örnek teşkil etmektedir. Bu hesap, son derece likittir ve müşteri istediği zaman hesabındaki tutarı nakit olarak çekebilmektedir. Ayrıca güvenli olup, değerinden her zaman emin olunmaktadır. Bankanın parayı ödemekten vazgeçebilme hakkı bulunmamakla birlikte, mevduatın değeri piyasadaki faiz oranları dalgalanmalarından etkilenmemektedir (Şimşek, 2000:17).

Ancak kaynakların aksine, bankaların varlık kalemlerinin pek çoğunun likit olmadığını, yani kolayca paraya çevrilemediği görülmektedir. Bankaların varlıklarının çoğu kredilerden oluşmaktadır ki, bu krediler kolaylıkla nakde çevrilememektedir. Ancak her şeye rağmen şartlar ne olursa olsun bankalar, müşteriler talep ettikleri zaman mevduatlarını nakde çevirme ve ödemek zorundadırlar. Bankaların bunu gerçekleştirememesi veya gerçekleştirmesinin çok pahalı olması riskine "likidite riski" denilmektedir. Bankaların müşterilerine açtığı krediler, sadece kolayca nakde çevrilememesi riskine değil, kullanıcılar tarafından geri ödenmemesi riskini de taşımaktadır. Bankaların kayıplarının müşterilere kayıp olarak yansıtılamaması anlamına gelen bu riske "kredi riski" denilmektedir. Kredi riski, borç alanın borcunu geriye ödeyememesi durumunun yaratacağı potansiyel kayıp ya da kredinin sürekliliğindeki kötüye gidiş olarak da tanımlanabilmektedir (Bessis, 2002:435). Kredilerin geri ödenmemesi riskine ek olarak, bankanın varlıkları piyasadaki faiz oranları ve döviz kurlarında meydana gelen değişimlerden de etkilenmektedir. Bu riskler de "faiz oranı riski" ve "kur riski" olarak adlandırılmaktadır. Bu risklerin kaynakları; yetersiz çeşitlendirme, yetersiz likidite ve risk alma eğilimi konularından oluşmaktadır.

Kredilerde ortaya çıkan sorunların önceden tespit edilerek gerekli önlemlerin alınması suretiyle risk emniyetinin sağlanması, sağlıklı ve etkin bir kredi yönetimi olarak kabul edilmektedir. Ancak bu değerlendirme sürecinde, bankaların belirli sınırlar içerisinde hareket serbestisine sahip olmaları yanında, bir takım şartların gerçekleşmesi halinde bazı yasal düzenlemelere ve öngördüğü koşullara da uyma zorunlulukları bulunmaktadır. Bu temel yasal düzenlemelerden biri de; Bankalar Kanunu'na dayanılarak oluşturulan karşılıklar kararname'si olmaktadır (Altan, 2001:260).

Risk kavramının oluşmasına neden olan olası problemler şunlardan oluşmaktadır (Şakar, 2001:79):

- Kredilendirilen müşterinin ekonomik faaliyetleri çeşitli nedenlerle(sektörel nedenler, iş yaptığı sektörler ve ülkelerde ortaya çıkan belirsizlikler, alacaklarının gecikmesi veya ödenememesi, kur riski, doğal afetler, kazalar, grev, teşvik uygulamasının değişmesi, işletmede yönetimin değişmesi vb.) aksayabilmektedir.
- Türkiye'de beklenmedik siyasi ve/veya ekonomik krizler yaşanabilmektedir.
- Dünya ekonomisinde beklenmedik siyasi ve/veya ekonomik krizler yaşanabilmektedir.
- Şahıs şirketlerinde, şahısların ölümü başlı başına bir risk oluşturmaktadır.

Kredi verilmeden önce muhtemel riskin minimize edilebilmesi için kredilendirilecek müşteri hakkında ayrıntılı bir istihbarat çalışması ve mali tahlilin yapılması gerekmektedir.

2.3.4.1. Riskin niteliği ve türleri

Kredi alan veya menkul kıymet ihraç eden kişi veya kuruluşun borç ödeme yeteneğinin düşmesi veya iştirak ve bağlı menkul kıymetlerde yatırım yapılan kurumun aktif bir değerinin kalmaması ve dolayısıyla bağlanan fonların değersiz hale gelmesi nedeniyle uğranılacak zarar riskin niteliğini oluşturmaktadır (Kaval, 2000:59). Riskin kaynağı, borçlunun borç ödememe veya ödeyememe ya da iflas etmiş olması nedeniyle kendisinden tahsilat yapılamıyor olması olarak bilinmektedir. Borçlunun bu duruma düşmesi kendi yönetim politikalarından veya davranışlarından

kaynaklanıyor olabileceği gibi, ekonomik durumun genel olarak kötüleşmesi veya olumsuz bir konjoktüre girilmiş olması nedeniyle de olabilmektedir.

Bu tür riskler iki farklı yatırım türünden kaynaklanmaktadır:

Birinci yatırım türü kredi kullandırılmasıdır. Kredi kullandırıldığı durumlarda, gerek kredinin ana parasının, gerekse faizinin geri dönmemesi söz konusu olmaktadır. Bu nedenle bu tür riskler, "müşteri riski", "kredi riski", "kredibilite riski" gibi deyimlerle adlandırılmaktadır. Borçlunun değişik nedenlerle borcun anapara veya faizini ödeyememesi ya da borçlu ödese de, bunu bankanın tahsil edememesi durumunda riskler zarara dönüşmektedir. Bazen borçlu ekonomik durumunun kötüye gitmesi, iflas gibi değişik sebeplerle veya kasıtlı olarak borcunu ödeyemez duruma gelebilmektedir. Bu nedenle müşterinin riski zarara dönüşmektedir. Bazı durumlarda da borçlu borcunu ödemek istediği halde banka tahsilat yapamadığından yine risk ortaya çıkabilmektedir. Borçlu yurtdışı bir müşteri olduğunda borcunu transfer yoluyla ödemek isteyecek olup, o ülkenin para transferlerinde ortaya çıkardığı sorunlar dolayısıyla tahsilat gerçekleşmeyebilmektedir. Bu nedenle ortaya çıkan risk "ülke riski" olarak tanımlanmaktadır.

İkinci yatırım türünden doğmakta olan riskler ise; bankanın herhangi bir şirketin sermayesine yatırım yaptığında veya herhangi bir şirketin menkul kıymetini uzun vadeli olarak satın almasından kaynaklanan riskler olmaktadır. Bankalar sürekli temettü elde etmek amacıyla ve bir şirketin yönetimini dolaylı veya dolaysız bir şekilde elde ederek bankacılık işlemlerini kendi bankasına yaptırarak gelir elde etmek, aynı zamanda hisse senetlerinde değer artışları olduğunda da bunlardan yararlanmak amacıyla diğer şirketlere ortak olarak katılmaktadırlar.

Bunlar iştirak veya bağlı ortaklık şeklinde gerçekleşmektedir. Bu durumlarda eğer beklenen gerçekleşmez ve iştirakin hisse senetlerinin fiyatlarında artış meydana gelmez ise, bu banka için ölü bir yatırım olmaktadır. Getirisi bekleneni karşılamadığı veya hisse senetlerinin fiyatları, maliyetinin altına düştüğü için bir risk doğmaktadır. Bazen de bankalar başka bir şirketin sermayesine katılmak yerine onun ihraç ettiği borçlanma belgelerini çoğu zaman nominal değerinin altında satın alarak, adeta onlara kredi kullandırmış olmaktadır. Ancak o şirket bu menkul kıymetin anapara veya faizlerini ödeyemez ise banka bir risk üstlenmiş olur ki bu tür risklere "yatırımcı riski" veya "ihraççı riski" denilmektedir.

Firmalar açısından risk, geleceğe ait olup gelecekteki beklentilerle ilgili hesaplamaları içermektedir. Firmaların gelecekte etkilenebileceği pek çok faktör bulunmaktadır. Bunlar; firmanın sermaye yapısından kaynaklanan finansal risk, yönetim yapısından kaynaklanan yönetim riski, faaliyet konusundan kaynaklanan faaliyet riski gibi kısmen veya tamamen kontrolünde olan riskler olduğu gibi kontrol edemediği enflasyondan kaynaklanan enflasyon riski, piyasa değişkenliklerinden oluşan piyasa riski, faiz oranlarındaki değişimlerden meydana gelen faiz oranı riski gibi riskler de bulunmaktadır (Ercan ve Ban, 2005:178).

2.3.4.2. Kredi riskinin dağıtılması

Riskin dağıtımını görüşünün çok eski bir geleneği bulunmaktadır. Bu düşüncenin kredi işlemlerine uygulanmasının anlamı, sözleşmelerine uygun olarak kullanılan kredilerin mümkün olduğu kadar farklı etkileyici faktöre dayandıran çok sayıda müşteriye sunmak olarak kabul edilmektedir (Berk, 2001:220).

Risk dağıtımında her şeyden önce, ihmal edilmesi bankaları ağır koşullarla karşı karşıya bırakan iki önemli sınırlayıcı faktörün dikkate alınmasını gerekli kılmaktadır. Birincisi, bir bankanın özsermaye düzeyine ulaşan hatta onu aşan çok büyük bir kredinin ansızın batması durumunu ortaya çıkarmaktadır. Karşılık oluşturulması son derece güç olan bu durum bankanın ekonomik temelini sarsmakta olup, başarısızlığına yol açmaktadır. Diğer taraftan, birçok banka kredisi doğrudan veya dolaylı olarak birbiriyle ilişkilidir; büyük tutarlarda kredi alan bir işletmenin iflasının banka müşterisi olan, yasal olarak bağımsız işletmelerin de bundan zarar görmelerine yol açması bankanın varlık yapısını aşındırmaktadır.

Riskin kaynaklarından bağımsız olarak yeterli sayıda müşteriye dağıtıldığında, basit bir çeşitlendirme varsayımı kredilendirme için yeterli olmaktadır. Kredilerin firma ve sektör bakımından gerekli görülen en az dağıtım sınırlarına birçok ülke, bankalar yasası ile ulaşmaya çalışmaktadır. Kredilerin tek bir işletmede yoğunlaştırılması, büyük krediler tutarının sorumlu özsermayeden fazla olmaması ve diğer aşılmaması öngörülen limitler Bankalar Kanunu'nda yer almaktadır.

Batılı ülkelerin birçoğunda bankaların açtığı belirli büyüklüğün üzerindeki kredilerin merkez bankaları risk santralizasyonu merkezinde toplanan bilgileri bankalara aktararak riskli firmalar hakkında uyarılmaktadır. Ayrıca, büyük tutarlara varan borçları nedeniyle riski artan hileli müşterilerin yeniden kredilendirilmesi de

ilgili karar organının onayına bağılı olmaktadır. Ülkemizde bu alanda en belirgin uyarıcı görevi Merkez Bankası bünyesindeki risk santralizasyonu merkezi yerine getirmektedir.

Coğrafi açıdan şubelerin hacimlerine göre kredilerin dengeli dağıtımını bankaların sıkça başvurdukları önlemler arasında yer almaktadır. Kredi riskinin zaman açısından dağıtılması bankaya sürekli nakit akışı sağlayacak biçimde vadelerin planlanması risk sınırlamada önemli bir rol oynamaktadır. Alınan önlemler ile sadece ödenmeme durumunda olan nominal kredinin maksimum düzeyi sınırlanmaktadır. Ancak bu da dolaylı bir biçimde ilgili riskin ortaya çıkış kaynaklarını etkilemektedir. Zira müşteri başına kredinin üst limitinin sınırlandırılması, sabit bir kredi hacmi düzeyinde, kredilendirilecek firma sayısının artması anlamına gelmektedir.

Kredi kurumları kredi türlerine göre de çeşitlendirme yapabilmektedirler. Kredi riskinin kaynaklarının genellikle işletmenin sunulan teminatların kalitesine bağılı olmasına karşın, kredi sürelerinin artması ile birlikte riskin de artması kredi süresinin önemli rol almasına yol açmaktadır. Bu bakımdan kısa süreli işletme kredisi, uzun süreli yatırım kredisine oranla daha az risklidir. İskonto kredisinde de risk sadece müşterinin kredibilitesine bağılı olmayıp, senette yer alan diğer borçluların durumu önem kazanmaktadır. Burada bankalar açısından kredi türüne göre daha düşük riskin ortaya çıkması beklenmektedir. Öte yandan sürelerin uzunluğuna karşın, kredilerin türlerine göre birinci dereceden ipotek ile güvence altına alınan ipotek karşılığı krediler cari hesap kredilerine oranla daha az risk taşımaktadır. Zira ipoteğin çözülebilmesi için müşterinin öncelikle kredilerin geri ödenmesine çaba göstermesi gerekmektedir.

Kredi riskinin dağıtımında temel motivasyon, kredilendirilecek müşterilere göre çeşitlendirmenin hedef alınması gerekmektedir. Müşterinin kredibilitesi onun ödeme gücünü belirlemede, bu da kredi ilişkilerinden beklenen geliri etkilemektedir.

2.3.4.3. Riskin doğmasını önlemeye yönelik politikalar

Bankaların vermiş olduğu kredilerin geri dönmemesi veya bir iştirakten beklenen getirinin gerçekleşmemesinden kaynaklanan risklere karşı koymak için uygulanacak bazı politikalar bulunmaktadır. Riskin doğmadan önlenmesini hedef alan aktif politikalar genel olarak şunlardan oluşmaktadır:

a) Riskin yansıtılması

Kredi riskinin müşteriden alınarak, başka bir güvence üzerine aktarılmasıdır. Kredinin anapara veya faizinin ödenmediği durumlarda, bankanın zararını tazmin edecek bir teminatın alınması şeklinde olmaktadır. Banka herhangi bir olumsuz gelişme durumunda bu teminata başvurarak zararını tamamen veya kısmen telafi etmektedir (Kaval, 2000:61).

Teminatlar da kredi kullanan veya üçüncü bir kişi tarafından sağlanmaktadır. Müşteri tarafından sağlanan teminatlar genellikle gayrimenkul, menkul ipoteği, işletme rehni gibi maddi teminatları kapsamaktadır. Üçüncü kişiler tarafından sağlanan teminatlar ise kefalet veya aval verme şeklinde olmaktadır. Özellikle uluslararası kredilerde görülen başka bir teminat şekli, belirli bir primle bankanın riskini sigorta ettirmesi şeklinde olmaktadır. Yine ülkemizde Eximbank veya diğer bankaların teminatı ile verilen nakdi ve gayrinakdi krediler bunların örnekleri olarak ortaya çıkmaktadır. Bankalar geleneksel olarak bu önlemi her zaman kullanmaktadırlar.

b) Risk tutarının küçültülmesi yoluyla çeşitlendirilmesi

Aynı tutarda bir fonun bir veya birkaç müşteriye kullanılması yerine, daha fazla sayıda kişilere kullanılarak, bir kredi müşterisi üzerindeki riskin azaltılması politikası olup, verilecek kredilere üst limit getirmek şeklinde uygulanan politikalardır. Bu şekilde, çok sayıda ancak küçük miktarlardaki kredi kullandırmalarında batma riski, az sayıda ancak büyük miktarlardaki kredi kullandırmalarından daha küçük olmaktadır.

c) Riskin sınırlandırılması

Riskin yansıtılması ve küçültülmesi politikaları, kredi alıcısı üzerinde yoğunlaşmakta olan politikalardır. Ancak riskin sınırlandırılması tek bir kredi üzerinde değil, krediler toplamı üzerinde yoğunlaşmakta ve bankanın verebileceği toplam kredilere üst sınırlar getirmektedir. Bu üst sınırlar toplam kredi tutarı üzerine olabileceği gibi, herhangi bir sektör, müşteri grubu üzerine de olabilmektedir. Esasen bu tür risk politikalarının izlenmesi yasal mevzuat ile de korunmakta olup zorunlu olarak uygulanmaktadır.

d) Riskin farklılaştırılması

Risklerin miktar olarak değil de, nitelik olarak farklı gruplara yayılması veya farklılaştırılmasını esas alan politikaları kapsamaktadır. Mesela müşteri grupları; tüketiciler, küçük ticari, büyük ticari müşteriler, şirketler ve kurumsal

yatırımcılar gibi müşteri grupları oluşturulursa ve pazarlama politikaları da bu gruplara uygun geliştirilerek, bunlara kullanabilecekleri kredilerin üst sınırı belirlenirse, otomatik olarak, hem kredi risk sınırlaması, hem de risk farklılaştırması yapılmış olacaktır. Risk farklılaştırması, sadece müşteri grupları oluşturarak değil, toplam kredilerin hangi bölgelerde ne ölçülerde kullanılacağı veya hangi sektörlerde hangi oranlarda kredi kullanılacağı şeklindeki kararlarla da yerine getirilebilmektedir.

Başka bir farklılaştırma vadeler itibariyle yapılabilmektedir. Toplam kredi hacminin kısa, orta ve uzun vadeler şeklinde miktar olarak bölünmesi, ekonomik konjonktüre ve faiz oranlarının değişim hızına göre bu miktarların yeniden düzenlenmesi, krediler donuk olmaktan çıkarılıp daha akıcı hale getirilmesi risk farklılaştırması olarak nitelendirilmektedir.

2.3.5. Türkiye’de Yaşanan Bankacılık Krizleri

Türk bankacılık sektöründe yaşanan krizler, mali piyasalarda bir ya da birkaç bankanın iflası tehlikesine yol açan, bu durumun da tüm sektöre yayılarak ödemeler sistemini olumsuz etkilemesi, hatta işleyişini durdurması nedeniyle, piyasaların işleyişinde sorunlar meydana gelmesi şeklinde tanımlanabilmektedir. Bu krizlerin nedenleri; en başta istikrarsız makroekonomik yapı, bankacılık sektöründe etkin denetim ve gözetim yapılamaması, yasal düzenlemelerin yetersiz olması, ödemeler sistemi gibi mali altyapı unsurlarının güvenilir olmaması ve risk yönetimi için gerekli kredi kültürünün oluşmaması olarak sıralanmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerde bankalar, finansal sistemi kendi kontrolleri altına almaktadırlar. Finansal krizlerin yaşandığı ülkelerde, bankacılığın bu krizlerden etkilenmemesi için sistemin oldukça güçlü olması gerekmektedir. Spekülatif krizler, temel yapının zayıf ve rezervlerin yetersiz olduğu koşullarda ortaya çıkmaktadır. Krizin yaşandığı bir ülkede, bankacılık sektörünün krizi atlatmasında o ülkenin merkez bankasının önemli bir rolü bulunmaktadır. Bankaların ve özellikle de bankacılık sektörünün kredibilite değeri, göstergeleri, bankaların yaşadıkları krizi yenmelerinde önemli birer rol oynamaktadır.

Bankacılık sektörünü etkileyen finansal krizler, bankaların etkinlik ve verimlilikten uzak çalışmasına yol açmakla kalmaz, kurumsal yapıda da bozulmalara neden olmaktadır. Bankacılık krizlerinin yayılma etkisinin, diğer sektörleri etkilemesi sonucunda, sorun makroekonomik istikrarı etkileyecek hale gelmektedir.

Bu bağlamda krizin maliyeti, bankacılık sektörünün iyileştirilmesinin bütçeye yükü ve onun ulusal gelirdeki payı ile sınırlı kalmamakta, reel anlamda daha büyük boyutlara ulaşmaktadır.

Günümüz finansal dünyasında bankaların fon kaynaklarının ve kullanım alanlarının farklı para birimlerinden oluşması, vade riski ile döviz kuru riskinin birlikte var olmasına yol açmaktadır. Bu iki risk birbirini besleyerek, bankalar açısından likidite problemi oluşturmakta ve ülkenin temel makro ekonomik göstergelerinde sorun olmasa bile krizin nedenini oluşturmaktadır (Işık, 2004:266).

Finansal krizler 1980’li ve 1990’lı yıllarda dünya ekonomisine damgasını vurmuştur. Türk bankacılık sektöründe de dünya ekonomik konjonktürüne bağlı olarak, 1980’li yıllardan günümüze kadar geçen sürede, bir dizi önemli bankacılık odaklı mali krizler yaşanmıştır. Bu krizlerin en önemlileri; 1982 Bankerler Krizi, 1990 Körfez Krizi, 1994 5 Nisan Krizi, 1997 Asya ve 1998 Rusya Krizleri ve 2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleridir. Son yıllarda özellikle Türk bankacılık sektörü, krizler ve bankalara el konulmasıyla sıkıntılı dönemler geçirmektedir. Aslında bir ülke ekonomisinin gelişmesi, o ülkedeki finans kesiminin gelişmesiyle doğru orantılıdır. Bankalar finansal kesimin temel taşlarıdır. Bankaları sağlıklı olmayan ülkelerin ekonomilerinde istikrarlı kalkınma sağlanamaz, halkın refah düzeyi arttırılamaz. Yabancı sermaye bu tür ülkelere uzun vadeli, kalıcı yatırımlar yapamamaktadır. Fakat son dönemde, Türkiye’de ülke ekonomisinde böylesine büyük işlevler yüklenen bankalara büyük bir güven kaybı söz konusu olmuştur. Bunun ana nedeni ise, bir çok bankanın TMSF’na devredilmesi ve bu durumun ülke ekonomisine getirdiği yükler olmaktadır.

2.3.5.1. Bankerler Krizi

Mali kurumlarla ilgili krizlerin Türkiye’deki ilk örneği liberalizasyon sürecine girişle birlikte görülmektedir. 24 Ocak 1980 kararlarıyla başlayan bu dönemde, kredi ve mevduat faiz oranlarının serbest bırakılması 1982 yılında Banker Krizi olarak bilinen finansal sektör krizine yol açmıştır.

1 Temmuz 1980’de banka faiz oranları serbest bırakıldığında, bankaların faizlerini birdenbire yükseltmeleriyle, ucuz kredi kullanmaya alışan sanayi ve ticari kesim büyük bir mali sıkıntı içine girmiştir. Diğer yandan faiz oranları enflasyonun altında olduğundan tasarruf sahiplerinin bankalara değil, gayrimenkule yönelmesi nedeniyle bankalardaki tasarruf birikimi azalmış, kredi kaynakları daha da

daralmıştır. Finansal sıkıntıları giderebilmek için bankalara başvuran firmalardan bir çoğu elleri boş dönmüştür. Çünkü bankalar ellerindeki sınırlı kaynağı, geri dönüşü kesin görülen çok iyi durumdaki firmalara kullandırmayı tercih etmişlerdir. Holding bankaları ise topladıkları mevduatı kendi grup firmalarına kullandırdıklarından diğer firmalar, sıcak para ihtiyacını karşılamak ve batmamak için daha yüksek faize rağmen bankerlere yönelmişlerdir. Bu dönemde kara paranın bankacılık sistemine çekilerek ekonominin canlandırılması için Sırdaş Hesap adı verilen, isimsiz mevduat sertifikaları ortaya çıkmıştır (Uyar, 2003:125).

Serbest faiz ortamında çalışmak bankalar için yeni riskler oluşturmuştur. Dönemin sekiz büyük bankasının aralarında yaptığı centilmenlik anlaşması ile faizleri %50 oranında sabitlemesi bankerlerin sayısının artmasına sebep olmuştur. Bu dönemde bankerlerin faizleri yükselttiği, ancak bankaların yapmış oldukları centilmenlik anlaşmasını bozmak istemedikleri görülmektedir. Bunun üzerine Bankerlerle rekabet edemeyen bankalar değişik adlar altında aracı kurumları faaliyete geçirerek, bankerlik yapmaya, nakit para toplamaya başlamışlardır. Bankerlik kuruluşlarını yalnızca bankalar değil, bankası olmayan bazı holdingler de kurmaya ve bu yolla para toplamaya yönelmişlerdir.

Büyük bankerler, daha fazla para toplayabilmek için kendileriyle işbirliği yapan holding bankaları ve büyük kredi ihtiyacı olan anonim şirket gruplarıyla çalışıp tasarruf sahiplerine %60 dolayında faiz ödemektedirler. Küçük bankerlerin faizleri ise %140'lara varmaktaydı. Bankalar ve bankerler arasındaki bu faiz farklılığı tasarruf sahiplerinin paralarını bankacılık sisteminden çekmesine, bankerlere yöneltmesine neden olmuştur.

Bankerlik sisteminin zaafı, sürekli para girişi gerektirmesiydi. İlk para yatırmanın faizini ikinci para yatırmanın ödemesi gerekiyordu. Çökeceği baştan belli olan bu sisteme yönelik devlet yeterli düzenleme ve denetleme yapamamıştı. Hatta o dönemde ekonomiden sorumlu Başbakan Yardımcısı ünvanıyla Turgut ÖZAL, halkın bu deneyimden bir ders çıkarması gerektiğini düşünüyordu. Ona göre müdahaleci olunmamalıydı ve herkes parasını nerede değerlendireceğini kendisi seçmeli, buna karşın riskleri de göze almalı, parası batarsa devlete koşmamayı öğrenmeliydi.

Zamanla sistem tıkanı, bankerlere ödenmeyen faizler ve anaparalar bankerlerin de tasarruf sahiplerine faiz ödemelerini aksatmaya başlamıştı. Eylül 1981'de bankerlerin mevduat sertifikası satmaları yasaklanmaktaydı. Dönemin

Maliye Bakanı Kaya ERDEM'in, halkın kumar oynadığı yönündeki demeciyle panik başladı ve 4 ay içerisinde 250 banker batarak, kendileriyle birlikte 200 bin civarında tasarruf sahibini de zor duruma düşürmüşlerdir. Paralarını bankerlere kaptıran halk isyan etmekteydi, bazı bankerler tutuklanmakta, bazıları da yurtdışına kaçmaktaydı (Uyar, 102-103).

Paralarını bankerlerden kurtaran mevduat sahipleri kamu bankalarına yöneldiler. Bugün hala güven duyulan kamu bankalarına yönelik, bankacılık krizlerinde tipik eğilim olarak gösterilebilmektedir. Bankerlerin iflası, kaçıışı ve tasfiyeleri ile sonuçlanan bu deneyim, finansal alandaki yasal düzenlemelerin yeterli olmadığı ve yapısal önlemler alınmasının şart olduğu kanaati, hemen her kesim tarafından benimsenmeye başlamıştı. Ağustos 1983'de çıkarılan Bankerzedeler Yasası ile Devlet hiçbir haklı gerekçe olmaksızın bankerzedelere 1 yıl içinde 200'er bin Türk Lirası ödenmesini kararlaştırmış olup, bu suretle halkın mağduriyetini nispeten azaltmaya çalışmıştır.

Bankerler krizi bankaları direkt olarak etkilemiştir. Çöken bankerlik kuruluşları ve kuruluşların mevduat sertifikası üzerinden repo yaptığı İstanbulbank, Odibank, Hisarbank'ın yönetimine 1982 yılı ortalarında el konmuştur. 1983 yılında bu üç banka tüm varlık ve borçları ile Ziraat Bankası'na devredilmiştir. Bu bankaların Ziraat Bankası'na tüm varlık ve borçları ile devredilmesi nedeniyle bu bankalardan alacaklı olanlar kayba uğramaktaydılar. Ancak bu bankalardan alacaklı olanların zarara uğramış olması bu krizlerin maliyetleri olmadığı anlamına gelmemekteydi.

Aynı yıl İşçi Kredi Bankası'nın faaliyeti durdurulmuştur. 1984 yılında Bağbank'ın faaliyeti durdurulurken, İstanbul Emniyet Sandığı Ziraat Bankası'na devredilmiştir. Yine bu dönemin başında mali bünyesi bozulan Töbank, önce 1987 yılında kamulaştırılmış ve 1992 yılında ise T.Halk Bankası'na devredilmiştir. Aynı dönemin başında mali bünyesi bozulan ve bir kamu bankası olan Anadolu Bankası 1988 yılında T.Emlak Kredi Bankası ile Türkiye Emlak Bankası adı altında birleşmişlerdir.

1980'lerin başında yaşanan bu krizin etkileri, banker kuruluşları ve kapatılan bankaların finans sektörü içindeki ağırlığının fazla olmaması nedeniyle yaygınlık kazanmamıştır. 1982 yılındaki krizin temel sonucu mevduatın bankalar arasında dağılımının değişmesi olmuştur. Kriz döneminde mevduat özel bankalardan

kamu bankalarına doğru yönelmiştir. Bu yöneliş etkisini uzunca bir süre hissettirmiştir.

Bu dönemin en önemli özelliği, değişimle birlikte bankaların yeni risklerle tanışmasıdır. Sektöre yeni yerli ve yabancı bankaların girişine izin verilmesi ve mevduat-kredi faiz oranlarının serbest bırakılması ile sektörde rekabet artmıştır. Artan rekabetle bankalar, klasik mevduat bankacılığında, yeni kaynak ve plasman alanlarına yönelmişlerdir. Bankalarca dış ticaretin finansmanı, leasing, factoring, gibi işlemler, tüketici kredileri ve kredi kartları gibi hizmetler sunulmaya başlanmıştır. Yabancı para ağırlıklı finansal varlıkların banka bilançolarında yer almaya başlaması kur riski, bilanço riski gibi riskleri de banka yöneticilerinin dikkat etmesi gereken önemli hususlar arasına sokmaktaydı.

1982 yılında yaşanan mali kriz sonrası faiz oranlarının tekrar Merkez Bankası tarafından belirlenmesine başlanmış ve bu uygulama 1988 yılına kadar sürmüştür. Mali kriz sonucu sistemde gözetim ve denetimle ilgili yeni düzenlemelerin gerekli olduğu ortaya çıkmış, 1985 yılında çıkarılan Bankalar Kanunu ile sermaye yeterlilik rasyosu kabul edilmiş, tek düzen hesap planı uygulaması getirilmiş, mevduat sigorta fonu oluşturulmuş, tahsili gecikmiş alacaklar için karşılık ayrılması ile ilgili düzenlemeler yapılmış ve bankaların bağımsız denetim kuruluşlarınca denetlenmeleri zorunluluğu getirilmiştir.

2.3.5.2. 1990'lı yıllarda bankacılık ve 1994 krizi

1990'lı yıllara gelindiğinde artık bankacılık sektörünün daha fazla risk unsuruyla karşı karşıya olduğu görülmektedir. Bunun yanında, artan kamu açıklarına bağlı olarak enflasyon yükselmiş, tasarruf sahipleri TL'den kaçmaya başlamaktaydılar. Yurtdışından borçlanmanın cazip hale gelmesiyle hem kamu kesimi, hem de özel kesim yurtdışından finansman sağlamaya yönelmiştir.

Irak'ın 2 Ağustos 1990 tarihinde Kuveyt'i işgal etmesiyle petrol fiyatları artmış, enflasyon yeniden yükselmeye başlamıştır. Başta turizm sektörü olmak üzere bu durumdan olumsuz etkilenmiş, mali sektör de bu krizden payını almıştır. Çünkü hem para piyasalarındaki faizler hem de Hazine'nin borçlanma faizleri artmaktaydı.

Birleşmiş Milletlerin Irak'a müdahale etmesiyle mali sektör likidite krizine girmektedir. Bankalardan hem döviz hem de Türk Lirası mevduatları çekilmeyi başlamakta, krizin başından Mart ayına kadar bankalardan 2.5 Milyar USD tutarında

döviz ve 2.5 Milyar USD değerinde Türk Lirası mevduatının çekilmeye başladığı görülmektedir.

Halkın döviz talebini karşılayabilmek için Merkez Bankası büyük miktarda döviz Türkiye'ye getirmek zorunda kalmıştır. Kriz kısa zamanda reel sektörü de etkilemişti. Enflasyon 1990 ortasında %44'e kadar gerilemişken 1991 yılı sonunda %60'a fırlamış, ekonomik büyüme 1990 yılında %9'un üzerinde iken 1991 yılında sıfıra inmiştir.

Bu dönemde yüksek mevduat çekilişi sonucu sistemde likidite sıkışıklığı yaşanmışsa da, 1990 yılında tüm bankacılık sektörünü ve ekonominin bütünü derinden etkileyen bir bankacılık krizi yaşandığını söylemek mümkün olmamaktadır.

Niteliği ve boyutları itibariyle Türkiye'nin yaşadığı ilk büyük bankacılık krizi 1994 yılında yaşanmıştır. Bu krizin bu derece kolay yayılmasında teknolojik gelişimin çok büyük etkisi bulunmaktadır. 90'lı yılların başından itibaren bankalarda bilgisayar kullanımının yaygınlaşması, işlemlerin on-line gerçekleştirilmeye başlanması, EFT gibi bankalararası transferleri kolaylaştırıcı yeni yöntemlerin geliştirilmiş olması krizin yaygınlaşmasında ve etkilerinin daha ağır olmasına yol açmıştır. Bu dönemden itibaren artık bankalar dışarıya karşı da daha duyarlı hale gelmişlerdir (Uyar, 2003:126).

1993 yılının son aylarında mali piyasalarda istikrarsızlık artmış ve döviz kurlarında aşırı dalgalanmalar görülmeye başlanmıştır. Giderek artan bütçe açıkları, ithalat artışı nedeniyle döviz çıktısının artması, ağır dış borç ödeme koşulları nedeniyle döviz çıktısının artması, ağır dış borç ödeme koşulları nedeniyle bozulan dış denge, Hazine'nin düşük faiz oranlarıyla borçlanma talebine piyasalardan yeterince cevap alamaması ve Merkez Bankası kaynaklarına yönelmesi nedeniyle uluslararası derecelendirme kuruluşlarının Türkiye'nin kredi notunun indirileceğine dair yaptığı açıklamalar Türk Lirasından kaçışı hızlandırmaktaydı. Bu eğilimde kamu kağıtlarının faiz geliri ile repo kazançlarının vergilendirilmesinin de etkisi bulunmaktadır.

1993 yılı sonunda hükümetin faiz oranlarını aşağı çekmek amacıyla kamu menkul kıymet ihalelerini iptal etmeye yönelmesi ve Hazine'nin finansman gereksinimi için Merkez Bankası kaynaklarına başvurmayı tercih etmesi, kamu menkul kıymetleri talebinin düşmesine ve 1994 yılı başında bu piyasanın fiilen ortadan kalkmasına neden olmuştur. Bu durumda Hazine'nin finansman gerekleri açısından Merkez Bankası kısa vadeli avansları dışında alternatif kalmamaktaydı. Bu

arada, böyle bir durumda yapılabilecek ikinci hata yapılmış ve kamu menkul kıymetlerinden elde edilebilecek gelirlere stopaj kesintisi de getirilmiştir. Likidite fazlasının döviz piyasasına yönelmesi döviz kurlarında hızlı bir artışa yol açmaktadır (Karacan, 1996:179).

Nisan 1994'e gelindiğinde Doların TL karşısında, yılbaşına göre %53 değerli hale geldiği görülmektedir. Bankalardaki döviz hesaplarının TL'ye çevrileceği söylentisi ile döviz tevdiat hesaplarına yönelik olarak bankaya başlayan hücum, kısa sürede TL hesaplarını da içeren genel bir bankaya hücum halini almaktaydı. Kriz ile gelen şok, bankacılık sisteminin toplam varlıklarını ciddi bir biçimde azaltmaktaydı ve ayrıca aktif - pasif yapısında değişikliklere yol açmaktaydı.

Bankacılık krizi mali güvenin kaybolması dolayısıyla tasarruf sahiplerinin mevduatlarını geri çekmek için bankalara hücum etmeleri durumudur. Bankaların bu talepleri yerine getirememeleri ile baş gösteren mali panik, krize dönmektedir. Türkiye'de yaşanan 1994 5 Nisan kararları sırasında bazı bankalar tasarruf sahiplerinin bu tür hücumlarına uğramıştır (Seyidoğlu, 2003:490.).

Merkez Bankası, avans ve kredi işlemlerine uyguladığı faiz oranları ile bankalararası piyasalardaki faiz oranlarını yükseltmiş, döviz piyasasına aktif olarak girmektedirken, Hazine ise daha yüksek faizle kısa vadeli borçlanmaya ağırlık vermektedir. Kamu iç borçlanma faiz oranları %200'ü aştığı halde dövize olan talep önlenememekteydi. Merkez Bankasının duruma zamanında ve gerekli ölçüde müdahale edecek kadar rezervinin olmaması da krizin önüne geçilememesine neden olmaktadır.

Önce para piyasalarında hissedilmeye başlanan kriz, kısa bir süre içerisinde ekonomideki diğer sektörlere yansımaktaydı. Devalüasyonla birlikte banka bilançolarında açık pozisyon oluşmakta, finans sektörünün açık pozisyonunu kapatabilmek amacıyla döviz talep etmesi, döviz kurlarındaki artışı daha da hızlandırmaktaydı.

Bu dönemde açık pozisyon oranı yüksek olan ve borçlarının vadesi ile aktiflerinin vadesini iyi ayarlayamayan TYT Bank, Marmara Bank ve İmpeksbank iflas etmiştir. 5 Mayıs 1995'de mevduat sigortası %100'e çıkarılarak paniğin yayılmasının ve krizin daha da büyümesi önlenmek istenmiştir.

1994 kriziyle yapısı daha da hassaslaşan mali sistemin güçlendirilmesi için piyasalara yönelik müdahale ve tedbirler artırılmaktaydı. Likidite ve yasal yükümlülük oranları yükseltilerek kapsam genişletilmiş, bankaların bünyesinde

taşıdığı kur riskini azaltmak için açık pozisyona yönelik sınırlar getirilmiştir. Diğer taraftan piyasaları vergilendirme politikaları aracılığıyla enflasyondan dolayı yabancı paraya olan spekülasyon talebi engellemek ve sermaye hareketleri üzerinde kontrol amaçlanmaktaydı. Piyasaları vergilendirme politikaları her ne kadar olası başka finansal krizlerin önüne geçmek amacını taşımaktaysa da, Türk para ve sermaye piyasalarının uluslararası piyasaların gerisinde kalmasına yol açmaktaydı. Bankalar alım satım vergilerini para ve döviz piyasası ürünlerini kullananlara yansıtmış, dolayısıyla Türk bankacılık sektörünün kaynak yaratma yollarını tıkamaktaydılar.

2.3.5.3. Kasım 2000 krizi

23 Kasım 1999'da 2000 yılı başından itibaren geçerli olacak bir "Stand By Anlaşması" imzalanmıştır. 9 Aralık 1999'da IMF'ye niyet mektubu gönderilmiş, Merkez Bankası enflasyonun düşürülmesi ve sürdürülebilir büyümenin sağlanmasına yönelik 2000 yılı para ve kur politikasını açıklamıştır.

IMF Stand-By'ı desteğindeki yeni ekonomik programın üç temel ayağı bulunmaktadır (www.mahfiogilmez.com.tr):

- Bütçe ve bütçe dışındaki kamu kesiminde mali disiplinin sağlanması,
- Önceden belirlenmiş bir sürünen sabit kur (crawling peg) uygulamasıyla döviz kurlarının belirlenmesi.
- Yapısal reformların yapılması ve özelleştirmenin hızlandırılması.

Vergi gelirleri artırılarak faiz dışı fazlanın yükseltilmesi ve Hazine'nin iç borçlanma yükünün ve dolayısıyla faizlerinin düşürülmesi amaçlanıyordu. Bundan böyle iç borçlanma yerine dış borçlanmaya başvurulacaktı. Vergi gelirlerinde sağlanacak artış ve dış borçlanmanın, iç borçlanma yerine ikame edilmesi sonucunda yurt dışından döviz girişi karşılığında oluşturulacak para sayesinde likidite sıkışması önlenmiş olacaktı. Merkez Bankası'nın Net İç Varlıkları (NİV) üzerine konulan 1.2 Katrilyon Liralık kritere göre Merkez Bankası yalnızca döviz girişleri karşılığında yaratacağı Türk Lirasını piyasaya verecek ve ek likiditeyi ancak bu yolla sağlayacaktı.

Program çerçevesinde 18 aylık bir periyot için kur oranları önceden belirlenmiş, bu kur çıpası dolayısıyla faiz oranlarında keskin ve ani düşüşler olmuştur. Kamu borçlanma maliyeti düşmekte, vadeleri uzamaktaydı. Bankalar mevduat faiz oranlarını düşürürken özellikle tüketici kredilerine önem vermekte, bu kredilerin vadesini uzatarak faizlerinde indirimler yapmaktaydılar.

Yüksek enflasyondan toplumun tüm kesimlerinin olumsuz yönde etkilenmesi nedeniyle, enflasyonla mücadele konusunda uyumlu bir toplumsal refleks oluşmuş, program büyük kitleler tarafından destek görmüştür. Fakat, Türkiye'nin geçmişte IMF ile 16 stand-by anlaşması yaparak uyguladığı istikrar programlarının enflasyonu indirmede başarısız olması, üstelik bunların bir kısmının da yarıda kesilmesi, ayrıca döviz kurunu çıpa olarak kullanan benzer programların bir çok ülkede finansal krizle sona ermesi, programın başarısı konusundaki şüpheleri sürekli gündemde tutmuştur (Yıldırım, 2001:26-27).

Enflasyonun öngörülenden çok yavaş düşmesi, programın döviz kuru çıpasına daha çok dayanması, yapısal reformlardaki gecikme programın başarısına yönelik kuşkuları artırmıştır. Hükümet ile ekonomi bürokrasisinin sergiledikleri dağınıklık ve istikrar programının uygulanmasında ortaya çıkan gecikmeler üzerine IMF ve Dünya Bankası Türkiye'ye verecekleri kredileri askıya almışlardır.

Döviz kurlarının baskı altına alınması, enflasyonun ise program hedeflerini aşması nedeniyle Türk Lirası diğer ulusal paralar karşısında reel olarak değer kazanmıştır. Bu durum ihracatı olumsuz yönde etkilerken, ithalatı teşvik etmiş, cari işlemler açığı program öngörüsünün üzerine çıkmıştır. Cari işlemler açığında hedeflerin üzerinde çıkılması ile birlikte, bu açığın finansmanında önemli bir yeri olan yurtdışından borçlanmalar, programa olan güvenin sarsılması sonucu ve yıl sonuna yaklaşılmasına bağlı olarak azalmıştır. Uygulanmakta olan para programıyla Merkez Bankası'nın para arzını artırma ve azaltılmasını döviz giriş çıkışına bağlanması sebebiyle ekonomideki likidite daralması oluşmuştur.

2000 yılı Haziran ayı itibariyle bankacılık sektöründeki mevduat dağılımına bakıldığında, toplam TL mevduatın %61'inin kamu bankalarında, YP mevduatın %83'ünün ise özel bankalarda olduğu görülmektedir.

Bu dönemde Kamu Bankaları TL'ye, Özel bankalarsa YP mevduata daha fazla faiz vermektedir. Döviz kurunda bir belirlilik varken, ani kur artış riski minimumdayken bankacılık sisteminin döviz toplayarak hazine bonosu-devlet tahviline yatırım yapması doğru bir tercih olarak kabul edilmekteydi. Ancak bu şekilde bankalar yeni bir riskle karşı karşıya kalmaktaydı. Zira YP yükümlülükler altına girip, karşılığında bunları TL olarak değerlendiriyor, açık pozisyondan dolayı yeni bir risk almaktaydılar. Diğer yandan mevduata yüksek faiz uygulayan kamu bankalarıyla özel bankaların rekabet edebilirliği bulunmamaktaydı. Yaygın şube ağı ve mevduata verilen yaklaşık %10 oranında yüksek faiz avantajıyla kamu bankaları

toplam TL mevduatın çoğunu topluyordu. Programın açıklanmasının meydana getirdiği olumlu etkiler sonucunda 1999 yılında ortalama %106'ya ulaşmış olan hazine iç borçlanma yıllık bileşik faiz oranı Ocak 2000'de %37'ye, interbank piyasası gecelik faiz oranı ise Aralık 1999'da ulaşmış olduğu %66.6'dan %34.1'e düşmüştür. %106'dan %36.4'lük bir ortalamaya geçilmiş olması enflasyonla mücadelede önemli sorunlar yaratmıştır. Ertelenmiş tüketim istekleri devreye girmiştir. Bankaların düşük faizlerle önerdikleri bireysel kredilerin de desteğiyle tasarruflar tüketime kaymaya başlamakta, talep canlı kaldığı için enflasyondaki düşüş beklenen hızda olmamaktaydı.

Yılın ikinci yarısından sonra faizlerin düşmesine rağmen enflasyonun beklendiği kadar düşmemesi ve hükümetin programa koyduğu yapısal reformları geciktirmesi programa duyulan güvenin azalmasına sebep olmuştur. 2001 yılı bütçesinin belirlenmesi, kamu maliyesinin şeffaflaştırılması ve özelleştirme gibi konularda adım atılmaması veya gecikilmesi ülke içinde ve dışında endişeleri arttırmaktaydı (Uyar, 2003: 126).

Hükümetin prestij kaybının yanında bankacılık sektörüne yönelik denetimler sonucu banka operasyonlarının artması ve medyada bu konuda çıkan haberler, piyasalarda tedirginlik yaşanmasına sebep olmaktaydı. Bu tedirginliğe bağlı olarak Kasım ayının ortasında gecelik faizler yükselmeye başlamış bono ve repoda dalgalanmalar gözlenmiş, borsa düşmeye başlamıştır. Yabancıların ellerindeki kamu kağıtlarını ve hisse senetlerini satıp döviz alıp piyasalardan çekilmeleri faizlerin yükselmesine sebep olmuştur. Kamu kağıtlarının satılması ve faizlerinin yükselmesi kağıt fiyatlarını düşürdüğü için kamu kağıtlarının değeri azalmıştır. Faizlerin çok düşük olduğu dönemlerde büyük miktarlarda kamu kağıdı alıp elde tutan bankalar zarara uğramıştır.

2000 yılının başında bono faiz oranlarının düşmesinden yararlanarak, kâr eden, elinde önemli miktarda bono tutan Demirbank, bono faizlerinin daha da düşeceğini düşünerek bono portföyünü yükseltmiş ancak faizlerin yükselmesi ile zor duruma düşmüştür. Aktifteki bu değer kaybının yanında pasifte kısa vadeli borçların bulunması vade uyumsuzluğu ve faiz riskini bertaraf edememiş bu bankayı köşeye sıkıştırmıştır. Kısa vadeli bu borçların ödenmesi için piyasalardan yeni fon bulunmaması ise tedirginliği artırmıştır.

Zor durumdaki bankanın para bulamaması nedeniyle elindeki bonoları piyasaya sürmesi bono faizlerinde yükselmeye ve Arjantin'deki gelişmeler yüzünden

krize duyarlı olan yabancıların piyasadan çekilmeye karar vermelerine neden olmuştur. Yabancıların piyasalardan çekilerek döviz talep etmelerinin yanında bu bankanın durumunu gören sektördeki diğer bankalar, bu bankayla bankalar arası piyasada alım-satım için tahsis ettikleri limitleri iptal etmiştir. Limitlerin kapatıldığı söylentisi yayılınca bankanın bono ve tahvil satışı ve döviz talebi artmıştır. Panik nedeniyle diğer bankalar da birbirine açtıkları limitleri iptal etmeye başlamış, yabancı para çıkışı artmış ve repo faizleri %250'lere çıkmıştır.

Faizlerin yükselişine müdahalede geç kalınması kriz süresince beklentileri daha da kötümser hale getirmiştir. Bu durum büyük açığı olan kamu bankalarını ve mevduat sigorta fonunda bulunan bankaları zor duruma düşürmüştü, elde yüklü kamu kağıdı tutan ve devleti finanse eden bankalar zarar etmeye başlamıştır. Medyada yapılan haberler de gerginliği artırmıştır. İMKB tahvil ve repo piyasasında zor duruma düşen bankaların borcunu ödeyememesi ve ardından gelen likidite riski sistemdeki büyük küçük bütün bankaları etkilemiştir. Özellikle yurtdışındaki bankalarda depo yapılarak karşılığında döviz alınan eurobondların değerinin çok düşmesi sonucu aradaki farkın ödenmesini ve kağıtların iade edilmesini isteyen yabancılara karşı bankalar zor duruma düşmüş, yükümlülüklerini yerine getirmek için döviz talep etmeye başlamıştır.

Bankacılık sektöründe ciddi bir likidite krizinin ortaya çıkması sonucunda Merkez Bankası likidite ihtiyacını karşılamak için gün içinde repo ihalesi açmış ve zor durumda olan bankaların repo ihalesinden yararlanarak açıklarını kapamasını sağlamıştır. Likidite sorunu Merkez Bankası'nın Net İç Varlıklar sınırını aşmasıyla ortadan kalkmıştır. Merkez Bankası sistemden döviz çıktığı halde piyasaya likidite vererek IMF ile yaptığı anlaşmanın kriterlerinden biri olan -1.2 Katrilyon liralık bu sınırı aşmıştır. Merkez Bankası ve Hazine, düzenledikleri geri alım ihaleleri ile elinde kağıt olup satmayanlar için "karşı taraf" sağlamayı amaçlamıştır. Diğer taraftan piyasada oluşan likidite ihtiyacını azaltmak amacıyla daha önce 12 Ocak'tan itibaren düşeceği açıklanan disponibiliteler yükümlülüklerine piyasayı daha fazla sıkıştırmaması için serbesti getirilmiştir. Buna göre disponibilitelerde haftalık oran tutturma prensibinde yeni uygulamayla, 25 Kasım- 5 Ocak arasındaki haftaların tek bir hafta kabul edilmesi ve bir haftadaki TL serbest tevdiat eksikliğinin diğer haftalarda tutulacak olan fazlayla kapatılması kararlaştırılmıştır (Ziraat Bankası, 2000).

Ancak yabancı yatırımcıların ve bilançolarındaki açık pozisyonu kapamak isteyen yerli bankaların yüklü döviz alımlarını sürdürmesi nedeniyle likidite

sıkışıklığı devam etmiş ve repo faizleri düşmemiştir. Bunun üzerine Merkez Bankası para programına tekrar dönülmesi gerektiğini açıklayarak piyasaları fonlamayı durduracağını, sisteme ek likiditeyi eskiden olduğu gibi sadece döviz karşılığında sağlayacağını açıklamaktaydı. Bunun sebebi Merkez Bankası'nın piyasaya verdiği her TL nin kendisine döviz talebi olarak geri dönmesi ve bu yüzden piyasaya bir yandan döviz satarken bir yandan bu dövizin alınmasını sağlayacak TL nin borç verir bir duruma gelmesi olarak açıklanmıştır (Uyar, 2003:128).

Merkez Bankası piyasayı artık fonlamayacağını, faizlerin yükselmesine izin verileceğini ifade etmekteydi. Faizlerin yükselmesinin TL'ye olan talebi artırarak döviz talebini düşüreceği düşünülmekteydi. Ancak Merkez Bankası bu kararı sadece 1 gün uygulayabilmiş, piyasadaki likidite eksikliği sona ermediği için piyasaları fonlamak zorunda kalmış ve bu nedenle Net İç Varlıklar hedefi yeniden aşılmıştır. NİV 1.9 Katrilyona çıkarken Merkez Bankası o gün itibarıyla kriz başlangıcından beri 6 Milyar Dolar satmıştır. Bono faizleri %200'e gecelik faizler %1000-2000 seviyesine çıkmış, repo faizleri 1994 krizindeki oranları bile aşmıştır. Mevduat, tüketici kredileri ve kredi kartı faiz oranları yükselmiştir. Bankalar Kasım bilançolarını kapayıp yabancıların döviz talebini karşılamış ancak yüklü bono portföyü olan ve daha sonra TMSF'na devredilen Demirbank, TL ve döviz sıkışıklığını giderememiştir.

Merkez Bankası kriz başından itibaren iki hafta içerisinde toplam 7.2 Milyar Dolar kaybetmiştir. IMF ile yapılan görüşmeler sonucu IMF'nin Türkiye'ye krizi atlatması için ek rezerv imkânı (Supplemental Reserve Facility) sağlayacağı açıklanmıştır. IMF 10 Milyar Dolar, Dünya Bankası ve ABD ise köprü kredi olarak 3 Milyar Dolar kredi vermeyi kabul etmekteydi. Hükümet ise yapısal reformların hızlandırılacağını, mali bünyesinde sorun olan bankalara operasyon yapılacağını, Türk Telekom'un 4 ay içinde özelleştirileceğini, bütçe dışı fonların Mart ayına kadar tasfiye edileceğini ve enerjiyi de kapsayan hızlı bir özelleştirme takvimi yapılacağını taahhüt etmekteydi.

Kamu Bankalarının özelleştirilmesi düşüncesine yönelik olarak ilk adım atılmış, 2003 yılı sonuna kadar kamu bankalarının özelleştirileceği açıklanmaktaydı. Bu bankaların küçültülmesine yönelik olarak ilk aşamada bir kanun çıkarılarak çalışanlara diğer kamu kuruluşlarına geçiş hakkı tanınmış, emeklilik hakkını kazanan personel emekli olmaya teşvik edilmekteydi (Uyar, 2003:130).

6 Aralık 2000'de Demirbank ve Park Yatırım Bankası TMSF'na devredilmiş, yükümlülüklerinin vadesini aştığı ve faaliyetlerini sürdürmesinin mali sistemin güven ve istikrarını tehlikeye düşürdüğü gerekçesiyle Park Yatırım Bankası'nın faaliyet izni kaldırılmıştır. Türkiye'nin önde gelen bankalarından biri olan Demirbank'ın bu duruma düşmesinin sebebi, yüklü hazine bonusu tutması, faiz riskini taşıyamaması ve ödenmiş sermayesine oranla aşırı risk altına girmiş olması olarak açıklanmaktaydı. Görüldüğü gibi Demirbank'ın durumu fona alınan diğer bankalara nazaran farklılık arz etmektedir.

Demirbank rasgele bir banka değildi ve şöyle bir özelliği vardı; 2000 yılında yapılan DİBS ihraçlarının yaklaşık %15'ini aldığı ve toplam DİBS stokunun yaklaşık %10'unu taşıdığı tahmin ediliyordu. Bu büyük DİBS stokunu taşımak için ise kısa vadeli dış ve iç borçlanma yapmaktaydı. Örneğin, pasif toplamı içinde vadeli mevduatın oranının ancak %1 dolayında olduğu tahmin edilmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasıyla Demirbank için öncelikle dış borçlanma kanalları tıkanı. Ardından iç borçlanma kanalları da tıkanı ve taşıdığı DİBS stokuna rağmen Demirbank diğer yerli bankalardan borç alamadı. Sonuçta Demirbank zorunlu olarak DİBS stokunun bir bölümünü satmak istemekteydi. Ardından fiyatlar düşmeye, faizler artmaya başladı. Diğer yandan, kısa vadeli borç oranı yüksek olan kamu bankaları da kısa vadeli borçlanmayı sürdürmek zorunda olduklarından faizler üzerinde ek bir baskı oluşturmaktaydı (www.members.nbc.com).

IMF ile acil yardım kredisi üzerinde anlaşıldıktan sonra bankacılık sisteminde yaşanan bu krizin aşılması ve yeniden güven sağlanması için yabancılardan bankacılık sektörüne açtığı dış kredilere devlet garantisi getirileceği, hatta mevduatta halen 100 Milyar TL ile sınırlı olan devlet güvencesinin genişletileceği açıklanmıştır. 1994 krizi sırasında getirilen mevduat garantisinden sonra devlet, bankaların pasifleri arasında yer alan dış borçların da arkasında olduğu mesajını vermiştir.

Bu gelişmelerden sonra faizler inmeye başlamıştır. IMF ile anlaşmanın sağlanmasının ardından Türkiye'nin Euro cinsinden tahvillerine yeniden talep gelmiştir. Bu arada bir süredir süren kriz ve buna bağlı olarak yüksek faizler yüzünden çoğu banka zarara uğramış, bu sebeple verdiği kredileri geri çağırılmış ve kredi faizlerini artırmıştır. Böylece krizin etkileri reel sektöre de sıçramıştır. Piyasada ortaya çıkan faiz dalgalanmaları talep canlılığını birdenbire kesmiştir. Talepte ortaya çıkan bu ani daralma, reel kesimin satışlarının azalmasına, dolayısıyla stoklarının hızla yükselmeye başlamasına yol açmaktaydı (Eğilmez ve Kumcu, 2003:326).

Bunun sonucu, bankalardan alınan kredilerin geri dönüşlerinde sıkıntılar yaşanmış ve bankalardan kredi kullanan pek çok firma batmıştır.

Kasım 2000 krizi gerçekten de Türkiye'nin yaşadığı en büyük olumsuzluklardan birisidir. IMF'nin koymuş olduğu yanlış teşhisler neticesinde Merkez Bankasının müdahalede geç kaldığı, piyasaya likidite vermeyi sürdürerek krizi önleyebilecek olduğu halde bunu yapmayarak krizi daha da tırmandırdığı eleştirileri halen devam etmektedir.

Net İç Varlıklar hedefine odaklanan Merkez Bankası faizlerdeki yükselişe seyirci kalmış, hazine bonosuna yüksek oranda yatırım yapan bankalar zarar etmiş, likidite sıkışıklığı neticesinde faizler daha da artmıştır. Ellerindeki bonoları satmayabileceklerini düşünen yabancı yatırımcıların piyasadan çıkması faizleri daha da artırmaktaydı. Faizlerin yükselmesiyle Merkez Bankasına döviz satışı gerçekleşmemiş, aksine yabancıların döviz talebi artmaktaydı. Diğer taraftan ellerindeki hazine bonolarını teminat olarak kullanarak dış borçlanmaya gitmiş olan bankaların teminatları erimeye başlamış, aldıkları bu borçları ödemek zorunda kalmışlardır. Bu nedenle de bankaların TL ve YP talepleri artmıştır.

Kasım 2000'de bir likidite krizi yaşandığı konusunda fikir birliği bulunmaktadır. Ancak bu durum bazı kesimlerce dövize hücum krizi olarak nitelendirilmektedir. Bu dönemde bankaların döviz taleplerinin artmış olmasına rağmen gerçek kişilerde dövize yönelme görülmemektedir. IMF Birinci Başkan Yardımcısı Stanley Fisher bu krizin, döviz kuru çıpası uygulamasının yarattığı cari açık büyümesinden kaynaklanan panik sonucu bir dövize hücum krizi olduğunu vurgulamış, piyasalara ek likidite vermenin krizi çözmek yerine büyüteceğini ileri sürmüştür. Türkiye cephesinde ise farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Korkut Boratav krizin, döviz kuru çıpasına dayalı IMF programının kaçınılmaz sonucu olduğunu öne sürmekte, Türkiye'nin ödemeler dengesi sorunu yokken böyle bir IMF programı içine girmesinin temel hata olduğu görüşünü savunmaktadır.

Kasım 2000 ayındaki finansal krizde, bankalar ve kurumsal yatırımcıların aksine küçük tasarruf sahipleri dövize aşırı bir talep göstermemiştir. Dövize talep gösteren kesimler arasında da yabancılar başı çekmiştir. Merkez Bankası, döviz rezervlerindeki önemli aşınmaya karşın, bu krizi IMF'den sağladığı ilave kredilerle ve yüksek faiz silahını kullanarak püskürtebilmiştir. Ancak, bankacılık kesiminin mali bünyesinde yükselen faizler nedeniyle ciddi hasarlar oluşmuştur.

Krizle birlikte uygulanmakta olan ekonomik program ve bankacılık kesimi büyük ölçüde güven kaybına uğramıştır. Bankacılık kesiminin sıkıntılarının sanıldığından çok daha ciddi boyutlarda olduğu yönündeki bir algılama piyasalarda hakim olmaya başlamıştır. Bankaların açık pozisyon büyüklüğü ve taşıdıkları düşük faizli Devlet İç Borçlanma Senetlerinin tutarı piyasalarda merak edilmeye ve sorgulanmaya başlanmıştır. Piyasa aktörleri artık olayları irdelerken daha seçici ve duyarlı bir konuma gelmişlerdir. Böyle bir psikolojik yapı, esasen yeni krizler için de son derece elverişli bir ortamın mevcudiyetini göstermektedir (Alp, 2002:162).

Kriz neticesinde;

- Türk Bankacılık sisteminin fonlandığı menkul değer cüzdanı portföyü yaklaşık 1/3 oranında değer kaybetmiştir. Rakamsal ifade ile 33 Milyar Dolarlık portföyün 11 Milyar Dolar tutarındaki bölümü zarara dönüşmüştür (www.activefinans.com).
- Repo ile fonlanan menkul değerlerin çok büyük risk oluşturduğunun acı bir tecrübeyle farkına varılmıştır.
- Bankacılık sistemi özkaynakları, bu kriz neticesinde önemli ölçüde erozyona uğramıştır.
- Ekonomideki kaynakların etkin dağılımını sağlaması gereken bankacılık sisteminde esas irrasyonelliğin kamu bankalarında olduğu konuşulmaya başlanmıştır.

2.3.5.4. Şubat 2001 krizi ve yeniden yapılanma dönemi

Piyasalar henüz Kasım krizinin şokunu üstlerinden atamamışken Türkiye daha 3 ay geçmeden yeni bir krizle karşı karşıya kalmıştır. 19 Şubat'ta Başbakan ve Cumhurbaşkanının Milli Güvenlik Kurulundaki tartışmalarıyla mali piyasalar bir kez daha karıştı. Yabancı yatırımcılar piyasadan çıkmaya çalışırken bankalar da olası gelişmelere karşı kendilerini korumak arzusuyla döviz alımına yönelmişlerdir.

Tarihin en büyük iç borç geri ödemesini yapmaya hazırlanan Hazine, 20 Şubat günü yaptığı iç borç ihalesinde borçlanma vadesini düşürmesine rağmen yeterli talebi alamamıştır. Bir gün önce 20 Şubat valörüyle piyasalara 7.5 Milyar dolar satan Merkez Bankası döviz talebini kısma yolunu seçmiştir. Piyasa ancak 21 Şubat itfası yoluyla TL likiditesini bulmuş ve Merkez Bankası'ndan döviz alabilmiştir. Faizler yine %1000'lerin üzerinde ifade edilmeye başlanmıştır. Kasım

krizinde olduğu gibi Merkez Bankası'nın Net İç Varlıklar hedefinden vazgeçmeye yanaşmaması krizin derinleşmesine yol açmıştır. Mali piyasalar kilitlenmiş, ödemeler sistemi çökmüştür. Buna rağmen döviz talebi devam etmiş olup, sonuçta Türk tarihinin en kapsamlı programlarından biri rafa kaldırılmış oldu (www.tusiad.org).

Şubat ayına gelindiğinde uygulanan program ve kur çıpasına olan güven azalmış ve döviz talebi önemli ölçüde yükselmiştir. Merkez Bankası yüksek seviyedeki bu döviz talebine karşılık likiditeyi kontrol etmeye çalışmış, ancak ortaya çıkan likidite sıkışıklığı özellikle kamu bankalarının aşırı düzeyde günlük likidite ihtiyaçları nedeniyle ödemeler sisteminin kilitlenmesine neden olmuştur. Bu ortamda uygulanmakta olan döviz kuru sistemi terk edilerek Türk Lirası dalgalanmaya bırakılmıştır. Türk Lirası yabancı paralar karşısında dalgalanmaya bırakılmasının ardından doların fiyatı 685.000 TL'den 1.350.000 TL'ye fırlamıştır. Kurlardaki yaklaşık %70'lik ani artış büyük belirsizlikleri de beraberinde getirmiştir. Sistemde bir süre hiçbir öngörü yapılamamış, bankalar alış ve satış kurları arasında büyük farklılıklara giderek bir süre zaman kazanmaya çalışmışlardır.

Kurlardaki bu belirsizlik iç talebin birdenbire kesilmesine yol açmıştır. Mali sisteme olan güven sarsılmış, döviz üzerinden yapılan kontratlar Türk Lirasına çevrilmeye başlanmıştır. Bankalardan kredi kullananlar borçlarını ödeyemez duruma düşmüştür. Doğrudan reel kesime yansıyan bu kriz neticesinde işyeri kapanmaları ve işsizlik önemli düzeyde artış göstermiştir.

Kasım ve Şubat krizleri sonucunda bankacılık sektörünün içinde bulunduğu sorunlar daha da ağırlaşmıştır. Kasım krizi sonrasında likidite ve faiz riski nedeniyle ciddi sorunlar yaşayan bankacılık sektörü, Şubat krizi sonrasında bir de kur riskinden kaynaklanan kayıplarla karşı karşıya kalmıştır. Kriz döneminde faiz oranlarındaki hızlı artış nedeniyle fonlama maliyeti artmış, menkul değerler cüzdanının piyasa değeri azalmıştır.

Dışa açık ekonomide faiz, döviz kuru ve sermaye hareketleri ilişkisi önemlidir. Eğer sermaye hareketleri serbestse faiz ya da döviz kurundan ancak birisinin denetimi mümkün olmaktadır. Yani faizler denetim altındayken sabit döviz kuru rejimi uygulanıyorsa sermaye dışarı kaçmaktadır. Şubat 2001 krizine kadar Türkiye, sermaye hareketlerinin serbest olduğu bir ortamda faizleri de serbest bırakarak döviz kurunu bir ölçüde denetim altına almıştı. Şubat krizinden sonra döviz kurlarını dalgalanmaya bırakarak müdahalesiz esnek döviz kuru sistemine geçen Türkiye, faizleri denetim altına almıştır.

Merkez Bankası, gecelik borçlanma faizlerini %80 düzeyinde tutmaya başladı. Bu denetim, faizlerin yukarı doğru hareketlenerek dövize talebi önlemesine engel oldu. Bunun kaçınılmaz sonucunda döviz kurları yükselmiştir. Buna karşılık Türkiye, ilginç biçimde Şubat krizinden sonra sermaye hareketlerinde fiilen kısıtlama uygulamaya başladı. Sermaye hareketlerinin serbest olması TL'yi getiren herkese Merkez Bankası'nın istediği döviz vermesi anlamına gelmektedir. Oysa Merkez Bankası, Şubat krizinden sonra bunu yapmamaya başladı. Merkez Bankası'nın günlük ihaleyle döviz satması bu yaklaşımın bir sonucudur (Eğilmez ve Kumcu, 2003:332-333).

Kamuoyu, Merkez Bankası'nın uyguladığı politikaları gözlemleyerek Merkez Bankası'nın tercihlerinin ne yönde olduğunu öğrenmektedir. Literatürde üzerinde durulan konulardan biri Merkez Bankası'nın düşük ya da yüksek enflasyon tercihi konusundaki belirsizliğin, kamuoyunun Merkez Bankası'nın kredibilitelerini net olarak değerlendirmesini engellediğidir. Son dönemlerdeki teorik çalışmalar göstermiştir ki, bu şartlar altında döviz kuru hedeflemesinin parasal hedefleme gibi diğer alternatiflerine oranla belirsizliği ortadan kaldırma konusunda daha etkili olduğudur. Bunun nedeni döviz kuru hedeflemesinin alternatiflerine göre daha kolay gözlemlenmesi veya kontrol edilebilir olmasıdır. Daha kolay gözlemlenmesinin nedeni ise piyasa oyuncularının kurdaki değişimleri anında görebilmeleridir. Oysa, parasal verilerdeki değişimleri öğrenmek daha uzun zaman almaktadır (Kansu, 2004:173).

Kur rejiminin terk edilmesi nedeniyle ortaya çıkan güven bunalımı ve istikrarsızlığı süratle ortadan kaldırmak, ekonominin yeniden yapılandırılmasına yönelik altyapıyı oluşturmak amacıyla Hükümet tarafından güçlü ekonomiye geçiş programı uygulamaya konulmuştur. Bu programın ana unsurlarından birisi bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması olarak belirlenmiştir.

2001 yılı Türkiye ekonomisi ve bankacılık sistemi açısından zor bir yıl olmuş, bankacılık sistemi de önemli ölçüde küçülme göstermiştir. Banka sayısı 79'dan 61'e gerilemiş, çalışan sayısı %19 azalmıştır. Bankaların toplam aktifleri TL bazında %60 artarak 166,4 Katrilyon TL'ye ulaşmıştır.

TMSF'na alınan bazı bankaların birleştirilmesi ve/veya kapatılması, bazı bankaların faaliyetlerine son verilmesi yanında, bazı bankaların birleşmesi banka sayısının azalmasına neden olmuştur. 2001 yılında Ulusal Bank, İktisat Bankası, EGS Bank, Bayındırbank, Kentbank, Tarişbank, Sitebank ve Toprakbank BDDK

bünyesindeki TMSF'na devredilmiştir. Fon bünyesindeki bankalardan Egebank, Yurtbank, Yaşarbank ve Bank Kapital Ocak 2001'de, Ulusal Bank ise Nisan 2001'de Sümerbank ile birleştirilmiş, Sümerbank yıl içinde Oyak Grubuna satılmıştır.

Fon bünyesindeki İnterbank ve Esbank Haziran 2001'de Etibank ile birleştirilmiş, yıl sonu itibariyle Etibank'ın bankacılık lisansı iptal edilmiştir. 2001 yılı içinde Sümerbank'a ek olarak Demirbank'ın HSBC Bank'a ve Sitebank'ın da Novabank'a satışları gerçekleştirilmiştir. Etibank'a ek olarak ise İktisat Bankası ve Kentbank'ın bankacılık işlemleri yapma izinleri kaldırılmıştır. Kalkınma ve yatırım bankaları grubunda ise, Okan Yatırım Bankası ve Atlas Yatırım Bankası'nın faaliyet izinleri iptal edilmiştir.

Kamu bankaları grubundan T.Emlak Bankası, 1 Temmuz 2001 tarihi itibariyle T.C. Ziraat Bankası A.Ş. bünyesine dahil edilmiştir. Körfez Bank Osmanlı Bankası ile, yeni Osmanlı Bankası ise Garanti Bankası ile birleşmiştir. Böylece, 2001 yılı sonunda banka sayısı 79'dan 61'e gerilemiştir. Bunlardan 15'i ticaret bankası, 3'ü kalkınma ve yatırım bankasıdır.

Yapılan düzenlemeler güven kurumları olan bankaların daha sağlıklı bir yapı içerisinde faaliyet göstermelerini sağlamaya yöneliktir. Bu anlamda sektör düzenleyici kurum tarafından yapılan sürekli denetim ve düzenlemeler devam etmektedir.

2.3.6. Kredilendirmede Avrupa Birliği İlkeleri

Ticari bankalar kredi müşterisinin ya da kredi sözleşmesine taraf olanın anlaşma koşullarına uygun olarak sorumlulukları yerine getirme sürecini izlemeleri gerekmektedir. Bir çok banka için kredi riskinin en geniş ve en görünür kaynağı, açılan krediler olmakla birlikte, bir bankanın faaliyetlerine bağlı olarak kredi riskine yol açmakta olan başka faktörler bulunmaktadır (Roche, 2000:55).

Özellikle kredilendirme açısından banka denetimini özendirmek finansal pazarların istikrarında önemli rol oynamaktadır. İstikrarsız bir finans sektörü reel sektörü olumsuz etkilemekte özellikle büyüme ve istihdam azalmaktadır. Bu nedenle bankaların kredibilite incelemelerinin özenle yapılması gerekmektedir. Optimal risk yönetimi açısından öncelikle yeterli bir özsermayeye sahip olmak gerekmektedir. Çünkü beklenmeyen kayıpların karşılanmasında özsermaye tampon işlevini görmekte olup, aynı zamanda finans sisteminin istikrarını belirlemektedir.

Genel olarak AB mevzuatı üç temel amaç gözetmektedir: Birincisi, Avrupa Birliği'nde bankacılık iç pazarının tamamlanması için gerekli uyumlaştırılmış koruyucu denetimin büyük bölümüne uygulanabilir olmak; ikincisi, mudileri ve yatırımcıları uygun bir şekilde korumak amacıyla, kredi kurumlarının ortalama ödeme gücü seviyesini yükseltmek; üçüncüsü ise, bankacılık sisteminin istikrarını garanti altına almaktır.

AB bankacılık sisteminde risklerin dağıtılması veya bölünmesi, genel olarak finansal faaliyetlerin ve özellikle bankacılığın altın kuralı olarak kabul edilmektedir. Denetimleri altında olduğu varsayılan kredi kurumlarının bu kurala titizlikle uyup uymadıklarının kontrolü denetim otoritelerinin inisiyatifine bırakılmaktadır. Kredi riskleri alanında, risklerin aynı tarafta yoğunlaşması, istikrarı tehdit edebilecek zarar ihtimalinin artmasıyla, kredi kurumunun idaresinin bağımsızlığını tehlikeye sokmaktadır (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2004:91).

1988 yılında kredi kurumları açısından geliştirilen Basel prensipleri bu alanda yönlendirici nitelik taşımaktadır. Özellikle faiz değişme ve operasyon riskinin sınırlandırılması için 1996 yılından beri özsermaye sorumluluğu ilkesi başarı ile uygulanmaktadır. Bu açıdan yasal ve ekonomik özsermaye ayırımı da önem kazanmaktadır. Avrupa Birliği'ndeki kredilendirme işlemlerinde müşterinin değerlendirilmesinde Haziran 1996'daki konsultasyon belgesi doğrultusunda dışsal rating kuruluşları ve içsel rating sonucu standart değerlendirmeleri öngörmektedir (Berk, 2001:47).

Banka içi ratinge (puanlama) dayalı değerlendirme aşağıdaki temel özellikleri taşımaktadır:

- Beklenen kayıp ya da ödenmeme ihtimalini alan risk sınıflarının belirlenmesi ve kredilerin risk sınıfına göre sıralanması,
- Bankalarda denetim amaçlı bir şemanın uygulanması açısından bir yöntem geliştirilmesi,
- Her risk sınıfı için ağırlık faktörlerinin tespiti,
- İçsel ratingin kalitesinin güvenceye alınması bakımından asgari kriter ve prensipler,
- İçsel ratingin bankalardaki uygulamasının kontrolü.

Diğer taraftan 1999 yılında G-10 ülkelerinden 30 banka üzerinde yapılan araştırmalar yapı, yöntem ve kullanım açısından farklı rating sistemlerinin kullanıldığını göstermektedir. Farklılıkların önemli bir bölümü de nitel faktörlerin

(örneğin kredi müşterisinin yönetim kalitesi) ve bilanço analizi alanında yoğunlaştığını göstermiştir. Ayrıca kredi portföyünün oluşturulmasında ve proje bazında kredi taleplerinin değerlendirilmesinde kullanılan ratinglerde de farklar görülmektedir.

Bankalar, kredi riskinin tanınması, ölçülmesi, izlenmesi ve kontrolünde olduğu kadar bu riskleri karşılamak için yeterli sermayeyi ayırmak konusunda da istekli ve bilinçli olmalıdırlar. Basel Komitesi tüm bankacılık gözetim ve denetim otoritelerini kredi risk yönetimi konusunda etkin ve güvenilir uygulamalar geliştirilmeyi özendirmek amacıyla hazırladığı dökümanda kredilendirme sürecinin etkin biçimde işlenmesi ile ilgili olarak Basel prensiplerinin uygulanmasını önermektedir (Tevfik, 1997:296-302).

2.3.7. Kredilerin Geri Dönüşümünde Yaşanan Sorunlar

Bankalarda çeşitli kaynaklardan elde edilen fonlar, yatırım alternatifleri arasında dağıtılmaktadır. Dağıtım yapılırken alınacak kriter, her alternatifin risklilik derecesi ve buna karşılık getiri miktarıdır. Bankacılık sektöründe riskler, genelde likidite yetersizliğinden, faiz oranlarının ya da döviz kurlarının dalgalanmasından, borçların geri ödenmemesinden ve ekonomik değişimlerden kaynaklanmaktadır. Aktif yönetiminde, bir bankanın karşılaşacağı riskleri çok iyi bilip, ona göre aktif dağılımı yapması gerekmektedir.

Türk bankacılık sektörü, bugün gerek mali, gerekse kurumsal yapıları itibariyle gözardı edilemeyecek bir seviyeye ulaşmış bulunmaktadır. Bu olumlu gelişmelere rağmen, Türk bankacılık sektörünün gelişimini etkileyen bazı olumsuzluklarında mevcut olduğu, bilinmektedir. Bankalar, yaptıkları iş gereği yoğun risklerle yaşamak zorunda olan kuruluşlardır. Bankacılık sektöründe yaşanan riskler, her ülkede, her dönemde kaçınılmaz olarak yaşanabilmektedir. Zira finansal piyasalar var olduğu sürece, risk unsuru sistem içerisinde varlığını sürdürecektir. Ancak bu aşamada önemli olan risklerin doğru tanımlanıp, yönetilmesi olmaktadır. Banka üst yönetimleri, kurumsal olarak alınan riskler hakkında daha fazla bilgi edinmeli ve riskin yönetilmesi için gerekli sistemlere sahip olmalıdırlar. Böylece piyasada oluşacak risklerin zararları, bankacılık sektörünü en alt düzeyde etkileyecek ve oluşacak krizlerin zararları minimuma inecektir (www.dtm.gov.tr).

Genellikle sorunlu bir kredinin nedeni tek bir faktöre veya olaya bağlı olmamaktadır. Kredinin sorunlu hale dönüşmesine katkıda bulunan pek çok sebep

bulunmaktadır. Sorunlu bir kredinin nedenlerini tespit edebilmek için borçlunun faaliyetlerinin ve banka ile ilişkilerinin ayrıntılı bir biçimde incelenmesi gerekmektedir. Bu nedenle, genel olarak şu sebeplerden dolayı krediler sorunlu hale gelmektedir (Seval, 1990:276):

- Firmaya ilişkin nedenler; yönetim, ürünün niteliği, pazarın durumu ve firmanın finansal yapısı.
- Çevresel faktörler; ekonomik, politik ve teknolojik çevredeki değişimler.
- Bankacılıkta yapılan hatalar; kredi istihbaratı, yapılan mali tahlil, teminat alınmaması veya kredi fonksiyonunun yönetimindeki bozukluklar.

a) Firmaya ait nedenler

Yönetim; işletmelerin başarısızlıklarında kötü yönetimin payı oldukça büyük olup, kötü yönetim, bilgi, uzmanlık ve tecrübe eksikliğinden ortaya çıkabileceği gibi sorumsuzluktan ve kötü niyetten de kaynaklanabilmektedir. Yetersiz planlama, çoğu kez yönetsel sorunlara yol açmaktadır. Kısa ve uzun vadeli planlardan yoksun bir firma, elindeki fırsatları değerlendirme ve çevresel koşullardaki değişimlere uyum gösterme özelliğini kaybedebilmektedir. Amaçları ve gideceği yönü belirlenmemiş bir firma dış faktörlerin etkisiyle önceden öngörülmeven sonuçlara doğru daha kolay sürüklenebilmektedir. Yöneticilerin ileriye görme ve planlama yeteneği ne kadar fazla ise başarı olasılığı da o kadar yüksek olmaktadır.

Üretilen mal; Bir firmanın faaliyetlerini kârlı bir şekilde sürdürebilmesi, ürettiği malın piyasadaki üstünlüğünü ve kalitesini istikrarlı olarak koruyabilmesine bağlı olmaktadır. Hammadde veya enerji teminindeki zorluklar, kaliteli iş gücünün bulunamaması, ürünün maliyetini ve üretim hacmini olumsuz olarak etkilemektedir. Öte yandan tüketim tercihlerindeki değişimler veya yeni teknolojik gelişmeler ürünün piyasadaki durumunu değiştirebilmektedir. İşletmenin ürettiği malı etkileyen bu faktörlerden herhangi bir tanesi firmanın kârlılığını veya borç ödeme gücünü olumsuz olarak etkilemektedir.

Pazarlama koşulları; Sorunlu kredilerin nedenleri araştırılırken firmanın pazarlama faaliyetleri de yakından incelenmektedir. Kredi borçlusunun iyi tanımlanmış bir pazarlama politikası ve bu politikasını uygulayabileceği etkin araçların bulunması gerekmektedir. Dağıtım kanallarının doğru olarak seçimi, fiyat politikasının tespit edilmesi, reklam kampanyalarının oluşturulması pazarlama

faaliyetlerinin temelini teşkil etmektedir. Firma etkin bir pazarlama planı oluşturamaz ve piyasadaki konumunu ve rolünü iyi belirleyemezse, bu tutum satışların ve kârlılığın düşerek sorunlu kredilerin doğmasına neden olabilmektedir.

Kontrol sistemleri; Bir firma doğru ürünü doğru pazarda etkin bir pazarlama stratejisi ile pazarlayabilir, ancak faaliyetleri gerektiği gibi kontrol edilemiyorsa başarısızlık kaçınılmaz bir hal almaktadır. Bir işin sağlıklı yönetilebilmesi için alacakları, stokları, genel üretim giderlerini kontrol edecek sistemleri, ürün kalitesini, varlıklarını, giderlerini kontrol altında tutacak, suistimali önleyecek mekanizmaları, bütçeleri, projeksiyonları, planları olmalıdır. Kontrolsüz bir firmada herhangi bir sorun teşhis edilemeden büyüebilmekte ve çözümü imkansız hale gelebilmektedir.

b) Çevresel koşullar

Çevresel koşullar, firmanın hayatini sürdürbilmesi için daha önceden öngörülerde bulunarak planlaması gerektiği ekonomik faktörler, hükümet kararları veya teknolojik değişimler gibi firma dışından kaynaklanan koşullar olmaktadır.

Teknolojik çevre; Bir firmanın değişen teknolojik koşulları belirleyip bu değişimlere zamanında uyum sağlayabilmesi finansal istikrarı ve hayatini açısından oldukça önem taşımaktadır. Daha gelişmiş yeni ürünlerin piyasaya sunulması veya üretim teknolojisindeki iyileşmeler bir firmanın malına olan talebi ve piyasadaki rekabet gücünü hızla etkileyen gelişmelerdir.

Ekonomik çevre; Bir işi başarılı bir şekilde yönetebilmek için içinde bulunulan ekonomik koşulların mutlaka iyi değerlendirilmesi gerekmektedir. Ekonomik dalgalanmalar, vergiler, faiz oranları, satın alma gücündeki değişimler firmanın başarısını ve dolayısıyla borç ödeme gücünü önemli ölçüde etkilemektedir. İşkolunun niteliği işletmenin ekonomik dalgalanmalara ne ölçüde duyarlı olacağını belirlemektedir. Bazı sektörler ekonomik değişkenlerle ve genel trendlerle aynı yönde etkilenirken bazı sektörlerin etkilenmeleri ters yönde olmaktadır.

Doğal çevre; Bir çok firma hammadde temini ve enerji ihtiyacı nedeniyle doğal kaynaklara bağımlı olmaktadır. Bu kaynakların temini ve maliyeti arz talep koşullarına, politik ve çevresel nedenlere bağlı olarak değişmektedir. Örneğin petrol fiyatlarındaki değişim geniş çapta bütün iş hayatını etkisi altına alabilmektedir. Öte yandan yangın, sel, kuraklık, don ve diğer doğal felaketler de firmanın hammaddesini temin etmesini ve faaliyetlerini sürdürmesini etkilemektedir.

Politik çevre; Birçok firma açısından hükümetlerin aldığı kararlar ve yasal düzenlemeler firma yönetimini ve başarısını önemli ölçüde etkilemektedir. Asgari

ücretlerde yapılan değişiklikler, vergiler, ithalat ve ihracat koşullarına getirilen kısıtlamalar, verilen teşvikler sermaye piyasasının işleyişine ve bu piyasadan fon temin etmeye yönelik kısıtlamalar veya imkanlar, fiyat kontrolleri, firmaların başarılarını önemli ölçüde etkileyebilmektedir.

c) Kredilendirme sürecinde yapılan bankacılık hataları

Bazı durumlarda kredilerin sorunlu hale düşmesinde kredi tahsis edenlerin de payı bulunmaktadır.

Borçlunun hakkında yapılan istihbaratın yeterli olmaması; Borçlunun yönetim kapasitesinin yeterince araştırılmaması olumsuz finansal bilgilerin yönetimin başarısızlığı olarak değerlendirilmesinden ziyade dış faktörlere (rekabet, kötü ekonomik koşullar v.b.) bağlanması tahsis edilmemesi gereken bir kredinin bankanın portföyüne dahil edilmesine neden olmaktadır.

Finansal tabloların yetersiz analizi; Finansal tabloların zaman baskısı nedeniyle uzman kişiler tarafından değil de tecrübesiz analistler tarafından değerlendirilmesi sorunlu kredilere neden olabilmektedir.

Kredinin amacının ve geri ödeme kaynağının yetersiz analizi; Kredinin amacının ve geri ödeme kaynaklarının yeterli derecede analiz edilmemesi çoğu zaman kredinin sorunlu hale dönüşmesine neden olmaktadır. Krediyi tahsis eden yönetici firmanın faaliyetlerini iyi anlayamazsa firmanın nakit akışını, dolayısıyla finansman ihtiyaçlarını doğru olarak tespit edemeyecek ve sağlayacağı finansmanı bu ihtiyaçlar doğrultusunda yapılandıramayacaktır. Kredi tahsisinin ve geri ödenmemesinin doğru olarak zamanlanamaması, vadelerin firmanın nakit akışı ile uyumsuz olmasına neden olmaktadır. Bir çok sorunlu kredi, kredi yöneticisinin işi, sektörü ve ekonomik çevreyi iyi etüt etmesiyle önlenabilir. Faaliyet döngüsüne göre düzenlenen geri ödeme dönemleri kredi borçlusunun yükümlülüğünü daha rahat yerine getirmesini sağlamaktadır.

Yetersiz teminat; Tahsis edilen kredilere karşı borçludan alınan teminatlar bankayı olası zararlara karşı korumaktadır. Alınan teminat, pazar değeri ve piyasada satılabilirliği açısından yeterli olarak değerlendirilmemişse olası bir zararla karşılaşmak her zaman mümkün olmaktadır. Teminatın yeterli özellikleri olsa bile bankanın bu teminat üzerinde yasal hak iddia edebilmesi için belgelenenin doğru bir şekilde yapılması gerekmektedir.

Yetersiz izleme; Firmanın ve kredinin kalitesinin ne yönde değiştiğinden haberdar olmak için etkin bir izleme gerekmektedir. Firmadan dönemsel olarak

finansal verilerin istenmesi, firmaya dönemler itibariyle ziyaretler yapılması, değişen ekonomik koşulların borçlu üzerindeki etkilerinin izlenmesi kredi kalitesindeki değişimi ortaya koyan izleme teknikleri olarak bilinmektedir. İzlemenin yetersiz olması halinde sorunlar zamanında fark edilmeyecek ve sorun su yüzüne çıkınca bankayı koruyacak önlemlerin alınmasında gecikilmiş olarak zarar ortaya çıkabilecektir.

Kredi fonksiyonunun yönetiminde yetersizlikler; Kredi fonksiyonunun iyi yönlendirilmemesi, kredi politikasının kredi fonksiyonuna yeterli derece yön verecek şekilde belirlenememesi, kredi kalitesinin düşmesi pahasına kâr ve büyüme hedefinin gözetilmesi, iyi eğitilmemiş kişilerin bu departmanda çalıştırılması, sorunlu kredi miktarını arttırmaktadır.

Hızlı büyümenin izlenememesi ve kontrol altına alınamaması; Sorunlu kredilerin nedenleri arasında en sık rastlanılardan bir tanesi de hızlı büyümesidir. Yatırımların ve satışların hızla artması firma yöneticilerinin kontrolü kaybetmelerine ve firmanın sağlıklı büyümesini finanse edecek iç ve dış kaynakların zorlanmasına neden olmaktadır. Kontrol edilemeyen büyüme sonunda firma, önemli bir nakit darboğazına girmektedir. Bu durumda banka, firmayı hayatta tutabilmek ve önceki borçlarını tahsil edebilmek amacıyla yeni krediler açmak zorunda kalabilmektedir. Böyle bir sonuç ise, kredi borçlusunun normal koşullarda borcunu geri ödeme kapasitesini yitirdiğini ve bankanın elinde son derece sınırlı seçenekle baş başa kaldığını göstermektedir.

Sorunun teşhis edildiği anda önlem almada gecikme; Kredilerde en çok yapılmakta olan hatalardan bir tanesi de sorunun teşhis edildiği anda hemen harekete geçilmemesidir. Bu yaklaşım çoğu zaman sorunu daha da büyütme ve zarar olasılığını arttırmaktadır. Bankadaki sorumlu yönetici müşteriyi sıkıştırmaktan çekinirse veya şahsi korkuları nedeniyle problemi kabul etmekten kaçınırsa durum kontrol altına alınmayacak derecede kötüleşebilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. MATERYAL VE YÖNTEM

Mali tahlil ve istihbarat çalışmasının Gaziantep’de halıcılık sektörü üzerine yapılan uygulaması ile halı sektöründe faaliyet göstermekte olan Bağdat Tekstil Halı San.ve Tic. Ltd. Şti firmasının kredibil (krediye yarışırılığı) olup olmadığı tespit edilmektedir.

Halıcılık sektörünün uygulamaya konu edilmesinin sebeplerinin başında; Gaziantep’de halıcılık sektörünün 1987 yılından sonra hızlı bir gelişim sürecine girmesi ve bugün gelinen noktada Türkiye’deki halı üretiminde en büyük paya sahip il olması gelmektedir. Özellikle makine halısı üretiminin %80’inin Gaziantep’de üretilmesi, halıcılık sektörünün Gaziantep’deki önemini göstermektedir. Yapılan mali tahlil ve istihbarat çalışması, halıcılık sektörünün Türkiye’de yaşanan kriz dönemleri ve kriz dönemleri sonrası gelişimine ışık tutması açısından da ayrı bir önemi bulunmaktadır.

Örnek firma için yapılan mali tahlil ve istihbarat çalışmasında çeşitli materyaller kullanılmıştır. Bankaların kredilendirme politikaları içinde mali tahlil ve istihbaratın kapsam ve esasları açıklanırken, kredilendirme süreci, kredi yönetimi, kredilerde yaşanan riskler ve bankacılık krizleri yapılan literatür çalışmasında detaylı olarak anlatılmıştır.

Yapılan literatür çalışmasında; mali tablolar, mali tahlil, kredilendirme süreci, risk yönetimi, bankacılık krizleri vb. konularında yazılmış kitap, dergi, makale, tez, kanun, mevzuat, ve internette yayınlanmış çeşitli makalelerden faydalanılmıştır.

Mali tahlil ve istihbarat çalışmasında ilk etapta örnek firmanın istihbarat çalışması yapılmıştır. Bunun için firma ile karşılıklı bir ön görüşme yapılmıştır. Yapılan görüşmede firmanın fiili faaliyet konusu, ortaklık yapısı, özgeçmişi, faaliyet

yeri, fiili istihdam durumu, gibi firmayı genel olarak tanıtıcı bilgiler elde edilmiştir. Bu aşamada elde edilen bilgiler Türkiye Ticaret Sicil Gazetesi'nin, kuruluş, ortaklık yapısı, sermaye artırımı durumlarını gösteren yayınlarından faydalanılmıştır.

Firmanın mevcut tesisleri incelenmiş ve tesisler hakkında ayrıntılı bilgiler elde edilmiştir. Firmanın ve firma ortaklarının gayrimenkullerinin dökümü alınarak bu gayrimenkullerin üzerinde herhangi bir ipotek, haciz, şerh gibi kısıtlamalar olup olmadığı tapu müdürlüklerinden araştırılmıştır.

Yine firmanın ve firma ortaklarının iştirakleri hakkında bilgi elde edilerek, bu iştirakler hakkında kısa tanıtımlar yapılmıştır. Firmanın devam eden ve planlanan yatırımları hakkındaki bilgiler de yapılan görüşmede elde edilen materyaller arasında kullanılmıştır.

Firma ile yapılan görüşmede, mali tahlil aşamasında kullanılacak olan bilanço, gelir tablosu, mizan vb. mali tablolar elde edilmiştir. Çalışmada iki dönem ele alınmış olduğundan, firmadan ilk dönemde değerlendirilmek üzere 1999, 2000 ve 2001 yıllarına ait vergi dairesi onaylı mali tablolar alınmış olup, ikinci dönemde değerlendirilmek üzere ise, 2002, 2003 ve 2004 yıllarına ait vergi dairesi onaylı mali tablolar elde edilmiştir. İki dönem ele alınırken birinci dönem içerisinde bankacılık sektöründe yaşanan krizler etkili olmuş ve ikinci döneminde kriz dönemi sonrası kapsamı etkili olmuştur.

Firmadan alınan mali tablolar, mali tahlile uygun hale getirilmek üzere incelenmiştir. İncelemeler sonucunda, mali tahlilde kullanılan, bilanço(Ek A.1. ve Ek B.2.), gelir tablosu(Ek A.2., Ek B.2) ve özkaynak oluşum tabloları(Ek A.3. ve Ek B.3.) oluşturulmuştur. Ayrıca firmanın faaliyet gösterdiği halıcılık sektörü hakkında detaylı araştırmalar yapılarak, halıcılık sektörünün Türkiye ve Gaziantep'deki önemi hakkında ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir.

Firma için yapılan mali tahlil ve istihbarat çalışmasının mali tahlil aşamasında dikey yüzdeler tahlili ve oran tahlili yöntemlerinden faydalanılmıştır. Firmanın iki dönem halinde üçer yıllık mali tabloları karşılaştırılarak yıllar itibariyle gelişimi incelenmiştir.

Yapılan mali tahlilde; firmanın finansal durumu ve faaliyet sonuçları kendi içinde karşılaştırılarak incelemeler yapılmıştır. Firmanın inceleme dönemleri itibariyle gelişimi incelenmiştir. Bu gelişim; firmanın aktif büyüklüğü, satış performansı, finansal yükümlülükleri yönünden ele alınmıştır.

Firmanın likiditesi, finansman durumu ve kârlılık durumları dönemler halinde incelenirken; mali tahlilde kullanılan likidite oranları, aktivite oranları, mali yapı ve kârlılık oranlarından faydalanılmıştır.

Sonuç olarak tüm bu veriler ışığında firmanın kriz dönemlerinde ve kriz dönemleri sonrasındaki almış olduğu kararlarla firmanın durumunda meydana gelen olumlu olumsuz kararlar tespit edilmiş olup, firmanın kredi talebini değerlendiren bankanın firmayı kredilendirip kredilendirmeyeceği hakkında nihai görüş belirtilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. TÜRKİYE'DEKİ HALICILIK SEKTÖRÜ

Halıcılığın tarihi oldukça eski olup, kökeni Asya'ya (Türkmenistan'a) dayanmaktadır. Ayrıca ilk halının Türk kavimleri tarafından dokunduğu bilinmektedir. Tarihimizden gelen bütün belgeler gibi halılar da, dokundukları dönemin sosyal yaşantısını ve ekonomik yapısını göstermesiyle önemli kültürel belgelerden birisi olmaktadır (Peri, 2004:7).

Dünya el halısı ve kilim üretimi ve ihracatı genellikle İran, Çin, Pakistan, Hindistan, Türkiye, Nepal ve Tibet tarafından yapılmaktadır. Dünya el halısı ve kilim pazarı çoğunlukla İranlı, Çinli ve Pakistanlı üretici/ihracatçıların kontrolünde bulunmaktadır. Söz konusu ülkelerin dünya el dokuması halı ve kilim pazarına hakim olmalarının sebepleri şunlardır (www.igeme.org.tr):

- İthalatçı ülkelerdeki dağıtım kanallarının, depoların ve perakende ağının büyük çoğunluğuna sahip olmaları,
- Bu dağıtım kanallarında kendi ülkelerinin ürünleri dışında ürünleri satmamaları,
- Bu ürünlerde en fazla maliyet kalemini oluşturan işçilik giderlerinin bu ülkelerde oldukça düşük olması nedeniyle ürünleri dünya pazarına düşük fiyatla sunabilmeleri
- Devletin bu ülkelerde el dokuması halı ve kilim sektörü için toparlayıcı ve koordine edici rolünün etkisi
- Bu ülkelerin uzun yıllardır ürünleri için batı pazarlarında oluşturdukları güçlü imaj
- Dünyada en fazla makina halısı ABD tarafından üretilmektedir. Belçika halı üretiminde ABD'den sonra ikinci sırada iken dünya makina halısı

ihracatında birinci sıradadır. Asya'da ise Çin, Pakistan ve Hindistan makina halısı üretiminde önde gelen ülkelerdir.

- Avrupa Birliği'nde makina halısı üretimi çoğunlukla Belçika, Almanya, Hollanda, İngiltere ve Fransa'nın kuzeyinde yoğunlaşmıştır. Belçika'nın Gent şehri bu üretim alanının merkezi konumundadır. Her yıl yaklaşık 1 milyar m² yeni halı AB'de kullanılmaktadır.
- Dünya makina halısı üretiminde diğer sektörlerde olduğu gibi firma evlilikleri son yıllarda sıkça yaşanmaktadır. Küçük firmalar büyük firmalar tarafından yutulmakta ve büyük firmalar ölçeklerini büyütmeye çalışmaktadırlar.

Türkiye gerek el halısı, gerekse makine halısı üretiminde geçmişten günümüze kadar söz sahibi bir ülke konumunda olmuştur. Fakat Türkiye halı teknolojisini değil, halının kendisini üreten bir ülke konumunda bulunmaktadır. Teknolojik boyut ile rekabet edebilecek bir düzeyde değildir. Türk halı üreticilerinin neredeyse tamamı ithal halı tezgahları ile üretim yapmaktadır. Belçika, halı tezgahı piyasasında üstünlük sağlamış durumdadır. Halı hammaddelerinin büyük bir çoğunluğu da ithal edilmektedir. Bu durum Türk halı üreticilerini uzun yıllar maliyet avantajını kullanarak rekabet etmeye yöneltmektedir. Ancak son yıllarda artan enerji maliyetleri ve işçilik ücretleri halı üreticilerinin sadece maliyet avantajını kullanarak rekabet edebilme şanslarını azaltmaktadır. Bütün bunların yanında Ortadoğu, Doğu Asya ve Kuzey Afrika ülkelerinin maliyet avantajlarını yanlarına almaları Türk halı üreticilerinin maliyet avantajlarını yok etmektedir. Bu nedenlerle, gerek teknolojik gerekse de maliyet avantajlarını yitiren Türk halı üreticilerinin kalite, lojistik, tasarım ve marka alanlarında avantaj elde etmelerinden başka çareleri kalmamaktadır.

Türkiye'de önde gelen sektörlerden biri olan halıcılığın, sağlamış olduğu istihdam ve ekonomik gelir açısından önemi gün geçtikçe artmaktadır. Halı sektörü, 2004 yılında toplam 520 Milyon dolarlık ihracat ile ülkemizin genel ihracatının %0.81'lik kısmını gerçekleştiren bir sektördür.

Tablo 4.1. İhracat değerleri (1997-2004) (DPT, 2002 ; www.itkib.org.tr)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
El yapımı	150.586	136.939	103.074	98.741	97.957	77.812	80.370	108.843
Makine yapımı	199.128	206.710	166.964	196.656	165.297	207.710	304.063	411.526

1997-2004 yılları arasında Türkiye'nin yapmış olduğu halı ihracatına bakıldığında, el yapımı halı ihracatının giderek azaldığı, buna karşın makine yapımı halı ihracatının son yıllarda büyük bir oranda artış gösterdiği görülmektedir. Özellikle, 2002 yılından sonra, makine yapımı halı ihracatında büyük bir artış meydana gelmiştir. 2001 yılındaki halı ihracatındaki düşüşün nedeninin ise, krizlerden kaynaklandığı düşünülmektedir. Türkiye'nin makine halısı ihracatındaki artışa, üreticilerin modern tezgahlarda yaptıkları hızlı üretim kadar kaliteyi arttırmaları ve giderek markalaşmaya da önem vermeleri sebep olmuştur.

Tablo 4.2. 2004 yılı için Türkiye'nin ülkelere göre halı ihracat değerleri (www.itkib.org.tr)

	ÜLKE	MAKİNE HALISI	EL HALISI	TOPLAM
1	Suudi Arabistan	59.652	4.260	63.912
2	A.B.D.	31.227	15.113	46.340
3	Irak	30.937	752	31.689
4	Almanya	14.810	10.393	25.203
5	Rusya Federasyonu	20.670	129	20.799
6	Romanya	20.251	156	20.407
7	Yunanistan	17.058	931	17.989
8	Ukrayna	15.749	22	15.771
9	Özbekistan	15.257	8	15.265
10	Kazakistan	14.493	21	14.514

Türkiye'nin 2004 yılı itibariyle yapmış olduğu toplam halı ihracatında ilk üç sırada Suudi Arabistan, A.B.D. ve Irak yer almaktadır. Türkiye'nin halı ihracatının %23'lük bölümü Suudi Arabistan ve Irak'ın da içinde yer aldığı Ortadoğu ülkelerine; %19'luk bir bölümü ise AB ülkelerine yapılmıştır. AB ülkeleri grubunda da, en büyük pay Almanya ve Yunanistan'a aittir. Türkiye'nin halı ihracatının %8,9'luk bölümü ABD'ye, %4'lük bölümü ise Rusya Federasyonu'na yapılmıştır. 2004 yılında ülkelere göre yapılan halı ihracatı, 2003 yılında yapılan ihracat ile

kıyaslandığında, başta Rusya olmak üzere Irak ve ABD'nin halı üreticileri ve satıcıları için gözde Pazar yerleri haline geldikleri görülmektedir.

Ülkemizdeki el dokuması halı ve kilimlerin üretim maliyetlerinin yaklaşık % 60'ını işçilik, % 30'nu iplik ve % 10'nu ise genel giderler oluşturmaktadır. Türkiye'deki halı üretiminde en büyük maliyet kalemini oluşturan emek gideri aylık yaklaşık 80 dolardır. Hindistan, Çin, Nepal gibi bu sektörde ülkemizin en büyük rakipleri olan ülkelerde işçilik ücreti aylık 15 dolar civarındadır. Türkiye'deki işçilik maliyetlerinin yüksek olması nedeniyle emek yoğun olan bu sektörde, el halısında dünya pazarındaki payımız gerilerken iç piyasada da ithalatın payı artmıştır.

Türkiye'deki toplam halı pazarının 60 milyon m² olduğu ve halı pazarının % 90'lık bölümünün makina halısının oluşturduğu tahmin edilmektedir. Türkiye'deki kişi başına halı tüketimi diğer ülkelere göre oldukça düşüktür. Almanya'da kişi başına kullanılan halı 2,5 m², Suudi Arabistan'da 5 m² yi aşarken Türkiye'de bu oran 0,4 m² dir. Makina halısı üretimi ülkemizde iç talepten oldukça fazladır. 2002 yılı tahmini rakamlarına göre talebin 11,2 milyon m² ve üretimin ise 49,7 milyon m² olacağı beklenmektedir. Türkiye'nin makina halısı ihtiyacının % 60'ı Gaziantep'de yerleşik firmalar tarafından karşılanmaktadır. Bu ilde yılda 100 milyon m² dokuma kapasiteli 3 bin tezgah bulunduğu tahmin edilmektedir. Kayseri ve İstanbul üretimin yoğun olarak yapıldığı diğer illerdir.

4.2.GAZİANTEP'DE HALICILIK SEKTÖRÜ

Gaziantep'deki üretim kapasitesi, özellikle Gaziantep'de imal edilen ve dışarıdan gelen halı tezgahlarıyla 1980'li ve 1990'lı yılların başında sürekli artmıştır. 1987'lerde Vandewille ADR ve 1994 yılında CRM'in piyasaya çıkması ile üretim hızlanmış ve kolaylaşmış, piyasalara hızlı cevap verilebiliyordu. Ancak bu değişime Gaziantep'deki belli birkaç firma ayak uydurmuş, diğer firmalar ayak uyduramamıştı (Dörterler, 2005:76).

2000 yılında, elektronik desen okuyuculu eski halı tezgahları ve yeni 120-140 devirli halı dokuma tezgahlarının ithal edilmesi ile Gaziantep'de makine halıcılığı sektöründe çok hızlı bir değişim yaşanmıştır. Gaziantep ve özellikle eski halı sektörünün bulunduğu Ünalı Sanayi Bölgesi'nden birçok halıcının yatırımıyla 3-4 yıl gibi çok kısa bir zamanda oldukça büyük mesafeler alınmıştır.

Türkiye 2001 yılında, makine halısı ihracatı yapan ülkeler sıralamasında dünya genelinde dokuzuncu sırada iken, ardı ardına yapılan yatırımlar sonucunda,

günümüzde makine halısı ihracatında önemli ülkelerden birisi konumuna gelmiştir. Bu ihracatın büyük bir bölümü Gaziantep’de kurulu halı fabrikaları tarafından yapılmaktadır.

Halıcılık sektöründe Türkiye’deki makine halısı üretiminin yaklaşık %80’i Gaziantep’de yapılmaktadır. Gaziantep’de yılda yaklaşık olarak 100 Milyon m² dokuma kapasiteli üçbin tezgah bulunduğu tahmin edilmektedir (Gaziantep Sanayi Odası, 2004). Makine halısı üretimi talepten oldukça fazladır. Üretimin sadece %23’ü iç piyasa tarafından talep edilmektedir. Bölgede halı üretimi yapan şirket adedinin fazla oluşu rekabeti de beraberinde getirmiş, bu nedenle üretim fazlasını yurt dışına pazarlamak zorunluluğu doğmuştur. Ayrıca her türlü kalitede üretim yapan şirket adedinin sektörde bulunması, potansiyel tüketici kitlesini arttırmakta ve pazar payının genişlemesine katkı sağlamaktadır.

Verilere göre 2002 yılında Türkiye’de 300 ile 350 milyon dolarlık makine halısı üretilmiştir. Bir bakıma üç yıl öncesine kadar Gümüşsüyü, Saray, Dünya Halı, Bahariye, Atlas, Koyunlu, Merinos ve Atlantik Halı bulunmakta idi. Ancak son iki üç yılda markalı halı grubunda krizler nedeniyle kapasite kullanımı küçülmüştür. "Merdiven altı" olarak tanımlanan Gaziantep piyasası organize olmaya başlamış olup, bugün Gaziantep’de organize hale gelmiş markalı kuruluşun iki katı merdiven altı kaçak halı kapasitesi bulunmaktadır. Bu kapasitenin tamamına yakını ihracata yönelik olarak kullanılmaktadır. Son yıllarda dolar-Euro paritesindeki dengelerin Euro lehine bozulması, makine halısında söz sahibi olan firmaları olumsuz yönde etkileyen bir başka faktör olmaktadır. Dolayısıyla Gaziantep makine halısında cazibe merkezi haline gelmektedir. Bugün Gaziantep’de oluşan halıcılık yatırımı çok yüksek teknolojiye sahiptir (www.tekstilisveren.org.tr).

4.3. BANKACILIKTA MALİ TAHLİL VE İSTİHBARATIN GAZİANTEP HALICILIK SEKTÖR UYGULAMASI: 1999-2004

Çalışmanın üçüncü bölümü olan materyal ve yöntem bölümünde de belirtildiği üzere; firmanın genel tanıtımı, faaliyetleri, mali kuruluşlarla ilişkileri ve mali yapısı hakkında çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmada, 1999-2000-2001 yıllarına ait mali tahlil birinci dönem olarak ele alınmakta olup, 2002-2003-2004 yıllarına ait mali tahlil ise ikinci dönem olarak ele alınmaktadır.

4.3.1. Firmanın Tanıtımı

a) Genel bilgiler

Firma ünvanı : Bağdat Tekstil Halı Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
 Ticaret sicil numarası : 18056-Gaziantep.
 Kuruluş tarihi ve süresi : 05.01.1996 / 99 Yıl
 Kuruluş T.T.S.G. tarih no : 22.01.1996 / 3962
 Faaliyet gösterdiği sektörü: Ana sektörü:Tekstil Alt sektörü:Halı dokuma
 Fiili çalışma konusu : Halı imalatı.
 Bağlı bulunduğu grup : Firmanın bağlı bulunduğu grup bulunmamaktadır.
 Merkez adresi : Eski Saray Cad. No:15/A Gaziantep
 Telefon ve faks no : Tlf.230 53 36-232 17 49-337 45 11 Faks.337 45 15
 Şube adresi : Ünaldı Mah. Kavasoglu Sk. No:8 Gaziantep
 Fabrika adresi : 2.Org. San.Böl. Muammer Güler Bulvarı Gaziantep
 Vergi numarası : 1300051737
 Vergi dairesi : Gazikent Vergi Dairesi
 Halka açık ise oranı : Halka açık değildir.
 Mali tabloların onayı : Vergi Dairesi onaylı mali tablolara göre mali tahlil yapılmıştır.

b) Firmanın ortaklık yapısı

Firmanın etkin ortağı %99.9 hisseye sahip Cengiz GÖZEGİR olup, toplam 1.000.000 YTL olan sermayenin 999.000 YTL'lik kısmını taahhüt etmiş ve bunun 524.475 YTL'yi tamamen ödemiştir. Diğer ortak Fatih GÖZEGİR ise %0.1 oranlık bir hisseye sahip olup, 1.000 YTL'lik kısmını taahhüt ederek bunun 525 YTL'sini ödemiştir. Firmanın herhangi bir protesto ve çek yasağına rastlanılmamış olup, ortaklar ile ilgili piyasa istihbaratı olumlu olarak değerlendirilmektedir. Firmanın etkin ortağı Cengiz GÖZEGİR, T.C. Gaziantep 1. Noterliği'nin 07.08.2003 tarih ve 21096 sayılı imza sirküleri ile 5 yıllığına şirketi temsile yetkili kılınmıştır.

c) Firmanın protesto-çek yasağı bilgileri

Firmanın protestolu senet veya çek yasağına rastlanılmamıştır.

d) Firmanın mali duran varlıkları

Firmanın mali duran varlığı olarak Ek.C’de görünen Gaziantep Birleşik Sanayiciler Dış Ticaret Anonim Şirketi (G.B.S.), 1996 yılında tekstil sektöründe faaliyet göstermekte olan 10 adet şirket tarafından 5 Milyar TL sermaye ile tekstil ithalat ve ihracatı yapmak üzere kurulmuştur (Türk Ticaret Sicil Gazetesi’nin 26.03.1996 tarih ve 4005 sayılı gazetesine göre). Gaziantep Birleşik Sanayiciler Dış Ticaret Anonim Şirketi (G.B.S.), son olarak sermayesini 385 Milyar TL na yükseltmiştir (Türk Ticaret Sicil Gazetesi’nin 28.07.2003 tarih ve 5450 sayılı gazetesine göre). Zaman zaman yeni ortakları bünyesine katan Gaziantep Birleşik Sanayiciler Dış Ticaret Anonim Şirketi (G.B.S.), halen 17 şirket ortaklığında faaliyetlerini sürdürmektedir. Bağdat Tekstil Halı San.ve Tic.Ltd.Şti.’nin iştirak payı %0.6 oranındadır.

e) Firmanın ortaklarına ait iştirakler

Firma ortaklarına ait iştirak, 12.03.2004 tarihinde tekstil ithalat ve ihracatı yapmak üzere 150 Milyar TL sermaye ile Cengiz GÖZEGİR ve kardeşi Fatih GÖZEGİR tarafından 2. Organize San.Bölgesi Muammer Güler Bulvarı 4 nolu Cd. Gaziantep adresinde “Viva Halı Dış Ticaret Ltd.Şti.” ünvanı ile kurulmuştur (Türk Ticaret Sicil Gazetesi’nin 05.04.2004 tarih ve 6022 sayılı gazetesine göre). Ortakların her birisinin %50 oranında hisseye sahip olduğu iştirakleri, tekstil ithalat ve ihracat faaliyetlerinde bulunmaktadır. Yapılan piyasa istihbaratına göre, şirket aktif faaliyetine Mayıs/2004 içerisinde başlamıştır.

Şirketin 2004 Vergi dairesi onaylı bilanço ve gelir tablosu verilerine göre; aktif yapısı sadece dönen değerlerden oluşmakta olup, aktif büyüklüğü 327.213,67 YTL olarak gerçekleşmiştir. Pasif kalemleri ise ticari borçlar(sadece Bağdat Tekstil Halı San ve Tic. Ltd.Şti.'ne borçlu) ve özkaynaklardan oluşmaktadır. Şirketin 2004 yılındaki cirosu 1.779.141,77 YTL olarak gerçekleşmiş olup, bu satışların tamamı yurtdışı satışlardan oluşmaktadır. Şirket, sadece Bağdat Tekstil Halı San.ve Tic.Ltd.Şti.'nden alım yapmaktadır.

f) Firmanın ve ortaklarının gayrimenkulleri

Bağdat Tekstil Halı San. ve Tic. Ltd. Şti.’ne ve ortaklarına ait gayrimenkullere ait bilgiler aşağıdaki tabloda açıklanmaktadır.

Tablo 4.3. Firma ve ortaklarına ait gayrimenkuller

NO	SAHİBİ	YERİ	CİNSİ	CİLT SAYFA	ADA PARSEL	M ² si	TAPU DAİRESİ	HİSSE MİK.
1	Bağdat Tekstil Halı San.ve Tic.Ltd.Şti	Aktoprak	Arsa	42/4243	253	12985	Şehitkamil/ Gaziantep	Tam
2	Cengiz GÖZEGİR	Bayramlı	Tarla	7/672	/672	11200	Şahinbey/ Gaziantep	Tam
3	Cengiz GÖZEGİR	Ünaldı	Kargir Devlip	6/533	1773/241	420	Şahinbey/ Gaziantep	Tam
4	Cengiz GÖZEGİR	Körkün	Bağ	38/3676	/3681	6360	Şahinbey/ Gaziantep	Tam
5	Cengiz GÖZEGİR	Körkün	Tarla	38/3677	/3682	5040	Şahinbey/ Gaziantep	Tam
6	Cengiz GÖZEGİR	Binevler	Arsa	7/688	129/555	1450	Şahinbey/ Gaziantep	146/58 00
7	Cengiz GÖZEGİR	Sarısalkı m	Tarla	49/4840	163/57	5005.3 6	Şahinbey/ Gaziantep	Tam
8	Cengiz GÖZEGİR	Hoşgör	Tarla	57/5561	1509/1	7656	Şahinbey/ Gaziantep	212/46 300
9	Cengiz GÖZEGİR	Sarıgüllük	Arsa	17/1599	303/13	949	Şehitkamil/ Gaziantep	Tam
10	Cengiz GÖZEGİR	Sarıgüllük	Mesken	/1599	115	949	Şehitkamil/ Gaziantep	Tam
11	Cengiz GÖZEGİR	Sarıgüllük	Garaj	/1588	303/13	949	Şehitkamil/ Gaziantep	Tam
12	Cengiz GÖZEGİR	Sarıgüllük	Arsa	16/1588	303/13	949	Şehitkamil/ Gaziantep	Tam

Tablo 4.4. Firma ve ortaklara ait gayrimenkuller üzerindeki ipotek bilgileri

İPOTEĞİN				
NO	LEHDARI	TARİHİ	DERECESİ	MİKTARI
1	Ziraat Leasing A.Ş.	15.03.2004	1	1.365.000 EUR
3	Ziraat Leasing A.Ş.	15.03.2004	1	135.000 EUR
9	Ziraat Leasing A.Ş.	15.03.2004	1	1.365.000 EUR
10	Ziraat Leasing A.Ş.	15.03.2004	1	1.365.000 EUR
11	Ziraat Leasing A.Ş.	15.03.2004	1	1.365.000 EUR
12	Ziraat Leasing A.Ş.	15.03.2004	1	1.365.000 EUR

Yapılan tapu araştırmasına göre yukarıda belirtilen tapular üzerindeki ipotek kayıtları haricinde herhangi bir kısıtlama bulunmamaktadır.

g) Firmanın özgeçmişi

Firma, 05.01.1996 tarihinde halı imalatını ve ticaretini yapmak üzere, Eski Saray Cad. No:13/A Şahinbey/Gaziantep adresinde 5 Milyar TL sermaye ile “Bağdat Tekstil Halı Sanayi ve Ticareti Limited Şirketi “ ünvanı ile kurulmuştur (Türk

Ticaret Sicil Gazetesi'nin 22.01.1996 tarih ve 3962 sayılı gazetesine göre). Sermayesini 1998 yılında 50 Milyar TL'ye (Türk Ticaret Sicil Gazetesi'nin 26.11.1998 tarih ve 4678 sayılı gazetesine göre), son olarak da 2001 yılında 1 Trilyon TL'ye yükseltmiştir. Artırılan 950 Milyar TL'nin tamamı nakden ödenmiştir.

Firmanın kurucu ve etkin ortağı Cengiz GÖZEGİR, 1987 yılında "Gözegir Halı" şahıs firması ile halıcılık faaliyetlerine başlamıştır. 1995 yılına kadar şahıs firması olarak faaliyetlerini sürdürmüş ve 1996 yılından bugüne kadar da faaliyetlerini Bağdat Tekstil Halı San. ve Tic. Ltd. Şti. bünyesinde devam ettirmiştir. Firmanın %99.9 hissesine sahip Cengiz GÖZEGİR, 1969 Gaziantep doğumlu ve Lise mezunu olup, Firmanın kurulduğu yıldan beri Müdür olarak görev yapmaktadır. Ayrıca Firmanın iştiraki olan G.B.S...A.Ş.'de Yönetim Kurulu Üyesi ve yeni kurulan Viva Halı Dış Tic. Ltd. Şti'nin de %50 hissesine ortak olup Müdür olarak görev yapmaktadır.

4.3.2.Firmanın Faaliyetleri

a) Mevcut tesisler

Firma; 1-) Org. Kenan Evren Bul. No:26 Gaziantep adresinde 3 adet, 2-) Ünalı Mah. Katırcı Sk. No:19 Gaziantep adresinde 2 adet, 3-) Kocaoğlan Mah. Mehdi Efendi Sk. No:60 Gaziantep adresinde 2 adet, 4-) Ünalı Mah. Kavasoglu Sk. No:8/A Gaziantep adresinde 9 adet olmak üzere toplam 16 adet eski teknolojiye sahip mekanik halı tezgahları ile üretim yapmaktadır. Tek vardiya ile çalışan Firma' da bu makinalarla yapılan üretim, genellikle sipariş üzerine yapılmaktadır. Ancak, Firma' nın 2. Organize San. Bölgesi Muammer Güler Bulvarı. Gaziantep adresinde ikisi ikinci el ve ikisi de Ziraat Leasing A.Ş.'den kiralanmış olan toplam 4 adet bilgisayarlı halı tezgahı ve 1 adet lark tesisi denilen halı konfeksiyon tesisi bulunmaktadır. 2.Organize San.Bölgesi'nde bulunan fabrika binasının mülkiyeti firmaya ait olup, 8.700 m²'si kapalı toplam 12.995 m² alan üzerinde üretim yapılmaktadır.

Firmanın ürettiği halılarının, Okyanus Halı, Emperial Halı, Gözegir Bağdat Halı, Kıvırcıkoyunlu Halı ve Oryantal Halı marka tescil belgeleri bulunmakta olup, 03.09.2003 tarihinde tescil belgelerini almış ve bu markaların tescil süresi ON yıl olarak belirlenmiştir.

Yönetim ve pazarlama ise şehir merkezinde, toptan halı satış yeri olarak da kullanılan mülkiyeti firma ortağı Cengiz GÖZEGİR' e ait işyerinden

yapılmaktadır. Ayrıca Kocasinan Mahmutbey yolu Gökdere Sokak No:1 Şirinevler/İstanbul adresindeki kiralık işyerinde toptan satış mağazası bulunmaktadır.

b) İstihdam durumu

Firmada; 2 Teknisyen, 6 Usta, 15 İşçi ve 2 İdari personel olmak üzere toplam 25 kişi SSK'lı olarak istihdam edilmektedir (15.09.2003/201.1/208 Tarih sayılı Kapasite Raporu'ndan alınan bilgilere göre yazılmıştır). Firmada fiili olarak ise 85 kişi istihdam edilmektedir. Çalışanların tamamı SSK'lı olup, herhangi bir sendikaya kayıtları bulunmamaktadır.

c) Devam eden ve planlanan yatırımlar

Firma 72322/26.06.2003 nolu ve tarihli yatırım teşvik belgesi kapsamında, komple yeni yatırım yapmaktadır. Dokuma, giyim, makine halısı ve el halısı üretimi (Tafting ve non-woven mensucat dahil) konusundaki yatırımın toplam tutarı 4.600.000 YTL olarak tespit edilmiştir. Firmanın yatırım teşvik kapsamında yaptığı bu yatırım için toplam 2.160.000 USD tahsis edilmiştir. Yapılan yatırımın %20'si firmanın kendi özkaynaklarından karşılanacak olup, %80'i ise yabancı kaynaklardan karşılanacaktır. Yatırımın 20.06.2003-20.06.2005 tarihleri arasında bitirilmesi öngörülmektedir.

d) Üretim ve satış miktarları ve kapasite

Firmanın son üç yıl içerisindeki üretim kapasitesi, üretim miktarı ve satış miktarlarını gösteren tablo aşağıda gösterilmektedir.

Tablo 4.5. Firmanın üretim ve satış miktarları (m²)

ÜRÜN	KAPA-SİTE	2001		2002		2003		31.12.2004	
		ÜRETİM	SATIŞ	ÜRETİM	SATIŞ	ÜRETİM	SATIŞ	ÜRETİM	SATIŞ
HALI	821.105	382.236	371.623	529.849	524.156	414.008	409.049	941.337	941.337

Firmanın 1999 ve 2000 yıllarına ait üretim ve satış miktarları temin edilememiştir.

e) Ciro performansı

Firmanın cirosu, yıllar itibariyle artış göstermekte olup, 2001 yılında:757.953 Milyon TL, 2002'de 1.436.860 Milyon TL, 2003'de 2.515.323 Milyon TL 2004'de 5.385.572 Milyon TL satış gerçekleştirmiştir. Firmanın satışlarının tamamı yurtiçi satışları üzerinden yapılmaktadır. Ancak satışların bir kısmını ihraç kayıtlı olarak iştiraki olan G.B.S....A.Ş. üzerinden yapmakta iken,

2004 yılındaki yurtdışı satışlarını yeni kurduğu kardeş kuruluşu Viva Halı...Ltd. Şti. üzerinden yapmaktadır.

f) Yurtiçi alışlar

Firmanın ithalatı bulunmamakta olup, üretim faaliyetlerinde kullanılmak üzere mal alımında bulunduğu yurtiçi şirketler ve bunların ödeme koşullarına ilişkin tablo aşağıda gösterilmektedir.

Tablo 4.6. Firmanın yurtiçi alışları

MALIN CİNSİ	KİMDEN	ÖDEME KOŞULLARI	ORTALAMA ÖDEME SÜRESİ
Polipropilen İplik	Gülsan Sentetik.Doku.San.	Vadeli-Peşin	90 Gün
Jüt İplik.	Bağjüt İplikçilik İth. İhrc.	Vadeli-Peşin	60 Gün
Jüt İplik	Kurtaş Jüt Mam A.Ş.	Vadeli-Peşin	90 Gün
Akrilik İplik	Aktif Tekstil San.ve Tic.	Vadeli-Peşin	90 Gün
Jüt İplik	Kirmik Teks.İnş.Taş.San.	Vadeli-Peşin	157 Gün
Jüt İplik	Yılko Jüt ve Teks.ÜR.Paz.	Vadeli-Peşin	90 Gün

g) Yurtiçi satışlar

Firmanın doğrudan yurtdışı satışı bulunmamakta olup, ürettiği halıları sattığı yurtiçi şirketler ve bunlara ilişkin satış koşulları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 4.7. Firmanın yurtiçi satışları

Malın Cinsi	Kime	Tahsil Koşulları	Ortalama Tahsilat Süresi
Halı	Flora Halı San.Tic.Ltd.Şti	Vadeli-Peşin	9 Ay
	G.B.S. Gaziantep Birlik San.	Vadeli-Peşin	9 Ay
	Viva Halı Dış Ticaret Ltd.Şti.	Borçlu cari hesap	-
	Kaplan Halı (Celal Kaplan)	Vadeli-Peşin	9 Ay

h) Sektörün durumu

Halı sektörünün Gaziantep ve Türkiye'deki durumu 4.2 ve 4.3 nolu başlık konularında detaylı anlatılmaktadır. Konumuz firma, ağırlıklı olarak sipariş üzerine çalışmakta olup, mekanik ve bilgisayarlı halı tezgahları sayesinde her kesime hitap edecek değişik kalitede halı üretebilme kapasitesine sahip bulunmaktadır. Firmanın halı sektöründeki payı bilinmemektedir.

4.3.3. Firmanın Mali Kuruluşlarla İlişkileri

Firmanın bankalar ve finans kuruluşları ile ilişkileri anlatılmaktadır. Firmanın diğer bankalardaki kredi limit ve riskleri ile mevduat ilişkileri araştırılmaktadır.

a) Firmanın raporu hazırlayan banka ile ilişkileri

Raporu hazırlayan Banka ile kredi ilişkisi bulunan firma, ilgili Bankadan 31.03.2004 tarihinde 30 Milyar TL taşıt kredisi kullanmış ve diğer bankacılık hizmetlerini de ilgili Banka aracılığı ile gerçekleştirmektedir. Firmaya ilgili Bankaca ;ortak Cengiz GÖZEGİR'in kefaleti + bire bir müşteri çeki karşılığında USD 200.000 döviz kredisi talebinde bulunmaktadır.

b) Diğer bankalar ile ilişkiler

Firmaya A. Bankası (ilgili bankadan izin alınamadığı için ismi açıklanmamıştır.) tarafından 12 ay vadeli, kefalet karşılığında 60.000 Milyon TL nakit ve 27.600 Milyon TL gayrinakit kredi limiti tesis edilmiş olup, sadece 3.600 Milyon TL gayrinakit kredi riski bulunmaktadır.

c) Teminat mektupları

Firmanın Gaziantep TEDAŞ'a hitaben A bankasından kullandığı 3.600 Milyon TL tutarında teminat mektubu bulunmaktadır.

d) Diğer finansal kurumlarla ilişkiler

Firma Ziraat Leasing finansal kiralama şirketi ile yaptığı toplam 1.553.381 EUR tutarındaki sözleşmesi bulunmaktadır. Makine alımı amacıyla yapılan sözleşmenin aylık taksitleri 26.785. EUR olarak belirlenmiştir. Firma ile leasing şirketi arasındaki sözleşme gereği, kira bedelinin 200.000 EUR'su peşin ödenecek olup, kalan 1.085.000 EUR'su ise 48 taksite bölünmüştür. Firma, birinci makine ile ilgili ithalatını tam olarak gerçekleştirmiş ve bununla ilgili peşin ödeme miktarını da 25.03.2004 tarihi itibarıyla 109.000 EUR olarak ödemiştir. Bu tarihten sonraki ödemeler her ayın 7'sinde yapılmaktadır. İkinci makine ile ilgili gerekli ödemeler yapılmış olup, sözleşme hükümleri yerine getirilmiştir. Kiralama ile ilgili gerekli ödemelerde herhangi bir sorun yaşanmamakta olup, düzenli yapılmaktadır.

e) T.C. Merkez Bankası (T.C.M.B) kredi ve risk bildirim cetveli

T.C.Merkez Bankası'ndan alınan 2003-2004 yıl sonu kredi ve risk bildirim cetvelleri (memzuç) Tablo 4.8.'de gösterilmektedir.

Tablo 4.8. Firmanın 31.12.2003 tarihli TCMB kayıtları (Milyon TL)

Kredi türü	Genel Limit	1-12 Ay Vadeli	12-24 Ay Vadeli	+24 Ay Vadeli	Faiz Rees. Komisyon	Faiz Taha. Komisyon	Toplam
100	60.000						
TL Nakit	60.000						
Nakdi Toplam	60.000						
200	16.500	3.600					3.600
203	11.100						
TL G.Nakdi	27.600	3.600					3.600
G.Nakdi Top.	27.600						
GEN. Top.	87.600	3.600					3.600

Banka Sayısı : 1

Tablo 4.9. Firmanın 31.12.2004 tarihli TCMB kayıtları (Milyon TL)

Kredi türü	Genel Limit	1-12 Ay Vadeli	12-24 Ay Vadeli	+24 Ay Vadeli	Faiz Rees. Komisyon	Faiz Taha. Komisyon	Toplam
100	111.530	18.280					18.280
150	140.425	140.175					140.175
TL Nakit	111.530	18.280					18.280
YP Nakit	140.425	140.175					140.175
Nakdi Toplam	251.955	158.455					158.455
200	20.600	3.600					3.600
203	42.520	3.100					3.100
TL G.Nakdi	63.120	6.700					6.700
G.Nakdi Top.	63.120	6.700					6.700
GEN. TOP.	315.075	165.155					165.155

Banka Sayısı : 5

4.3.4. Firmanın Mali Tahlili

Örnek firma Bağdat Halı Tekstil San.Tic. Ltd. Şti. için yapılan mali tahlil ve istihbarat çalışması iki dönem halinde ele alınmaktadır. Yapılan mali tahlil, firmanın 1999-2004 yıllarına ait vergi dairesi onaylı bilanço ve gelir tabloları üzerinden yapılmaktadır. Çalışmada 1999-2000-2001 yıllarına ait mali tahlil birinci dönem olarak ele alınmakta olup, 2002-2003-2004 yıllarına ait mali tahlil ise ikinci dönem olarak ele alınmaktadır.

Likidite yapısı (I. Dönem): Firmanın 31.12.1999-31.12.2000-31.12.2001 tarihli vergi dairesi onaylı bilanço ve gelir tablolarına göre; aktif yapısının dönen değerler ağırlıklı bir yapıda olduğu görülmektedir. Firmanın 2001 yılındaki aktif dağılımı incelendiğinde; stoklar (%50) ve ticari alacaklar (%39) ağırlıklı bir yapıda

olduğu görülmektedir. Yıllar itibariyle aktif büyüklüğü artarak gerçekleşen firmanın 2000 yılında vadeli satışlara ağırlık vermesi ticari alacaklarında artış meydana getirmiş ve bu artış sonucunda firmanın aktif büyüklüğü de bu paralelde artış göstermiştir. Firmanın aktif büyüklüğü 2000 yılında %195.2 oranında artış göstermiş, 2001 yılında ise Türkiye’de yaşanan ekonomik krize rağmen az da olsa %15 oranında artış göstererek 651.563 Milyon TL olarak gerçekleşmiştir.

Firmanın net işletme sermayesi 2001 yılında bir önceki yıla göre düşüş göstermiş, ancak olumlu olarak gerçekleşmiştir. Firmanın cari oranı 1999 yılında %531 oranında gerçekleşmiş olup, 2000 yılında kısa vadeli yükümlülüklerinin oldukça az olmasından dolayı %3143 gibi oldukça yüksek bir oranda gerçekleşmiştir. Bu oranın oldukça yüksek olması işletme yönetimi açısından değerlendirilecek olursa; işletmenin kaynaklarını likiditesi düşük dönen varlıklara bağladığını göstermektedir. Dolayısıyla bu durum işletmenin kârlılığı üzerinde olumsuz bir etki bırakmaktadır. 2001 yılında yine normalin üzerinde gerçekleşen cari oranı %596 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye’de yaşanan 2001 ekonomik krizi dolayısıyla bankalara ve satıcılara borçlanmaktan kaçınan firmanın, özkaynaklarına (firmanın hissesinin %99’u bir ortağa ait olduğundan ortaklara borçlar kalemini örtülü sermaye olarak değerlendirilmektedir) dayalı bir finansman politikası izlediği görülmektedir. Firmanın ticari alacaklarının ortalama tahsil süresi (122 gün) ve ticari borçların ortalama tediye süresinin (3 gün) aleyhte gerçekleşmesi likidite yapısını olumsuz olarak etkilese de yüksek gerçekleşen cari (%596) ve likidite (%244) oranı üzerinde çok büyük olumsuzluğa sebep olmamıştır. Yine stok devir hızı önceki yıllara göre düşük gerçekleşmiş olup, 2.9 gibi sektör için oldukça düşük sayılabilecek bir seviyede gerçekleşmiştir. İncelenen ilk dönemde özellikle kriz dönemlerinde piyasada temkinli hareket eden firmanın faaliyetlerindeki yavaşlama dolayısıyla stok devir hızı da düşük gerçekleşmiştir.

Likidite yapısı (II. Dönem): Firmanın 31.12.2002-31.12.2003-31.12.2004 tarihli vergi dairesi onaylı bilanço ve gelir tablolarına göre; aktif yapısının 2002 ve 2003 yılları, ilk dönemde olduğu gibi dönen değerlerden oluştuğu görülmektedir. Ancak firmanın, 2004 yılında yaptığı yeni yatırımların etkisiyle aktif yapının dağılımı duran varlıklar ağırlıklı bir görünümde gerçekleşmiştir. Buna göre firmanın 2004 yılındaki aktif yapısı; maddi olmayan duran varlıklar (%45), stoklar (%25), ticari alacaklar (%15) ve net sabit kıymetler (%13) şeklinde dağılmaktadır. İkinci dönemdeki 2002-2003-2004 yıllarında yapılan incelemelere göre, firmanın aktif

yapısının artarak gerçekleştiği görülmektedir (ancak 2002 yılında 2001 yılına göre düşüş görülmektedir). Firmanın 2004 yılındaki aktif büyüklüğü, yapmış olduğu yeni yatırımlar nedeniyle önceki yıla göre %166.5 oranında büyük bir artış göstererek 4.368.183 Milyon TL olarak gerçekleşmiştir.

Firmanın 2002 yılında, Türkiye’de yaşanan krizin etkilerini üzerinden atamadığı görülmekte ve dolayısıyla 2001 yılına göre aktifleri küçülmüştür. Firmanın net işletme sermayesi 2002 yılında açık vermiş, 2003 yılında fazla gerçekleşmiş, 2004 yılında ise, finansal kiralama ile almış olduğu yeni halı makinelerine ait borçlarından dolayı açık vererek -110.011 Milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Cari ve likidite oranları inceleme dönemlerinde inişli çıkışlı bir seyir izlemekte olup, 2004 yılında cari oranı %94 ve likidite oranı %36 seviyesinde gerçekleşmiştir. Stokların dönen değerler içerisindeki payının yüksek olması, firmanın likiditesinin düşük gerçekleşmesine sebep olmaktadır. Ancak firmanın ticari alacaklarının ortalama tahsil süresinin (44 gün) ticari borçların ortalama tediye süresine (135 gün) göre lehte gerçekleşmesi olumsuz görünen likiditeyi destekleyici unsur olarak değerlendirilmektedir. Genel olarak ikinci dönemdeki likiditesi normal sayılabilecek bir görünümde gerçekleşen firmanın 2004 yılında finansal kiralama sonucu bünyesine kattığı bilgisayarlı halı tezgahlarının etkisiyle aktif yapısında büyüme gerçekleşmiştir.

Finansman yapısı (I. Dönem): Firma 5 Milyar TL sermaye ile kurulmuş olup 1998 yılında ise sermayesini 50 Milyar TL’ye yükselterek çalışmamıza konu ilk dönemde tamamını nakden ödediği 50 Milyar TL sermayesi ile faaliyetlerini sürdürmüştür. Firmanın ilk dönemde aktif finansmanında ağırlıklı olarak ortaklara borçları kullandığı görülmektedir. 31.12.2001 tarihli vergi dairesi onaylı bilanço verilerine göre; aktif finansmanında çoğunluğu uzun vadede olmak üzere yine ortaklara borçlar kullanılmış olup %10 oranında da özkaynaklar kullanılmıştır. Bu dönemde genel olarak firmanın özkaynaklarına dayalı bir finansman politikası yürüttüğü ve Türkiye’de yaşanan krizin büyük etkilerini de bu şekilde üzerinden attığı görülmektedir.

Bu dönemde firmanın banka kredilerini hiç kullanmadığını ancak ağırlıklı olarak ortaklara borçları kullanan firmanın hissesinin %99’unun tek bir ortak üzerinde olduğu düşünüldüğünde, yönetici ortağın bu dönemde aldığı kararlarda ve temkinli davranışları ile banka kredilerini kullanmadan firmayı kendisinin finanse etmesinin isabetli bir karar olduğu görülmektedir. I. Dönemde finansman oranının

yüksek seviyelerde gerçekleşmesine rağmen, bunun tamamına yakınının ortaklara borçlarda kaleminden kaynaklanması, yüksek gerçekleşen finansman oranlarını yumuşatıcı etken olarak değerlendirilmektedir.

Finansman yapısı (II. Dönem): Firmanın bu dönemde sermayesini 1 Trilyon TL'ye yükselttiği görülmektedir. 31.12.2004 tarihli vergi dairesi onaylı bilanço verilerine göre 525 Milyar TL ödenmiş sermayesi ile faaliyetlerini sürdürdüğü görülmektedir. Türkiye'nin yaşamış olduğu 2001 krizinden sonra 2002 yılına geçişte temkinliliğini sürdüren firma aktif finansmanında satıcı kredilerini kullanmaya başlamış ve 2003 yılında ise Türkiye ekonomisine güven ortamının oluşması sonucunda uygun vade koşullarının piyasada oluşması, firmanın finansmanlarının büyük çoğunluğunu satıcı kredileri (%62) ile karşıladığı görülmektedir. 2003 yılında sermayesini güçlendiren firmanın özkaynaklarının aktif finansmanındaki payı %38 olarak gerçekleşmiştir. 2004 yılında firmanın leasing yoluyla yeni teknolojiye sahip halı tezgahlarını alarak faaliyetlerini genişletmesi nedeniyle, aktif finansmanında banka kredileri ve uzun vadeli diğer mali borçların olduğu görülmektedir. Buna göre 2004 yılında, firmanın pasif yapısı ; satıcı kredileri (%43), uzun vadeli diğer mali borçlar (%36), özkaynaklar (%20) ve banka kredileri (%1) şeklinde dağılmıştır. Bu dağılımdan da görüldüğü üzere 2004 yılında kapasite kullanım oranını artıran firmanın leasing şirketinden bilgisayarlı halı tezgahları kiralaması ve buna bağlı olarak finansal kiralama borcunun mali tablolara yansısıyla borç yapısı değişmiş ve özkaynak katkısı bir önceki yıla göre azalmıştır. Finansman yapısındaki bu değişimler paralelinde firmanın finansman oranı 2003 yılında %166 seviyesinden iken 2004 yılında %409 seviyesine çıkmıştır.

Kârlılık yapısı (I. Dönem): İlk dönemdeki faaliyet dönemlerini kârla kapatan firmanın %1 kâr marjı ile çalıştığı görülmektedir. 2000 yılında satışlarında %39.8 reel büyüme görülen firmanın 2001 yılında satışlarında -%79.8 gibi büyük bir düşüş gerçekleşmiştir. Türkiye'de yaşanan krizden kaynaklanan bu düşüş sonucunda firmanın, 2001 yılında 757.953 Milyon TL toplam satış hasılatı gerçekleştirdiği görülmektedir. 2001 yılında bir önceki yıla göre S.M.M.'den %4 puanlık tasarruf etmesine rağmen faaliyetlerindeki %4'lük artış ve satış hacmindeki düşüşten dolayı dönem net kârı 5.901 Milyon TL olarak gerçekleşmiş olup, çok düşük olmasına rağmen kriz dönemine göre normal olarak değerlendirilmektedir.

Kârlılık yapısı (II. Dönem): Bu dönemdeki yıllarda satışlarını her yıl reel olarak artırarak gerçekleştiren firmanın 2001 kriz dönemini çabuk atlattığı

görülmektedir. Buna göre 2002 yılında satışlarını reel olarak (enflasyondan arındırılmış olarak) %26.3 oranında artıran firma, 2003 yılında %39.4 oranında arttırmış ve 2004 yılında ise %70.5 oranında arttırarak 5.385.572 Milyon TL toplam satış hasılatı gerçekleştirmiştir. Firma 2004 yılında finansal kiralama yoluyla almış olduğu yeni teknolojiye sahip halı tezgahları ile kapasite kullanım oranını arttırmış ve dolayısıyla iş hacmi büyüyen firmanın satışları da bundan dolayı büyük bir artış göstermiştir. II. Dönemde de faaliyet dönemleri kârla kapatan firmanın 2002 yılına kadar çok düşük kârlarla faaliyetlerini sürdürdüğü görülmektedir. Ancak 2003 yılında yaptığı ihraç kayıtlı satışlar ve Pazar payındaki artış dolayısıyla toplam satış hasılatındaki artış ile birlikte kârlılığında artış meydana gelmiş olup, 2003 yılında 68.046 Milyon TL olan dönem net kârı, 2004 yılında 68.957 Milyon TL olarak gerçekleşmiştir. 2004 yılında finansal kiralamaların dönem kira bedelleri ve banka kredi faiz, komisyonlarından kaynaklanan finansman giderleri ile faaliyet giderlerindeki %1 puanlık artış dolayısıyla kâr marjı %1 olarak gerçekleşmiştir.

4.3.5. Mali Tahlil Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Yapılan mali tahlilde firmanın birinci(1999-2000-2001) ve ikinci dönemleri(2002-2003-2004) incelenmiştir. Firmanın likidite yapısı, finansman yapısı ve kârlılık yapıları genel olarak olumlu olarak değerlendirilmiştir. Firma çalıştığı bankalarla herhangi bir sorun yaşamamış olup, yapılan piyasa araştırmalarında herhangi bir olumsuzluğuna rastlanılmamıştır.

Firma için hazırlanan mali tahlil ve istihbarat çalışmasında, genel olarak olumlu bir kanaate varılmış olup, bankaca önerilen kredi limitinin tahsis edilmesinin uygun olacağı kanaatine varılmıştır.

SONUÇ

Türkiye’de tekstil sektörünün alt sektörü olarak önemli bir potansiyele sahip halı sektöründe faaliyet göstermek olan binlerce firma bulunmaktadır. Halı üretimi el halısı, makine halısı ve diğer halı tezgahları kullanılarak yapılmaktadır. Türkiye, halı sektöründe 1987 yıllarından günümüze değin büyük atılımlar yaparak önemli bir yer elde etmiştir. Gaziantep’deki halıcılık sektörü de aynı yıllarda gelişme göstermiş olup, özellikle makine halısı üretiminde, 3 bin adet olduğu varsayılan halı tezgahları ile Türkiye’nin makine halısının %80’ini üreten bir seviyeye ulaşmıştır. Türkiye’de yaşanan krizler tüm sektörlerde olduğu gibi halıcılık sektöründe de zaman zaman kendini göstermiş, bazı firmaların batmasına bazılarının da küçülmesine sebep olmuştur.

Halı sektörü, başlangıçta emek-yoğun bir yapı içerisinde iken, zamanla teknolojinin kısa zamanda ilerlemesiyle sermaye yoğun bir yapı içerisinde yer almıştır. Halen özellikle batı ülkelerine ihracat yapmakta olan firmalar çoğunlukla yeni teknolojilere sahip tezgahlarla halı üretimi yapmaktadır. Ancak makine halıları da halen belirli bir pazar hacmine sahip olup, genellikle Ortadoğu ülkelerinde çok sayıda alıcıya sahip bulunmaktadır.

Gaziantep’de emek yoğun bir yapıdan sermaye yoğun bir yapıya geçmek isteyen halı üreticileri, yeni yatırımlar yapmış olup, bu yatırımlarını da çeşitli finans kurumları aracılığı ile finanse etmişlerdir. Finans kurumları içerisinde bankaların önemli bir payı bulunmaktadır. Bankaların finanse ettiği halı üreticileri için yaptığı mali tahlil ve istihbarat raporları halıcılık sektöründe faaliyet gösteren firmaların sektördeki durumlarını en güzel şekilde yansıtmaktadır.

Yapılan mali tahlil ve istihbarat çalışmasında firmanın mali bünyesi iki dönem halinde ele alınmıştır. İlk dönem 1999-2000-2001 yıllarını, ikinci dönem ise 2002-2003-2004 yıllarını kapsamaktadır. Bu çalışmanın iki dönem halinde ele alınmasındaki amaç; firmanın, Türkiye’de yaşanan ekonomik krizlerden ne oranda etkilenip etkilenmediğini ortaya koymaktır. Burada belirtilmesi gereken önemli hususlardan birisi de, mali tahlil ve istihbarat çalışmasının sadece bir firma üzerinde yapıldığının unutulmamasıdır. Dolayısıyla yapılan mali tahlil ve istihbarat çalışmasının halıcılık sektörünün tamamını kapsadığını düşünmemek gerekmektedir. Ancak firmanın halıcılık sektöründeki gelişimi izlenirken, halı sektörü hakkında da bazı ipuçları elde edilebilmektedir.

Çalışmaya konu olan firma için yapılan mali tahlil ve istihbarat raporunda sonuç olarak şu değerlendirmeler yapılabilmektedir:

05.01.1996 tarihinde halı imalatı, alım-satım faaliyetlerini yapmak üzere kurulan Bağdat Tekstil Halı San. ve Tic. Ltd. Şti. ünvanını alarak kurulan firma, 525.000 Milyon TL ödenmiş sermaye ile faaliyetlerini sürdürmektedir.

İnceleme dönemlerindeki mali bünyesi genel olarak olumlu gelişme gösteren firmanın ilk dönemde (1999-2000-2001 yılları) Türkiye’de yaşanan krizden az etkilendiği görülmektedir. Bunun sebebi ise firmanın ilk dönemde varlıklarını yabancı kaynaklar yerine kendi özkaynakları ile finanse etmesinden kaynaklanmaktadır. Ancak 2001 yılındaki krizde, faaliyetlerinde yavaşlama görülen firmanın satışlarında büyük oranda bir düşüş yaşandığı görülmektedir.

Çalışmaya konu ikinci dönemde (2002-2003-2004 yılları) firmanın, ekonomik krizin etkilerini üzerinden atamadığı, ikinci dönemin ilk yılında varlıklarının azaldığı görülmektedir. Ancak 2003 yılında krizin etkilerini üzerinden atarak ekonomide güven ortamının oluşması firmanın varlıklarının özellikle satıcı kredileri ile finanse etmesi ile aktif yapısının büyüdüğü tespit edilmiştir. İkinci dönemin 2004 yılında ise finansal kiralamarlar ile bünyesine kattığı ve yeni teknolojiye sahip halı tezgahlarına yaptığı yatırımlar sayesinde üretim kapasitesinde artış belirlenmiş, satışlarında gözle görülür artışlar meydana gelmiştir. Yine ikinci dönemde daha kârlı bir satış stratejisi izleyen firma bu dönemleri birinci döneme göre daha kârlı kapatmıştır.

Firma ortakları, Gaziantep’de makine halıcılığının başlangıç yılları sayılan 1987 yılından beri halı imalatı ile uğraşmaktadırlar. Sektörde oldukça deneyim sahibi olan kurucu ve %99 hisseye sahip Cengiz GÖZEGİR firmada aynı zamanda müdür görevini de üstlenmektedir. Firma, 2003 yılından sonra mevcut 16 adet makine halısına ek olarak yeni yatırımlarda bulunarak, 2 adet bilgisayarlı halı tezgahına ek olarak, Ziraat Leasing A.Ş.’den kiraladıkları 2 adet yeni teknolojiye sahip halı tezgahı ile üretim kapasitesini artırmıştır.

Firmanın Ziraat Leasing A.Ş.’den ipotek+müşteri çeki karşılığı kiraladığı halı tezgahlarının ödeme planı, firmanın borç yükünü artırmıştır. Firmaya mali tahlil raporunu düzenleyen bankaca; firmanın etkin ortağı Cengiz GÖZEGİR’in şahsi kefaletinin yanı sıra 1/1 müşteri çeki karşılığında USD 200.000 döviz kredisi limiti tahsisi önerilmektedir.

2004 yılına ait verilere göre yapılan analizler sonucunda; firmanın borçlanma oranı (ağırlıklı finansal kiralama) yüksek olmakla birlikte, bu borcun dört yıla yayılan sabit taksitlerle ödenecek olması, konusunda deneyimli ve varlıklı ortaklarca yönetilmesi, kârlılık yapısının olumlu olması ve yeni teknolojiye sahip halı tezgahlarına yatırım yaparak aynı zamanda satış potansiyelini artıracak pazar hacmine sahip olması gibi olumlu değerlendirmelerden hareketle firmaya önerilen kredinin tahsis edilmesinin uygun olacağı kanaatine varılmaktadır.

Düzenlenen mali tahlil ve istihbarat raporu, bankalara göre çeşitli Excel/Word formatlarında düzenlenebildikleri gibi hazır paket programları kullanılarak da, firmalar için mali tahlil ve istihbarat raporları düzenlenebilmektedir. Bankaların hazırladıkları mali tahlil ve istihbarat raporlarının en sonunda; mali analist, müdür yardımcısı ve müdür tarafından imzalanarak tamamlanması gerekmektedir.

Bankaların kullandıkları ticari kredilerin riskini minimize eden mali tahlil ve istihbarat çalışmasının başarılı sonuçlara ulaşması, elde edilecek sağlıklı bilgiler sayesinde olmaktadır. Dolayısıyla mali tahlil ve istihbarat çalışmasında kullanılan verilerin ve elde edilen bilgilerin güvenilir kaynaklara dayandırılması gerekmektedir. Bu anlamda, Türkiye'deki bankaların bilgi alışverişine imkan tanıyan yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Bunun için bankaların mali tahlil ve istihbarat birimlerinin birlikte oluşturacakları firmaları tanıtıcı ancak yetkili kişilere açık bilgi bankalarının bulunması gerekmektedir.

Mali tahlil ve istihbarat raporlarında; mali verilere göre hesaplanan cari, likidite, finansman vb. oranlarının firmanın faaliyet gösterdiği sektöre göre değişik değerleri olabilmektedir. Sektörün durumuna göre değişkenlik gösteren bu oranların, ideal değerleri sektörün gelişimine göre farklılık göstermektedir. Türkiye'de bununla ilgili çalışmaları T.C. Merkez Bankası yapmakta olup, veriler güncel tutulmamaktadır. Bunun için Türkiye'deki bankaların ortak hareketle kuracakları bir web sitesinde sektörlerin gelişimi güncel olarak takip edilmelidir. Böyle bir çalışma sonucunda; yapılacak mali tahlil ve istihbarat raporları daha güvenilir verilerle hazırlanmış olur. Böylece bankaların sektörel riskleri daha da aşağıya çekilebilir.

KAYNAKLAR

- Akdoğan, N. ve Tenker, N. (2001). *Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri*. Gazi Kitap Evi, Ankara, ss.155-618.
- Akgüç, Ö. (1998). *Finansal Yönetim*. Avcıol Yayınları, İstanbul, ss.21-948.
- Akgüç, Ö. (2000a). *Mali Raporlar Analizi*. Açık Öğretim Yayınları, Eskişehir, ss.5-10.
- Akgüç, Ö.(2000b). *Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi*. Arayış Yayınları, İstanbul, ss.15-20.
- Akgüç, Ö. (2005). *Mali Raporlar Analizi*. Arayış Yayınları, İstanbul, ss.10-348.
- Alp, A. (2002). *Uluslararası Mali Piyasalardaki Gelişmeler ve Türkiye*. İMKB Yayınları, Ankara, s.162.
- Altan, M. (2001). *Fonksiyonlar ve İşlemler Açısından Bankacılık*. Beta Basım Yayıncılık, İstanbul, s.260.
- Aras, G. (1996). *Ticari Bankalarda Kredi Portföyünün Yönetimi*.Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları No: 30, Ankara, s.7.
- Arda, M. ve Göğebakan, C. (2003). Yeniden değerlendirme oranının finansal analiz üzerinde etkisi. Pamukbank T.A.Ş. Kredi Risk Yönetimi Bölümü, *Bankacılar Dergisi*, 45: 61-70.
- Babuşçu, Ş. (1997). *Bankacılıkta Risk Değerlendirmesi ve Türk Bankacılık Sektörüne Uygulanması*. Sermaye piyasası Kurulu Yayını No: 94, Ankara, s.47.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. (2001). *Bankaların Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik*. Türkiye Bankalar Birliği, Ankara, s.47.
- Bektöre, S. ve Çömlekçi, F. (1980). *Mali Tablolar Analizi*. Eskişehir, s.55.
- Berk, N. (2001). *Kredi Yönetimi*. Beta Yayınları, İstanbul, ss.7-220.
- Bessis, J. (2002). *Risk Management in Banking*. John Wiley and Sons, England, ss.435-440.
- Capell, J. ve Swinne, A. (1981). *Internationales Kreditmanagement*. Frankfurt am Main, s.11.

- Dereli, T., Baykasoğlu, A., Daşdemir, M. ve Topalbekiroğlu, M. (2005). Halı Dünyasına Marka Penceresinden Bir Bakış. TMMOB Makine Mühendisleri Odası Yayınları, *Marka Yönetimi Sempozyumu*. Bildiriler Kitabı Yayın No: E/2005/367, Gaziantep, ss.340-355.
- Donald, J. ve Kinley, J. (1981). *Corporate Banking. A Practical Approach to Lending*, American Bankers Association, ss.389-392.
- Dörterler, Y. (2005). Halıcılık Sektörüne Eleştirel Bir Bakış. *Halı Sektör Dergisi*. 1(6):76-80.
- Eğilmez, M. (2003). *Kasım 2000 Krizi Üzerine* [www.mahfiegilmez.com.tr /kose-1.htm](http://www.mahfiegilmez.com.tr/kose-1.htm), (27.04.2005).
- Eğilmez, M. ve Kumcu, E. (2003). *Ekonomi Politikası Teori ve Türkiye Uygulaması*. Om Yayın Evi, İstanbul, ss.332-335.
- Emlak Bankası, (1997). *Banka İstihbaratı ve Mali Analiz*. Eğitim Müdürlüğü Yayınları No: 9, İstanbul, ss.10-45.
- Ercan, M. K ve Ban, Ü. (2005). *Finansal Yönetim*. Gazi Kitap Evi, Ankara, ss.178-182.
- Erdoğan, N. (2002). *Dünyada ve Türkiye’de Finansal Krizler&Türk Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma Uygulamaları*. Yaklaşım Yayınları, Ankara, ss.191-195.
- Eyüpgiller, S. (1997). *Banka İşletmeciliği Bilgisi*. Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları Yayın No: 317, Ankara, ss.169-171.
- Çiloğlu, E. (1988). *Bankacılıkta İstihbarat*. Türkiye Bankalar Birliği Yayınları No: 151, Ankara, ss.7-15.
- George, A.R. (1987). *Commercial Lending American Bankers Association.*, ss.107-110.
- Giles, R.S. ve Capel, J.W. (1987). *Finance and Accounting*. The Macmillen Pres Ltd., London, ss. 289-293.
- Hempel, G., Coleman, A. ve Simonson, D. (1990). *Bank Managment, Text and Cases*. Third Edition, John Wiley and Sons, New York, s. 449.
- Hilscher, U. (1979). *Instrumente der Kreditwürdigkeitsprüfung*. WIST Heft, 7 (Juli) s.311.
- Işık, S. (2004). *Para Finans ve Kriz*. Akçağ Yayınları, Ankara, s.266.
- İcra ve İflas Kanunu, (1932), Md.1.

- İktisadi Kalkınma Vakfı. (2004). *Avrupa Birliği'nin Hizmetlerin Serbest Dolaşımı ve Bankacılık Müktesebatı ve Türkiye'nin Uyumu*. İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, İstanbul, s.91.
- İnan, T. (1994). *Bankacılıkta İstihbarat ve Mali Tahlil*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, ss.64-70.
- Kansu, A. (2004). *Döviz Kuru Sistemleri Döviz Krizleri ve Türkiye 1994 ve 2001 Krizleri*. Derin Yayınları, İstanbul, s.173.
- Karabınar, S. ve Ün, N. (2005). Kredi Analizinde Bankaların Şirket Mali Tablolarına Güveni Üzerine Bir Anket Uygulaması. www.tbb.org.tr, (23.06.2005).
- Karacan, A.İ. (1996). *Bankacılık ve Kriz: Bir Yazın Taraması*. Creative Yayıncılık, İstanbul, ss.179-185.
- Kaval, H. (2000). *Bankalarda Risk Yönetimi*, Yaklaşım Yayınları, Ankara, ss.59-65.
- Kumcu, E. (2005). *1992'den 2001'e Ekonomik Kriz*. www.tusiad.org/anasayfa.nsf/FrameSet%20III?OpenFrameSet, (28.04.2005).
- Matar, S. ve Baktır, Ö.B. (2001). Firmaların Kayıt Dışı Faaliyetleri Çerçevesinde Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi ve Kredi Tahsis Esasları. *Active Bankacılık ve Finans Makaleleri Dergisi*, 1(1):74-80.
- Özdemir, M. (1999). *Finansal Yönetim*. Türkmen Kitap Evi, İstanbul, ss.26-30.
- Özer, M. (1997a). *Mali Tablolar ve Finansal Analiz*. c.I, Ankara, ss.51-707.
- Özer, M. (1997b). *Mali Tablolar ve Finansal Analiz*. c.II, Ankara, ss.707-738.
- Roche, C. (2000). *Europäische Kreditwirtschaft für Interne Ratings*, Börsen-Zeitung, s.55.
- Peri, A. (2004). *Halı Sektöründe Lider Kent: Gaziantep*. TMMOB Bülteni, Makina Mühendisleri Odası Gaziantep Şubesi, s.7.
- Polat, E. (1995). *Türk Bankacılık Sisteminde Problemleri Önceden Belirleyecek Model Geliştirilmesi İçin Bir Çalışma*. Pamukbank T.A.Ş. Yayınları, İstanbul, ss.86-90.
- Seval, B. (1990). *Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi*. Muhasebe Enstitüsü Eğitim ve Araştırma Vakfı Yayınları, Yayın No: 11, İstanbul, ss.126-254.
- Sevilengül, O. (2003). *Genel Muhasebe*. Gazi Kitap Evi, Ankara, s.37.
- Seyidoğlu, H. (2003). *Uluslararası Finans*. Güzem Can Yayınları No: 19, İstanbul, ss.490-495.
- Sunalı, H. (2005). *Yaşanan Mali Kriz ve Bankacılık Sektörü*. www.activefinans.com/activeline/sayi10/kriz.html, (25.04.2005)

- Şakar, H. (2002). *Bankalarda Kredilendirme Teknikleri*. Strata Yayıncılık, Yayın No: 5, İstanbul, ss.58-158.
- Şimşek, N. (2000). Bankacılıkta Aktif-Pasif Yönetimi. *Başak Ekonomi Dergisi*, 112(24): 17-21.
- T.C.Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi. www.igeme.org.tr/intro.htm. (08.07.2005).
- T.C.Ziraat Bankası A.Ş. (2000). *Bankacılık Krizleri*.Yayınlanmamış Arge Raporu.
- T.C. Ziraat Bankası A.Ş. (2003). *Ticari Krediler Mali Tahlil ve İstihbarat Mevzuat I*, Ankara, ss.13-61.
- T.C. Ziraat Bankası A.Ş. (2004). *Ortak Konu ve Hükümler Mevzuatı*, Ankara, s.1.
- Tevfik, A. ve Tevfik, G. (1997). *Bankalarda Finansal Yönetime Giriş*. T.B.B. Yayınları, Yayın No: 203, İstanbul, ss.296-302.
- Türko, M. (1994). *Finansal Yönetim I*. Atatürk Üniversitesi Matbaası, Erzurum, ss.86-90.
- Uğur, E. (2001). *Krizden Krize Türkiye: 2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleri*. <http://members.nbc.com/econturk/Turkiye.html>, (07.04.2005).
- Uyar, S. (2003). *Bankacılık Krizleri*. Ziraat Matbaacılık, Ankara, ss.125-130.
- Ünalın, S., Çaldağ, Y., Tenker, N. ve Sayarı, M. (1997). *Envanter Bilanço*. İ.T.İ.A. Yayını, Ankara, ss.167-170.
- Yıldırım, M. (2001). Para kurulu ve Türkiye Kasım 2000 krizi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2): 17-37.
- Yıldırım, O. (2005). *Türk Bankacılık Sektörünün Temel Sorunları ve Sektörde Yaşanan Mali Riskler*. <http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/ocak%202004/turk.htm>, (30.06.2005).
- Yüksel, A.S. (1992). *Bankacılık Hukuku ve İşletmesi*, Marmara Üniversitesi Nihad Sayâr Eğitim Vakfı Yayınları No: 448-681, İstanbul, ss.107-110.
- Zarakolu, A. (1993). *Bankacılar İçin Para ve Kredi Bilgisi*. Türkiye İş Bankası Vakfı Hukuk Fakültesi Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, s.51.

EKLER

EK A. Firmanın İlk Dönem (1999-200-2001 yılları) Mali Tabloları

Ek A.1. Bağdat Tekstil Halı San.ve Tic. Ltd. Şti.' ne ait ilk dönem bilanço verileri

Ek A.2. Bağdat Tekstil Halı San.ve Tic. Ltd. Şti.'ne ait ilk dönem gelir tablosu ve rasyoları

Ek A.3. Bağdat Tekstil Halı San.ve Tic. Ltd.Şti.' ne ait ilk dönem özkaynak oluşum tablosu

Ek A.1. Bağdat Tekstil Halı San.ve Tic.Ltd.Şti.' ne Ait İlk Dönem Bilanço Verileri

Milyon TL

BİLANÇO	31/12/1999	%	31/12/2000	%	31/12/2001	%
HAZIR DEĞERLER	536	0	774	0	139	0
Kasa	536	0	774	0	139	0
Banka	0		0		0	
Diğer Hazır Değerler	0		0		0	
MENKUL DEĞERLER (Net)	0		0		0	
TİCARİ ALACAKLAR	0		344,214	62	252,495	39
Alıcılar	0		336,808	60	224,081	34
Alınan Çekler	0		7,406	1	28,414	4
Alacak Senetleri	0		0		0	
Diğerleri	0		0		0	
DİĞER ALACAKLAR	0		0		0	
Ortaklardan Alacaklar	0		0		0	
Diğerleri	0		0		0	
STOKLAR	161,345	84	172,162	31	323,482	50
İlk Madde ve Malzeme	113,968	59	70,553	13	203,257	31
Yarı Mamüller ve Mamüller	20,565	11	1,680	0	0	
Ticari Mallar	26,812	14	99,929	18	120,225	18
Verilen Sipariş Avansları	0		0		0	
DİĞER DÖNEN VARLIKLAR	19,817	10	19,322	3	41,237	6
I- DÖNEN VARLIKLAR TOPLAMI	181,698	94	536,472	96	617,353	95
TİCARİ ALACAKLAR	0		0		0	
DİĞER ALACAKLAR	0		0		0	
Ortaklardan Alacaklar	0		0		0	
Diğerleri	0		0		0	
MALİ DURAN VARLIKLAR	0		0		11,000	2
MADDİ DURAN VARLIKLAR	10,257	5	22,223	4	22,245	3
Brüt Maddi Duran Varlıklar	10,257	5	24,702	4	27,202	4
Birikmiş Amortismanlar (-)	0		2,479	0	4,957	1
MADDİ OLM. DURAN VARLIKLAR	0		0		0	
DİĞER DURAN VARLIKLAR	367	0	413	0	965	0
II- DURAN VARLIKLAR TOPLAMI	10,624	6	22,636	4	34,210	5
AKTİF VARLIKLAR TOPLAMI	192,322	100	559,108	100	651,563	100
MALİ BORÇLAR	0		4,562	1	0	
Banka Kredileri	0		4,562	1	0	
Diğer Mali Borçlar	0		0		0	
TİCARİ BORÇLAR	32,671	17	8,410	2	6,513	1
Satıcılar	32,671	17	8,410	2	6,513	1
Borç Senetleri	0		0		0	
Diğerleri	0		0		0	
DİĞER BORÇLAR	0		0		94,645	15
Ortaklara Borçlar	0		0		94,645	15
Diğerleri	0		0		0	
ALINAN AVANSLAR	0		0		0	
ÖDENECEK VERGİ VE DİĞ.YÜK.	586	0	2,352	0	1,678	0
BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI	957	0	1,747	0	788	0
DİĞER K.V.Y.K.	0		0		0	
I- K.V.Y.K. TOPLAMI	34,214	18	17,071	3	103,624	16
MALİ BORÇLAR	0		0		0	
Banka Kredileri	0		0		0	
Diğer Mali Borçlar	0		0		0	
TİCARİ BORÇLAR	0		0		0	
DİĞER BORÇLAR	104,021	54	480,945	86	480,945	74
Ortaklara Borçlar	104,021	54	480,945	86	480,945	74
Diğerleri	0		0		0	
ALINAN AVANSLAR	0		0		0	
BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI	0		0		0	
DİĞER U.V.Y.K.	0		0		0	
II- U.V.Y.K. TOPLAMI	104,021	54	480,945	86	480,945	74
III- ÖZKAYNAKLAR	54,087	28	61,092	11	66,994	10
PASİF TOPLAMI	192,322	100	559,108	100	651,563	100
	0		0		0	
NET İŞLETME SERMAYESİ	147,484	77	519,401	93	513,729	79

Ek A.2. Bağdat Tekstil Halı San.ve Tic.Ltd.Şti.'ye Ait İlk Dönem Gelir Tablosu ve Rasyoları
Milyon TL

	31/12/1999		31/12/2000		31/12/2001	%
Brüt Satışlar	1,071,395	100	1,987,166	100	757,953	100
Yurt İçi Satışlar	1,071,395	100	1,987,166	100	757,953	100
Yurt Dışı Satışlar	0		0		0	
Diğer Satışlar	0		0		0	
Satış İndirimleri	0		55	0	0	
Net Satışlar	1,071,395	100	1,987,111	100	757,953	100
Satışların Maliyeti (-)	1,058,107	99	1,949,961	98	714,689	94
Brüt Satış Karı veya Zararı	13,288	1	37,150	2	43,264	6
Faaliyet Giderleri (-)	8,010	1	24,585	1	37,552	5
Faaliyet Karı veya Zararı	5,278	0	12,565	1	5,712	1
Finansman Giderleri (-)	0		2,111	0	408	0
Diğer Faaliyet Giderleri (-)	0		0		0	
Diğer Faaliyet Gelirleri	0		0		2,347	0
Olağan Kar veya Zarar	5,278	0	10,454	1	7,651	1
Olağanüstü Giderler (-)	0		0		0	
Olağanüstü Gelirler	0		0		0	
Dönem Karı veya Zararı	5,278	0	10,454	1	7,651	1
Dönem Vergisi ve Yasal Yükümlülükler (-)	1,742	0	3,450	0	1,750	0
Dönem Net Karı / Zararı	3,536	0	7,004	0	5,901	1

RASYOLAR	31.12.1999	31.12.2000	31.12.2001
Cari Oran (%)	531	3,143	596
Likidite Oranı (%)	2	2,021	244
Nakit Ödeme Gücü (Gün)	0	64	123
Finansman Oranı (%)	256	815	873
K.V. Mali Borçlar / K.V.Y.K. (%)	0	27	0
Top. Mali Borçlar / Pasif Toplamı (%)	0	1	0
Mad.Duran Var./(Özk.+U.V.Y.K.) (%)	6	4	4
Stok Devir Hızı (Kez)	6.6	11.7	2.9
Tic. Alacak Ort.Tah.Süresi (Gün)	0	63	122
Borçların Ort. Tediye Süresi (Gün)	11	2	3
Aktif Devir Hızı (Kez)	6	5	1
K.V. Mali Borçlar/Net Satışlar (%)	0	0	0
Finansman Süresi (Gün)	44	93	245
Bilanço Karlılığı (%)	0	1	1
Özsermaye Karlılığı (%)	7	11	9
Aktif Karlılığı (%)	2	1	1
Satışlardaki Reel Büyüme Oranı (%)		39.8	-79.8

Ek A.3. Bağdat Tekstil Halı San.ve Tic.Ltd.Şti.' ne Ait İlk Dönem Özkaynak Oluşum Tablosu

Milyon TL

	31/12/1999		31/12/2000	%	31/12/2001	%
Temettüleri	0		0		0	
Geçmiş Yıl Zararları	0		0		0	
Diğer	0		0		0	
İşletmede Kalacak Fonlar	3,536	100	7,004	100	5,901	

ÖZKAYNAK OLUŞUM TABLOSU	31/12/1999	%	31/12/2000	%	31/12/2001	%
SERMAYE	50,000	100	50,000	100	50,000	100
- Ödenmemiş Sermaye	0		0		0	
A) ÖDENMİŞ SERMAYE	50,000	92	50,000	82	50,000	75
B) SERMAYE YEDEKLERİ	0		0		0	
- Hisse Senedi İhraç Primleri	0		0		0	
- Hisse Senedi İptal Karları	0		0		0	
- Maddi Duran Varlık Yeniden Değ. Artışı	0		0		0	
- İştirakler Yeniden Değ. Artışları	0		0		0	
- Diğer Sermaye Yedekleri	0		0		0	
C) KAR YEDEKLERİ	551	1	1,142	2	2,314	3
- Yasal Yedekler	242	0	505	1	1,028	2
- Statü Yedekleri	309	1	637	1	1,286	2
- Olağanüstü Yedekler	0		0		0	
- Diğer Kar Yedekleri	0		0		0	
- Özel Fonlar	0		0		0	
D) GEÇMİŞ YIL KARLARI	0		2,946	5	8,779	13
E) GEÇMİŞ YIL ZARARLARI (-)	0		0		0	
F) DÖNEM NET KARI (İşl. Kalacak Fonlar)	3,536	7	7,004	11	5,901	9
G) İNDİRİMLER (-)	0		0		0	
-	0		0		0	
-	0		0		0	
H) EKLEMELER (+)	0		0		0	
-	0		0		0	
-	0		0		0	
ÖZKAYNAK TOPLAMI	54,087	100	61,092	100	66,994	100

EK B. Firmann İkinci Dönem (2002-2003-2004 yılları) Mali Tabloları

Ek B.1. Bağdat Tekstil Halı San.ve Tic. Ltd. Şti.' ne ait ikinci dönem bilanço verileri

Ek B.2. Bağdat Tekstil Halı San.ve Tic. Ltd. Şti.'ne ait ikinci dönem gelir tablosu ve rasyolar

Ek B.3. Bağdat Tekstil Halı San.ve Tic. Ltd. Şti.'ne ait ikinci dönem özkaynak oluşum tablosu

Ek B.1. Bağdat Tekstil Halı San.ve Tic.Ltd.Şti.' ne Ait İkinci Dönem Bilanço Verileri

Milyon TL

BİLANÇO	31/12/2002	%	31/12/2003	%	31/12/2004	%
HAZIR DEĞERLER	393	0	1.060	0	48.789	1
Kasa	393	0	1.060	0	48.789	1
Banka	0		0		0	
Diğer Hazır Değerler	0		0		0	
MENKUL DEĞERLER (Net)	0		0		0	
TİCARİ ALACAKLAR	202.657	39	1.065.767	65	647.365	15
Alıcılar	193.937	37	949.216	58	518.189	12
Alınan Çekler	8.720	2	116.551	7	0	
Alacak Senetleri	0		0		117.000	3
Diğerleri	0		0		12.176	0
DİĞER ALACAKLAR	0		0		0	
Ortaklardan Alacaklar	0		0		0	
Diğerleri	0		0		0	
STOKLAR	193.301	37	233.064	14	1.071.059	25
İlk Madde ve Malzeme	150.828	29	87.285	5	831.718	19
Yarı Mamüller ve Mamüller	0		22.317	1	327	0
Ticari Mallar	42.473	8	123.462	8	127.933	3
Verilen Siparis Avansları	0		0		111.081	3
DİĞER DÖNEN VARLIKLAR	21.446	4	35.015	2	38.854	1
I- DÖNEN VARLIKLAR TOPLAMI	417.797	80	1.334.906	81	1.806.067	41
TİCARİ ALACAKLAR	0		0		0	
DİĞER ALACAKLAR	0		0		0	
Ortaklardan Alacaklar	0		0		0	
Diğerleri	0		0		0	
MALİ DURAN VARLIKLAR	1.100	0	1.100	0	1.100	0
MADDİ DURAN VARLIKLAR	105.631	20	301.887	18	588.988	13
Brüt Maddi Duran Varlıklar	113.067	22	311.934	19	704.948	16
Birikmiş Amortismanlar (-)	7.436	1	10.047	1	115.960	3
MADDİ OLM. DURAN VARLIKLAR	0		0		1.965.440	45
DİĞER DURAN VARLIKLAR	780	0	780	0	6.588	0
II- DURAN VARLIKLAR	107.511	20	303.767	19	2.562.116	59
AKTİF VARLIKLAR TOPLAMI	525.308	100	1.638.673	100	4.368.183	100
MALİ BORÇLAR	0		0		27.138	1
Banka Kredileri	0		0		27.138	1
Diğer Mali Borçlar	0		0		0	
TİCARİ BORÇLAR	87.123	17	1.019.042	62	1.866.215	43
Satıcılar	87.123	17	1.016.239	62	1.866.215	43
Borc Senetleri	0		0		0	
Diğerleri	0		2.803	0	0	
DİĞER BORÇLAR	363.000	69	1.354	0	0	
Ortaklara Borçlar	363.000	69	1.354	0	0	
Diğerleri	0		0		0	
ALINAN AVANSLAR	0		0		0	
ÖDENECEK VERGİ VE DİĞ.YÜK.	2.368	0	3.067	0	8.187	0
BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI	744	0	90	0	14.538	0
DİĞER K.V.Y.K.	0		0		0	
I- K.V.Y.K. TOPLAMI	453.235	86	1.023.553	62	1.916.078	44
MALİ BORÇLAR	0		0		1.593.356	36
Banka Kredileri	0		0		0	
Diğer Mali Borçlar	0		0		1.593.356	36
TİCARİ BORÇLAR	0		0		0	
DİĞER BORÇLAR	0		0		0	
Ortaklara Borçlar	0		0		0	
Diğerleri	0		0		0	
ALINAN AVANSLAR	0		0		0	
BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI	0		0		0	
DİĞER U.V.Y.K.	0		0		0	
II- U.V.Y.K. TOPLAMI	0		0		1.593.356	36
III- ÖZKAYNAKLAR	72.073	14	615.120	38	858.749	20
PASİF TOPLAMI	525.308	100	1.638.673	100	4.368.183	100
	0		0		0	
NET İŞLETME SERMAYESİ	-35.438		311.353	19	-110.011	

Ek B.2. Bağdat Tekstil Halı San.ve Tic.Ltd.Şti.' ne Ait İkinci Dönem Gelir Tablosu ve Rasyoları

Milyon TL

GELİR TABLOSU	31/12/2002	%	31/12/2003	%	31/12/2004	%
Brüt Satışlar	1,436,860	100	2,515,324	100	5,385,572	100
Yurt İçi Satışlar	1,436,860	100	2,515,324	100	5,385,572	100
Yurt Dışı Satışlar	0		0		0	
Diğer Satışlar	0		0		0	
Satış İndirimleri	0		0		0	
Net Satışlar	1,436,860	100	2,515,324	100	5,385,572	100
Satışların Maliyeti (-)	1,395,003	97	2,368,431	94	5,054,906	94
Brüt Satış Karı veya Zararı	41,857	3	146,893	6	330,666	6
Faaliyet Giderleri (-)	37,328	3	67,978	3	202,151	4
Faaliyet Karı veya Zararı	4,529	0	78,915	3	128,515	2
Finansman Giderleri (-)	169	0	0		76,685	1
Diğer Faaliyet Giderleri (-)	0		0		0	
Diğer Faaliyet Gelirleri	2,160	0	0		31,665	1
Olağan Kar veya Zarar	6,520	0	78,915	3	83,495	2
Olağanüstü Giderler (-)	0		0		0	
Olağanüstü Gelirler	0		0		0	
Dönem Karı veya Zararı	6,520	0	78,915	3	83,495	2
Dönem Vergisi ve Yasal Yükümlülükler (-)	1,439	0	10,869	0	14,538	0
Dönem Net Karı / Zararı	5,081	0	68,046	3	68,957	1

RASYOLAR	31.12.2002	31.12.2003	31.12.2004
Cari Oran (%)	92	130	94
Likidite Oranı (%)	45	104	36
Nakit Ödeme Gücü (Gün)	52	160	48
Finansman Oranı (%)	629	166	409
K.V. Mali Borçlar / K.V.Y.K. (%)	0	0	1
Top. Mali Borçlar / Pasif Toplamı (%)	0	0	37
Mad.Duran Var./(Özk.+U.V.Y.K.) (%)	147	49	24
Stok Devir Hızı (Kez)	7.2	11.1	8.5
Tic. Alacak Ort.Tah.Süresi (Gün)	51	155	44
Borçların Ort. Tediye Süresi (Gün)	23	157	135
Aktif Devir Hızı (Kez)	3	2	2
K.V. Mali Borçlar/Net Satışlar (%)	0	0	1
Finansman Süresi (Gün)	79	30	-48
Bilanço Karlılığı (%)	0	3	2
Özsermaye Karlılığı (%)	7	11	8
Aktif Karlılığı (%)	1	4	2
Satışlardaki Reel Büyüme Oranı (%)	89.6	39.4	70.5

Ek B.3. Bağdat Tekstil Halı San.ve Tic.Ltd.Şti.' ne Ait İkinci Dönem Özkaynak Oluşum Tablosu
Milyon TL

KAR DAĞITIMI	31/12/2002	%	31/12/2003	%	31/12/2004	%
Temettüler	0		0		0	
Yedekler	0		0		0	
Geçmiş Yıl Zararları	0		0		0	
Diğer						
İşletmede Kalacak Fonlar	5,081	100	68,046	100	68,957	100

ÖZKAYNAK OLUŞUM TABLOSU	31/12/2002	%	31/12/2003	%	31/12/2004	%
SERMAYE	1,000,000	100	1,000,000	100	1,000,000	100
- Ödenmemiş Sermaye	950,000	95	475,000	48	475,000	48
A) ÖDENMİŞ SERMAYE	50,000	69	525,000	85	525,000	61
B) SERMAYE YEDEKLERİ	0		0		259,817	30
- Hisse Senedi İhraç Primleri	0		0		0	
- Hisse Senedi İptal Karları	0		0		0	
- Maddi Duran Varlık Yeniden						
Değ. Artışı	0		0		259,817	30
- İştirakler Yeniden Değ. Artışları	0		0		0	
- Diğer Sermaye Yedekleri	0		0		0	
C) KAR YEDEKLERİ	3,247	5	3,247	1	4,975	1
- Yasal Yedekler	1,410	2	1,410	0	2,161	0
- Statü Yedekleri	1,837	3	1,837	0	2,814	0
- Olağanüstü Yedekler	0		0		0	
- Diğer Kar Yedekleri	0		0		0	
- Özel Fonlar	0		0		0	
D) GEÇMİŞ YIL KARLARI	13,745	19	18,827	3	0	
E) GEÇMİŞ YIL ZARARLARI (-)	0		0		0	
F) DÖNEM NET KARI (İşl. Kalacak Fonlar)	5,081	7	68,046	11	68,957	8
G) İNDİRİMLER (-)	0		0		0	
-	0		0		0	
-						
H) EKLEMELER (+)	0		0		0	
-	0		0		0	
-			0		0	
ÖZKAYNAK TOPLAMI	72,073	100	615,120	100	858,749	100

EK C. Firmann 31.12.2004 Tarihli Hesap Dökümü

Ek.C.1. Firmanın 31.12.2004 tarihli hesap dökümü. (Milyon TL)

HESAP ADI	TUTARI	AÇIKLAMA
Hazır Değerler	48.789	48.789 Kasa
Ticari Alacaklar	647.365	237.154 G.B.S. G.Antep Birlik 410.211 Çok sayıda müşteri
Stoklar	1.071.059	831.718 İlk madde ve malzeme 326 Mamüller 127.743 Ticari mallar 190 Diğer stoklar 111.081 Verilen sipariş avansları
Diğer Dönen Varlıklar	38.855	38.855 Devreden KDV
Mali Duran Varlıklar	1.100	1.100 İştirakler (G.B.S. A.Ş.)
Maddi Duran Varlıklar	588.988	98.670 Binalar 171.591 Tesis, makine ve cihazlar 174.035 Taşıtlar 37.505 Demirbaşlar 115.960 Birikmiş amortismanlar (-) 223.146 Yapılmakta olan yatırımlar (Forklift,Halı Jakar kart azaltıcı)
Mali Borçlar	27.138	27.139 Taşıt kredisi
Ticari Borçlar	1.866.215	316.495 Gülsan Sentetik Dok.San.ve Tic. 175.237 Gülsan Pazarlama ve Dış Tic. 104.100 Anmak İç ve Dış Tic.Ltd.Şti.. 58.871 Memik Gökdeniz 209.454 Kirmik Teks.İnş.Taş.San.T 500.288 Yılko Jüt ve Teks.Ür.Paz. 460.676 Çağ-San Amb.ve Kay.Mak.San. 41.094 Diğer
Özkaynaklar	858.749	Özkaynak oluşum tablosunda verilmiştir.
Brüt Satışlar	5.385.572	Yurtiçi satışlar
S.M.M.	5.054.906	4.289.973 Satılan mamül maliyeti 764.933 Satılan ticari mallar maliyeti
Dönem Net Kârı	68.957	

ÖZGEÇMİŞ

İsmet ÖZTÜRK, 1972 yılında Şanlıurfa' da doğdu. İlk, Orta ve Lise öğrenimlerini Gaziantep' in İslahiye ilçesinde tamamladı. 1990 yılında, Uludağ Üniversitesi Bursa Meslek Yüksek Okulu Bilgisayar Donanımı Bölümü' nden mezun oldu. 1998 yılında ise Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi'nden mezun oldu. 1990-1994 yıllarında çeşitli kamu kurumlarında bilgisayar eğitmenliği yaptı. İslahiye ve Nizip' de Liselerde ek derslere girerek öğretmenlik yaptı. 1994 yılında bilgisayar işletmeni olarak T.C. Ziraat Bankası'nda göreve başladı. Çalıştığı bankanın hemen hemen bütün departmanlarında ve Kurum içi eğitim programlarında görev alan İsmet ÖZTÜRK, çeşitli dönemlerde, mali tahlil ve istihbarat konusunda düzenlenen teorik ve uygulamalı eğitim programlarında eğitici olarak çalışmıştır. İsmet ÖZTÜRK orta derecede İngilizce bilmekte, iyi derecede de bilgisayar kullanabilmektedir. 2003 yılından beri de T.C.Ziraat Bankası A.Ş. Genel Müdürlüğü Mali Tahlil ve İstihbarat Daire Başkanlığı Adana Bölümü Gaziantep Ünitesi'ndeki görevine devam etmektedir. Öztürk evli ve iki çocuk babasıdır.

VITAE

İsmet ÖZTÜRK was born in Sanlıurfa in 1972. He completed his primary, middle and high school educations in İslahiye, Gaziantep. He was graduated from Computer Hardware Department of Uludağ University in 1990 and then from the Department of Economics in Anadolu University in 1998. He worked as a computer instructor between the years 1990 and 1994 in public sector. He also worked as a part-time teacher in high schools in İslahiye and Nizip. He joined T. C. Ziraat Bank as a computer operator in 1994. He worked in various work and training departments within the bank where he also took part as the educator in the theorteical and practical financial analysis and intelligence programs. His english skills is intermadiate while he has advanced computer programming and applications capabilities. He has been working in the central office of T. C. Ziraat Bank as an expert in financial analysis and intelligence department since 2003. İsmet Öztürk is married with two children.